

Львівський державний університет
внутрішніх справ

Психологічні конструкти позиціювання поліції серед населення

Матеріали «круглого столу»

24 листопада 2016 року

Львів
2016

УДК 159.98(075.8)
ББК 88.5я75
П21

Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 25 листопада 2016 року № 4)

Психологічні конструкти позиціонування поліції серед населення: матеріали «круглого столу» від 24 листопада 2016 р. / за заг. ред. Гуменюк Л. Й., Козирєва М. П. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 296 с.

Збірник містить наукові праці учасників «круглого столу» «Психологічні конструкти позиціонування поліції серед населення», який відбувся 24 листопада 2016 р., у якому взяли участь науковці вищих закладів освіти м. Львова, представники громадських організацій і практичних підрозділів Національної поліції та пенітенціарної служби. На засіданні «круглого столу» було розглянуто питання щодо соціально-психологічних аспектів діяльності правоохоронних органів у системі координат «поліція–населення–соціум»; психологічних детермінант інноваційних програм взаємодії поліції і населення та сучасних технологій їх реалізації, довіри громадян до поліції в умовах кризового суспільства, особливостей професійного спілкування працівника поліції з різними категоріями громадян; іміджмейкінгу в системі правоохоронної діяльності та психологічних характеристик іміджу поліціанта.

Видано в авторській редакції.

УДК 159.98(075.8)
ББК 88.5я75

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2016

Зміст

РОЗДІЛ І. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ КООРДИНАТ «ПОЛІЦІЯ–НАСЕЛЕННЯ–СОЦІУМ»	8
<i>Середа В. В.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ КОНСТРУКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	8
<i>Балинська О. М.</i> ПСИХОЛОГО-КОМУНІКАТИВНІ КОНСТРУКТИ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В СОЦІУМІ	12
<i>Борисенко О. М., Семен О. В.</i> ВЗАЄМОДІЯ НАСЕЛЕННЯ З ПОЛІЦІЄЮ: СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	16
<i>Гуменюк Л. Й.</i> СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНА СТРАТЕГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЯК ФАКТОР ЇЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ	19
<i>Гурковський М. П.</i> ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ КООРДИНАТ «ПОЛІЦІЯ–НАСЕЛЕННЯ–СОЦІУМ»	22
<i>Зубанський М. К.</i> ВІДКРИТІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ КРИТЕРІЙ СПІВПРАЦІ	26
<i>Колосович О. С.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СЛУЖБОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПІДРОЗДІЛАХ МВС	29
<i>Кульченко М. В.</i> ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ	33
<i>Литвин В. В.</i> КОНФЛІКТИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	38
<i>Новачук В. М., Сурмяк Ю. Р.</i> СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ І ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ПРОПАГАНДІ ПРАВОВИХ ЗНАНЬ	43
<i>Сибірна Р. І., Белоусова Т. О.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТІСНИХ КОНСТРУКТІВ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	51
<i>Окаль С. О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ПОЛІЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ	54

РОЗДІЛ II. ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ І НАСЕЛЕННЯ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ	58
Андрушко Я. С. МОДЕЛЮВАННЯ АДАПТИВНИХ ПСИХОЗАХИСТІВ У ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ.....	58
Апетик А. М. ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА ГРОМАДУ	63
Бамбурак Н. М. РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ТРЕНІНГІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	67
Венчик О. В. ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА УСПІШНОГО РЕАГУВАННЯ НА ПСИХОГЕННІ ЧИННИКИ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ	70
Жидецький Ю. Ц., Зайшлок О. В. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ УСВІДОМЛЕНОГО ДИХАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	74
Карпенко Н. А., Карпенко В. В. ЗНАЧЕННЯ МЕТОДУ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ	80
Кохан Д. С. ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ У ПРАКТИЧНОМУ ВИКОРИСТАННІ	82
Кудрик Л. Г., Сурмяк Ю. Р. ПРИНЦИПИ СПІВПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ І ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОФІЛАКТИЦІ АСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ШКОЛЯРІВ	86
Лозинський А. Ф. ЖАНДАРМЕРІЯ ЯК РІЗНОВИД ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ В АВСТРО-УГОРЩИНІ	91
Ничкало Л. Б. СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ У СОЦІАЛЬНОМУ ПАТРОНАЖІ НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ РОДИН.....	96
Прокопюк Т. В. ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ МВС	106
Сковронська І. Ю. МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	108
Хома Н. Р. ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї	111

Шерман О. М. ВИКОРИСТАННЯ КІНОМИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПОЛІЦІЇ США	117
РОЗДІЛ III. ДОВІРА ГРОМАДЯН ДО ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА	121
Бардин Н. М., Зотіна С. В. РОЗВИТОК ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ СЛУЖБИ «102».....	121
Бондаренко В. А., Кузьо Л. І. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ	125
Василець Н. М. ОСОБЛИВОСТІ ТИПІВ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	132
Михаць О. І. МАНІПУЛЯЦІЯ ЯК ВАЖІЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО	136
Чаплак Я. В. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ У НАУКОВІЙ ПСИХОЛОГІЇ	139
РОЗДІЛ IV. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ ГРОМАДЯН	158
Бардин Н. М. ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МВС УКРАЇНИ	158
Бєлоусова Т. О. ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ МЕТОДАМИ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ФАСИЛІТАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	162
Борисюк О. М. ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	171
Гошовська Д. Т. ПСИХОЛОГІЯ ІНТОЛЕРАНТНОГО СПІЛКУВАННЯ МАРГІНАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	178
Гошовський Я. О. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ДО СПІЛКУВАННЯ З ЛЮДЬМИ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ЕКСТРЕМАЛЬНУ ДЕРИВАЦІЮ	183
Заїка О. А. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ОПТИМІЗМУ ОСІБ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ	187

Капись Т. В., Збишко М. О. КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ.....	190
Козирев М. П. ПРАВОВІ ЧИННИКИ ТА ФОРМИ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВOSВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ	196
Котенко А. Д. ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ З НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ	201
Майорчак Н. М., Бова О. П. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ	205
Малинович Л. М. ОСНОВНІ ЗАСАДИ НАЛАГОДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ «НОВОЇ ПОЛІЦІЇ» ІЗ ГРОМАДЯНАМИ	207
Митник Т. В. ОЗНАКИ ВОЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	211
Мрака Н. М. ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	215
Орщип-Буждиган Л. С. НЕРЕАЛІСТИЧНИЙ ОПТИМІЗМ ТА ПОЧУТТЯ КОНТРОЛЮ У СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	221
Ощипок Ю. П. ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ В АДАПТАЦІЇ ПІСЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	223
Пряхіна Н. О., Донченко М. І. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НАСИЛЬСТВА	227
Синчук І. В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	231
Сивак Ю. М. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З НЕПОВНОЛІТНИМИ ПІД ЧАС ДОПИТУ	235
Федоровська Н. В. ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО З УЧАСНИКАМИ МАСОВИХ АКЦІЙ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ	239
Фінів О. Я. ОПТИМАЛЬНИЙ ПСИХОЗАХИСТ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ КОНСТРУКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ТРЕНІНГОВИЙ ПІДХІД	243

Шевчук І. В.	
ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ АФІЛІАЦІЇ	248
РОЗДІЛ V. ІМІДЖМЕЙКІНГ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІМІДЖУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	251
Баранюк Н. І., Гоца В. М.	
ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	251
Бова В. П., Калька Н. М.	
ОСНОВНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ.....	255
Бондаренко В. А., Кузьо Л. І.	
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ.....	258
Блажівський М. І.	
ПОКАЗНИКИ АДАПТОВАНOSTІ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	264
Зубач І. М., Калька Н. М.	
ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФОЛОГІЧНОГО СКРИНІНГУ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ У НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ	267
Кісіль З. Р.	
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ КАДРІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	270
Ковальчук З. Я.	
ПСИХОЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ У ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	275
Колодка А. В.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ	278
Куций О. А.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	281
Мамчак К. М.	
ВИКОРИСТАННЯ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ	283
Угрин О. Г.	
ІМІДЖ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	287
Федчук О. В.	
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ І ФОРМИ РЕАДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ ПІСЛЯ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ В БОЙОВИХ УМОВАХ	289
РЕЗОЛЮЦІЯ «круглого столу»	293

Розділ I

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ КООРДИНАТ «ПОЛІЦІЯ–НАСЕЛЕННЯ–СОЦІУМ»

Середа В. В.,

*ректор Львівського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент, генерал поліції третього рангу*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ КОНСТРУКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Особливості професійної діяльності співробітників поліції істотно впливають на динаміку трансформацій ціннісно-сміслової сфери як контекст, який ініціює особистісні зміни в залежності від соціокультурної реальності і перспектив самореалізації. Модельне забезпечення психологічного супроводу і корекції особистісних трансформацій співробітників поліції, орієнтоване на подолання ціннісно-сміслових бар'єрів як індивідуальних труднощів в ситуації особистісного вибору, дозволяє підвищити рівень їх професійної самореалізації. Для оптимізації цих явищ все без винятку дослідники підкреслюють важливість психологічної підготовки, яка спрямована на підвищення рівня кваліфікації фахівців до вирішення завдань у важких, екстремальних умовах.

Стосовно правоохоронної діяльності це зазначається в роботах В. І. Барка, А. П. Москаленка, Д. О. Кобзіна, В. О. Соболева і ін., а також в роботах зарубіжних авторів (Р. Босклет, Я. Вествуд, Г. Лангер і ін.). Практичний досвід проведення психологічної підготовки працівників поліції є як в Україні, так і в правоохоронних органах США, Англії, ФРН та ряді інших країн. Повсюдно відзначаються позитивні результати, які дає її проведення.

Так, наприклад, В. І. Барко зазначив, що при використанні елементів психологічної підготовки на інструктажі особово-

го складу відділів Національної поліції, при надходженні сигналу про необхідність діяти, підвищується ефективність дій в особливо складних умовах. В. О. Соболев дійшов висновку, що психологічна підготовка поліцейських в підрозділах формує у них моральні і психологічні якості, які гарантують ефективність та психологічну готовність до дій в складних, небезпечних для життя умовах. В умовах відомчих навчальних закладів МВС України психологічна підготовка слухачів і курсантів знаходить все більш широке поширення на заняттях зі спеціальної та фізичної підготовки, у позанавчальних заходах [1; 3]. Разом з тим, психологічна підготовка співробітників органів внутрішніх справ розглядається більшістю авторів як необхідний результат, одержуваний в ході різних видів занять, що, на нашу думку, не завжди призводить до досягнення високого рівня психологічної підготовленості співробітників до оперативно-службової діяльності, тому необхідно шукати й інші шляхи її вдосконалення. Цікавий досвід вирішення проблеми психологічної підготовки у зарубіжних країнах.

У поліцейських школах ФРН (Р. Босклет, Г. Лангер і ін.) до курсу навчання поліцейських включено вивчення науки про поведінку людини, оскільки поліцейський повинен добре уявляти собі мотиви, наміри і можливі реакції того, з ким він зіткнувся з обов'язку служби. Так, в навчальному центрі франкфуртської охоронної поліції при терміні навчання 6 місяців введено обов'язковий курс професійної психології. У Франції первинна підготовка кадрів здійснюється в поліцейських школах, де слухачі навчаються в умовах максимально наближених до реальної обстановки. У США (Д. Дас і ін.) в різних штатах було проведено дослідження навчальних програм з курсу навчання методам спілкування з населенням, яке виявило, що йому відводиться 10% від усього навчального часу підготовки поліцейських.

Так, в одному поліцейському центрі дослідження програми показало, що такі завдання, як комунікація, розбір конфліктних ситуацій, позитивно оцінюються випускниками через рік після навчання. У навчальному центрі з підготовки патрульних поліцейських (Д. Лестер) був проведений експеримент за програмою психологічної підготовки. Для цього були утворені

чотири групи, які раз на тиждень навчалися практичним навичкам контролю та запобігання стресу, використовуючи для цього різні засоби. Перша група використовувала тільки фізичну підготовку, друга – лише психологічну підготовку, третя – як фізичну, так і психологічну підготовку, четверта група займалася тільки професійним навчанням. Завдяки цим заняттям, під час служби було попереджено велику кількість стресів, а найбільш успішною виявилася третя група [2].

Психологічна підготовка поліцейських в школах і навчальних закладах різних країн здійснюється не тільки в ході різного роду занять, а й в рамках спеціального курсу, що, на нашу думку, є перспективним напрямком удосконалення її і у відомчих закладах вищої освіти МВС України і органах внутрішніх справ.

Окреслюючи психологічні конструкти професійної підготовки, слід зазначити, що переважна кількість авторів пов'язує їх з екстремальними умовами, необхідністю підготовки фахівців до них. Тому і зміст психологічної підготовки зв'язується з формуванням психологічної стійкості (емоційно-вольової стійкості). Психологічна підготовка працівників міліції громадської безпеки спрямована, перш за все, на підвищення психологічної підготовленості як особливої властивості особистості, яка водночас є й складовою частиною професійної майстерності. Для успішного формування останньої необхідно виявити її основні конструкти і структуру [1; 3].

Динаміка трансформацій особистісної сфери співробітників правоохоронних органів на різних рівнях професійної самореалізації може проявлятися у вигляді стратегій, які забезпечують можливість переживати професійний досвід як стійке ставлення. Стратегії особистісних трансформацій можуть реалізовуватися як *позитивні*, забезпечуючи високий рівень професійної самореалізації, і як *кризові*, що ведуть до деформацій і регресу у відносинах з оточуючими людьми і громадськими (соціальними) структурами. За результатами проведеного аналізу можна зробити низку практичних висновків і узагальнень.

Основними структурними компонентами психологічної підготовленості дільничних інспекторів поліції виступають:

психологічна стійкість до специфічних умов оперативно-службової діяльності, як здатності не піддаватися несприятливим психологічним впливам, не знижувати під їх впливом якостей професійних дій, а діяти холоднокровно і впевнено; професійно розвинені якості спостережливості і пам'яті, які відповідають специфіці оперативно-службової діяльності та складають особливу передумову успіху саме в ній; професійно-психологічні вміння.

Наведений вище матеріал, а також додаткові дослідження шляхів вдосконалення психологічної підготовки слухачів дозволяють розробити комплекс психолого-педагогічних заходів щодо подальшого вдосконалення її шляхів. До комплексу питань вдосконалення змісту, організації та забезпечення шляхів психологічної підготовки входять питання її керівництва, планування, визначення змісту психологічної підготовки, організації та методики проведення занять з психологічної підготовки, обліку та оцінки результатів, що досягаються в психологічній підготовці, кадрового, матеріально-технічного та наукового забезпечення психологічної підготовки.

-
1. Барко В. І. Психологічна діагностика управлінських здібностей керівників органів внутрішніх справ / В. І. Барко, П. В. Макаренко // Право і Безпека. – 2012. – № 2 (44). – С. 209–214.
 2. Волков А. А. Профессиональная самореализация сотрудников милиции общественной безопасности. Монография. – М.: Изд-во «Кредо», 2010. – 235 с.
 3. Москаленко А. П., Кобзін Д. О. Професійна адаптація працівників ОВС: Методичні рекомендації / за заг. ред. проф. Соболева В. О. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 70 с.

*Балинська О. М.,
проректор Львівського державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

ПСИХОЛОГО-КОМУНІКАТИВНІ КОНСТРУКТИ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В СОЦІУМІ

Сфера професійної діяльності поліцейського окреслюється ситуаційністю постійно змінних умов оточуючої обстановки. Цю сферу можна назвати своєрідним полем поведінки, розглядуване як особистісне суб'єктне уявлення правоохоронця про правову реальність і середовище здійснення ним певних професійних дій. Це поле поведінки вирізняється суб'єктивністю підходу кожного окремого соціального суб'єкта. Поле поведінки особистісно-індивідуальне, як індивідуальним є сприйняття правового поля різними учасниками правовідносин. По суті, кожний окремий право-випадок, право-ситуація є полем правової поведінки, що вимагає певних правових дій у силу необхідності, визначеної законом.

Своєрідність поведінки поліцейського залежить від характеру його взаємовідносин із оточенням, у якому він перебуває, від правових норм, ціннісних орієнтацій, рольових приписів, які йому нав'язує оточення і яких він зобов'язаний дотримуватися. Крім цього, за класифікацією професій Є. Климова [1, с. 159], у сфері діяльності правоохоронних органів критерієм диференціації виступає вираженість професійних інтересів, які зараховують поліцейських до професійного типу суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин, що пов'язані з безпосереднім спілкуванням з людьми.

Комунікативний характер діяльності поліції загалом визначає тенденційність поведінки їх працівників. Адже комунікативність передбачає не лише повідомлення якоїсь інформації, але й спонукання до дії. У процесі комунікації вказується якийсь предмет обговорення (індикативність), продуцент мовлення висловлює власну позицію щодо цього предмета (предикативність); крім цього, можна виділити ще такий аспект, як емоційна виразність, від якої залежить спонукальна

сила сказаного [1, с. 165]. Такий трикратний поділ комунікації (у тому числі правової) дає підстави стверджувати, що взаємовідносини правоохоронців мають бути побудовані за чіткими правилами комунікування, що забезпечить стабілізацію вербальних і невербальних міжсуб'єктних взаємовідносин через координацію поведінки кожного окремого члена колективу.

Одна із теорій міжсуб'єктного спілкування (А. Бодальов [1, с. 244]) доповнює процес комунікації поняттям саморозкриття (Я-повідомлення). Тобто, крім предметного повідомлення (про що йде мова), ставлення до слухача (мотив повідомлення) і заклику (що треба робити), комунікант вкладає у сказане особистісне, наповнює процес спілкування суб'єктивно-оцінювальним компонентом. У правовій комунікації – це прояв власного правового світогляду як суб'єктивно-оцінювальної форми відображення правової реальності. Готовність поліцейського до певної суб'єктивно-оцінювальної та свідомо-вибіркової взаємодії з іншими суб'єктами правовідносин проявляється через таке теоретичне поняття, як ставлення. Правовий світогляд є певною системою ставлень, що визначають особливості сприйняття соціальним суб'єктом правової реальності, його емоційних переживань і поведінкових реакцій у відповідь на ті чи інші зовнішні впливи під час правовідносин. Правова поведінка поліцейського у такому контексті, на нашу думку, виступає зовнішнім проявом системи ставлень до правового оточення: правомірна поведінка – як схвалення і сприйняття впливу правового поля, протиправна – як спротив і несприйняття.

Правова комунікація передбачає процес рецепції, тобто прийом і перетворення певного впливу. У даному випадку йдеться, насамперед, про інформаційний вплив права, при цьому правову інформацію необхідно не просто прийняти, але й зрозуміти та осмислити. Поліцейський у випадку прийняття правових норм і вимог до виконання у процесі професійної діяльності виступає реципієнтом, який, за сподіванням законодавців, має відповідно прореагувати, тобто належно побудувати свої поведінкові дії. Правовий світогляд, на нашу думку, можна назвати рецептивним полем, у якому акумулюється прийнятна правова інформація.

Крім цього, процес сприйняття поліцейським інформації, що надходить із правового поля (як вертикально – правові норми і вимоги, так і горизонтально – правові ситуації, що потрібно вирішити), супроводжується дією перцептивних стимулів соціальних та його особистісних чинників. До таких можна віднести: внутрішню і зовнішню мотивацію правових дій і вчинків; професійні, морально-етичні, культурні та інші установки; сподівання, пов'язані з вирішенням професійних завдань; вплив правового оточення, колективу, сім'ї тощо. Всі сформовані цінності і потреби виступають як організаційні чинники при сприйнятті правової інформації, що надалі трансформується у регулятивну основу правомірної поведінки.

Існує думка, згідно з якою правову інформацію можна трактувати як «згорнуті» форми діяльності (думки). Моральні норми у поведінці людини – це зовнішні заборони і правила, що набули внутрішньої форми і керують діями індивіда. Тобто, правові вимоги і норми є першопочатково діяльнісною формою мислення законодавчої системи, що надалі перетворюється на безпосередню поведінкову діяльність право-сприймача (поліцейського). Причому як позитивне, так і природне право стає базовою основою для створення морально-правового конструкта правової поведінки соціального суб'єкта. Тому і правовий світогляд, і правову поведінку можна рівнозначно сприймати як діяльнісні категорії, що ще раз підкреслює психофізіологічну природу людини. У цьому контексті правомірна поведінка поліцейського є лише різновидом правової діяльності, яка повинна вирізнятися загостреним відчуттям верховенства права і справедливості.

Формування правомірної поведінки поліцейського, за методологією вербального біхевіоризму, можна розглядати також у контексті сукупності дії *трьох основних джерел впливу* [2, с. 220].

Першим таким джерелом є результати правової поведінки правоохоронця, особливо при відображенні їх у дзеркалі професійного успіху (або невдачі). За однакових соціокультурних умов і при однакових чітко регламентованих нормативно-правових вимогах професійно успішні суб'єкти, як правило,

швидше формують у оточення позитивну оцінку своєї професійної ефективності, ніж люди, що зазнали певних професійних невдач. Щонайменше заохочення і визнання з боку керівництва та колег є в цьому випадку потужним стимулом до правомірності подальшої поведінки поліцейського.

Другеджерело впливу – відносно, воно базується на порівнянні власних результатів і здобутків товаришів по службі. Найбільш корисними є ті, що передбачають потенційну рівність. Відповідно, поліцейські, усвідомлюючи свою «негіршість», здатні формувати позитивну оцінку професійної самоефективності, а отже, прагнути додержання цього ж рівня професійності, що передбачає також високий рівень правомірності продукованих дій і вчинків.

Результат переконання – це третє джерело впливу на думку про самоефективність. Непевність у власній професійній придатності (і деградація через це у бік протиправності) нівелюється методом впливу через переконування у протилежному. Сам факт упевненості когось стороннього у професійній компетентності соціального суб'єкта він інтерпретує як аргументований доказ правильності виконуваних функцій і доцільності додержання правомірності й надалі.

-
1. Кондаков И. Психология. Иллюстрированный словарь. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 512 с.
 2. Лефрансуа Г. Теории научения. Формирование поведения человека. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 278 с.

Борисенко О. М.,

*доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

Семен О. В.,

*магістр факультету № 7
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ВЗАЄМОДІЯ НАСЕЛЕННЯ З ПОЛІЦІЄЮ: СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Нещодавні реформи правоохоронної системи викликають жвавий інтерес громадськості, зокрема щодо професійності, чесності та гуманності працівників Нової поліції.

Нові співробітники є частиною ключової реформи за бій уряду по боротьбі з корупцією в Україні. Патрульна поліція складається з 2000 чоловік, і це перший раз, коли в Україні співробітниками будуть і жінки.»Нова поліція хоче зробити щось визначне для країни, натхненні революцією, вони хочуть жити гідним життям»: сказав фотограф з Нью-Йорку Михайло Фрідман, який нещодавно зробив фото нової поліції в Києві [2].

Сьогодні, основною функцією поліції є забезпечення справедливого та безпечного соціального оточення. Метою поліції є безпека та зниження кількості випадків громадських заворушень; зниження рівня злочинності та тяжкості злочинів; сприяння здійсненню правосуддя таким чином, щоб підтримувати довір'я населення до закону. Основними завданнями поліції є: збереження/відновлення порядку, сприяння безпеці на дорогах; знищення організованої та міжнародної злочинності; боротьба з тероризмом; забезпечення справедливого ставлення до підозрюваних; допомога жертвам та свідкам злочинів тощо.

Американський поліцейський Д. Бейлі найбільш вдало виклав зміст поліцейської діяльності у сучасному демократичному суспільстві, провівши аналіз широкого кола нормативних приписів, і виокремив такі вимоги суспільства:

1. Пріоритетним напрямком роботи поліції має бути служіння як потребам окремих громадян, так і суспільним гру-

пам (ефективне реагування поліції на заяви окремих громадян, підтримання з ними постійного зв'язку та інформування про хід розгляду їх справ; здійснення постійного моніторингу ситуації щодо потреб вразливих груп населення, які потребують підвищеної уваги та додаткового захисту своїх прав з боку поліції, розроблення відповідних програм або планів заходів щодо надання їм додаткової допомоги, відслідковування їх ефективності).

2. Поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом (усі рішення поліції мають бути вмотивовані законом та підтримані судом, а не диктуватися урядом та побажаннями політичних партій; ноти підтримки або протесту, політичні заяви тощо можуть бути взяті до уваги керівниками поліції при прийнятті управлінських рішень, проте лише як додаткові аргументи (контраргументи) до вимог закону, на підставі яких діє поліція).

3. Поліція повинна захищати права людини, особливо ті, які є необхідними для вільної політичної діяльності у демократичному суспільстві (впровадження процедур та нормативних актів, які унеможливають здійснення свавільних арештів та затримань, забезпечують захист затриманих осіб від тортур; запровадження спеціального навчання персоналу з метою забезпечення прав людини в діяльності МВС).

4. Поліція має бути прозорою у своїх діях (відкритість поліції для форм зовнішнього контролю, в тому числі громадського контролю, зокрема стосовно питань планування роботи поліції в цілому, реалізації запланованих заходів та результатів роботи) [1].

У минулому році, тисячі щойно набраних співробітників поліції вийшли на вулиці Києва, Одеси, Львова та інших міст по всій Україні. На відміну від своїх попередників, пострадянської міліції, ці новачки ввічливі, добре навчені, в хорошій фізичній формі, і мабуть найважливіше – вони відмовляються брати хабарі й справді зацікавлені у створенні нової, більш демократичної України. Понад чверть нових поліцейських – жінки – один з найвищих показників у світі. Нові групи мають високий рівень довіри в Києві і вважаються символом «громадянської» держави [3].

Міжнародні експерти також вражені. Вони презентують нову патрульну поліцію як один з найяскравіших променів надії в Україні після Євромайдану. Її назвали «силою для змін» і навіть «поліцейськими, які врятовують країну». І не дивно, що іноземці радіють, адже велика частина нової реформи поліції фінансується через Бюро Державного департаменту США з питань міжнародної боротьби з наркотиками і правоохоронної діяльності, з додатковою допомогою від Канади та Японії [3].

Та процес реформування поліції не був прозорим, ним керували кілька могутніх чиновників, і лише деякі представники громадянського суспільства. В результаті, міжнародні інвестори, які співпрацюють з МВС, ризикують знову зіткнутися з проблемою, яка не дає очистити правоохоронні органи в інших частинах світу. Досить часто інвестори надають допомогу корумпованій і самодержавній політичній еліті, яка погрузла у воєнізованій і засекреченій системі[3].

Можливо, з часом ми дійсно отримаємо зразковий правоохоронний орган в особі – Національної поліції, в якій всі, без винятку працівники неухильно дотримуватимуться положень Конституції та законів України, професійно виконуватимуть свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів на основі принципу верховенства права і основне – поважатимуть і не порушуватимуть прав і свобод громадян, життя, здоров'я та безпека яких визнаються найвищою соціальною цінністю в державі.

-
1. Гопфалов Д. В. Реформування органів внутрішніх справ: проблеми та перспективи (вітчизняний і зарубіжний досвід) / Д. В. Гопфалов // Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ, 2014. – С. 133.
 2. Hromadske international. Ukraine's New Police Through The Lens: [Електронний ресурс].-2015. Режим доступу: <http://ru.hromadske.ua/en/articles/show/>
 3. The problem with ukrainian police reform ukraine: [Електронний ресурс]. – 2015. – Режимдоступу: <http://foreignpolicy.com/2015/12/29/291115>

Гуменюк Л. Й.,

*завідувач кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат соціологічних наук, доцент*

СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНА СТРАТЕГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЯК ФАКТОР ЇЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Ефективність перетворень в діяльності поліцейських структур України багато в чому залежить від того, наскільки швидко і беззастережно працівники поліції сприймуть, зрозуміють і приймуть як особисту доктрину поліції країн Євросоюзу, яка стоїть на службі суспільства.

Одна з концептуальних основ даної доктрини полягає в тому, що домінуючою стратегією діяльності поліції повинно стати співробітництво з громадянами з метою спільного попередження деструктивних впливів окремих осіб (груп) на правопорядок і суспільне благополуччя.

В рамках реалізації даної моделі поліції робиться акцент на трансформаційних змінах контексту професійної підготовки кадрів поліції, зокрема на переформатування їх психологічних установок в аспектах застосування владних повноважень, зміщення домінат професійної діяльності з готовності поліції до безпосереднього припинення злочину до активного попереджувального впливу на фактори соціальної ситуації, що провокують злочинність [1].

В епоху демократичних перетворень в нашому суспільстві є актуальним вивчення світового досвіду побудови відносин поліції та населення. Запозичення окремих прогресивних технологій не повинно бути сліпим копіюванням. Воно передбачає ретельний аналіз можливості їх застосування з урахуванням політичного, історичного та інших факторів розвитку нашої держави.

Взаємодія населення і поліцейських структур – явище неоднозначне, Йому можна дати характеристику за двома протилежними напрямками: 1) співробітництво, взаємодопомога та інше; 2) дистанційованість, неупередженість, каральне припинення злочинності.

У країнах Євросоюзу і США питання ефективності діяльності поліції нерозривно пов'язане з формуванням позитивного ставлення населення до правоохоронних структур. Основною є ідея про те, що поліція повинна передовсім займатися профілактикою, попередженням злочинів, що, в свою чергу, передбачає співробітництво з населенням. Співпраця з населенням означає для поліції реальну повагу прав людини і громадянина в процесі здійснення професійної функції поліцейського і не повинно бути лише формальним проголошенням необхідності дотримання вищевказаних прав. Тим самим поліція формує ставлення населення до себе як до захисника прав людини, що дозволяє виявити точки перетину інтересів державних силових структур і громадянина.

Для розуміння соціально-психологічної специфіки взаємовідносин поліції з громадою ці моделі доцільно охарактеризувати в контексті: 1) функцій поліції в суспільстві; 2) повноважень поліції і характеру їх здійснення; 3) механізмів та якості забезпечення нормальної діяльності поліції (управління, кадрове та ресурсне забезпечення, професійна, психо-логічна і моральна підготовка, взаємозв'язок з іншими державними і соціальними інститутами); 4) співвідношення методів попередження і припинення злочинності; 5) варіативності способів розслідування злочинів і підтримки громадського порядку.

Стратегічні підходи до побудови взаємовідносин поліції і населення помітно проявляють себе в загальній характеристиці правоохоронних систем зарубіжних країн. Поліція прагне затвердити образ ефективно працюючої державної структури, професійно захищає права населення, активно співпрацює з різними категоріями громадян і визнає за суспільством право контролювати, впливати на свою роботу.

Дуже важливим психологічним кроком є спроба держави в цілому і поліції зокрема домогтися від громадян розуміння суті її роботи, що, в свою чергу, визначить варіанти соціального впливу на поведінку поліцейських. У цьому контексті населення повинно бути поінформоване про те, що поліція є важливим, але лише елементом більш широкої системи органів безпеки і юстиції, за ефективність роботи якої вона не може в повній мірі нести відповідальність.

За поліцією вважаються закріпленими три основні функції: надання допомоги населенню; підтримання громадського порядку; попередження та розслідування злочинів. Вищевказані функції відповідають концептуальному підходу соціального обслуговування населення з боку поліції за місцем проживання, що відповідає «позиції горизонталі» у відносинах між суспільством і поліцейськими структурами («концепція поліції на службі суспільства (community policing»)). Альтернативний підхід («вертикальний», «кризовий») полягає в позиціюванні поліції як інструменту державного контролю. Дана концепція передбачає, що держава, належним чином контролює свої території, забезпечує закон і порядок і гарантує безпеку більшості людей, які підпадають під його юрисдикцію. Така позиція сили обумовлює авторитарний стиль роботи поліції.

Соціально-психологічні компоненти діяльності поліції в справі попередження і боротьби з криміналом в найбільш повному вигляді можуть бути реалізовані саме в рамках першого підходу. Провідною рисою правоохоронних органів, що стоять на службі суспільства, є залучення населення до виявлення проблем злочинності та порушення порядку, а також до їх вирішення, виходячи з розуміння того, що поліція не може робити це в наодинці.

Концепція поліції на службі суспільства вимагає активної взаємодії з населенням, зосередження уваги насамперед на профілактиці злочинів, а не тільки лише на ефективності розслідування останніх. Як показує закордонна практика, заснована на досвіді англосаксонських країн, для того щоб даний концептуальний підхід найшов своє ефективне застосування, необхідно здійснити низку перетворень.

Основна кардинальна зміна передбачає децентралізацію командних структур і зміщення функцій прийняття рішень з одного (вищого) рівня на інші (середні і нижчі рівні керівництва підрозділами поліції). Вищевказана зміна обумовлена насамперед необхідністю швидкого, безпосереднього сприйняття і реагування на потреби населення, що є можливим з боку середніх і нижчих ланок управлінської структури поліції. Їм же в більшій мірі доступна практична реалізація ідеї співпраці з населенням та іншими органами, які забезпечують безпеку громадян.

-
1. Закон України Про Національну поліцію // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40–41.
 2. Кораблев С.Е. Психологические аспекты организации взаимодействия полицейских структур и населения: монография. – Воронеж, 2011.
 3. Почему шведы доверяют своей полиции? – Европа-Экспресс. – 2007. – № 11.
 4. Anneke Osse. Understanding Policing. A resource for human rights activists // Amnesty International Nederland, 2006 [Електронний ресурс]. – Режи доступу: www.amnesty.nl, am-nesty@amnesty.nl

Гурковський М. П.,

*проректор Львдержавного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції*

ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ КООРДИНАТ «ПОЛІЦІЯ–НАСЕЛЕННЯ–СОЦІУМ»

Ідея передачі частини функцій правоохоронних органів іншим структурам соціуму не нова. Практично незалежно держава займається проблемами безпеки лише останні два століття, та й то не у всіх країнах. Наприклад, в Англії охорона правопорядку перебувала в приватних руках мало не до середини ХІХ століття. У США в цей же час поліцейські функції на місцях поступово перейшли до держави, але приватна правоохоронна діяльність практично ніколи не припинялася. Окремі штати почали вводити організовану поліцію тільки на початку ХХ століття, а уряд всієї країни ще років на десять пізніше. І якщо в 60-ті роки до приватних охоронних підприємств ставилися досить байдуже, а в 70-і з'явилося деяка недовіра до них, то у 80-і й 90-і роки уже вважаються часом співпраці поліції з «приватниками» (приватними охоронними підприємствами). Громадяни та організації, що користуються послугами офіційної правоохоронної системи, все охочіше ставали клієнтами приватних охоронних підприємств. Число корпорацій, які наймають приватних охоронців, значно зросла.

У США ймовірність того, що злочинець буде покараний і що йому доведеться відбувати більш тривалий термін зараз вища, ніж за всі останні 30 років. Покарання за злочини теж стали більш жорсткими. У порівнянні з 80-ми роками середні терміни покарання збільшилися для всіх категорій в'язнів, які скоїли тяжкі злочини, а слідом за цим з'явилася проблема розміщення ув'язнених. За 20 років (1980 – 2000 рр.) тільки у штаті Нью-Йорк було відкрито 38 в'язниць, що більше, ніж за попередні 150 років.

Відомо, що рівень злочинності знижується, коли правоохоронні органи посилюють покарання. Однак збільшення кількості притягнутих до відповідальності за скоєні злочини вимагає великих затрат (зарплата поліцейським, утримання в'язниць, процесуальні дії і ін.) і значних зусиль з охорони порядку якраз в той період, коли правоохоронні органи стикаються з дефіцитом кадрів.

Витрати на спорядження і обладнання зростають, податкові надходження знижуються, а законодавчі обмеження не дають доступу до додаткових джерел фінансування. У багатьох містах і округах влада відчуває нестачу коштів через законодавчі обмеження на збір і витрачання податків, недостатності надходжень від випуску облігацій.

На щастя, передача у цей час деяких поліцейських повноважень охоронним підприємствам виявилася вдалим вирішенням проблеми. Неухильне зниження фінансових ресурсів в розпорядженні уряду і ретельні пошуки шляхів надання послуг, яких потребують громадяни, без підвищення податків стимулюють процес приватизації. Деякі федеральні органи економлять до половини витрат, наймаючи контрактників, які надають свої послуги.

У нинішніх умовах поліція зазвичай витрачає менше 20% часу на роботу, пов'язану зі злочинами. З огляду на зростаючий попит суспільства на правоохоронні послуги, фінансування таких операцій, як конвоювання ув'язнених, забезпечення безпеки в судах, регулювання дорожнього руху та вручення повісток обходиться достатньо дорого. Тому для виконання функцій, не пов'язаних зі злочинністю або надзвичайними ситуаціями, почали залучати людей для роботи за контрактом.

Так, управління шерифа в місті Фресно в Каліфорнії заощадило чимало коштів, передавши в приватні руки перевезення ув'язнених. Поліція у 18 штатах в даний час вдається або планує вдаватися до послуг приватних охоронців для виконання допоміжних робіт. Одна фірма забезпечує безпеку шести великих систем поїздок в громадському транспорті по всій країні, перевозить ув'язнених, бронює місця, охороняє порядок в Центрі реабілітації неповнолітніх і забезпечує безпеку в судах 40 штатів. Такого роду державно-приватні партнерства діють по всій країні.

Подібно до того, як корпорації передають низку послуг в інші руки, щоб зосередитися на основних напрямках своєї діяльності, використання приватних фірм правоохоронними органами дає їм можливість сконцентрувати зусилля на тому, що можуть і повинні виконувати тільки спеціально навчені поліцейські. За останні десятиліття передача низки функцій в правоохоронній системі у приватні руки досягла таких масштабів, що практично будь-яка з їх функцій, включаючи охорону, в'язниці та послуги, пов'язані з судами, передається контрактикам в тій чи іншій точці США. Використання приватних охоронців в будівлях фірм, під час спортивних змагань, в торгових комплексах практикується давно.

Водночас органи можуть делегувати «приватникам» і інші свої обов'язки, які не потребують повноважень для затримання або застосування зброї на ураження. Сюди входять регулювання руху, охорона ув'язнених, допомога в слідчих діях на місці злочину, перевезення ув'язнених, обробка повідомлень і розслідування нещасних випадків.

Партнерство між державою і населенням може відбувається і через приватні охоронні підприємства (для економії державних коштів). Державні правоохоронні органи можуть таким чином підвищити ефективність використання коштів і персоналу, збільшуючи при цьому ефективність і сферу впливу. При правильному визначенні функцій і правильному керівництві, партнерство з приватною фірмою може зробити роботу поліції більш ефективною і плідною, а її результати, доведені до виборців, створять позитивну атмосферу для подальшої спільної роботи і взаєморозуміння.

Вирішуючи питання про таке партнерство, слід враховувати кілька позицій: у приватні руки можуть бути передані тільки ті послуги, на які можна встановити ціни; щоб заощадити гроші і вивільнити поліцейських для завдань, які тільки вони здатні виконати, органам правопорядку слід передати функції, які не потребують в повній мірі поліцейської кваліфікації; приватні компанії можуть виконувати таку роботу, як виїзд на спрацювала охоронну сигналізацію; передача окремих правоохоронних функцій здійснюється органами влади лише приватним охоронним підприємствам високої кваліфікації; органи влади зобов'язані стежити за тим, щоб вартість послуг відповідно до контракту не перевищувала економію від передачі цих послуг у приватні руки.

Проблемно-орієнтована правоохоронна діяльність відкриває перспективи для більш ефективного партнерства між поліцією і «приватниками» при вирішенні конкретних проблем злочинності. Так, організація патрулювання мікрорайонів самими жителями могла б поліпшити якість роботи поліцейських. Як і передача інших функцій, патрулювання силами жителів допомагає суспільству краще розподілити явно недостатні поліцейські ресурси. До того ж це «повернуло» б поліцію до виборців. Успішне патрулювання житлових мікрорайонів – це саме те, чого хочуть мешканці.

-
1. Амосов О. Ю. Концепція формування компетенції керівника: збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президенті України / О. Ю. Амосов. – Вип. 1. – Ч. XI: Державне управління та місцеве самоврядування (матеріали Першого міжнар. наук конгресу) / за ред. Г. І. Мостового. – Харків, 2001. – С. 4-5.
 2. Бандурка О. М. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ [підруч. для вищ. навч. закл. освіти ОВС України] / О. М. Бандурка, В. О. Соболев. – Харків : Ун-т внутріш. справ, 2000. – 479 с.
 3. Барко В. І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психол. аспект) / В. І. Барко. – К.: Ніка-Центр. 2002. – 292 с.
 4. Темченко В. І. Формування професійної правосвідомості співробітників міліції (проблеми теорії і практики) / В. І. Темченко. – К.; НАВСУ: ДС Авангард, 2001. – 175 с.

Зубанський М. К.,

*студент 3-ї групи V курсу юридичного факультету,
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ВІДКРИТІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ КРИТЕРІЙ СПІВПРАЦІ

На даний момент в Україні відбувається реформування правоохоронної системи, зокрема відбуваються зміни в сучасному українському соціумі, його економічній, політичній, сферах які впливають на процес формування нових взаємовідносин між державою та громадянським суспільством. Дані зміни стосуються й такого державного інституту, як органи правопорядку. Поліція (фр. *Police*, від дав.-гр. *πολιτεία* – «державна») – орган державної влади (система державних органів), що займається охороною громадського порядку і боротьбою з правопорушеннями (в тому числі зі злочинністю). Разом зі службою безпеки, розвідувальними та контррозвідувальними органами, а також деякими іншими спеціалізованими органами, поліція становить правоохоронний механізм держави. Відповідно до Закону України «Про національну поліцію», Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки [1]. Поліція призначена для захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства; для протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та для забезпечення громадської безпеки. Поліція інформує органи влади, населення, засоби масової інформації про свою діяльність, стан громадського порядку та заходи щодо його зміцнення та інше. Важливим аспектом в діяльності Національної поліції України є підвищення рівня довіри населення до правоохоронних органів, та налагодження дієвого механізму взаємодії поліції з громадськістю. За даними статистичних досліджень рівень довіри населення України до поліції становить від 40% до 55%. Надія на оперативність право-

охоронних органів, що забезпечують громадський порядок і борються з правопорушеннями, виявилась значно перебільшеною, що призвело до відродження громадських інститутів протидії порушникам громадського порядку та злочинцям [2, с. 22–23]. В Україні діє велика кількість громадських формувань, які виявляють ініціативу для подальшої співпраці з правоохоронними органами з приводу забезпечення правопорядку, залишається тільки створити дієвий механізм для подальшої спільної боротьби і попередження злочинності. Оскільки на органи внутрішніх справ держава поклала функції щодо безпосереднього забезпечення охорони громадського порядку та суспільної безпеки, їм належить провідна роль в організації взаємодії із громадськістю, що бере участь в охороні правопорядку [4, с. 43]. Для забезпечення саме принципу відкритості діяльності органів національної поліції та їх зв'язку з населенням застосовуються такі форми взаємодії органів внутрішніх справ із громадянами та громадськими формуваннями, що беруть участь в охороні правопорядку:

- Обмін інформацією про стан громадського порядку й суспільної безпеки.

- Смільне планування та проведення заходів щодо забезпечення охорони громадського порядку й суспільної безпеки та профілактики й припинення правопорушень.

- Надання органами внутрішніх справ сприяння й підтримки громадськими формуваннями у виконанні покладених на них завдань щодо правопорядку.

- Навчання співробітниками органів внутрішніх справ членів громадських формувань методам і формам профілактики правопорушень; проведення з ними роботи із правового навчання; падання методичної та іншої допомоги у плануванні й обліку їх діяльності.

- Направлення органами внутрішніх справ матеріалів про правопорушення у громадські формування для розгляду і здійснення відповідних заходів громадського впливу до правопорушників.

- Направлення громадськими формуваннями матеріалів про правопорушення в органи внутрішніх справ, якщо під час розгляду справи про правопорушення громадське формування

буде переконане у необхідності притягнення правопорушника до кримінальної або адміністративної відповідальності.

– Співробітництво громадян з органами внутрішніх справ щодо охорони правопорядку на договірно-оплачуваній основі здійснюється за рахунок коштів органів внутрішніх справ [1].

Як ми можемо бачити, в Україні на законодавчому рівні чітко визначені основні форми взаємодії населення з поліцією, залишається тільки досягнути того рівня правосвідомості населення нашої країни, за якого громадяни будуть готові співпрацювати з органами правопорядку. Необхідним є підвищення рівня довіри до працівників національної поліції з боку населення, якого можна досягнути зовсім простим шляхом, за допомогою спрямування зусиль правоохоронних органів на допомогу особі в певних життєвих ситуаціях, зосередження зусиль поліції саме на превентивному аспекті їх діяльності, з метою попередження правопорушень, правоохоронні органи мали б представити стратегію запобігання злочинності як на державному, так і на місцевому рівнях. На жаль, для органів правопорядку це не було і поки що не є пріоритетом. Простежуються поодинокі випадки превентивної роботи, наприклад, з питань безпеки дорожнього руху. Проте, щоб говорити про повноцінний комплекс заходів щодо запобігання злочинності, потрібно працювати з усіма групами населення щодо ідентифікації та попередження конкретних проблем безпеки. Тільки тоді це буде називатися превентивною діяльністю, а поки що бачимо безперервну боротьбу з наслідками [3, с.19].

На нашу думку, для забезпечення відкритості правоохоронної системи необхідно провести ще багато важливих заходів, але початковим з них можуть виступати різного роду публічні лекції з метою заклику громадян до співпраці з органами поліції, роз'яснення людям переваг такої співпраці, тому, що лише завдяки налагодженню дієвого механізму співпраці громадськості з поліцією буде можливим підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та захисту прав і основоположних свобод громадян нашої держави.

-
1. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
 2. Бесчастний В. М. Імідж як складова успіху правоохоронця: до постановки проблеми / В. М. Бесчастний, О. В. Тимченко // Віче. – 2012. – № 2. – 234 с.
 3. Долгополов А. М. Організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / А. М. Долгополов. – К., 2008. – 128 с.
 4. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. М. Музичук. – Х., 2003. – 192 с.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології управління Ю. Р. Сурмяк.

Колосович О. С.,

доцент кафедри психології управління

Львівського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СЛУЖБОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПІДРОЗДІЛАХ МВС

Сучасне становище України свідчить про необхідність посиленої уваги до її силових відомств у тому числі до органів внутрішніх справ. Це дійсно та складова держави, що забезпечує її існування. Їх професійна діяльність в умовах реформування відрізняється специфікою основного завдання. Також, професійна діяльність працівників внутрішніх справ є особливим видом, де узгодженість (взаємодія) їх дій важлива для виконання завдання. Це той вид професійної діяльності, у якому помилки взаєморозуміння, розумодженість дій дуже дорого коштують. Й, як показує досвід останнього часу, низький рівень взаємодії під час виконання основного завдання має край негативно наслідки.

На даний час маємо багато фактів та підтверджень, що свідчать про особливі соціально-психологічні процеси у підрозділах МВС. З одного боку вже сталі, з тривалим часом

існування штатні підрозділи, а з іншого – новостворенні батальйони патрульної поліції вказують як на суттєві проблеми у керованості, взаємодії, єдиноначальності та багато інших негараздів.

Бесіди та спостереження при проведенні заходів формування нового штату поліції вказують, що до питання комплектування нових підрозділів в період реформування необхідно підходити дещо по-новому. Старі принципи комплектування підрозділів офіцерськими кадрами низової ланки, їх підготовки до управління «дещо застаріли».

Особлива динаміка процесів на держаному рівні вказує, що ситуація кардинально змінилась. Проведені дослідження щодо службової взаємодії у військово-професійній сфері близько року тому при виконанні службово-бойових завдань відносно незначної небезпеки (у порівнянні з сучасним рівнем) можуть не відповідати сучасному стану. Особливої уваги заслуговують соціально-психологічні процеси. Формальне та неформальне, конструктивне й деструктивне лідерство особливо сильно впливають на ефективність діяльності військових підрозділів [2]. Зараз практика засвідчує хаотичні прояви високого рівня взаємодії у правоохоронній діяльності. Тому, існує потреба у дослідженні психологічних особливостей службової взаємодії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як вже вказувалось [5], існує багато досліджень у галузі соціології, психології та інших науках, які досліджували поняття «взаємодія». Й незважаючи на важливість цього явища, у професійній сфері найбільше вона досліджена у педагогічній сфері [1; 3].

Аналіз тлумачної літератури та бачень дослідників-теоретиків дала змогу у попередніх дослідженнях прийти до висновку, що взаємодія є універсальною властивістю всього існуючого світу речей і явищ у їх взаємній зміні, впливові одного на іншого. Це є особливим видом спільної діяльності систем чи підсистем, які спрямовані на спільне виконання якоїсь мети. Це ж підтверджується у соціології, політології, де взаємодія у суспільстві є системою зв'язків і взаємодій між індивідами, соціальними групами, сукупність усіх соціальних відносин [6].

Щодо службової взаємодії у військово-професійному середовищі в результаті емпіричного дослідження встановлено, що при виконанні основного завдання вона є різновидом професійної взаємодії, соціально-психологічним процесом, який інтегрований у процес спільного виконання завдань, що стоять перед підрозділом МВС. Основними компонентами службової взаємодії є соціально-психологічні характеристики колективу, когнітивні явища, мотиваційні особливості та міжособистісні стосунки. Її особливостями є наступне:

- у першу чергу, умови виконання завдань, що можуть нести підвищену небезпеку для життя та здоров'я. Зі збільшенням рівня небезпеки завдань формується тенденція до збільшення рівня службової взаємодії;

- доцільність організаційної культури за ієрархічним типом. Це пояснено тим, що чіткість, регламентованість, конкретність, структурованість є основними її характеристиками. Вказане є найбільш необхідним для діяльності будь-яких підрозділів в умовах виконання завдань, що перед ними поставлені; велика інтенсивність стосунків створює передумови для формування службової взаємодії не з позиції формального, а неформального лідерства [4].

Службова взаємодія між офіцером та неформальними лідерами підрозділу під час виконання завдання є різновидом професійної взаємодії, соціально-психологічним процесом, який інтегрований у процес спільного виконання працівниками МВС завдань, що стоять перед підрозділом. Її компонентами є соціально-психологічні характеристики колективу, когнітивні явища, мотиваційні особливості та міжособистісні стосунки.

Особливостями службової взаємодії є фактично ті ж, що були отримані при проведенні експериментальної частини дослідження за звичайних умов. Так, ними є умови виконання завдань, що можуть нести підвищену небезпеку для життя та здоров'я. Другою особливістю є необхідність організаційної культури за ієрархічним типом й це пояснюється тим, що чіткість, регламентованість, конкретність, структурованість є основними її характеристиками. Ці параметри є найбільш необхідними для діяльності підрозділів в умовах виконання

завдань, що перед ними поставлені. Разом з цим, існує й відмінність, що позначається наявністю взаємодії за ринковим типом організаційної культури. Окрім цього встановлено такі відмінності як збільшення тенденції до корячійних зв'язків та факторного навантаження з одночасним зменшенням кількості факторів.

Напрямок подальшого дослідження є розробка рекомендацій з підготовки офіцерів та оптимізації організаційної культури в інтересах налагодження службової взаємодії з підлеглими, а особливо неформальними лідерами.

-
1. Велитченко Л. К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу: [монографія] / Л. К. Велитченко. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2005. – 355 с.
 2. Калюжный А. С. Военная психология и педагогика в профессиональной деятельности офицера Военно-морского флота: учебн. пособие / А. С. Калюжный. – Н. Новгород: НГТУ, 2004. – 39 с.
 3. Ковальчук З. Я. Структурно-функціональна семантика категорії «взаємодія» в педагогічній психології / З. Я. Ковальчук // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал, Львів. – 2013. – № 2. – С. 137 – 144.
 4. Козолуп С. А. Социально-психологические трудности управленческого взаимодействия молодых офицеров с военнослужащими, проходящими военную службу по контракту: автореф. дисс. на соиск. научной степени кандидат. психол. наук: 19.00.05. М., 2009. – 20 с.
 5. Психология и педагогика профессиональной деятельности офицера / Б. П. Бархаев, П. А. Корчемный, Л. Н. Кузнецов, В. Ф. Перевалов, И. В. Сыромятников, А. Н. Харитонов / под ред. Б. П. Бархаева. – М.: Военный университет, 1998. – 516 с.
 6. Шейн Э. Х. Организационная культура и лидерство / под ред. В. А. Спивака. – СПб.: Питер, 2008. – 336 с.

Кульченко М. В.,

*старший інспектор відділу моніторингу та аналітичного
забезпечення Управління патрульної поліції у м. Львові ДПП,
лейтенант поліції*

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

У країні і суспільстві, де справді панують демократичні принципи, громадяни мають право висловлюватися про те, якою, на їхню думку, має бути охорона правопорядку. Охорона правопорядку, беззаперечно, є однією з основ, на яких побудовано демократичне суспільство, однак право на висловлювання про те, якою має бути охорона правопорядку для громадян, реалізовується в процесі взаємодії між поліцією та громадянами. Ідея, що лежить в основі взаємодії поліції з громадськістю, спрямована на громадськість (суспільство) і громадян та їхні потреби, а також на забезпечення охорони правопорядку як відповідної послуги у відповідальний спосіб з повним дотриманням прав людини. Взаємодія поліції з громадськістю – це орієнтований на суспільство підхід, згідно з яким ефективна охорона порядку залежить від допомоги і підтримки населення, життя і спокій якого охороняється.

Відповідно до ст. 23 Закон України «Про Національну поліцію»: «Поліція відповідно до покладених на неї завдань: 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення» [1]. Керуючись вище наведеним, співпраця між поліцією та громадськістю з метою зниження, запобігання та виявлення кримінальних правопорушень. Вона забезпечує постійне надання поліцією якісних послуг населенню і допомагає поліції у виявленні та урегулюванні проблем, які турбують громадян. Слово «співпраця», беззаперечно, означає необхідність взаємодії між поліцією і населенням для впровадження концепції.

Консультаційною місією Європейського Союзу в Україні було проведено ряд семінарів для працівників Управління

патрульної поліції у м. Львові на тему «Взаємодія поліції з громадськістю», на одному з семінарів обговорювалось питання: «Як ви сприймаєте збільшення кількості арештів через підвищення рівня кримінальної діяльності у вашому районі – як ефективну чи неефективну роботу поліції?». Ті, хто вважає це успіхом, насправді помиляються, незважаючи на те, що збільшення кількості арештів демонструє те, що поліція належним чином реагує на проблеми. Насправді поліція повинна реагувати, тому що не проводить належну профілактичну роботу. Для громадян краще не стати об'єктами кримінальних злочинів, ніж бути свідками численних арештів через підвищення рівня кримінальної діяльності. Слід визнати, що сама по собі присутність офіцерів поліції на вулиці не вважається взаємодією поліції з громадськістю. Замість того, щоб просто реагувати, поліція має вживати запобіжних заходів.

Виникає питання, у який спосіб має оцінюватися ефективність взаємодії працівника поліції з громадськістю? Використання повноваження на арешт – це лише один із засобів, який має право використовувати поліція для подолання проблем, і цей критерій ніколи не повинен використовуватися для оцінки ефективності взаємодії поліції з громадськістю, оскільки має значення не те, скільки арештів зробив офіцер, чи скільки незначних правопорушень він розслідував, а відсутність кримінальних правопорушень та націленість на результати. Взаємодія поліції з громадськістю передбачає високу оцінку всіх засобів, крім арешту, та є орієнтованою на результат, а не на статистичні дані про кількість арештів або розкриття злочинів. Цей підхід передбачає профілактичні заходи, а не реагування на проблеми, що вже виникли, а також взаємодію з населенням, а не відособлене виконання службових обов'язків.

Робота поліції по суті має включати урегулювання основних проблем громадськості. Певні проблеми зазвичай виникають у вигляді обставин, про які повідомляють поліції. Окрім цього, можуть існувати такі проблеми, як переслідування за расовими і статевими ознаками, урегулювання яких можна віднести до законних обов'язків, про які не завжди повідомляють.

Реагування поліції на інциденти – це просто реакція поліції на виклики з проханням про допомогу, що є об'єктом кри-

тики, оскільки не спрямована на основні причини виникнення проблем, що стали підставами для дзвінків до поліцейського відділення. Працівники поліції знову прибувають у ті самі місця або мають справу з наслідками поведінки тієї самої особи або групи осіб. Це деморалізує поліцію та не в повній мірі задовольняє потреби громадськості.

Співпраця поліції з громадськістю потребує надання населенню кращих послуг з подоланням проблем у самому корені, більше задоволення працівників поліції, які працюють з громадськістю, від своєї роботи завдяки наданню населенню реальної допомоги, а також полегшення роботи поліції у зв'язку з урегулюванням основних проблем і зменшенням повторних викликів.

Традиційна модель роботи поліції та взаємодія поліції з громадськістю передбачають різні відповіді на ті самі основні запитання щодо функції поліції в суспільстві та способу її виконання. Нижче наведено відповіді на 14 запитань за різними моделями – класичною моделлю роботи поліції та моделлю роботи в порядку взаємодії з громадськістю [2].

Запитання	Класична модель роботи з поліцією	Модель взаємодії поліції з громадськістю
1	2	3
1. Що таке поліція?	Державна організація, яка несе основну відповідальність за забезпечення правопорядку	Поліція існує в суспільстві; поліція – це представники суспільства, а представники суспільства – це поліція. Поліціанти одержують заробітну платню за постійний нагляд за безпекою всіх громадян
2. Які зв'язки існують між поліцією та іншими соціальними службами?	Зазвичай існують суперечності між пріоритетами різних соціальних служб	Поліція – це лише одна із багатьох соціальних служб та установ, які несуть відповідальність за покращення якості життя
3. Яку функцію виконує поліція?	Спрямування уваги на розкриття та усунення кримінальних правопорушень	Визначення та врегулювання різних проблем

1	2	3
4. Яким чином оцінюється ефективність роботи поліції?	На підставі кількості виявлених і розкритих кримінальних правопорушень	Відсутністю серйозних правопорушень і кримінальних злочинів, почуттям безпеки громадян і загальною якістю життя в суспільстві
5. Якими є найвищі пріоритети?	Розкриття тяжких кримінальних злочинів, кримінальних правопорушень із завданням суттєвої матеріальної шкоди і кримінальних злочинів з елементами фізичного насилля	Урегулювання всіх проблем, які викликають занепокоєння і страхи у громадян і перешкоджають їм у звичайному повсякденному житті
6. Які конкретні питання урегулює поліція?	Інциденти	Проблеми і турботи громадян
7. Що визначає ефективність роботи поліції?	Швидкість реакції на інциденти	Відповідність очікуванням громадян
8. Як поліція реагує на дзвінки громадян, які стосуються не кримінальних правопорушень, а надання послуг?	Вони реагують тільки тоді, коли мають час, або лише тоді, якщо вони на той момент не повинні виконувати «справжні» обов'язки поліції	Як на нагальні завдання, використовуючи цю чудову можливість для розвитку довіри між поліцією та населенням
9. Що робить поліцію професійною?	Швидка та ефективна реакція на серйозні кримінальні правопорушення	Тісні зв'язки з громадянами і місцевим населенням.
10. Яка інформація важлива для поліції?	Інформація про конкретні кримінальні правопорушення	Співпраця з громадянами
11. Якою є сутність відповідальності та підзвітності поліції?	Високий рівень централізації, виконання роботи згідно з численними правилами; забезпечення суворого виконання законів і збереження професійних таємниць	Особливе значення має відповідальність за задоволення потреб місцевого населення
12. Яку роль відіграє управління роботою поліції?	Визначати порядок дій, надавати рекомендації і видавати накази	Виконувати роботи з дотриманням організаційних цінностей і загальної стратегії поліції

1	2	3
13. Яку роль відіграє відділ зв'язків із громадськістю?	Інформувати населення про вагомі кримінальні правопорушення, не спричиняючи незручностей поліцейським, що функціонують у цій сфері	Координувати функціонування важливих каналів комунікації між поліцією та громадянами, а також каналів комунікації між внутрішніми правоохоронними структурами
14. Як поліція розглядає заходи, вжиті проти виконавця кримінального злочину?	Як важливе завдання – в іншому випадку робота поліції є невдалою	Як один із засобів досягнення мети, якою є добробут суспільства

Одним із джерел на тему співпраці поліції з громадськістю є дослідження Preventing crime: What works, What doesn't, What's promising, де Sherman і співавтори системно аналізують проблематику поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду (Sherman, Gottfredson, MacKenzie, Eck, Reuter & Bushway, 1997). Ці вчені висувають гіпотезу чотириступеневої співпраці поліції з громадами: 1) чергування добровільних громадських дружин підвищує рівень настороженості жителів і, відтак, стримує порушників; 2) зростання обсягу інформації, яка надходить в поліцію від населення стосовно підозрюваних, порушників і підозрілих обставин, підвищує шанси на розкриття злочинів і арешт злочинців, створюючи умови для більш дієвого виконання поліцією її завдань і обов'язків; 3) краще надходження інформації від поліції до населення (особливо вчасне сповіщення громадян про тенденції злочинності та найбільш серйозні ризики) допомагає населенню забезпечувати власну безпеку; 4) довіра до поліції та легітимність її дій зростають, поліція завойовує більший авторитет у громадян, а населення стає більш законослухнянішим [3].

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. – [Електронний ресурс] режим доступу //http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19.
2. Sparrow M. Впровадження програми взаємодії поліції з громадськістю. Перспективи охорони правопорядку (Implementing Community Policing.

- Perspectives on Policing) / Sparrow M. – Washington, DC: National Institute of Justice and Harvard University, Italics, model labels and numbers added., 1998. – 21,22 s. – Bibliogr.: s. 187.
3. Belinda W. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика / Belinda W., Dr. Noël K., Rosita V. – Brussel, Секретаріат EUCPN. – 2012. – s. 15 – s. 133.

Литвин В. В.,

*науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем забезпечення публічної безпеки і порядку ННІ № 3
Національної академії внутрішніх справ,
лейтенант поліції*

КОНФЛІКТИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

Поліцейський в процесі виконання службових завдань час від часу стає учасником конфлікту, так як сучасні процеси світової глобалізації, модернізації та трансформації традиційних укладів життя провокують конфлікт соціальних моделей поведінки і узгодження індивідуальних, колективних та інших інтересів різних спільнот.

Аналізуючи наукові праці саме цієї теми, можна визначити, що конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями. Факторами, що мають значення для його виникнення й протікання, можуть бути уявлення людей, їх установки, психічні стани, позиції у відносинах, індивідуальні властивості особистості [1].

Конфлікти в діяльності поліціантів характеризуються:

- недосконалою організацією праці, яка визначається: перевантаженістю, невизначеністю компетенції й функціональних обов'язків, постійною відповідальністю;
- колізіями правових норм;
- розмиванням розуміння норм моралі і життя в соціумі;
- неналежним управлінням з боку керівництва та надмірним адмініструванням;
- міжособистісною ворожістю в колективі [2, с.73].

Усі причини виникнення конфліктів у колективах органів та підрозділів Національної поліції України можна розподілити на три основні групи:

1. Причини, пов'язані з відносинами між особистістю і групою:

- неправильна реакція людини на вплив оточення або навпаки;
- негативна система домагань до оточення, середовища або завищена оцінка своїх можливостей і прав;
- необ'єктивна оцінка можливостей оточенням, розбіжність цих можливостей з їх сподіваннями; неповне та неточне сприйняття і нерозуміння обставин.

2. Причини, що впливають із властивостей колективу:

- відсутність свідомої дисципліни в деяких членів групи, колективу;

- наявність в окремих групах, колективах соціально незрілих осіб (дезорганізаторів, егоїстів, перестраховальників, кар'єристів, розкрадачів тощо);

- сформована інертність у стилі роботи груп, колективів працівників, що призводить до неприйняття інноваційних процесів у службовій чи іншій діяльності;

- особливості характеру членів колективу, групи (причепливість, заздрість, грубість, схильність до пліток, скандалів тощо);

- моральна невихованість окремих осіб, що виявляється в негативності, черствості, владності, різкості, відсутності гнучкості у поведінці тощо;

- перешкоди в досягненні основних цілей сумісної діяльності (організаційний конфлікт);

- неефективна взаємодія співробітників (дії одного перешкоджають успішній діяльності іншого);

- недисциплінованість колективу, кругова порука;

- наявність в колективі випадкових осіб, прийнятих на роботу за протекцією і фактично непідвладних керівництву тощо.

3. Причини, що впливають від особи поліціанта:

- низький інтелектуальний рівень працівників, слабка професійна підготовка;

- труднощі несення служби, важкі умови праці, слабка матеріально-технічна база, тощо;
- обмеженості у працівника зовнішніх (інтерактивних) відносин: приятельського оточення; взаємних контактів; вільної тематики в розмові з колегами; підтримки звичайного емоційного тону при спілкуванні, тощо;
- обмеженості мотивації на працю, інтелектуальних, фізичних даних, тощо;
- прояви незвичайно підвищеного або пониженого тону, непомірного роздратування, незвичайної запальності і дратівливості, недовіри, тощо;
- розшарування або ж руйнування ціннісної системи;
- перешкоджання досягненню особистих цілей працівників (конфлікти на ґрунті незадоволення заробітною платою, безсистемного надання відпустки, затримання службового росту та ін.);
- протиріччя дій прийнятим нормам – невідповідність поведінки особистості працівника встановленим уставним або формальним нормам, прийнятим за традиційними звичками, правилами неформального спілкування, тощо [3, с. 178].

Класифікація конфліктів у діяльності працівників органів Національної поліції:

1) міжособистісні (інтерперсональні):

- між працівником і об'єктом втручання (чи об'єктом діяльності);
- між одним працівником та іншим працівником (або керівником) одного підрозділу;

2) міжгрупові:

- між різними підрозділами;

3) внутрішньогрупові:

- між окремим працівником (працівниками) і підрозділом;

4) особистісні.

Міжособистісні конфлікти – це зіткнення між декількома людьми; ситуація протистояння учасників, що сприймається і переживається ними (принаймні, одним із них) як значима психологічна проблема, що потребує розв'язання та викликає активність сторін, спрямовану на подолання протиріччя в інтересах обох або однієї із сторін.

Міжособистісні конфлікти в свою чергу поділяють на:

- мотиваційні – конфлікти інтересів, тобто коли цілі, плани, інтереси не співпадають з іншими;
- когнітивні – ціннісні конфлікти, тобто ситуації, в яких між учасниками несумісні уявлення;
- діяльнісні – рольові конфлікти, які виникають через порушення норм та правил взаємодії.

Міжгрупові конфлікти – виникають при взаємодії як між групами людей, так і між окремими представниками цих груп, коли вони взаємодіють у міжгруповому вимірі, сприймаючи один одного і себе особисто як членів різних груп.

Внутрішньогрупові конфлікти. Відкриті міжгрупові конфлікти в діяльності прліцейських не мають великого розповсюдження, а щодо прихованих міжгрупових конфліктів, то вони, як правило, не досягають значної гостроти. В той же час конфлікти внутрішньогрупового характеру, як і міжособистісні, є доволі помітним явищем.

Міжгрупові конфлікти можуть набувати вигляду протиріччя між працівниками поліції та зовнішнім для них соціальним оточенням. Тут йдеться про несприйняття оточуючого мікросоціального середовища (його цілей, установок, норм тощо), що представлене як окремими індивідами, так і неформальними або формальними соціальними утвореннями, і є для вказаного працівника об'єктом діяльності або службового втручання. Це – окремі правопорушники, злочинні групи чи угруповання, їх соціальні зв'язки, в тому числі за сферами сімейних, родинних, побутових, дружніх, виробничих та інших контактних відносин.

У такий конфлікт, як вже зазначалося, включають:

- з одного боку, опосередковані в конкретній діяльності поліцейського, інтереси, цілі і завдання всієї системи органів внутрішніх справ, коли це, наприклад, відбувається за рахунок здійснення заходів щодо охорони громадського порядку, припинення, викриття, розслідування злочинів, охорони безпеки дорожнього руху та ін., під час яких обмежуються певні права і свободи окремих громадян, застосовуються методи і засоби примусового, в тому числі й силового характеру тощо;
- з іншого – інтереси, потреби, цілі, мотиви правопорушників, що, крім дій, пов'язаних саме з їх задоволенням,

супроводжується опором середовища, яке розглядається, відкрито його боротьбою з працівниками патрульної поліції та ін.

Якщо розглядати діяльність поліцейського тільки з боку діяльності по протидіївчиненню правопорушень, то в цій сфері можна виділити два типи конфліктів, пов'язані:

- з профілактикою злочинів;
- з діяльністю саме по протидії правопорушень.

Ці типи конфліктів вимагають від поліціанта суворого дотримання норм закону та вираження професійної компетенції.

Конфлікти другого типу, у порівнянні з першим, характеризуються значним емоційним напруженням, тривалістю, небезпечністю для життя і здоров'я.

За наявністю чи відсутністю суспільно корисної мети, конфлікти в правоохоронній діяльності поділяються на позитивно і негативно спрямовані. Так, наприклад, коли поліціанти спільно вирішують завдання по припиненню правопорушення, маючи різні підходи, версії тощо, мова йде про позитивно спрямований конфлікт. Коли ж поліціант намагається досягти егоїстичних чи корисливих цілей, – це негативно спрямований конфлікт [4].

Як висновок потрібно зазначити, що Національна поліція України є державною структурою, що має захищати громадян від злочинних та інших посягань, тому поліціанти нерідко змушені застосовувати методи, які прямо або опосередковано обмежують передбачені законом права інших осіб. Усе це може призвести до виникнення конфлікту.

-
1. Винословська О. В. Типи конфліктів та причини їх виникнення. Психологія. Київ ІНККОС 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part5/5301.htm
 2. Дмитрієв В. О. Конфліктологія: навч. посібник. – М.: Гардаріни, 2003. – 111 с.
 3. Ващенко І. В. Конфлікти: сучасний стан, проблеми на напрямки їх вирішення в органах внутрішніх справ: монографія / І. В. Ващенко. – Харків: Вид-во ОВС, 2002. – 256 с.
 4. Методичні рекомендації щодо забезпечення охорони правопорядку під час проведення мирних зібрань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slobozhanshyna.kharkov.ua/?p=492>

Новачук В. М.,

начальник сектору ювенальної превенції Управління превентивної діяльності ГУНП у Львівській області, капітан поліції,

Сурмяк Ю. Р.,

*доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент*

СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ І ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ПРОПАГАНДІ ПРАВОВИХ ЗНАНЬ

Конституція України декларує нашу державу як суверенну, незалежну, демократичну, соціальну, правову (ст. 1 Конституції України). Але практика життя засвідчує, що Україна ще недомоглася досягти соціальних, економічних і правових показників, які б засвідчили задекларовану тезу. Сьогодні вимагає прийняття у державі ряду реформ і швидкого втілення їх у життя, щоб на європейському рівні Україна виглядала цивілізованою демократичною, соціальною і, передусім, правовою державою. Процес розбудови й утвердження суверенної, правової, демократичної, соціально орієнтованої держави має супроводжуватися формуванням відповідного стану політичної свідомості, суттєвим підвищенням правосвідомості громадян, їх правової культури, подоланням явищ правового нігілізму. Частково підвищити правосвідомість і правову культуру громадян можна через суттєве підвищення їх правової освіченості. У сучасних умовах правова освіченість набула глобального значення. По суті, все, що робиться для впливу на свідомість і поведінку підростаючого покоління і всіх громадян, повинно вносити вклад у формування високої правової свідомості. І освіта, і виховна робота в сім'ї, і діяльність правоохоронних органів, правозахисних організацій, органів юстиції і суду, і правова пропаганда ЗМІ повинні сприяти своєчасному ознайомленню населення з нормами чинного законодавства, нормами Конституції України. Загальні шляхи вирішення цих і ряду інших завдань визначені у «Національній програмі правової освіти

населення», яка введена в дію Указом Президента України 18.10.2001 р за № 992/2001. Виконання заходів цієї Програми дозволило практично реалізувати принцип безперервності правового виховання молоді: ази правових знань подаються у дитячому садку, потім у середній загальноосвітній школі, профтехучилищі, вищому навчальному закладі. Програмою передбачено, що у загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти здійснюється широка позакласна і позааудиторна робота з правового навчання і виховання, до якої мають залучатися вчені, представники правозахисних організацій, працівники правоохоронних органів, інші фахівці в галузі права [1].

Міністерством освіти і науки «Основи права» внесені до числа загальнообов'язкових навчальних дисциплін. Але, на жаль, через обмежену кількість аудиторних навчальних годин (для більшостей спеціальностей – 81 год.), відведених для вивчення цієї навчальної дисципліни, відсутність чіткої системної позааудиторної правовиховної роботи, незабезпеченість освітніх установ достатньою кількістю примірників юридичної літератури для самостійного вивчення законодавства, молоді люди не завжди мають можливість отримати необхідну кількість знань і ґрунтовно ознайомитися з основними положеннями права. Більшість юнаків і дівчат, які навчаються або навчались у закладах освіти неюридичного профілю, не мають достатніх умінь і навичок самостійно захищати свої права та не знають, на які органи державної влади покладені обов'язки захисту прав і свобод людини.

На запитання «Що вас стримує від вчинення правопорушення?» 42% респондентів вказали: «Страх бути притягнутим до юридичної відповідальності»; 51% – «Морально-християнські переконання». Ніхто з опитаних не сказав про те, що він переконаний у цінності правових норм, що наявна правосвідомість не дозволяє йому вчинити протиправну дію і що він особисто прагне брати участь у зміцненні законності та правопорядку в державі. Отже, як бачимо, у повсякденному житті молоді люди більше керуються нормами християнської моралі, аніж переконаннями й установками щодо дотримання чинного законодавства і діючих правових норм у суспільстві.

А це, у свою чергу, свідчить про низьку правову свідомість, відсутність віри в силу закону.

Статистичні показники свідчать про те, що злочинність у молодіжному середовищі продовжує бути високою. Так, у 2015 році із числа всіх засуджених 45% склала молодь до 30 років. Серед скоєних злочинів мають місце такі види: злочини проти основ національної безпеки (40% із числа засуджених за даний вид злочину), злочини проти життя і здоров'я особи (35,1%), злочини проти волі і гідності особи (42,6%), злочини проти статевої свободи і статевої недоторканості особи (45,8%), злочини проти власності (49,8%), злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту (55,7%), злочини проти громадського порядку та моральності (55,2%), злочини проти правосуддя (38,3%), злочини проти встановленого порядку несення військової служби (52,7%), злочини у сфері використання комп'ютерних мереж (41,9%) та інші [3].

Як виявило наше дослідження, головні причини, що спонукають молодь вчиняти злочини, такі: відсутність родинного затишку, зокрема незадовільні побутові умови проживання, алкогольна деградація батьків або одного з батьків, конфлікти з вітчимою, низька матеріальна забезпеченість сім'ї (вказали 45% респондентів); недоступність сфер дозвілля і спорту, зважаючи на їх комерціалізацію (36%); вплив алкоголю та наркотичних речовин (68%); прагнення до лідерства та визнання (31%); втягнення у злочинну діяльність «кримінальними» друзями (43%); прагнення до легкого заробітку та швидкого збагачення (82%); популяризація культу насилля та жорстокості, сексуальної розбещеності через засоби телекомунікації (67%); недоліки правового виховання, незнання законів і не усвідомлення наслідків юридичної відповідальності за вчинене, впевненість у безкарності (78%); відсутність контролю за поведінкою молодих людей з боку батьків і послаблення виховної ролі громадськості та школи (73%); низький рівень правосвідомості та моральний занепад у суспільстві (82%). Тому необхідно нарощувати зусилля, спрямовані на закладення міцних основ правомірної поведінки громадян, приділяти більшу увагу правовій соціалізації молоді. Особливої актуальності у профілактичній

роботі з попередження злочинності набуває правове навчання і правове виховання населення, передусім молоді.

До процесу правового навчання і виховання молоді повинна залучатись широка громадськість. Тільки у співпраці з органами юстиції, суду, правоохоронними й іншими державними органами, громадськими організаціями й установами можна досягти високих результатів правової соціалізації суспільства і в першу чергу підростаючого покоління.

Результати вивчення практики взаємодії державних органів і служб і ВНЗ у правовому вихованні молоді, як ми і передбачали, є невтішними. Ця робота здійснюється епізодично, безсистемно, зводиться в основному до поодиноких виступів представників державних органів і служб, працівників національної поліції, прокуратури, соціальних служб перед студентами і педагогічними колективами освітніх установ. В більшості навчальних закладів така співпраця здійснюється формально, тобто документально планується, а практично спільні правовиховні заходи проводяться рідко, а то і зовсім не проводяться.

Серед суб'єктів соціальної профілактики особливе місце займають органи Національної поліції. Залучення досвідчених працівників поліції до співпраці з навчальними закладами сьогодні є необхідною передумовою гармонійного правового виховання майбутніх спеціалістів, адже лише у поєднанні теоретичних положень права з його практичним застосуванням у житті суспільства, що має місце у повсякденній роботі правоохоронних органів, можна яскраво розкрити цінність правових норм, знання яких, у свою чергу, надасть можливість молодій людині виробити правові почуття, мислення, установки, навички правомірної поведінки.

Сьогодні відбувається реформування органів внутрішніх справ, створюються нові підрозділи у тому числі і у сфері профілактики правопорушень, передбачається налагодження тісної співпраці поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, населенням і громадськими формуваннями у зміцненні правопорядку та законності. Так для профілактичної роботи з дітьми у місцевих відділах національної поліції створено підрозділи ювенальної превенції,

підрозділи превентивної діяльності. У структурі Управління Патрульної поліції створено підрозділи шкільних офіцерів. Отже, робота з превентивного виховання молоді у навчальних закладах за безпосередньою участі працівників поліції набирає нового змісту.

У Законі України «Про національну поліцію» (ст. 23) зазначено, що «Поліція відповідно до покладених на неї завдань: 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення» [2]. Виходячи з цих завдань, можна впевнено стверджувати, що попередження правопорушень визначено як одне з основних завдань поліції, а однією з основних функцій названа профілактична. У профілактичній роботі серед молоді поліція має тісно співпрацювати зі службами у справах дітей місцевих державних адміністрацій, органами освіти та самоврядування, а також іншими зацікавленими установами та організаціями.

На нашу думку, суть партнерських відносин педагогічних колективів ВНЗ та ОВС у профілактичній роботі та у роботі з правового виховання молоді розкривається через систему організаційних заходів, які будуються на певних принципах і передбачають наявність між цими інституціями стійких контактів, що виникають і розвиваються на основі спільних планів, програм правової просвіти, з метою профілактики правопорушень, формування у молоді правосвідомості і правової культури.

Залучення працівників поліції до співпраці у правовиховній роботі необхідно здійснювати на основі системного підходу, що, в свою чергу, передбачає періодичне залучення співробітників поліції до правовиховних заходів протягом усього навчального року. При цьому необхідно чітко обумовити зміст правовиховних заходів, визначити форми взаємодії поліції і педагогічних працівників ВНЗ як у навчальному процесі, так і в позааудиторній роботі.

Зміст правового навчання повинен забезпечувати інтереси студентів та інтереси педагогічних працівників цих

навчальних закладів, з урахуванням криміногенної ситуації, яка слалась в конкретному колективі. Для цього працівникам поліції необхідно попередньо здійснити відвідування навчального закладу і провести діагностику (опитування, анкетування, вивчення навчальних програм і іншої документації).

До правовиховної роботи з молоддю із структури місцевих відділів поліції доцільно залучати ті служби, які безпосередньо у своїй повсякденній діяльності контактують з населенням. До них належать такі: служба дільничних офіцерів поліції, підрозділи карного розшуку та ювенальної превенції, органи досудового слідства, що належать до структури ОВС, патрульні підрозділи швидкого реагування, викладачі навчальних закладів структури МВС.

Серед форм взаємодії педколективів ВНЗ і органів національної поліції особливо ефективними, на наш погляд, є такі: обмін інформацією; спільна розробка і реалізація програм профілактики правопорушень і правового виховання; проведення спільних правовиховних заходів: диспутів, вікторин, брейн-рингів, вечорів запитань і відповідей, тренінгів, конференцій; виступи працівників поліції перед учнями з лекціями чи бесідами на правові теми; відкриття на базі ВНЗ громадських юридичних консультацій для надання безкоштовної правової допомоги населенню; відвідування студентами судових засідань; демонстрування й обговорення відеосюжетів на правову тематику; участь працівників поліції у рольових та ділових іграх та ін. Такі форми взаємодії, як свідчить практика, викликають жвавий інтерес у юнаків та дівчат, допомагають їм не тільки краще засвоїти програмний матеріал, а й правильно оцінити різні факти суспільного і власного досвіду.

Виступаючи перед студентами, працівники поліції повинні ознайомлювати їх у першу чергу з нормами адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного та пенітенціарного законодавства, обов'язками і правами поліції, умовами проходження служби в МВС та межами застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, порядком і строками затримання правопорушників, підставами та умовами проведення огляду й обшуку особи, наводити конкретні приклади правопорушень серед молоді, які привели їх на лаву підсудних.

Рисунок 2. Схема взаємодії поліції і ВНЗ у правовому вихованні

Отже, підводячи підсумок, слід зазначити, що правопорушення серед молоді як система антисоціальних учинків детермінуються багатьма факторами – об'єктивними, які існують незалежно від волі окремих людей (економіка, екологія, соціально-політичні обставини), і суб'єктивними (свідомість, звички, спосіб життя, ціннісні орієнтації, мораль, традиції людей). Можна виділити чотири основні групи факторів, що впливають на вчинення правопорушень молоддю: недоліки соціально-економічного характеру; організаційні упущення, недостатній контроль; недоліки в правовому регулюванні; і найголовніше – недоліки в правовому вихованні. Лише

усунувши вказані недоліки і упущення, можна припинити ріст молодіжної злочинності, яка схильна набувати широких масштабів.

Таким чином, виховання в студентській молоді поваги до закону і загальноприйнятих правил поведінки, формування у неї позитивного погляду на практичну дієвість та необхідність норм права в повсякденному житті суспільства є одним із основних напрямків громадянського виховання в умовах сучасної держави, яке має забезпечити всебічний розвиток і соціальну активність особистості, можливість людині відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатною і захищеною.

Навчальні заклади повинні стати центрами правовиховної роботи. До цієї роботи мають бути залучені різні державні інститути та широка громадськість і особливо органи внутрішніх справ. Діяльність названих інституцій повинна бути узгодженою і скоординованою. Для цього мають бути налагоджені чіткі науково-педагогічні моделі взаємодії, які передбачатимуть зміст правової освіти і правовиховних заходів, їх періодичність та тривалість, з урахуванням регіону та специфіки кожного закладу освіти.

-
1. Національна програма правової освіти населення [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992 / 2001. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
 2. Про національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. // – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/257729>.
 3. Україна у цифрах. Статистичний збірник / за заг. ред. І. М. Жука. – К., Державна служба статистики України, 2016. – 239 с.

Сибірна Р. І.,

*професор кафедри психології діяльності в особливих умовах
Львівського державного університету внутрішніх справ,
доктор біологічних наук, професор*

Белоусова Т. О.,

*магістрантка 6-го курсу факультету № 7
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТІСНИХ КОНСТРУКТІВ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Основоположником поняття «особистісний конструкт» був Дж. Келлі. В основу він заклав спосіб, за допомогою якого індивіди осягають та інтерпретують явища (або людей) у своєму оточенні.

Особистісний конструкт – це ідея або думка, яку людина використовує, щоб усвідомити або інтерпретувати, пояснити чи передбачити свій досвід. Він являє собою стійкий спосіб, яким осмислюються аспекти дійсності в термінах схожості і контрасту («схвильований – спокійний», «розумний – дурний», «чоловічий – жіночий», «релігійний – нерелігійна», «хороший – поганий» та ін). На думку Келлі, кожен з нас сприймає дійсність шляхом власних моделей або конструктів, необхідних для створення несуперечливої картини світу. Келлі припускав, що всі особистісні конструкти біполярні і дихотомічності за природою, тобто сутність мислення людини полягає в усвідомленні життєвого досвіду в термінах чорного чи білого, а не відтінків сірого. Всі конструкти мають два протилежних полюси: те, в чому два елементи вважаються схожими або подібними, – називається полюсом подібності структуру, а те, в чому вони протилежні, – полюсом контрасту конструкту. Келлі припустив, що всі конструкти характеризуються певними формальними властивостями. Він зачіпає певний діапазон явищ.

Цей діапазон застосованості включає в себе всі події, при яких конструкт є застосовуваний. Келлі зауважив, що кожен конструкт має обмежений діапазон застосованості, хоча від конструкту до конструкту междіапазону можуть змінюватися.

Проникність-непроникність – ще один параметр, за яким конструкти можуть різнитися. Проникний конструкт допускає в свій діапазон, застосовності елементи, ще не витлумачені в межах його кордонів. Конструкт, який стандартизує елементи для того, щоб вони були включені в його діапазон Келлі назвав превентивним конструктом. Це тип класифікаційного конструкту де те, що потрапило в одну класифікацію, виключається з іншої. Конструкт, який залишає свої елементи відкритими для альтернативних конструкцій, називається передбачуваним конструктом. Цей тип конструкту прямо протилежний превентивним і констелляторним конструктам, так як він дозволяє людині бути відкритим для нового досвіду і приймати альтернативну точку зору. Особистісні конструкти можна класифікувати декількома способами. Наприклад, є всебічні конструкти, які включають в себе відносно широкий спектр явищ і приватні конструкти, що включають в себе невеликий діапазон явищ. Є основні конструкти, які регулюють основну діяльність людини і периферичні конструкти, які можуть змінюватися, не змінюючи значно основну структуру. Деякі конструкти є жорсткими, тобто дають змінений прогноз, а інші вільними, тому що дозволяють робити різні прогнози при подібних умовах.

Працівник МВС напрацьовує у процесі навчання чи роботи професійні специфічні схильності фахівців до сприйняття, аналізу та оцінки соціальних стимулів професійного простору, що формуються і функціонують при здійсненні юридичної діяльності. Вони відіграють значну роль в саморегуляції поведінки і дозволяють прогнозувати професійну поведінку співробітника на відносно значний період часу. Професійні конструкти співробітників МВС утворюють мотиваційно-змістові комплекси і впливають на успішність правоохоронної діяльності.

На побудову конструкту в процесі становлення поліцейського мають великий вплив установки. В ряді професійних установок, які мають значення для успіху співробітників МВС у правоохоронній діяльності, виділяються: установка на ідентифікація з професією через зміст, організацію і перспективність юридичної праці, установка на збереження спеціальнос-

ті, установка на служіння ідеалам правоохоронної діяльності, соціально-перцептивні установки на «схоплювання» логіки розвитку ситуацій міжособистісної взаємодії в системі «людина- право», установка на комунікацію «формального рівня» (підкреслюється емоційна черствість), установка на авторитаризм і директивність у взаєминах з населенням, установка на конформність поведінки в правоохоронній системі, установки на активність, самоорганізацію і самоконтроль поведінки, установка на самовиявлення. При цьому установки на саморозвиток і творчість у професійній діяльності не є значущими для професійного успіху співробітників МВС.

Можна стверджувати, що існує два типи особистості співробітників МВС, які мають різну вираженість інтелектуальних, комунікативних та емоційно-вольових характеристик. Перший тип особистості – екставертований, самодостатній, соціально сміливий. Ця особистість має високий рівень емоційно-вольової регуляції, володіє відносно високим інтелектуальним потенціалом, орієнтована на соціальну нормативність поведінки. Можна сказати, що в такого працівника гнучкі конструкти. Другий тип особистості – соціальнодомінантний, авторитарний, агресивний. Ця особистість відрізняється підозрілістю, недовірою до людей, відсутністю творчого початку, зниженим рівнем самооцінки та низьким рівнем саморегуляції і самоконтролю. Професійна успішність співробітників МВС позитивно корелює з кількістю покарань, захворюваністю і одночасно не пов'язана з віком, стажем роботи фахівця в органах внутрішніх справ, з наявністю у нього юридичної освіти. Для оцінки важливих конструктів працівника поліції застосовують «Репертуарний тест рольового конструкту» (скорочено Реп-тест) та техніку репертуарної решітки.

Отже, розглянувши поняття «особистісний конструкт» та отримавши уявлення про особистість поліцейського можна зазначити, що характеристика особистісних конструктів поліцейського постійно змінюється, проте є певні сталі конструкти, які формуються в процесі здобуття освіти та в процесі роботи фахівця.

-
1. Андросюк В. Г. Професійна психологія в органах внутрішніх справ. Загальна частина: курс лекцій / В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, В. С. Медведєв. – К.: УАВС, 1995. – 464 с.
 2. Моросанова, В. И. Индивидуальный стиль саморегуляции: феномен, структура и функции в произвольной активности человека / В. И. Моросанова. – М.: Наука, 1998. – 192 с.
 3. Словник практичного психолога / під ред. Головін С. Ю. – Мінськ: Харвест, 1998. – С. 97–98.

Окаль С. О.,

студентка факультету № 7,

Львівського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ПОЛІЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ

Професійна діяльність співробітників Національної поліції є складною цілісною системою, яка виражаються у повсякденному виконанні своїх функціональних обов'язків: захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства; у протидії злочинності, охороні громадського порядку, власності та для забезпечення громадської безпеки.

Психологічними аспектами позиціонування Національної поліції (далі – НП) у соціумі на сучасному етапі є: публічна діяльність та авторитет НП, популяризації діяльності правоохоронних структур серед населення, створення їхнього позитивного іміджу у свідомості громадян, формування сприятливої громадської думки з метою утвердження власних позицій на засадах загальноприйнятих світових норм, притаманних будь-якому громадянському суспільству, довіра серед населення і ефективність професійної діяльності працівників усіх підрозділів НП.

Разом з тим, є підстави констатувати, що суттєвою перешкодою в розвитку ефективного психологічного взаєморозуміння між співробітниками НП й громадянами є упереджене ставлення та недовіра, які зумовлені непрофесіоналізмом колишніх ОВС України, корупція, стереотипи населення про поліцію та відчуження апарату державного управління від населення, в інтересе-

сах якого він покликаний активно функціонувати. Боротьба зі злочинністю, правопорушеннями та профілактика злочинних посягань неможливі без дієвої співпраці поліції та населення.

Довіра громадян – це особливий показник ефективності роботи національної поліції. Поліція, яка не має підтримки населення, якій не довіряють люди, не життєздатна. Збереження такого стану може призвести до підвищення соціальної напруги в суспільстві. Довіра з боку населення до правоохоронних структур стимулюватиме роботу працівників поліції, оскільки надаватиме їм відчуття значимості своєї діяльності, що призводитиме до зміцнення почуття професійної гідності, підвищення самооцінки.

За результатами дослідження Київського міжнародного інституту соціології, у грудні 2015 року Національній поліції довіряло 14,9% населення, а патрульній поліції 20,7%. Сьогодні рівень довіри населення України до поліції, за даними різних джерел, становить від 40% до 55% [1].

Рівень довіри до НП формується під впливом декількох факторів:

- особистий досвід від спілкування з НП;
- інформація отримана із ЗМІ;
- вплив близького оточення.

Більшість опитаних зазначило, що важливим критерієм оцінки НП є:

- увічливість;
- порядність;
- дружелюбність;
- прозорість, публічна діяльність;
- зовнішній вигляд.

Можна впевнено сказати, що всі ці риси присутні працівникам поліції, адже за 2015 рік було в двічі більше звернень до поліції, ніж за 2014 рік, а це є показником підвищення довіри.

Серед причин недовіри до правоохоронних органів більшість українців називають хабарництво – 60,7%. Крім того, 39,2% вважає, що поліція сама покриває злочинців, 26,7% – остерігаються перевищення повноважень працівниками правоохоронних органів, 17,8% – вважають, що поліція займається формальною бюрократією, а не реальним розкриттям

злочинів, і 11,5% вважають, що фаховий рівень поліції дуже низький[1].

Для того, щоб порівняти як позиціонують поліцію молоде покоління було проведено опитування, де порівнювали Національну поліцію та міліцію:

стать	ставлення	НП	ОВС
жіноча	<i>байдужість</i>	10% опитаних	19%
чоловіча		15%	25%
жіноча	<i>позитивно</i>	50%	1%
чоловіча		40%	0%
жіноча	<i>негативно</i>	35%	99%
чоловіча		44%	100%
жіноча	<i>мріє (мріяла)</i> <i>служити</i>	5%	0%
чоловіча		1%	1%

Більшість опитаних заявляли, що пройшло занадто мало часу, щоб давати якісні оцінки роботи НП, але покращення помітні: швидке реагування на виклик, ввічливість, строгий відбір та викорінення корупції. Практично всі заявили – сподіваються на зміни в кращу сторону та вже бачать результат поступових змін. Першим кроком у покращенні було значне підвищення заробітної плати працівникам поліції – так вважає молодь. Були й негативні відгуки, де переважали чутки про корупцію, погано фізичну підготовку та повільне оформлення ДТП. Свою байдужість до НП молоді люди пояснювали тим, що або їх це не стосується, адже вони не мають справи з поліцією, або вони втомились від розчарувань, бо повірили НП, а вона виявилась не кращою, ніж попередники.

Якщо порівняти статистику кількості злочинів 2014 та 2015 років, то прогрес очевидний: підсумки з криміногенної ситуації [1].

Важливим є збереження не тільки довіри громадян до НП, а й самих поліцейських до влади, яка мотивувала їх до чесної праці на країну і одягла в нову форму, належним чином не забезпечивши необхідними знаннями та професійними навичками. Поступове повернення довіри населення до правоохоронної системи – факт очевидний, але недостатній для того, щоб говорити про повноцінні успішні перетворення.

Злочини	Динаміка	Кількість злочинів	
		2014 р.	2015 р.
Особливо тяжкі злочини	-16,8 %	25	21
Умисні вбивства	-34,5%	4 920	3 226
Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я	-12,9%	61 760	53 794
Умисне нанесення тяжких тілесних ушкоджень	-19,8%	3 132	2 511
Злочини проти волі, честі та гідності особи	-53,1%	2 202	1 032
Злочини проти статевої свободи та недоторканості	-12,2%	8 971	788
Розбійні напади	-8,7%	3 895	3 556
Вимагання	-7,8%	640	590
Незаконне заволодіння транспортними засобами	-9,3%	12 644	11 463

Можна зробити висновок, що результати є доволі позитивними, адже молоде покоління вірить у системні зміни та Національну поліцію, хоча є ще дуже багато роботи над підвищенням довіри населення до поліції.

В ході дослідження було проаналізовано рівень довіри молоді до Національної поліції. Було виявлено, що на позиціонування поліції в суспільстві впливає багато факторів, а рівень довіри формується під впливом таких чинників, як особистий досвід від спілкування з НП, інформація, що отримана із ЗМІ та вплив близького оточення. Було подано порівняння 2014 та 2015 років по криміногенній ситуації в країні, що є також одним з критеріїв оцінки роботи Національної поліції.

1. Громадська думка як чинник ефективності діяльності правоохоронних органів в Україні. Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/468>.
2. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pru.gov.ua/uk/publish/article/1221414>
3. Закон України «Про національну поліцію», прийнятий Верховною Радою України 02 липня 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH26E00V.html.

Науковий керівник: доцент Козирев М. П.

Розділ II

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ І НАСЕЛЕННЯ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Андрушко Я. С.,

*доцент кафедри психології, кандидат психологічних наук
Львівського державного університету внутрішніх справ*

МОДЕЛЮВАННЯ АДАПТИВНИХ ПСИХОЗАХИСТІВ У ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ

Успішність та ефективність професійної діяльності працівників поліції вимагає значних особистісних зусиль, психологічних знань та супроводу щодо моделювання адаптивних психозахисних стратегій у професійній діяльності працівника поліції. На нашу думку доречно представили комплексну програму «Психологічні захисти у структурі професійної діяльності правоохоронця». Ця програма має велике значення для професійної діяльності фахівців правоохоронних органів, оскільки від знання фундаментальних закономірностей активізації зрілих стилів захисту, зокрема адаптивних стратегій (раціоналізація, гумор, сублімація тощо) як найбільше зрілих вищих захисних механізмів, залежить формування психологічного професійного мислення професіонала у сфері правоохоронних органів. Зокрема в складних трансформаційних умовах українського сьогодення, як засвідчують сьогоденні реалії, працівники поліції доволі часто страждають від посттравматичних стресових розладів (ПТСР), високої агресивності, це може спричинити виникнення біполярних розладів особистості та інших дисфункцій пов'язаних з порушенням онтогенетичного розвитку особистості.

Первинною метою комплексної програми «Психологічні захисти у структурі професійної діяльності правоохоронця»

енадати працівнику поліції основи професійно-психологічних знань – підґрунтя глибокого і усестороннього вивчення професійної психології, у тому числі практичних її аспектів. Окрім цього сформувати фундаментальні теоретичні знання та практичні уміння і навички щодо активізації у правоохоронців адекватних та зрілих механізмів захисту, які б сприяли формуванню позитивної професійної ідентичності, а відповідно і на ефективність професійної діяльності.

Завданнями комплексної програми є:

- ознайомити з поняттями «професійна діяльність», «професійна ідентичність», «професіоналізація», «психологічні механізми захисту»;
- ознайомити із провідними теоріями щодо особливостей професійної психології правоохоронця відповідно до різних психологічних напрямів, концепцій, шкіл тощо;
- розкрити генезу захисних механізмів міліціонера у процесі їх професіоналізації;

Комплексна програма містить у собі соціально-психологічний тренінг, який складається з чотирьох блоків. Як відомо, тренінг є одним із провідних методів психологічної допомоги щодо формування гармонійної та благополучної особистості, зокрема особистості правоохоронця. К. Мілютіна відзначає, що основною метою тренінгу є навчити конкретних навичок і вмінь, він стає частиною процесу навчання або професійної адаптації [1, с. 5]. Розроблений нами соціально-психологічний тренінг покликаний сприяти оптимізації використання психологічних захистів у професійній діяльності правоохоронця.

Заняття необхідно проводити в спеціально обладнаному приміщенні. У наявності повинні бути зручні крісла, технічно-наглядні засоби, канцелярські приладдя тощо. Для більшої ефективності заняття бажано проводити за участі двох тренерів-викладачів.

Тренінгові заняття відбувалися у Львівському державному університеті внутрішніх справ кожного вівторка. Тренінг проводився у групах з 12–15 осіб. Тривалість циклу тренінгів розрахований на 35–45 годин, однак її можна варіювати залежно від поставлених завдань. Загалом було проведено 18 занять протягом трьох місяців. Тривалість однієї зустрічі коливалась від двох до трьох годин.

У процесі проведення тренінгових занять використовувалися наступні методи та прийоми: групові дискусії, рольові ігри, психогімнастики, малювання, міні-лекції, структуровані вправи, елементи символдрами. Структурна побудова нашого тренінгу складається з таких основних компонентів: 1) вступ (організаційні аспекти); 2) ціннісні погляди й настанови сторін; 3) презентація власних побажань й очікування усіх учасників; 4) розв'язання проблеми; 5) перехід до практичних дій; 6) підведення підсумків.

Наш тренінг складається з наступних блоків: 1) тренінг комунікативності; 2) професійно спрямований тренінг; 3) тренінг подолання конфліктної поведінки; 4) тренінг професійної мотивації.

На початковому етапі проведення тренінгу ми зосередили увагу правоохоронців на розвитку здібностей у встановленні і підтримці психологічного контакту у спілкуванні. Окрім цього у тренінгу комунікативності акцент зроблено на усвідомленні і знятті внутрішніх бар'єрів учасників, які заважають ефективній комунікації при виконанні професійних обов'язків правоохоронцем. А також, звертаємо увагу учасників на особливостях їх вербального та не вербального представлення у міжособистісній комунікації, а також вміння публічно виступати під час опосередкованої репрезентації (співбесіда, резюме тощо).

Метою комунікативного тренінгу є розвиток навичок міжособистісного спілкування у представників правоохоронних органів.

Завданнями комунікативного тренінгу є:

- формування і розвиток здібностей у встановленні і підтримці психологічного контакту у спілкуванні;
- усвідомлення і зняття внутрішніх бар'єрів, які заважають ефективній комунікації при виконанні професійних обов'язків правоохоронцем.

У професійно спрямованому тренінгу наголошується на виявленні психологічних проблем правоохоронця, які перешкоджають вирішенню його життєвих та професійних завдань. Тобто, за допомогою різноманітних технік учасники тренінгу намагаються усвідомити і подолати свої неусвідомлені страхи, позбавитися від внутрішніх бар'єрів, краще зрозу-

міти своєї місце у обраній професії. Це дозволить визначити і в подальшому більше ефективно застосовувати свої позитивні професійні якості, сформувати найбільше реальну оцінку своїх здібностей, побачити власні помилки та недоліки. Адже наявність у людини професійно важливих якостей визначають її успішність та задоволеність своєю професією.

Метою професійно спрямованого тренінгу є розвиток професійно значущих навичок правоохоронця, а також усвідомлення специфіки професійної діяльності міліціонера.

Завданнями професійно спрямованого тренінгу є:

- навчитись професійно себе демонструвати за допомогою вербальних та невербальних методів презентації;
- розвинути професійно значущі вміння і навички під час міжособистісної взаємодії;

Тренінг подолання конфліктної поведінки спрямований на оптимізацію стратегій поведінки працівника органів внутрішніх справ під час виникнення та перебігу конфлікту. Також тренінг сприяє розвитку формуванню ефективних способів подолання конфліктних ситуацій за допомогою глибинного аналізу ситуації та самоаналізу.

Метою тренінгу є навчання адекватним способам реагування на конфлікт шляхом осмислення змісту конфліктної ситуації та оптимізації особистої поведінки.

Завданнями тренінгу подолання конфліктної поведінки є:

- з'ясувати роль конфлікту в житті кожного правоохоронця та його професійній діяльності;
- пропрацювати основні стратегії поведінки правоохоронця у конфліктній ситуації;
- сформувати ефективні та адаптивні захисні стратегії виходу з конфліктної ситуації.

У тренінгу професійної мотивації зроблено акцент на досягненні правоохоронцями поставлених цілей. У контексті тренінгу з'ясовуються необхідні ресурси особистості для усвідомлення перешкод на шляху до здійснення запланованих планів та професійної самореалізації.

Метою тренінгу є: сформування конкретних професійних цілей та розвиток власної самовмотивованості.

Завданнями тренінгу професійної мотивації є:

- знайомство правоохоронців з поняттями «успіх», «мета», «досягнення»;
- діагностика потреби досягнення успіху та запобігання невдачі;
- засвоєння основних принципів встановлення мети;
- усвідомлення правоохоронцями власних ресурсів та можливостей для досягнення успіху;
- усвідомлення власних перешкод на шляху до досягнень;
- набуття навичок планування й прогнозування власних досягнень;
- знайомство з технікою візуалізації (цілеспрямованого уявлення).

Як зазначає Н. Пилат, у роботі тренінгової групи необхідним є збереження специфічних принципів, а саме: активності, системності, структурності, творчої позиції, партнерського спілкування, зворотного зв'язку. Дотримання перерахованих принципів сприяє ефективній та довірливій обстановці під час проведення соціально-психологічного тренінгу [2, с. 124].

Отже, комплексна програма «Психологічні захисти у структурі професійної діяльності правоохоронця» спрямована на формування у правоохоронців ефективних стратегій взаємодії у процесі їх професійної діяльності та професіоналізації загалом. Важливо зазначити, що після проведення нашої програми у правоохоронців сформується структура адаптивних захисних стратегій, а також адекватний Я-образ професіонала, що сприяє вияву досягненої професійної ідентичності.

-
1. Мілютина К. Л. Теорія та практика психологічного тренінгу / К. Л. Мілютина // Навч. посіб. – К.: МАУП, 2004. – 192 с.
 2. Пилат Н. І. Становлення ідентичності студентської молоді шляхом соціально-психологічного тренінгу / Н. І. Пилат // Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 1. – С. 119–132. – (Серія психологічна).

Анетук А. М.,

*юрисконсульт Управління патрульної поліції у м. Львові
Департаменту патрульної поліції,
студентка 6 курсу магістратури юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА ГРОМАДУ

Суб'єкти поліцейської діяльності під час виконання покладених на них обов'язків використовують різноманітні методи. Як зазначає К. С. Бельський, метод поліцейської діяльності – це спосіб юридичного та організаційного впливу, що систематично використовується органами поліції з метою охорони об'єктів поліцейської діяльності та боротьби з протиправними посяганнями на них [1, с. 587].

До числа основних методів поліцейської діяльності відносяться такі: переконання, заохочення та примус. Але, необхідно звернути увагу, що загальні методи поліцейської діяльності, зважаючи на її специфічний характер, зумовлюють виникнення низки методів, які притаманні виключно діяльності органів внутрішніх справ (спеціальних методів). До числа спеціальних методів відносяться методи поліцейського нагляду, поліцейської допомоги, державної реєстрації, видачі та відкликання ліцензій, адміністративної юрисдикції тощо [1, с. 568]. Такий широкий перелік методів поліцейської діяльності зумовлений різноманітністю, складністю та неоднозначністю ситуацій, що виникають під час діяльності органів поліції.

Особливу увагу у роботі поліції, світова спільнота приділяє методу діяльності поліції орієнтованому на громаду. До основних аспектів цього методу можна віднести такі ознаки:

– Гнучкість. Поліція повинна реагувати на місцеві потреби й вимоги. Відповідні пріоритети мають визначати громади. Відтак, поліція повинна мати ресурси та можливості для вирішення не дуже значних, на перший погляд, проблем, які, однак, непокоять громадян. Наприклад, варто проводити зустрічі за участю населення, керівників органів місцевого врядування

й поліції і разом визначати пріоритети в забезпеченні громадського порядку(концепція спільної відповідальності);

- Помітність присутності та діяльності поліції (безпосередньо на вулицях міста) може бути важливим аспектом «поліції орієнтованої на громаду». Однак поліція не може перебувати одночасно всюди. Тому важливо, щоб у громадах розуміли, що поліція не може і не повинна усувати всі негаразди, які виникають на місцях;

- Комунікаційні аспекти. В засобах масової інформації часто висвітлюють тематику злочинності, через що страх перед злочинністю в населення зростає. Завданням поліцейських, залучених до «поліції орієнтованої на громаду», є інформування громадян і надання їм достовірної інформації;

- Наголос на послугах, які надаються поліцією населенню, а не на силових діях службовців;

- Інтегрований підхід. В «поліції орієнтованої на громаду» не слід відокремлювати від роботи інших підрозділів поліції, а ідеї та принципи «поліція орієнтована на громаду» мають лягти в основу світогляду всіх поліцейських. Навіть поліцейські групи особливого призначення при виконанні своїх обов'язків повинні пам'ятати про інтереси громади, на території якої їх викликали.

Для більш детального розуміння діяльності поліції орієнтованої на громаду варто звернути увагу на зарубіжний досвід. Далі ми наведемо найяскравіші проекти діяльності поліції орієнтованої на громаду.

Проект «Ваш поліціант» Данія (DK). Формат проекту передбачає тісну взаємодію місцевої поліції та громади. Місцева поліція стає більш відкритою для громадян, які краще усвідомлюють її роботу, – так само, які місцева бізнесова спільнота, житлово-комунальні структури та інші партнери. На практиці це відбувається таким чином: конкретні місцеві поліцейські патрулюють завжди одну невелику територію, при цьому створюючи, розширюючи та підтримуючи мережеві зв'язки з громадянами. Мета проекту – посилити публічну безпеку та порядок в громаді, надавши жителям можливість спостерігати за роботою місцевих поліцейських, яких вони добре знають і які добре знають їх.

Цілі:

- проводити на визначених територіях публічні заходи поліції для встановлення довірчих відносин із населенням;
- розробляти і реалізовувати про активні ініціативи поліції у співпраці з іншими відділками і структурами (оперативними групами, службами попередження злочинності, дільничними);
- підтримувати діалог з окремими громадянами і групами громадян, залучаючи жителів визначених територій до участі в роботі, яка посилює безпеку в громаді, та надаючи громадянам консультативну допомогу;
- визначити потрібні громаді мережі, брати участь у їх створенні та діяльності, таким чином посилюючи суспільну злагоду, здатність і готовність до колективної роботи заради безпеки та правопорядку на певній території;
- планувати, здійснювати і брати участь у цільових заходах спільно з відділами розслідування квартирних крадіжок або злочинів, пов'язаних із наркотиками, дорожньою інспекцією тощо;
- допомагати у вирішенні нагальних проблем спільно із внутрішніми та зовнішніми партнерами [2].

Проект Кіпр (СУ) СоР у Нікосії - проект «За стінами безпеки». Існування «зеленої лінії» в Нікосії, пункту перетину в Ledra та буферної зони між окупованими територіями і територіями під контролем Республіки Кіпр, дає змогу злочинцям переховуватися на окупованих територіях. Співіснування різних культур зумовило потребу в більш різноманітній діяльності поліції, включаючи поліцейську діяльність, орієнтовану на громаду.

Основний напрям роботи: СоР, піше та велосипедне патрулювання.

Проект має три цілі:

- збільшити доступність поліції для громадян у пішохідних кварталах поділеної кіпрської столиці завдяки присутності змішаних патрулів (піших, на велосипедах і на автомобілях);
- збільшити помітність поліції, що надасть змогу відвертати злочини і забезпечувати законслухняність, у тому

числі шляхом затримання порушників і зменшення рівня злочинності у столиці;

– збільшити довіру громадян до поліції [3].

Проект «Крок за кроком до безпечнішої громади» Литва (ЛТ) Ezerelis – містечко, віддалене від усіх інших, оточене лісами і торф'яними полями, за 27 км від райцентру, де також розташовані поліція та медичний заклад. У разі якогось інциденту допомога надійде за півгодини, а це занадто довго. У 2008 році громада зробила перші кроки для забезпечення власної безпеки – після того, як 69% із 283 спеціально опитаних жителів відповіли, що не почувають себе у безпеці, пославшись на такі фактори, як погане вуличне освітлення, нетверезі водії на дорогах і антисоціальна поведінка молоді у громадських місцях. Результати опитування також показали, що від неналежних вчинків місцевих жителів потерпає вся громада.

У 2009–2010 роках за допомогою місцевих бізнесменів, установ і просто зацікавлених осіб громада почала працювати над власною безпекою: було встановлено камери спостереження, створено і навчено групу самооборони, організовано курси невідкладної допомоги, самооборони та пожежної безпеки для жителів містечка.

У 2011 році основну увагу було приділено розбудові системи відеоспостереження і покращенню вуличного освітлення у небезпечних місцях. Містечко почали патрулювати добровольці-дружинники. У 2012 році відбулися заходи, підтримані Інститутом відкритого суспільства. Вони мали на меті спонукання молоді до участі в роботі з підвищення рівня добробуту в містечку. Основний напрям роботи: об'єднання представників місцевої громади.

Проект розгорнувся після усвідомлення того, що розвиток громади залежить від неї самої, тобто громада організовує сама себе; як наслідок, проект наочно демонструє загальну інтеграцію громади, зростання її спроможності та накопичення соціального капіталу [4].

-
1. Бельский К. С. Полицейское право : лекционный курс [под ред. А. В. Куракина] / Бельский К. С. – М.: Издательство «Дело», 2004. – 816 с.

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.eucpn.org/download/Your_policeofficer.pdf
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.eucpn.org/download/CommunityPolicing – Nicosia within the walls.pdf>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eucpn.org/download/Step by step to safe community.pdf>

Науковий керівник: Сурмяк Ю. Р, доцент кафедри психології управління, кандидат педагогічних наук, доцент

Бамбурак Н. М.,

*завідувач кафедри психології діяльності в особливих умовах
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ТРЕНІНГІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Становлення нових фахівців правової сфери можливе лише при дотичності освітнього процесу до умов реальної професійної активності. Адже сфера діяльності працівників поліції є достатнього багатоаспектною, тому підготовка майбутніх спеціалістів цієї галузі вимагає впровадження психотренінгових технологій, які зреалізують особистісно-позиційний підхід у розв'язанні професійних завдань, розвитку професійної компетентності та побудові адекватного образу успішного професійного майбутнього з актуалізацією, самокорекцією власних особистісно-професійних ресурсів до змінних умов соціуму.

Тому навчальні тренінги найперспективніші шляхи вдосконалення підготовки майбутніх поліцейських, за яких відбувається зреалізування умов розвитку особистісних психологічних якостей, які відповідають вимогам професії, а також формування вмінь взаємодії вести переговори, захищати інтереси громадян, співпрацювати з представниками суміжних професій тощо. Професіоналів МВС відрізняють особливий статус і знання, опираючись на які, вони об'єктивно оцінюють ситуацію, зокрема професійні знання актуалізують наступні функціональні концепції: 1) професіоналізму та 2) ставлення до прав людини [2; 4]. Отож тренінг як метод навчання працівників поліції втілює наступні аспекти:

1) *мотивування і формування позитивного ставлення до нової діяльності*, тобто вироблення та закріплення уміння глибоко рефлексувати особливості своєї діяльності, особистістості, власне ставлення до різних верств населення і способи взаємодії;

2) *розвиток системи професійних уявлень*, як зазначає І. Мельничук, І. Вачков, уявлення не є точними і такими, що чітко визначаються, але вони можуть здійснювати на людське життя достатньо сильний вплив, ніж засвоєні знання, які не стали переконаннями. За таких умов, під час проведення тренінгу професійного зростання відбувається можливість перегляду своїх уявлень про сутність і сенс майбутньої професійної діяльності [1; 2];

3) *становлення вмінь та освоєння соціальних ролей спеціаліста даної сфери*, а саме вироблення умінь (технологічних, стратегічних, диспозиційних) управляти наявними уявленнями, вміннями та навичками відповідно до умов конкретної ситуації, а відтак набуття наступних соціальних ролей майбутніх фахівців:

- роль як взірець поведінки і установок, соціально заданий з певною мірою визначеності;
- роль як стратегія поведінки, спрямована на оволодіння ситуацією певного типу;
- роль як система очікувань відповідно людей певного статусу, соціального прошарку;
- роль як дія виконання певних вимог та повноважень [2; 3].

Зокрема кожна професійна роль представника поліції має набір конкретних робочих функцій (організаторську, управлінську, комунікативну, діагностичну, прогностичну, посередницьку та ін.), котрі, на думку І. Мельничук, перебуваючи у співвідношенні з певними здібностями та особистісними характеристиками, визначаються цілеспрямованим тренуванням у діях, в яких вони реалізуються. Тому в умовах тренінгових занять використовуються засоби активного навчання для розуміння свого професійного Я, прийняття себе у майбутній професії та подальшого професійного та особистісного зростання[3].

Відтак професійне становлення відбувається за дією низки наступних чинників: зростання мотивації до самопізнання; усвідомлення власних потреб, можливостей, професійних інтересів, цінностей; створення позитивних перспектив професійно-особистісного майбутнього та розвитку професійного образу Я.

Таким чином, системне та систематичне застосування психотренінгових технологій забезпечує актуалізацію багатогранних аспектів фахової компетентності, які загалом і становлять професійну модель працівника поліції, задіюючи мотиваційний, аксіологічний, когнітивний, процесуальний, інтегративний, інтерактивний, ідентифікаційний її компоненти. Тому використання інтерактивних форм навчання забезпечує практично-дієве вирішення проблем ефективної підготовки працівників ОВС.

-
1. Вачков И. В. Психология тренинговой работы: содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы / И. В. Вачков. – М.: Эксмо, 2007. – 416 с.
 2. Мельничук І. М. Цільові аспекти використання тренінгів / І. М. Мельничук // Психолого-педагогічні проблемисільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / гол. ред.: Н. С. Побірченко. – Умань: УДПУ ім. П. Тичини, 2007. – Вип. 19. – С. 68–77.
 3. Торн К. Тренінг. Настольная книга тренера / К. Торн, Д. Маккей. – СПб.: Питер. – 2008. – 240 с.
 4. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг / Л. Б. Шнейдер. – М.: «МОДЕК», 2004. – 600 с.

Венцик О. В.,

*старший викладач кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА УСПІШНОГО РЕАГУВАННЯ НА ПСИХОГЕННІ ЧИННИКИ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ

Професію правоохоронця розуміють як сукупність знань, умінь і навичок, а також ділових, особистісно-психологічних і моральних його якостей, які дають змогу вміло виконувати службові обов'язки на певних посадах в органах і підрозділах Національної поліції України.

Діяльність працівників поліції насичена екстремальними ситуаціями. Це не лише припинення небезпечної поведінки правопорушника, масових заворушень, звільнення заручників, затримання озброєних осіб, а й звичайні, на перший погляд, дії: опитування, допит, перевірка документів громадянина або транспортного засобу, попередження [3]. Як правило, правомірні вимоги працівника поліції мають ознаки потенційної небезпеки, тому що відбуваються в умовах невизначеності й можуть перерости у відкрите протистояння. Не буде помилковим твердження, що в усіх наведених вище випадках діяльність правоохоронців здійснюється в екстремальних умовах [1, с. 69].

Професійна діяльність працівників поліції протікає в умовах інтелектуальної, емоційної і фізичної напруженості, і її головними відмітними особливостями є: тривалість і нерівномірність робочих навантажень, часті зіткнення з різними проявами тіньових сторін життя, робота зі зброєю, високий ступінь відповідальності за свої дії, наявність стресових ситуацій, підвищена ступінь ризику, що в сукупності може бути об'єднано поняттям екстремальної ситуації і професійного стресу.

Специфіка самої правоохоронної діяльності, складність умов її здійснення, психоцінні і фізичні перевантаження можуть сприяти розвитку професійної деформації особистості співробітника поліції. Безсумнівно, внутрішньоособистісні зміни, що відбуваються з людиною, відображаються на її вчин-

ках, стилі спілкування, перевагах, поведінці в цілому на службі та в побуті [2].

Співробітники поліції відчують вплив стресогенних факторів подвійного порядку: стресори повсякденної напруженої професійної діяльності і стресори екстремальних ситуацій, які створюють значні труднощі у вирішенні професійних завдань, позначаються на успішності дій і вимагають від співробітників високої професійної стійкості, особливої психологічної підготовленості, вміння конструктивно діяти в складних умовах.

Проблема професійно-психологічної підготовки працівників поліції до діяльності в екстремальних ситуаціях є однією з провідних у психології та педагогіці правоохоронної системи. Вивченню екстремальних ситуацій, характерних для даної діяльності, різних аспектів їх впливу на стан і поведінку співробітників поліції, ефективність виконуваних ними службових завдань присвячені праці багатьох вчених [2].

Діяльність працівників поліції нерідко відбувається в напружених, конфліктних ситуаціях, за небезпечних для життя обставин, в тому числі й пов'язаних із застосуванням зброї. Навіть спілкування з уболівальниками на футбольному матчі чи під час взаємодії з політичними демонстрантами наповнені психічною напругою і містять конфліктогенний потенціал, який може перерости в найгостріше протистороство. Не слід також забувати, що на поліцію покладаються повноваження силового врегулювання найбільш небезпечних антисоціальних проявів порушення громадського порядку шляхом застосування різних засобів примусу, в тому числі й фізичної сили, спеціальних технічних засобів, зброї, бойової і спеціальної техніки [3].

На недостатньо підготовлених у професійному, моральному і психологічному відношенні працівників екстремальні ситуації і властиві їм чинники здійснюють негативний вплив. У їх психічній діяльності переважають: перехід інтенсивності психічної напруги за межі корисності; занепокоєння, розгубленість, нерішучість, уповільненість реакцій; страх невдачі, підпорядкування своєї поведінки мотиву її уникнення (замість прагнення до максимально можливого успіху); погіршення

кмітливості, спостережливості, оцінки обстановки, прояви погіршення пам'яті та ілюзій сприйняття; зниження активності, наполегливості, спритності і винахідливості в досягненні мети, підвищення схильності до пошуку виправдань; постійне почуття слабкості, втоми, безсилля, невміння мобілізуватися; загострення почуття самозбереження, що охоплює часом всю свідомість і стає єдиною спонукою поведінки; зростання драгтливості, втрата контролю над собою тощо.

Наслідком таких негативних змін може стати певна віктимність, внаслідок якої працівник поліції своєю неправильною поведінкою провокує посягання на себе. Найбільш виразними стають такі віктимні риси, як завище насамооцінка, стереотипне мислення, невміння контролювати свої емоції і почуття, надмірна довірливість, невміння передбачати наслідки своїх вчинків, навіюваність, неспроможність розуміти інших людей, правильно оцінювати службові й життєві ситуації [1].

Характер реагування на психогенні чинники залежить не тільки від особливостей ситуації, але й від низки психологічних особливостей співробітника, що визначають його психологічну усталеність. Зовнішні причини, пройшовши через внутрішні «умови» людини (цілі, мотиви, настановлення, переконання та інші психологічні особливості), завжди відображаються в її діяльності. На недостатньо підготовленого співробітника з низькою психологічною усталеністю психогенні чинники екстремальних ситуацій (фрустратори) діють негативно, на добре підготовлених, психологічно стійких – позитивно.

Оскільки діяльність працівників поліції є непередбачуваною та насичена екстремальними ситуаціями, які можуть вимагати негайного вирішення, то правоохоронці мають реагувати на такі швидкі зміни, екстремальні умови діяльності, але вони не завжди готові до подібних завдань, темпу, ритму життя тощо. Єдиною умовою ефективного, адекватного, вчасного реагування поліцейського в таких випадках є активізація його творчого потенціалу [6]. Щоб творчий потенціал з огляду на ситуацію міг вчасно активізуватися, необхідно створити такі соціальні умови, які б формували в правоохоронця особистісну готовність до творчості, так би мовити, звичку реагувати на складні ситуації творчо, не боятися виявляти власну інди-

відуальність, застосовувати всю сукупність можливостей для розв'язання нових, творчих, складних задач.

Правоохоронці повинні креативно мислити, щоб легко та ефективно вирішувати складні завдання, що перед ними звичай стоять.

Творча, або креативна, особистість в структурі Національної поліції відзначається перш за все такими особливостями, як здатність бачити проблеми, готовність відкласти знайдене рішення та шукати нове, толерантність до невизначеності, прагнення до оригінальності, інформованість та достатньо високий рівень базових знань, працьовитість, самокритичність і низький рівень соціального конформізму [5].

Творчі працівники поліції повинні відзначатися високим рівнем інтелекту. Однак прямої залежності між рівнем креативності і коефіцієнтом інтелектуальності не має. Скоріше, інтелект та креативність є незалежними здатностями.

Творчі особистості почуваються комфортно у складних невизначених ситуаціях, вони, на відміну від загалу, не поспішають виносити категоричні оцінки, уникають стереотипних суджень, відзначаються здатністю оперувати нечітко визначеними поняттями [4].

Вивчаючи розвиток творчості працівників поліції слід зазначити що, вона проявляється в готовності до здійснення професійної діяльності, яка потребує творчого підходу, передбачає вирішення нестандартних творчих завдань, подолання звичних норм та способів дій; застосування креативних методів роботи у професійній сфері; виражає готовність до самовдосконалення, реалізації творчого потенціалу, самостійності, ініціативності, винахідництва, інноваційної діяльності. Творчі особистості почувають себе комфортно у складних невизначених ситуаціях. Серед важливих психологічних особливостей [4], які повинні бути притаманні працівнику поліції відзначають: незалежне мислення, свіжість та цілісність сприйняття, інтуїцію, в особистісному аспекті виділяють: оригінальність, ініціативність, безпосередність, чесність, працездатність, ентузіазм, високу самооцінку.

Отже, щоб бути успішним у своїй діяльності і не піддаватися впливу несприятливих життєвих факторів-фрустраторів,

працівник поліції повинен розвивати креативність розширюючи горизонти пізнання власної особистості.

1. Бабенко В., Шаповалов Б. Психологічні основи екстремальних ситуацій у діяльності працівників практичних ОВС // Вісник Академії управління МВС. – 2009. – № 1. – С. 69–81.
2. Василенко Е. В. Формирование профессионально-психологической устойчивости будущих сотрудников ОВД к экстремальным ситуациям: Автореф. дисс ... канд. псих. наук: 19.00.07 / Василенко Елена Викторовна; [Место защиты: Сев.-Кавказ. гос. техн. ун-т]. – Ставрополь, 2008. – 29 с.: ил. РГБ ОД, 61:08-19/280
3. Венедиктов В. С. Статус працівників органів внутрішніх справ України як державних службовців: наук.-практ. посіб. / В. С. Венедиктов, М. І. Іншин. – Х., 2003. – 214 с.
4. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2–9.
5. Іванюк М. Розвиток творчої активності майбутнього працівника ОВС // Форум молодих науковців Львівщини. Збірник тез конференції: 22 травня 2011 року // за заг. ред. О. М. Лозинського, І. В. Карівця, І. М. Назаркевича. У 3-х частинах. – Ч. 3. – Львів: Тріада Плюс, 2011. – С. 35–38.
6. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. – СПб.: Питер, 2009. – 448 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).

Жидецький Ю. Ц.,

*доцент кафедри соціальних наук
Львівського державного університету внутрішніх військ,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник*

Зайшлюк О. В.,

*магістрант
Львівського державного університету внутрішніх військ*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ УСВІДОМЛЕНОГО ДИХАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Професійна діяльність працівників поліції досить часто відбувається в екстремальних умовах. Психотравмуюче середовище оперативно-службової діяльності потребує від

працівників поліції високої психологічної стійкості та само-віддачі. Відсутність належної психологічної підготовки може спричинити в особистості психічні деформації. Специфіка службової діяльності унеможлиблює обговорення емоційно гострих моментів професійної діяльності з близькими людьми породжує відчуження, психотравми, сприяє наростанню конфліктності у сфері сімейно-побутових рішень. Постійна небезпека, необхідність здійснювати ризиковані дії при виконанні професійних функцій підтримують високий рівень емоційно-фізіологічної напруги.

Отже, в сучасних умовах існують суперечності між потребою в підготовці психологічно стійких, усвідомлених працівників поліції та недостатньою практичною психологічною підготовкою майбутніх поліцейських. Одним з шляхів підвищення практичної психологічної підготовки майбутніх працівників поліції – є використання технологій усвідомленого дихання.

Теоретично-методичні засади усвідомленого дихання були розроблені в другій половині ХХ століття Олівером Вільямсом, Станіславом Грофом, Леонардом Орром та Джозефом Рінмайном. У психолого-педагогічній літературі висвітлено основні теоретичні та експериментальні підходи до усвідомленого дихання. Під керівництвом А. І. Григор'єва та І. Б. Ушакова було проведено медико-біологічні дослідження впливу усвідомленого дихання на стан людини [2]. Г. Ю. Фоменко пропонує формувати та розвивати модус буття особистості в екстремальних умовах різноманітними підходами, в тому числі і за допомогою технологій усвідомленого дихання [3]. Ю. А. Бубієвим досліджувалися підходи використання усвідомленого дихання для постстресових адаптацій учасників бойових дій [1]. Г. М. Бевз проводила дослідження використання технологій усвідомленого дихання для подолання криз середнього віку. Проте проблеми особливості використання технологій усвідомленого дихання у професійній підготовці працівників поліції в цілому ґрунтовно не досліджувалися у вітчизняній науці.

Теоретико-методологічною основою дослідження склали теорії: гуманістичної психології (К. Роджерс, В. Е. Франкль, А. Маслоу), аналітичної психології (Л. Хьелл, Д. Зиглер, К. Г. Юнг,

Л. Штейнхард), психоаналізу (З. Фрейд), методики холотропної свідомості (С. Гроф), «просвітленої свідомості» (Л. Опп). Методична єдність згадуваних теоретичних підходів ґрунтується на трьох основних аспектах: дослідження психіки інтегрується з інтересами особистості респондента; дослідження проходить в умовах варіативності, доброзичливості та невимушеності поведінки; доброзичливої поведінки між дослідником і респондентом.

Завдання дослідження полягає у виявленні динаміки стану психіки працівників поліції в її свідомих та несвідомих аспектах. Несвідоме проявляється на зовні через свідомі канали. Для розкриття несвідомого використовуються технології усвідомленого дихання. Усвідомлене дихання – це процес самопізнання, який ґрунтується на частих систематичних вдихах та видихах, протягом тривалого часу. Метою технології усвідомленого дихання – є створення умов для допомоги особі у самопізнанні та подоланні комплексів, страхів та переживань, які заважають реалізації професійних якостей працівнику поліції.

З біологічної точки зору, при частому вдиху та видиху, в організмі відбувається процес гіпервентиляції, тобто характерна серія поведінкових і фізіологічних змін, пов'язаних з гіпокапнією (станом, який викликаний різким диханням, причиною якого міг стати страх, паніка чи істерика) зниження мозкового парціального тиску CO_2 (PCO_2) тобто вуглекислого газу і супутнє збільшення рН (водню), наступає дихальний алкалоз, а це означає надмірну лужність артеріальної крові. Типові симптоми, пов'язані зі станом респіраторного алкалозу включають запаморочення, прискорене серцебиття, поколювання і нечутливість кінцівок. Такі симптоми становлять основу експозиції процедури, яка використовується в гіпервентиляції з підвищеним лікуванням тривожних розладів, тому що вони схожі на соматичні симптоми тривоги. На більш високих рівнях гіпокапнії, вона пов'язується з тривалим гіпервентиляціями, виявленням спазмів, а це означає мимовільних скорочень м'язів рук і ніг. Такі прояви як відомо, є доброякісними, але іноді інтерпретуються індивідом як ознаки серйозної фізичної несправності, приводячи до паніки і, як наслідок ескалації гіпервентиляції, так званий – «синдром гіпервентиляції» [5].

Дихання здійснює газообмін між зовнішнім середовищем і альвеолярним повітрям, склад якого в нормальних умовах варіює в вузькому діапазоні. При гіпервентиляції вміст кисню підвищується (на 40–50% від вихідного), але при подальшій гіпервентиляції (близько хвилини і більше) вміст CO_2 в альвеолах значно знижується, в результаті чого рівень вуглекислоти в крові падає нижче нормального, утворюється гіпокапнія яка в легенях при поглибленому диханні зрушує рН в лужну сторону, що змінює активність ферментів і вітамінів [6].

Гіпервентиляція працює ніби як фен, видуває верхні шари інформації (мертві клітини CO_2) які при виході проходять нашу свідомість, тим самим спонукаючи нас знову пережити, та усвідомити події з раннього дитинства. Будь-яка гіпоксія яка повторюється запускає процеси адаптації і веде до тренувальної реакції, в результаті якої активуються механізми захисту і розширюються рамки нормального функціонування організму в умовах стресу. Зокрема, при гіпоксії будь-якого генезу відбувається активація викиду еритроцитів з кісткового мозку і кров'яного депо. Як наслідок, підвищується киснева ємність крові. Важливо, що в механізмі захисту починають активно діяти відповідні елементи, що ведуть до перерозподілу кровотоку (гемодинаміки) та оптимізації тканинного дихання. На тлі наростання гіпоксії відбувається зрушення в психічних процесах; змінюється сприйняття навколишнього світу і, відповідно, змінюються відповідні реакції. Зокрема, виникає порушення логіки мислення, критики, відбувається дискоординація рухів, іншими словами, виникають явища, описувані терміном «змінені стани свідомості» [4]. В процесі гіпокапнії, особистість переживає великий страх, паніку та стани, які потенційно в ході виконання службової діяльності може пережити працівник поліції. Відповідно, якщо особистість вже переживала гіпервентиляцію, та перебувала в процесі гіпокапнії, вона може бути готовою самостійно подолати подібні стресові ситуації.

У Львівському державному університеті внутрішніх справ було проведено систему занять із застосування технологій усвідомленого дихання для практичних працівників МВС, що здобувають освітній ступінь магістра. До респондентів

використовувалися методики копінг-поведінки (за Д. Амірханом), ситуаційної та особистісної тривожності (за Спілбергом) та вибірка стилів гумору (за Р. Мартіном).

Під час кореляційного аналізу, було виявлено, що респонденти після сеансу усвідомленого дихання, змінили своє відношення до безпосереднього вирішення проблеми. Усвідомлене дихання дало зрозуміти учасникам, що по суті, вони не повинні чекати вирішення проблем, свої особистісні проблеми треба вирішувати самому. Зафіксовано в респондентів суттєву зміну копінг-поведінки, в ознаках суттєвого зниження пошуку соціальної підтримки. Даний факт, можна трактувати як усвідомлення кожним учасником особистої відповідальності за власні дії, та за вирішення проблем, які виникають в наслідок власних дій. У групі збільшилась особиста тривожність, респондентам вдалось підняти на поверхню, підсвідомі проблеми, які несвідомо приховувалися учасниками дихання. Даний факт, зумовлює безпосередню роботу респондентів над собою, адже для того щоб подолати комплекс, страх чи проблему, її потрібно усвідомити.

Внаслідок аналізу стилів гумору особистостей, 18,75% опитаних перед усвідомленим диханням, віддавали перевагу афілітивному стилю гумору, тобто гумору, який покращує настрій всім навколо, при цьому нікого не ображаючи. Після дихання, даний показник виріс до 50%, що свідчить про те, що особистості усвідомлюють, необхідність підтримування один одного, покращення взаємозв'язку в колективі. 37,5% опитуваних, перед дихальними методиками віддали перевагу самопідтримувальний гумору, що свідчить про те, що велика кількість осіб, за допомогою гумору, першим ділом піднімає настрій собі, а вже в подальшому старається допомогти гумором комусь. Самопідтримувальний на ряду з афілітивним гумором, обрали більша кількість опитуваних (70%) решту обрало агресивний (20%) та самознищувальний гумор (10%) та після проведення усвідомленого дихання, даний показник змінився в сторону до афілітивного та самопідтримувального гумору.

Отже, після проведення усвідомленого дихання, в респондентів відкрився потенціал для роботи над самим собою. Результати дослідження показали покращення самоусвідомлен-

ня учасниками своєї стратегії поведінки в стресових та можливо екстремальних ситуаціях. Відповідно, виходячи з успішного проведення занять та по результатах кореляції опитування учасників до і після дихання, для тренувань працівників поліції в навчальних закладах системи МВС, пропонується ввести навчальний курс «Усвідомлене дихання для подолання професійних стресових ситуацій». Практичні навички навчального курсу допоможуть працівникам поліції краще усвідомити свій внутрішній потенціал та сприяти ефективному його розвитку.

-
1. Бубиев Ю. А. Боевой стресс и постстрессовая адаптация участников боевых действий / Ю. А. Бубиев // Психологический журнал, 2004. – № 1. – С. 42– 54.
 2. Григорьев А. И., Ушаков И. Б. Космическая медицина и биология: сборник научных статей / под ред. А. И. Григорьева, И. Б. Ушакова.– М.: ИМБЛ, 2013. – 684 с.
 3. Фоменко Г. Ю. Личность как субъект бытия экстремальных условиях : дис. д-ра психолог.наук: 19.00.01. Краснодар, 2006. – 448 с.
 4. S. Grof, C. Grof Spiritual Emergency: When Personal Transformation Becomes a Crisis. J. P. Tarcher, Los Angeles, 1989.– 356 p.
 5. Joseph Cory Ephram / The Journal of Alternative and Complementary Medicine. – 2007. – Vol. 13, no. 7 (September).
 6. Orr Leonard Dietrich Breaking the Death Habit: The Science of Everlasting Life, N.Y., 1998. – 154 p.

Карпенко Н. А.,

*доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

Карпенко В. В.,

*доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

ЗНАЧЕННЯ МЕТОДУ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

Наочним та знаковим фактом початку реформування ОВС в нашій країні для всієї української спільноти став успішний старт проекту «Моя нова поліція». Високий рівень довіри населення до патрульних поліцейських, з одного боку, виражає актуальну потребу наших громадян в принципово нових, кардинальних змінах в правоохоронній системі і готовність ці зміни помічати, з іншого – перші позитивні здобутки нової поліції. Цей успіх слід закріпити, розширити і поглибити. Захист життя, здоров'я, гідності, прав і свобод громадян, їхньої власності, інтересів суспільства і держави від протиправних дій має бути не подвигом, а нормою роботи поліції як державного органу виконавчої влади.

При відборі кандидатів на службу в підрозділ патрульної поліції, попри інші вимоги, враховується наявність таких якостей як: мотивація; комунікабельність, ввічливість; навички аргументовано висловлювати свою думку; дисциплінованість, почуття відповідальності; вміння прийняти рішення та діяти в екстремальних ситуаціях. Від нових стражів порядку очікується нова, висока якість роботи, нова філософія комунікації – ненасильницька.

Зауважимо, що все ширше в світі використовується практика спілкування, в тому числі розв'язання конфліктів, яка виключає насильство в принципі. Розробка методу ненасильницького спілкування (NVC чи ННС) належить американському психологу Маршаллу Розенбергу, який у 60-х роках мину-

лого століття створив свою систему ННС, а у 80-х роках заснував в США Центр ненасильницького спілкування. Тренери та викладачі Центру навчають методу ННС та посередництву (фасилітації) у врегулюванні різного роду конфліктів та самі приймають участь в врегулюванні.

Метод ННС набуває поширення і в Україні. Український центр ненасильницького спілкування і примирення «Простір Гідності», який здійснює роботу в різних регіонах України за методиками ненасильницького спілкування і відновлення довіри та гідності у суспільстві після дій насильства і війн, навчає різні суспільні групи і окремих осіб спілкуванню, що базується на взаємному розумінні та гідності. Також Міжнародна громадська організація «Основи свободи» проводить і вчить проводити діалоги, з пошуку порозуміння в українському суспільстві. Активно запрошуються фахові зарубіжні спеціалісти з ненасильницького спілкування для проведення різного роду навчань.

З нового 2015–2016 навчального року ННС увійшло у сферу державної освіти України. На факультеті психології Львівського державного університету внутрішніх вперше почалося викладання навчальної дисципліни «Психологія ненасильницького спілкування та фасилітації» для магістрантів.

Вважаємо за доцільне ініціювати включення в систему підготовки нової української поліції ознайомлення з методом ненасильницького спілкування через проведення відповідних тренінгових занять. Це дозволить поліцейським оволодіти алгоритмом емпатійного спілкування (безоцінне спостереження; ідентифікація емоцій; усвідомлення потреб; формулювання прохань) і використовувати його як в професійній діяльності, так і в особистому житті. Такі знання і вміння, на наш погляд, сприятимуть попередженню і розв'язанню конфліктів, насилля, формуватимуть новий стиль спілкування і поведінки, а також слугуватимуть основою соціальних змін в Україні.

Кохан Д. С.,

*лейтенант поліції, інспектор взводу з обслуговування доріг
державного значення,*

Управління патрульної поліції у м. Львові ДПП,

студент 5 курсу, юридичний факультет,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ У ПРАКТИЧНОМУ ВИКОРИСТАННІ

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Окрім основних принципів діяльності поліції – верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості, прозорості, політичної нейтральності, безперервності є ще один не мало важливий принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства. Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, громадами і спрямована на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів поліції [2].

Збільшення кількості офіцерів поліції не є дієвою стратегією боротьби зі злочинністю чи протиправною поведінкою. Поліція не може запобігти злочинності та взагалі виконувати свої функції без допомоги населення, а це означає, що населення – більше ніж «очі та вуха» поліції [1]. Безпосередньо співпраця між поліцією і громадянами полягає в тому, що між ними встановлюються такі взаємовідносини, за яких вони разом вирішують проблеми злочинності та інших правопорушень за місцем проживання громадян, забезпечуючи тим самим вирішення завдань правоохоронної та правозахисної спрямованості.

На данному етапі реформування правоохоронних органів в Україні в контексті взаємодії поліції з населенням на практиці використовуються такі методи як:

1) Інформування громадян і надання їм достовірної інформації в тому числі через засоби масової інформації (соцмережі, телебачення, газети, радіо).

2) Помітність присутності та діяльності поліції.

3) Поліцейський справедливо та неупереджено ставиться до кожного, не зважаючи на приналежність, стать, вік, статус чи іншу ознаку.

4) Ставиться наголос на послугах, які надаються поліцією населенню, а не на силових діях службовців.

5) Поліція реагує на місцеві потреби й вимоги. Проводить зустрічі за участю населення, керівників органів місцевого самоврядування і разом визначають пріоритети в забезпеченні громадського порядку (наприклад приймаючи рішення про посилений варіант несення служби у деяких спальних районах, культурних заходах, заходах чи прикордонних зонах при наявності великого скупчення людей).

6) Проведення у школах навчань «шкільними офіцерами» з дітьми від найменшого до старшого шкільного віку, під час яких вони дізнаються про свої права і основи безпечної і законної поведінки, знайомляться з роботою поліції, вчать звертатись по допомогу і взаємодіяти з поліцейськими.

І це не є вичерпний список методів взаємодії поліції з населенням. При реформуванні структури МВС функції колишньої Державної автомобільної інспекції (ДАІ) зараз виконують Взвод по обслуговуванню доріг державного значення (ВпОДДЗ) та Групи швидкого реагування (ГШР). До їхніх основних функцій належить:

1) Забезпечення безпеки дорожнього руху (застосовується шляхом патрулювання, екіпажі своєю присутністю запобігають ДТП; також фіксацією порушень ПДР);

2) Оформлення дорожно-транспортних пригод (ДТП), охорона місця події при ДТП, а також забезпечення відтворення ДТП;

3) Цілодобовий моніторинг стану дорожнього покриття та дорожньої обстановки (забезпечується шляхом налагодженої співпраці між поліцейськими та дорожніми службами, інформування останніх для негайного виправлення недоліків дорожнього полотна);

4) Інформування дорожніх служб про доцільність встановлення тих чи інших дорожніх знаків;

5) Взаємодія з органами місцевого самоврядування для покращення дорожнього руху (наприклад інформування

в необхідності встановлення освітлення в темну пору доби пішохідних переходів, місць концентрації ДТП, а також проблемних ділянок).

Було б дуже корисним в Україні аналізувати, узагальнювати та запроваджувати кращий закордонний досвід участі громадськості в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями, що надало б змоги ефективніше залучати громадян до правоохоронної та правозахисної діяльності, розширювати та укріплювати взаємодію між органами внутрішніх справ та населенням, створювати і вводити в дію вдосконалений організаційно-правовий механізм залучення громадян до охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями. Значної уваги заслуговує вивчення практики у США, Японії, Великобританії, Франції, Німеччині. Так до прикладу у Японії дуже низький рівень злочинності. І, на думку фахівців, в першу чергу це пов'язано з умілим співробітництвом органів правопорядку з громадськістю. При всіх поліцейських ділянках та префектурах функціонують відділення та об'єднання Асоціації попередження злочинності. Членами Асоціацій можуть бути всі громадяни, що бажають допомагати правоохоронцям у вільний від роботи час. Їх обов'язок – повідомляти в поліцію про всі вчинені злочини та патрулювати вулиці ввечері та вночі в складі «загонів спостереження». До Асоціації входять не тільки пересічні громадяни, а й об'єднання осіб за професією, які частіше за інших стають жертвами злочинців (водії громадського транспорту, листоноші, банківські службовці, працівники торгівельних підприємств та інші) [3].

Проте Україна на правильному шляху в реформуванні правоохоронних органів. Як показують соціопитування за рік поліція різко наростила довіру населення. Так у липні 2015 року баланс довіри-недовіри до тодішньої міліції становив – 57%, у грудні 2015-го вже до поліції – 24%, а у травні 2016 року – 4,5%. Зростання балансу довіри у 50% за один рік – констатують соціологи ФДІ.

Дані соціопитування Фонду «Демініціативи» та Центру Разумкова 11–16 травня 2016 р.

Рівень довіри державним і недержавним інституціям (травень 2016 р.), %

Державні і недержавні інституції	Зовсім не довіряю	Пере-важно не довіряю	Пере-важно довіряю	Цілком довіряю	Важко сказати	Баланс
Президентові України	40,4	29,7	18,5	4,0	7,3	-47,6
Верховній Раді України	47,7	31,7	13,1	1,2	6,3	-65,1
Уряду України (новопризначеному)	41,3	28,7	14,5	1,6	13,9	-53,9
Збройним силам України	14,6	18,9	43,7	11,7	11,1	21,9
Національній гвардії України	15,2	17,6	40,0	12,6	14,6	19,8
Поліції	19,5	24,7	34,1	5,6	16,1	-4,5
Службі безпеки України	27,0	28,1	27,2	3,5	14,2	-24,4
Місцевої владі	23,0	29,5	32,5	5,4	9,7	-14,6
Судам	52,2	29,0	8,2	1,0	9,6	-72,0
Прокуратурі	52,2	27,8	8,7	1,4	10,0	-69,9
Церкві	13,0	14,0	36,7	23,1	13,3	32,8
Засобам масової інформації України	18,5	26,4	38,7	7,1	9,4	0,9
Засобам масової інформації Росії	63,3	22,3	2,7	0,5	11,2	-82,4
Громадським організаціям	15,0	19,7	37,4	8,4	19,4	11,1
Волонтерам	10,3	11,8	38,7	16,9	22,4	33,5
Банкам	44,2	28,2	12,9	2,9	11,8	-56,6

При цьому на Заході поліції довіряє 61% опитуваних, що на 30% вище за недовіру [4].

Рівень довіри поліції, %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Зовсім не довіряю	5,4	22,2	20,7	30,8	18,1
Переважно не довіряю	23,5	25,2	29,5	19,1	28,9
Переважно довіряю	51,1	35,9	28,0	24,9	22,6
Цілком довіряю	9,9	4,2	4,3	6,0	3,5
Важко сказати	10,2	12,5	17,5	19,2	26,9

Уже в липні 2016 року голова Національної поліції України Хатія Деканойдзе заявила, що довіра українців до поліції становить 46%. Таку тенденцію необхідно зберегти. І допоможе цьому правильна взаємодія поліції з населенням, для ефективного виконання поставлених на правоохоронців службових завдань.

-
1. Belinda W. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика / Belinda W., Dr. Noël K., Rosita V. – Brussel, Секретаріат EUCPN. – 2012. – с. 10 – с. 133.
 2. Про національну поліцію: Закон України від 6 серпня 2015 р. // <http://www.golos.com.ua/article/257729>.
 3. Зарубежный опыт организации подготовки полицейских кадров и работы полиции: Сборник статей. – СПб: Санкт-Петербург. ун-т МВД России, 2005.
 4. Соцопитування: за рік поліція різко наростила довіру. Лідери недовіри – прокуратура й суди – 25.05.2016 р. // <http://novynarnia.com/2016/05/25/sotsopituvannya-za-rik-politsiya-rizko-narostila-doviru-lideri-nedoviri-prokuratura-y-sudi/>

Кудрик Л. Г. ,

*кандидат філософських наук, доцент,
Львівський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти*

Сурмяк Ю. Р.,

*доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ПРИНЦИПИ СПІВПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ І ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОФІЛАКТИЦІ АСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ШКОЛЯРІВ

Сьогодення вимагає підвищеної уваги з боку державної влади, громадських організацій та інших соціальних інститутів до виховання підростаючих поколінь.

В умовах війни, безробіття, матеріальної зубожілості населення, занепаду виробництва в державі молодими людьми усе частіше вчиняються тяжкі злочини, а також злочини, пов'язані з наркотичними засобами. Статистичні показники свідчать, що значна кількість школярів перебуває на профілактичному обліку у підрозділах поліції ювенальної превенції. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває профілактика

правопорушень, правове навчання і виховання учнівської молоді. На законодавчому рівні в Україні прийнято багато законів і підзаконних нормативно-правових актів, відомчих наказів і інструкцій стосовно гармонійного врегулювання стану молоді у сучасних умовах, підвищення рівня обізнаності у різних сферах суспільного життя, у тому числі і підвищенні рівня правової освіти, що має забезпечити правомірну поведінку у суспільстві.

Національна програма правової освіти населення наголошує, що «у загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти має здійснюватися широка позакласна і позааудиторна робота з правового навчання і виховання, до якої залучаються вчені, представники правозахисних організацій, працівники правоохоронних органів, інші фахівці в галузі права» [1]. Отже, взаємодія органів освіти з правоохоронними органами, передусім з органами місцевої поліції у правовиховній, профілактичній роботі була і залишається актуальною проблемою. Така взаємодія має місце, але поки що є недостатньо системною і послідовною, здійснюється епізодично, нерегулярно.

Для того щоб взаємодія навчальних закладів з органами поліції мала системний характер, необхідно, щоб вона базувалася на наукових засадах і мала в своїй основі певні принципи: системності, плановості, урегульованості та раціонального використання персоналу, наступності та перспективності, партнерства та співробітництва, інноваційності та науковості.

Принцип системності дозволяє розглядати спільну профілактичну і правовиховну діяльність поліції і ЗНЗ у взаємозумовленості та взаємовпливі всіх структурних елементів такої конкретної моделі взаємодії: цілей, завдань, принципів, методів, форм, організації, механізму функціонування; дає змогу виявити ієрархічність (багаторівневість) в управлінні процесом взаємодії ЗНЗ та поліції у правовому навчанні і вихованні учнівської молоді.

Принцип плановості передбачає, що спільна правовиховна робота поліції і педагогічних колективів ЗНЗ має здійснюватись не хаотично, а на основі добре спланованих спільних заходів, які формально мають відобразитися у погоджених сторонами

спільних планах і програмах. Плановість має забезпечити прогнозування шляхів управління процесом взаємодії поліції і освітніх установ у профілактичній і правовиховній роботі серед учнів, у тому числі у вивченні мотивації діяльності суб'єктів взаємодії.

Принцип урегульованості та координації вимагає постійної інформації про якість змісту, ефективність форм, проміжні результати спільної діяльності загальноосвітнього навчального закладу і поліції у правовому навчанні і вихованні з метою її регулювання та своєчасне реагування і внесення координаційних змін; потребує узгодженості змісту й форм організації спільної правовиховної діяльності.

Принцип раціонального використання персоналу наголошує, що при здійсненні спільних правовиховних заходів поліції і педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів має здійснюватись ретельний підбір, розстановка і використання названих суб'єктів правовиховних впливів з урахуванням їх професійного досвіду, освіти, риторичних задатків, психолого-педагогічної і правової компетентності, організаторських і комунікативних здібностей.

Принцип наступності та перспективності. Управління процесом правової просвіти учнів потребує черговості та наступності (на етапах діагностування, прогнозування, планування, організації співпраці ЗНЗ та поліції, контролю над запровадженням і функціонуванням певної ситуативної моделі взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів та поліції тощо). Подальше підвищення ефективності управління процесом правового навчання і виховання повинно базуватися на аналізі реальних досягнень і недоліків, які мали місце у попередньому періоді.

Принцип партнерства і співробітництва. Педагогіка співробітництва набуває популярності в сучасній європейській освіті. Для педагогів та представників які практикують педагогіку співробітництва, характерні повага до гідності особистості, доброзичливе ставлення до учнів, прагнення адекватно оцінити їхні можливості, збагнути мотиви поведінки, стимулювати творчість, особистісне зростання, здатність підтримувати сприятливий морально-психологічний клімат у навчальній групі.

Принцип інноваційності. Залучення до роботи з правового виховання працівників поліції є прогресивною ланкою освіти і вимагає новітніх технологій. Якщо працівник поліції бере участь в інтерактивних лекціях, педагогічних іграх, приходиться до учнів у позаурочний час для участі у вечорах запитань та відповідей, круглих столах, конференціях та інших формах роботи, то його взаємодія з молодими людьми має будуватися на діалозі, а не диктатурі, на співробітництві, а не на підкоренні, таким чином викликаючи інтерес, повагу, активну підтримку таких заходів у вихованців.

Принцип науковості вимагає створення науково обґрунтованої моделі їх системної взаємодії; передбачає застосування методик психолого-педагогічної діагностики процесу формування правової свідомості та правової культури учнів використовувати результати найновіших наукових досліджень при визначенні конкретних цілей, завдань, змісту і методів правовиховного, превентивного впливу, враховувати умови навчання учнів ЗНЗ, науково-педагогічної та організаційної діяльності працівників цих навчальних закладів та поліції.

Учитель, а тим більше правоохоронець, який працює з учнями, має право на вибір моделі організації заняття. Зокрема, можуть проводитися змагання, семінари, звіти, тести, вікторини, уроки-конференції, уроки-інтерв'ю, бінарні заняття, ігри, дискусії, інтерактивні лекції, уроки-суди тощо. На таких заняттях правоохоронець непомітно коригує діяльність молодих людей, спрямовує їх у бажане русло, а головне роблять вони самі.

На нашу думку, виховна робота працівників поліції має бути спрямована не лише на поглиблення правових знань задля успішного навчання учнів, а, в першу чергу, на надання їм юридичної і психологічної допомоги, з метою подолання труднощів у житті сучасної молодшої особи, таких як: внутрішньоособистісні конфлікти; проблеми у сім'ї; психологічні стреси; труднощі соціальної адаптації; конфлікти, пов'язані із вживанням наркотичних речовин; алкоголю; сексуальна сфера (рання і небажана вагітність, венеричні захворювання та ін.).

Вивчення досвіду свідчить, що ті працівники поліції, які будують свою превентивну діяльність на вказаних принципах, а також враховують психолого-педагогічні чинники, проявляють педагогічну майстерність, досягають значних успіхів у правовому вихованні учнівської молоді.

Отже, в основі профілактики правопопушень лежить виховна функція. Від професійних умінь педагогів та працівників поліції знайти підхід до кожного потенційного чи реального правопорушника, виявити мотиви його поведінки, виявити сильні й слабкі сторони його особистості, особливості його поведінки – залежить вибір адекватних способів психолого-педагогічного впливу. Правове виховання – це соціально-управлінська діяльність суб'єктів виховання, перш за все педколективів ЗНЗ і працівників поліції, що здійснюється в умовах тісної взаємодії та координації їх діяльності, спрямованої на формування в учнів ЗНЗ системи правових знань, переконань і установок, правового мислення, правових умінь і навичок, що забезпечують стабільність правомірної поведінки і соціально-правової активності молоді людини, додержання і правильного використання нею діючих у державі правових норм.

Отже, організація взаємодії органів поліції з навчальними закладами у здійсненні профілактичної діяльності, у правовому навчанні і вихованні молоді має спиратися на принципи плановості, регульованості та координації, раціонального використання персоналу, наступності та перспективності, партнерства та співробітництва, інноваційності, і передусім на принципи науковості, системності. За таких умов ця взаємодія буде ефективною і дасть бажані результати.

-
1. Національна програма правової освіти населення [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992 / 2001. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

Лозинський А. Ф.,

*доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
Львівського державного університету безпеки
життєдіяльності,
кандидат історичних наук*

ЖАНДАРМЕРІЯ – ЯК РІЗНОВИД ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ В АВСТО-УГОРЩИНІ

Найважливішою воєнізованою організацією Австро-Угорщини була жандармерія. До її повноважень входили завдання підтримки громадського порядку і забезпечення державної безпеки, а під час війни – функції військової поліції при штабах різного рівня. Жандармський склад формувався із середовища офіцерів різних рангів, які відбули строкову службу в армії. Історія австрійської жандармерії започаткована у 1849 р., коли уряд терміново шукав нових, ефективних форм забезпечення громадського порядку та політичної стабільності в країні. Перші жандарми входили до складу військових частин австрійської армії [5, с. 13].

В «Тимчасових приписах про жандармерію» (січень 1850 р.) зазначалось про необхідність формування 16 полків (по 1000 осіб). Полками командували крайові управління жандармерії на чолі з крайовими комендантами. У повітах діяли повітові комендатури жандармерії, які керували роботою жандармських постів. На кожному з таких постів знаходились кінні чи піші жандарми на чолі з вахмістром. Залежно від місцевих обставин їх чисельність коливалась від 3 до 10 осіб. Військовим командиром жандармів був інспектор жандармерії, переважно, в ранзі генерала жандармерії [4, с. 260–261].

На території українських земель жандармерія мала крайові управління – у Львові для Галичини та в Чернівцях для Буковини. Їм підлягали команди відділів жандармерії (на декілька повітів), повітові команди і жандармські станиці – найнижчі організаційні структури жандармерії (в містах і більших селах). Посередньою ланкою між крайовими командами і командами відділів були так звані експоновані булавні старшини жандармерії. В Галичині їх було три – у Львові, Перемишлі і Станіславові. Жандарми-українці за національністю скеровувалися

на військову службу, здебільшого, поза межами української території, тоді як на українських землях жандармерія складалася переважно з поляків, румунів, угорців та ін.[1].

У першій половині 60-х років XIX ст. жандармерія була радикально скорочена – до 10 полків і близько 8 тис. офіцерів і рядових особового складу. 4-й полк дислокувався у Львові з юрисдикцією для Галичини і Буковини. В 1866 р. 10 жандармських полків було перетворено у 15 жандармських команд. З них 11-та команда призначалася для Галичини і Буковини з розташуванням у Львові. Ці реформи особливо не позначились на становищі та обов'язках жандармів. У 60-ті роки жандармерія перестає бути суто воєнізованим органом, адже у військовому і дисциплінарному відношеннях вона підпорядковується Вищому військовому командуванню, а у службовому й економічному – Міністерству внутрішніх справ, яке визначало порядок фінансового забезпечення жандармів. Так, для вахмістра встановлювалась оплата у 600 флоринів, а для рядового жандарма – 400 [1].

Остаточна організаційна структура жандармерії, що діяла до початку Першої світової війни, була затверджена у лютому 1876 р. Вона складалася з австрійської імператорсько-королівської жандармерії, угорської королівської жандармерії, королівської угорсько-хорватсько-словенської жандармерії, імператорського і королівського корпусу жандармів у Боснії і Герцеговині (у 1878-1908 рр.) [3, с. 192]. Австрійські штаби жандармських команд і їх сфера дії визначалися наступним чином: I – Відень (Нижня Австрія), II – Прага (Чехія), III – Інсбрук (Тіроль і Форарльберг), IV – Брно (Моравія), V – Львів (Галичина), VI – Грац (Штирія), VII – Трієст (Істрія), VIII – Лінц (Верхня Австрія), IX – Задар (Далмація), X – Опава (Силезія), XI – Зальцбург (Зальцбург), XII – Любляна (Крайна), XIII – Чернівці (Буковина), XIV – Клагенфурт (Каринтія) [1]. Угорська жандармерія ділилася на вісім округів (штаб у Будапешті), крила і загони. Угорсько-хорватсько-словенська жандармерія мала таку ж структуру, що й угорська (штаб у Загребі). Боснійсько-герцеговинська жандармерія (штаб у Сараєво) ділилася на крила, загони і пости.

«Службова інструкція жандармерії» (лютий 1876 р.) регламентувала її призначення, місце, права, підпорядкуван-

ня при виконанні служби та ін. Так, зазначалося, що «жандармерія є військово організованим однорідним вахтовим організмом, призначеним для збереження громадського порядку, спокою і безпеки» [5, с. 67]. У військовому відношенні жандарми підпорядковувались крайовим політичним відомствам, а в адміністративних і економічних питаннях – своїм безпосереднім начальникам. Послугами жандармів були уповноважені користуватися, також, суди і прокуратура. Зокрема, підкреслювалось, що в «локально-поліційних справах, жандарми, як правило, повинні мати тільки наглядовий і підтримуючий вплив на громадян» [6, с. 271]. Використовувати жандармів за іншим призначенням заборонялось.

Для прийому на службу в жандармерію встановлювались ряд вимог. До числа обов'язкових належало австрійське підданство; вік від 20 до 40 років; фізичне здоров'я; знання мови регіону проходження служби; достатнє вміння читати, писати і рахувати та ін. Стаючи жандармом юнак чи чоловік зобов'язувався прослужити не менше 4-ох років. Це стимулювалось і фінансово. Так, після 3-ох років служби рядовим жандармам встановлювалась надбавка у 50 флоринів, після 6-ти – 100, після 12-ти – 150 і після 18-ти – 200. Прийом до штату рядового складу міг відбутися тільки при наявності нижчого військового звання. Підвищення ж до керівника поста залежало від здачі іспиту, якому передувало навчання в командах регіональної жандармерії та пробної служби на одному з жандармських постів. Тривалість теоретичного навчання і пробної служби не перевищувала одного року. Спеціальний іспит передбачався для зайняття офіцерської посади. Жандармських офіцерів усіх звань призначав безпосередньо імператор. Офіцери і рядові обов'язково складали присягу жандармської служби – усно перед крайовим комендантом, її текст підписувався і зберігався в крайовій канцелярії [1].

На посаду коменданта крайової жандармерії призначалися старші офіцери з певним досвідом служби. Крайові команди поділялися на окружні під командуванням ротмістра або лейтенанта. Такі команди функціонували у кожній із земель, депутати якої були представлені у парламенті. Число окружних команд було неоднаковим – у віденській крайовій команді було

10 окружних, а у львівській – лише 5. Окружні команди ділилися на повітові під командуванням старших унтер-офіцерів. Найнижчою структурною одиницею був жандармський пост. Переміщення коменданта та інших штабних офіцерів відбувалося лише із важливих службово-тактичних міркувань і оформлялося імператорським розпорядженням за поданням міністра внутрішніх справ і крайового президента. Переміщення осіб рядового складу крайової команди належало до компетенції коменданта. Вихід офіцерів жандармерії у відставку відбувався за приписами для армії. Звільнення рядових жандармського корпусу відбувалося через невідповідність посаді під час пробної служби, після завершення терміну служби, при скороченні рядового складу, через скоєння злочину, у зв'язку із погіршенням стану здоров'я та ін. [7, с. 39].

Нормативно-правові акти регламентували високий статус особи жандарма та обов'язковість його розпоряджень. Так, в «Службовій інструкції жандармерії» наголошувалось, що «у випадках свого службового втручання проти осіб жандарм повинен користуватися формулою «Іменем закону» на мові краю, і кожний (без різниці, чи це цивільний, чи військовий) зобов'язаний підкоритись його вимозі». Також зазначалось, що кожен громадянин повинен звертатися до жандарма на «Ви» і ніколи публічно його не ображати.

Під час виконання службових обов'язків всі жандарми носили на лівій руці, вище ліктя, широку пов'язку (54 мм) жовто-чорного кольору. Незважаючи на різний дизайн, на всіх пов'язках був єдиний напис: «Польова жандармерія». Жандарми розрізнялися, також, головним убором: австрійські носили звужений доверху шолом, а угорські – чорний капелюх. Офіцери і унтер-офіцери мали на озброєнні піхотну офіцерську шаблю і револьвер або пістолет, а рядові жандарми користувалися особливим карабіном зі штиком і жандармською шаблею [2, с. 32]. Жандарм мав право «з обережністю застосовувати зброю» у випадках самооборони, подолання опору при намаганні зірвати виконання службових обов'язків, зриву втечі небезпечних злочинців, якщо відсутні інші засоби для затримання та ін. [3, с. 193-194].

Жандарми брали участь, переважно, у придушенні антимонархічних виступів, слідкували за порядком та суспіль-

ними настроями. Їх число постійно збільшувалося. Якщо у 1876 р. в монархії було 5600 жандармів, то напередодні Першої світової війни, влітку 1914 р., їх кількість досягнула майже 14 тис. осіб (278 офіцерів, 208 фінансових і канцелярських службовців, 1351 вахмістр, 11591 жандарм; розподілялись між 145 відділеннями і 3970 постами). Зокрема, наприкінці 1913 р. жандармська структура Буковини виглядала наступним чином: 1 штабний офіцер, 8 старших офіцерів, 13 повітових вахмістрів, 2 вахмістри-обліковці, 2 вахмістри-ад'юнкти, 2 вахмістри-інструктори, 147 начальників постів, 544 жандарми [4, с. 262–263].

Таким чином, напередодні Першої світової війни в Австро-Угорщині було 14 австрійських територіальних жандармських комендатур, по 8 – угорських та угорсько-хорватсько-словенських жандармських округів й боснійсько-герцеговинський корпус жандармів, які злагоджено й максимально ефективно функціонували як воєнізовані підрозділи силових структур Габсбурзької монархії в умовах існування багатонаціональної держави. Незважаючи на те, що призначенням цих підрозділів було стояти на сторожі закону, берегти життя і майно громадян, австрійська влада з допомогою поляків у Галичині, румунів в Буковині та мадярів на Закарпатті нерідко зловживала послугами жандармерії для переслідування українців.

-
1. Спеціальна веб-сторінка «Історія держави Габсбургів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.austro-hungary.iatr.org.ua; Спеціальні дослідження, які стосуються історії австро-угорського війська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.austro-hungarian-army.co.uk; www.ah.milua.org; www.airwar.ru/aww1.html
 2. Жук А. Б. Революеры и пистолеты / Александр Борисович Жук; 2-е изд., испр., пер. и доп.; ред. В. А. Симоненко. – М.: Воениздат, 1990. – 431 с.
 3. Лозинський А. Воєнізовані організації Австро-Угорщини / Андрій Лозинський // Актуальні проблеми реформування державного управління в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2006. – С. 191–195.
 4. Никифорак М. В. Буковина в державно-правовій системі Австрії, 1774–1918 рр. / Михайло Васильович Никифорак. – Чернівці: Рута, 2004. – 383 с.

5. Die Gendarmerie in Osterreich. 1849-1924. – Grac, 1974. – 140 s.
6. Horel C. Soldaten zwischen nationalen Fronten. Die Auflösung der Militärgrenze und die Entwicklung der königlich-ungarischen Landwehr (Honvéd) in Kroatien-Slawonien 1868–1914 / Catherine Horel. – Wien: VÖAW, 2009. – 262 s.
7. Nowakowski T. Armia austro-węgierska 1908-1918 / Tomasz Nowakowski. – Warszawa: Fenix Editions, 1992. – 115 s.

Ничкало Л. Б.,

*завідувач сектору з питань оцінки та піклування
відділу у справах дітей Галицької районної адміністрації
Львівської міської ради*

СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ У СОЦІАЛЬНОМУ ПАТРОНАЖІ НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ РОДИН

Питання дітей і батьків залишаються актуальними у всі часи. Проблеми, через які проходять діти, ніколи не будуть «дитячими». І коли суспільство не приділяє уваги цим проблемам тепер, то ризикує отримати проблемним своє наступне покоління. Кожен громадянин має зрозуміти: чужих дітей не буває, а недоглянуті діти сьогодні – потенційні правопорушники у майбутньому.

Перед батьками, соціальними працівниками, педагогами, стоїть питання допомоги підлітку прожити перехідний вік, навчитися робити власний вибір, керуватись загальноприйнятими нормами, усвідомити власні цінності та формувати безпечні стосунки на засадах розуміння та толерантності.

Діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування та діти, що знаходяться у складних життєвих обставинах – найбільше соціально незахищені категорії, які потрапляють у сферу впливу кримінальних структур, займаються жебракуванням, бродяжництвом. Є факти сексуальної експлуатації, насильства, жорстокого поводження з дітьми та торгівлі ними.

Основними причинами є:

– загальне зниження рівня життя населення, безробіття одного або обох батьків, виїзди їх до інших країн чи регіонів з метою працевлаштування;

- збільшення кількості неблагополучних сімей та розлучень, асоціальна поведінка батьків, ухиляння або відсторонення батьків від виконання своїх обов'язків з виховання дітей, жорстокість і насильство в сім'ях;
- недостатнє фінансування навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, культури, соціального захисту;
- низька активність територіальної громади у розв'язанні проблем дітей.

У 2015 році відносно 4 тис. 820 дітей батьки позбавлені батьківських прав. При цьому, у 2015 році 572 дітей були відібрані у батьків без позбавлення їх батьківських прав, а також батьків 168 дітей було поновлено в батьківських правах.

За даними офіційної державної статистики, на 1 січня 2016 р. в Україні (без урахування окупованих територій сходу і Криму, де також залишилися наші діти-сироти, і вони повинні входити в статистику) 73 тис. 182 дітей-сиріт. З них у Донецькій області – 4 тис. 709, у Луганській – 1 тис. 432 дитини. Станом на 1 квітня 2016 року на первинному обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування перебуває 72 тис. 731 дитина.

22.04.2006 розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено «Концепцію Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006-2016 роки» № 229-00.

З метою реалізації державної політики щодо захисту прав дітей прийнято Закон України «Про охорону дитинства», який визначив охорону дитинства загальнонаціональним пріоритетом, активізовано процес законотворення щодо захисту прав дітей, що сприяло розвитку системи надання професійної допомоги дітям та сім'ям з дітьми, багаторазово збільшено розміри допомоги при народженні дитини, допомоги на дітей-інвалідів, дітей, що перебувають під опікою та піклуванням, інших виплат, створено мережу служб та закладів для захисту і підтримки дітей, що знаходяться у складних життєвих обставинах.

Законом України «Про освіту» та іншими нормативними документами встановлюються права та обов'язки учнів та вчителів. Дотримуючись їх, можна досягти врегулювання

конфліктів між цими сторонами та дотримання і контролю закону з обох сторін.

Згідно з наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014 № 564/863/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення», який зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10.09.2014 за № 1105/25882 заклади освіти:

- здійснюють приймання звернень та повідомлень про випадки жорстокого поводження щодо дитини;
- терміново(протягом однієї доби) передають повідомлення у письмовій формі до служби у справах дітей, органів внутрішніх справ про випадок жорстокого поводження з дитиною чи загрози його вчинення;
- у межах компетенції вживають заходів щодо виявлення і припинення фактів жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення в закладах освіти;
- організують роботу психологічної служби системи освіти з дітьми, які постраждали від жорстокого поводження;
- проводять роз'яснювальну роботу з батьками та іншими учасниками навчально-виховного процесу із запобігання, протидії негативним наслідкам жорстокого поводження з дітьми.

Згідно зі статтями 21, 22 Закону «Про освіту» соціальні педагоги та практичні психологи є головною ланкою в структурі психологічної служби системи освіти і їхня діяльність регламентується Положенням про психологічну службу системи освіти України, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 № 616 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 липня 2009 року за № 687/16703.

Завдання соціального педагога – допомога загальноосвітньому навчальному закладу в:

- а) формуванні в учнів комплексу знань, навичок та вмінь, необхідних для: самопізнання, доцільного розвитку власної інтенційної спрямованості, засвоєння норм соціальної поведінки, гармонізації внутрішньоособистісних та загальносус-

пільних інтересів, уміння вибудовувати загальноприйнятливий стиль своїх стосунків із навколишніми

б) соціально-педагогічній корекції поведінки вихованців, доцільній вибірковості їхніх соціальних зв'язків;

в) соціально-педагогічній профілактиці девіантної поведінки підлітків;

г) координації взаємодії різноманітних соціальних інститутів у ході розв'язання найгостріших соціальних проблем;

д) можливій реабілітації несприятливого соціуму.

Педагогічні працівники, медичний та ін. працівники навчального закладу при виявленні ознак чи факторів, що можуть вказувати на складні життєві обставини, жорстоке поводження з дитиною або ризики щодо їх виникнення стосовно дитини, передають соціальному педагогу/практичному психологу, а у разі їх відсутності класному керівнику чи безпосередньо керівникові навчального закладу (директорові) інформацію про дитину з метою планування подальших дій щодо її захисту.

Основними питаннями, які потребують взаємодії соціального педагога, відділів у справах дітей та сектору ювенальної превенції є:

– робота у випадках виявлення факту та розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення.

– робота з дітьми, які мають проблеми у поведінці (делінквентна, девіантна поведінка);

– робота з дітьми, схильними до проявів суїцидальної поведінки;

– робота з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах ;

– робота з дітьми з особливими освітніми потребами;

– робота з батьками, які ухиляються від належного виконання своїх батьківських обов'язків;

– робота з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах тощо.

Безпосереднє ведення справ та координація діяльності стосовно дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладено на служби (відділи) у справах дітей,

які створені в органах місцевого самоврядування, оскільки відповідно до статті 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (від 13 січня 2005 року № 2342-IV) органами опіки та піклування є державні адміністрації районів, районів міста Києва, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад.

До служби (відділу) у справах дітей звертаються у разі виявлення фактів щодо:

- відсутності у дитини свідоцтва про народження, порушення прав дитини на житло, майно, отримання загальної середньої освіти та інших прав;
- смерті батьків;
- залишення дитини без батьківського піклування внаслідок направлення батьків, або законних представників на довготривале стаціонарне лікування, невідкладної госпіталізації, ув'язнення, зникнення безвісти, від'їзду на заробітки на тривалий термін тощо;
- фізичного, психологічного, сексуального, економічного насильства над дитиною, систематичного недбалого ставлення до дитини з боку батьків, осіб, які їх замінюють, в тому числі залишення дитини без догляду або у ситуації небезпеки;
- залежності батьків, осіб, які їх замінюють, від алкоголю, наркотичних речовин, азартних ігор;
- наявності у батьків дитини, осіб, які їх замінюють, ознак розладів психічного здоров'я, що впливають на їхню спроможність забезпечити належний догляд за дитиною;
- експлуатації дитини, втягнення її до жебракування, заохочення до вживання алкоголю, наркотичних речовин;
- проживання дитини в антисанітарних умовах, що може призвести до погіршення стану її здоров'я;
- частих випадків перебування в помешканні, де проживає дитина, сторонніх осіб з метою вживання алкоголю, наркотичних речовин;
- недостатнього харчування дитини;
- залишення дитиною постійного сімейного помешкання без згоди батьків, осіб, які їх замінюють;
- самовільного залишення дитиною навчального закладу (систематичні порушення шкільної дисципліни);

– самостійного проживання дитини в помешканні без дорослих.

На виконання статті 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», пункту 11 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 383 та згідно наказу Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2012 р. № 1176 «Про затвердження Інструкції з організації роботипідрозділів кримінальної міліції у справах дітей» (zareєстрований в Міністерстві юстиції України 15 січня 2013 р. за № 121/22653) створено Кримінальну міліцію у справах дітей, яка у рамках проведення реформи МВС перейменована у сектор ювенальної превенції при Управліннях національної поліції.

У своїй діяльності сектор ювенальної превенції у справах дітей керується Конституцією України, Законами України:

– «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»;

– «Про охорону дитинства»;

– «Про освіту»;

– «Про попередження насильства в сім'ї»; Указами Президента України:

– «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» від 11.07.2005 №1086;

– «Про заходи щодо забезпечення захисту прав і законних інтересів дітей» від 05.05.2008 №411.

– Наказ МВС від 19.12.2012 №1176 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей».

Основними напрямки діяльності сектору ювенальної превенції є:

– організація та здійснення заходів профілактики з дітьми в навчальних закладах, за місцем проживання з метою запобігання вчиненню ними адміністративних і кримінальних правопорушень;

– організація та здійснення заходів індивідуальної профілактики з дітьми, що вчинили адміністративні та кримінальні правопорушення, були засуджені до покарання,

не пов'язаного з позбавленням волі, звільненими зі спеціальних виховних установ;

- ужиття заходів щодо недопущення рецидивної злочинності серед дітей;

- установлення місцезнаходження дітей у разі їх безвісного зникнення;

- розкриття кримінальних правопорушень, учинених дітьми;

- виявлення та припинення фактів жорстокого поводження з дітьми, учинення стосовно них насильства, у тому числі батьками, законними представниками;

- організація надання правової та психологічної допомоги дітям, які є потерпілими в кримінальному провадженні чи стали свідками кримінального правопорушення.

Співпраця навчальних закладів зі службою у справах дітей, сектором ювенальної превенції є необхідною умовою для попередження правопорушень, злочинності, запобігання дитячій бездоглядності та контролю за дотриманням прав дітей.

Особлива увага приділяється профілактичній роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, які перебувають у спеціальних закладах на повному державному забезпеченні. Окрема категорія – це діти, які опинились в скрутних життєвих обставинах (малозабезпечені, батьки ведуть асоціальний спосіб життя, неналежним чином виконують батьківські обов'язки, зловживають алкоголем та наркотичними засобами).

Також існує така проблема як соціальне сирітство.

Соціальне сирітство – соціальне явище, спричинене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків по відношенню до дитини. Соціальні сироти – це особлива соціально-демографічна група дітей, які внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причин залишилися без батьківського піклування, за умов відсутності можливостей, умов або бажання у батьків виконувати свої батьківські обов'язки.. До них належать також безпритульні та бездоглядні діти, тобто «діти вулиці».

Основними причинами залишення дітей без батьківського піклування є:

- соціально-економічні, пов'язані із зuboжінням сімей (безробіття обох або одного з батьків, жебрацтво батьків, тривала відсутність батьків, відсутність постійного житла, розлучення батьків);

- морально-етичні (асоціальний спосіб життя батьків, різні види залежності, примушення дітей до жебракування, злочинні діяння батьків, різноманітні форми насильства, спрямованого на дітей);

- психологічні (суб'єктивні) – раннє або позашлюбне материнство; дисфункційність сім'ї (неповна, новоутворена, багатодітна, сім'я інвалідів), нездорова емоційна атмосфера в сім'ї, конфліктність її членів;

- медичні – наявність хвороб у батьків, що унеможливають виконання батьківських обов'язків.

Крім того, через складність соціального життя зростає кількість дітей, соціальний статус яких невизначений, оскільки є невизначеним щодо них факт наявності чи відсутності батьківського піклування. Наприклад, такими є бездоглядні діти, які тривалий час перебувають поза батьківським піклуванням, і перебувають сам на сам з проблемами виживання. До цієї ж групи дітей можна віднести і тих, які тривалий час виховуються в інтернатних закладах і батьки яких, хоч і не позбавлені батьківських прав, але не цікавляться їхнім життям.

Специфіка умов утримання і проживання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей, що перебувають у скрутних життєвих обставинах є причиною не досить ефективної соціалізації вихованців інтернатних закладів у майбутньому, неприйняття соціального оточення поза інтернатом. Перебуваючи по декілька років в інтернатних закладах, вони набувають негативних властивостей та якостей, оскільки не засвоюють усього комплексу необхідних соціальних ролей, у них не формуються ті властивості та якості, які потрібні, щоб адекватно сприймати соціальну реальність, оцінювати її та приймати свідомі рішення щодо власних дій у конкретних ситуаціях.

Діти зазначених вище категорій схильні до правопорушень, самовільного залишення біологічної сім'ї чи закладів, під опікою яких вони знаходяться. В таких випадках до співпраці залучаються патрульна поліція, Центри соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, служби (відділи) у справах дітей та сектор ювенальної превенції ВП ГУ НПУ.

В обов'язки патрульної поліції входить виявлення таких дітей, доставлення їх у відділи поліції, а у разі виявлення дитини у нічний час – поміщення у притулок для дітей.

Для поміщення дитини у притулок для дітей патрульним поліцейським складається акт про знайдену дитину та повідомляється сектор ювенальної превенції того відділу поліції, на території якого виявлено дитину. Дитину також можна помістити в притулок за її власною заявою.

У разі виявлення малолітніх чи неповнолітніх, які вживають алкоголь чи наркотичні речовини, патрульні поліцейські повинні доставити дітей до найближчого відділу поліції та написати рапорт про правопорушення. Працівники сектору ювенальної превенції, у таких випадках, встановлюють особи затриманих та з'ясовують обставини вчинення даного правопорушення, з'ясовують хто, та за яких обставин забезпечив дітей алкоголем (наркотичними речовинами) та приймають міри для затримання осіб, що сприяли даному правопорушенню.

Також, у разі виявлення осіб, що разом з малолітніми дітьми перебувають у закладах громадського харчування, які перебувають у стані сильного алкогольного чи наркотичного сп'яніння необхідно доставити батьків у відділ поліції, а дитину помістити у заклад охорони здоров'я для медичного обстеження.

Однак, на даний час, патрульна поліція виконує скоріше просвітницьку роботу, а не працює на запобігання вчинення злочинів дітьми та щодо дітей.

Є випадки, коли патрульна поліція доставляла п'яних батьків з дітьми до місця їхнього проживання чи залишали дітей з батьками, що поводити себе неадекватно відносно них без фіксації таких випадків.

Для покращення співпраці між поліцією, закладами освіти та соціальними службами необхідно:

- проводити зустрічі з метою популяризації діяльності поліції, формування позитивного образу поліцейського захисника;

- щотижнево відвідувати навчальні заклади для роз'яснення прав та обов'язків дітей у випадках вчинення щодо них неправомірних дій;

- патрульній поліції проводити систематичні навчально-виховні заходи з батьками та дітьми щодо вчинення правопорушень;

- звертати увагу на дрібні порушення правопорядку дітьми з метою уникнення можливих наслідків вчинення правопорушення;

- відвідувати шкільні ради профілактики;

- розробити методичні рекомендації для патрульних поліцейських з приводу різних ситуацій, які виникають при патрулюванні та шляхи їх вирішення;

- проводити роз'яснювальну роботу з молодшими школярами щодо безпеки на дорозі, допомогти у створенні карти безпечної дороги до школи та додому;

- відвідувати загальношкільні та класні батьківські збори;

- проводити зустрічі з старшокласниками щодо здорового способу життя;

- патрульній поліції проводити зустрічі з соціальними службами для вирішення проблем щодо роботи з дітьми, які виникають під час патрулювання;

- патрульній поліції вдосконалювати знання з питань спільної роботи з сектором ювенальної превенції, службами (відділами) у справах дітей, ЦСССДМ та навчальними закладами.

Саме шляхом тісної співпраці всіх служб можна реалізувати вимоги міжнародних документів щодо забезпечення права дитини, перш за все дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування та дитини, що опинилась в скрутних життєвих обставинах – зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та взаєморозуміння.

Прокопюк Т. В.,

викладач кафедри психології

Львівського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ МВС

Роль керівництва закладу освіти в процесі впровадження сучасних освітніх технологій полягає у забезпеченні процесів функціонування освітнього процесу, алгоритмізації задач, подальшому розподілі завдань і делегуванні повноважень, здійсненні виховних і дисциплінарних функцій щодо вироблення у підлеглих відповідних мотивацій, установок до індивідуальної та колективної праці, вихованні моральних цінностей особистості, згуртуванні колективу на основі спільної діяльності для досягнення поставленої кінцевої мети.

Сучасні процеси в педагогічній діяльності в наш час можуть бути реалізовані при дотриманні обов'язкових вимог і принципів в організації навчально-виховного процесу. Ґрунтуються вони на формуванні сприятливого організаційно-психологічного клімату, створенні відповідних психологічних умов щодо використання сучасних освітніх технологій.

Підготовка фахівців у вищому навчальному закладі з використанням сучасних освітніх технологій (тренінгові заняття) уможлиблює формування у них таких умінь, як швидка орієнтація у нестандартній професійній ситуації та прийнятті відповідного нестандартного правильного рішення.

Таким чином, переорієнтація функціонального змісту навчально-виховного процесу сприяє концентрації функцій освітньої діяльності на досягнення ідеальної мети. Виходячи з вище викладеного зроблено такі висновки:

1. Найбільш оптимальні динамічні процеси у освітній діяльності в умовах сьогодення можуть бути реалізовані за такої організації навчально-виховного процесу, яка ґрунтується на формуванні організаційно-психологічного клімату, створенні ситуації освітніх технологій.

2. Педагогічна діяльність має бути чіткіше зорієнтована на щодо її кінцевого результату. Порівняння цього результа-

ту з поставленою метою дозволить визначити ступінь розробленості моделі, ефективність запропонованого комплексу засобів реалізації мети. Близькою метою може бути формування загальної культури, достатнього та професійного рівня молодого фахівця, віддаленою - формування професійної майстерності.

3. Запланований результат можна одержати лише за умови системного підходу до процесу впровадження сучасних освітніх технологій підготовки спеціалістів у вищому навчальному закладі.

4. Деякі уміння в галузі оргуправлінської діяльності у студентів, які виконують різноманітні рольові функції, можна сформувати, поступово переходячи з початкового етапу навчання до подальшого набуття спеціальних навичок на заняттях із спеціальних предметів, практичних заняттях та ін.

5. За наявності впливу психологічних чинників сучасних освітніх технологій, самооцінки і самоконтролю індивідів зростає міра узгодженості дій навчальної групи, що спрямовує суб'єктну активність кожного учасника освітнього процесу. Безперервність паритетної соціальної взаємодії за умов модульно-розвивального навчання сприяє становленню позитивної «Я-концепції» особистостей викладача та студентів.

Наслідком організації сприятливого соціально-психологічного клімату є конструювання розвивального освітнього простору, в якому дії членів навчальної групи спрямовуються на узгодження ціннісних орієнтацій навчальної групи. В такий спосіб створюються умови життєдіяльності групи як соціального об'єднання свідомих суб'єктів, які здатні до саморегуляції своєї індивідуальної та групової взаємодії. Студент бере на себе відповідні зобов'язання, виконує соціально-психологічні вимоги етапів модульно-розвивального процесу, підтримуючи власну «Я-концепцію» шляхом самоусвідомлення і самоконтролю своїх дій, вчинків, поведінки.

Соціально-психологічне моделювання (проектування) освітнього процесу щодо впровадження сучасних освітніх технологій є ефективною дією, яку доцільно здійснювати у двох напрямках забезпечення розвивальної взаємодії:

а) конструювання організаційного клімату вищого навчального закладу;

б) створення оптимального соціально-психологічного клімату у студентських колективах.

У випадку конструювання організаційного клімату ефективність оргсоціосистеми як макросередовища визначається такими параметрами як:

– полімотивація освітньої діяльності учасників навчання як першопричина їхньої паритетної співпраці;

– наявність повноцінного інформаційного, ділового і психологічного міжсуб'єктного обмінів, які виконують регуляційні функції, підтримуючи функціонування освітнього закладу;

– соціально-психологічний простір як результат здійснення реальної проектної (змодельованої) діяльності, що фіксує позиції партнерів у ситуаціях розвивальної взаємодії.

Кожен із зазначених параметрів оргклімату знаходить конкретизацію у низці відповідних критеріїв результативності. Останні не лише підтверджують об'єктивну можливість тієї чи іншої оргструктури, а й кількісно та якісно описують спроби втілення зазначених характеристик організаційної діяльності в системі освіти.

Сковронська І. Ю.,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов

Львівського державного університету внутрішніх справ

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Конкретні обставини мовного спілкування диктують систему значень елементів висловлювання, які у конкретній мові реалізуються визначеною кількістю значень граматичних категорій, а в морфологічній теорії позначаються відповідними формальними конструкціями [1, с. 45]. Людське сприйняття багатовимірне. Воно охоплює поняття обумовленості, операційні механізми та інші явища, над якими домінує концептуальність. Результатом концептуального сприйняття є формування звиклої здатності абстрагуватися, узагальнювати і розвивати мовні поняття.

Мовностилістична підготовка працівників національної поліції відрізняється складністю і неоднозначністю. Вона охоплює культуру слова, що знаходиться у дії і виступає часткою кожного з нас, а також включає професійне мовлення. Це явище можна розглядати з різних позицій: як мистецтво мови і її теорію, як наукову дисципліну, як комплексну програму перевтілення ідеї в слово, загальну теорію мислення та мовлення тощо. Комунікативна культура фахівця включає зв'язки з різними дисциплінами, зокрема, філософією, логікою, етикою, естетикою, психологією, соціологією.

Психологія мовної особистості у комунікації стала об'єктом вивчення для В. фон Гумбольдта (вчення про духовну енергію мови), О. Потебні (про зв'язок думки та мовлення), Х. Штейнтала та К. Бюлера (етнопсихологічний розвиток), В. Вундта (експериментальна психологія мови).

Характеристика сучасної комунікативної лінгвістики, об'єктом якої є комунікативна діяльність, зводиться до аналізу дослідження невербальної та мовної комунікації, що виходить за рамки комунікативної лінгвістики і стає ще й об'єктом дослідження у когнітології, риторичі, психології, прагматиці та інших науках. Така важлива особливість комунікації, як її ефективність, характеризується безпосередньою зміною суб'єкта впливу, його емоційного стану, його знань про світ, ставлення до тих чи інших реалій світу, оцінок, тобто зміною його особистісного змісту. Ця перспективна, на думку О.Селіванової, складна проблема комунікативної лінгвістики потребує глибоких досліджень і у галузі психології та риторики.

Відомо, що в центрі комунікативного акту перебуває людина, а поверхнєве сприймання ефективності «як максимального наближення інтенції до інтерпретанти відображає лише гносеологічний аспект комунікацій, тобто оптимальне передавання інформації» [2, с. 121], на жаль не створює професійного підходу до вирішення проблеми досягнення комунікативного ідеалу у рамках формування мовної майстерності будь-якого фахівця, зокрема й фахівців Національної поліції України.

Мовностилістичні особливості підготовки службовців Національної поліції характеризуються рядом специфічних ознак. Сюди слід віднести насамперед практичну спрямованість,

строгий документалізм, лаконічність, чіткість, адже «для реалізації правових норм необхідно знати, яке значення вкладає в те чи інше поняття законодавець, правник» [3, с. 2]. Кожен вираз на означення того чи іншого поняття у мові фахівців Національної поліції є сталим словосполученням, оскільки характеризується не оказіональним, а рекурентним ужитком і має заздалегідь відоме значення.

Одну і ту ж думку можна передати різними словами, актуалізуючи ті сталі словосполучення, які автор виділяє як ключові. Водночас різні за своєю формою висловлювання можуть передавати одну і ту ж думку, проте фрагмент пізнання слухач буде виводити все ж на основі ключових понять, які вкленені у стале словосполучення. Результативність розуміння залежить також від інтелектуальних можливостей і вмінь реципієнта, його навичок виділяти у тексті опорні лексеми, які є носіями основного змісту тексту. Якість сприйняття залежить також і від обізнаності реципієнта з тією проблемою, яка висвітлюється.

Мова працівників національної поліції повинна вирізнятися лаконічністю та чіткістю. У ній використовуються ті сталі словосполучення, які є широко вживаними у статтях Кримінального кодексу України. Значна частина таких сталих словосполучень позбавлена образності, що є ознакою офіційно-ділового стилю. Наприклад: *криміногенна ситуація, брати під варту, визнавати правомірним, об'єкт переслідувань, правова основа, притягати до суду, кримінальна відповідальність, обстоювати рівні права, кримінальне переслідування, оскаржувати результат в суді, порушувати карну справу* та ін.

Специфіка мови фахівців національної поліції робить можливим використання у ній не лише експресивно забарвлених стійких комплексів, але й експресивно нейтральних. Відповідно до визначеної тематики використовуються сталі словосполучення не лише суто правового характеру, але й ті, які є найбільш виразно інформативними. Таким чином у процесі побудови тексту поліцейський чи працівник Національної поліції звертається до використання сталих словосполучень різних тематичних груп.

Отже, формування комунікативної майстерності фахівців Національної поліції має свої мовностилістичні особливості

і не може існувати поза загальномовними процесами. У цьому контексті правова культура особи – необхідна передумова для формування правового стану суспільства, його мета і складова частина. Разом із тим це ступінь і характер мовного та правового розвитку самої особи.

1. Дилтс Р. Фокусы языка. Изменение убеждений с помощью НЛИ. – Санкт-Петербург, 2000. – 245 с.
2. Селиванова Е. Когнитивная ономазиология. – К., 2000. – 248с.
3. Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України / За ред. Сіренко В., Станік С. – Київ, 1999. – 500 с.

Хома Н. Р.,

старший інспектор

Управління превентивної діяльності ГУНП у Львівській області

ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА У СІМ'І

Наш час – час майдану, боротьби за незалежність на східних фронтах за незалежну державу відволік українців від самих основ того, за що помирала небесна сотня, і до цього часу помирають бійці в зоні АТО – за позитивні зміни в українській державі.

Звичайно, можна на зовнішню інтервенцію списати багато помилок, але від цього не зрушить з місця економіка, не стане краще життя простих громадян. Наразі в суспільстві є багато ідей перетворення міліції в поліцію, але це, в першу чергу, ідеї про збільшення чи зменшення штату, зміну назв підрозділів, збільшення чи зменшення заробітної платні.

Але я думаю, що основна проблема в поліції та ж, що і у всьому нашому суспільстві – нагромадженій багатьма роками бюрократії, яка з бойового підрозділу, який мав би захищати інтереси як громадян, так і суспільства перетворився на звичайнісінького бумаготворця.

Найяскравіше всі недоліки системи уособлює в собі служба дільничних офіцерів поліції, яка в свій час була створена

для здійснення широкої профілактики правопорушень і спиралась в своїй діяльності в першу чергу на громадськість та трудові колективи. З часу надбання Україною незалежності ця основна задача від служби потрохи відходила (роль трудових колективів була зведена нанівець, громадськість ЗМІ виховувалась на прикладах негативних вчинків окремих міліціонерів) та розглядала неймовірну кількість різного роду повідомлень та звернень які основному не відносились до компетенції поліції або взагалі від неосудних громадян. При цьому працівники служби залучались на всі без винятку масові заходи, здійснювали всі приводи як в слідство, так і в суди та інші інстанції, а за вказівкою місцевих органів влади – ганяли бабок в місцях стихійної торгівлі.

В усі часи особа дільничного інспектора поліції – це візит-на картка, обличчя правоохоронних органів. Саме працівники цього підрозділу перебувають в найтіснішому контакті з населенням і, нерідко, по їх роботі пересічні громадяни судять про діяльність всієї міліції. Дільничний офіцер на дільниці, як священик на парафії, вислухає, порадить, допоможе. «У сусіда хата біла...», «Кошмар в сім'ї на вулиці п-ній», «Не зійшлися характерами...», з такими та іншими, на перший погляд, банальними заявами звертаються громадяни до представників органів внутрішніх справ на адміністративній дільниці – дільничних офіцерів поліції (ДОП).

Людина у формі не тільки ґрунтовно роз'яснить, але й дасть корисну пораду по тому чи іншому проблемному питанню. Свої функції дільничний офіцер поліції виконує спираючись на довіру і всебічну підтримку населення, громадських формувань та трудових колективів.

Приблизно 90 відсотків робочого часу ДОП проводить на адміністративній дільниці, вивчає її територію, знайомиться з мешканцями, проводить роз'яснювальну роботу серед населення і в трудових колективах.

Як свідчить статистика, більшість звернень громадян до дільничного інспектора містять відомості про сімейні негаразди та спірні питання між сусідами щодо користування землею, спільними комунальними вигодами. Працівник у погонах змушений виступати в ролі судді між чоловіком і жін-

кою, між постійно ворогуючими сусідами, ввічливо і грамотно роз'яснювати вимоги чинного законодавства та застерігати про недопустимість його порушення. Так, в сільській місцевості клаптик землі часто стає яблуком розбрату між односельцями чи навіть близькими родичами, боротьба за який призводить до справжньої війни.

Одним із пріоритетних напрямків службової діяльності органів внутрішніх справ є виконання Закону України «Про попередження насильства в сім'ї».

За десять місяців кварталу 2016 року до органів і підрозділів ГУНП у Львівській області надійшло понад 8 тисяч звернень (проти 6993 за аналогічний період 2015) по фактах вчинення насильства в сім'ях.

Органами внутрішніх справ, в частині своєї компетенції, здійснюються профілактичні заходи з кривдниками, так, на профілактичному обліку ОВС Львівської області перебуває 3889 таких осіб, з них 3274 поставлено на облік в поточному році, 490 правопорушникам, які систематично вчиняють насильство в сім'ї винесено захисні приписи (з них 20 особам жіночої статі).

За десять місяців 2016 року відносно осіб, що вчинили насильство у сім'ї працівниками поліції складено 3437 адміністративних протоколів за статтею 173-2 КУпАП, дані адміністративні матеріали скеровано для прийняття рішення до суду.

За результатами розгляду судами прийнято рішення про накладення стягнень у вигляді:

- адміністративного штрафу на 52 осіб;
- громадських робіт відносно 1756 осіб;
- адміністративного арешту відносно 148 осіб;
- попереджень відносно 240 осіб.

12 лютого 2015 року Верховною Радою України прийнято Закон України № 187-VIII «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо врегулювання питання відповідальності за вчинення насильства в сім'ї», який набув чинності 05 березня 2015 року.

Зазначеним Законом внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зокрема, із санкцій статті 173-2 виключено такий вид покарання, як штраф та виправні

роботи, а у статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення перелік статей, при прийнятті рішення за якими обов'язкова присутність особи, що притягується до адміністративної відповідальності, доповнено статтею 173-2.

Разом з тим, як видно з наведеного вище аналізу, судами і надалі у практиці застосовуються такі види адміністративних стягнень як адмін. штраф та попередження.

Якщо взяти за приклад попередження вчинення насильства в сім'ях, що не секрет процвітає в українських сім'ях, то замість того, щоб просто притягнути винного до адміністративної чи кримінальної відповідальності надавши необхідні докази проступку – дільничний відбирає заяву, опитує як потерпілого, так і порушника, сусідів. За наслідками розгляду звернення виносить висновок, в якому має зазначити необхідність притягнення, в разі доведення вини, порушника до адміністративної відповідальності. І лише після цього, а це займає до тижня часу, намагається скласти адміністративний протокол, актуальність якого на той час вже пройшла. Але це ж не все! Після складання адміністративних матеріалів його необхідно скерувати в суд, де «рулетка» визначає суддю і час. І вже після настання цього часу необхідно знову розшукати порушника і доставити його в суд, де, якщо потерпілий на той час не передумає карати кривдника, суддя прийме рішення. Невже така громіздка процедура реагування може позитивно вплинути на цю проблему? Але ж це цілком офіційний шлях, просто нагромадження нікому непотрібних законів ускладнило бюрократичну процедуру і призводить до простого марнотрацтва податків громадян.

Натомість, на мою думку, достатньо розробити розширений формалізований рапорт (бланк) в якому працівник міліції виїхавши на місце конфлікту, позначає наявні ознаки вчинення такого насильства, вписує дані осіб, які стали свідками такого порушення. Такий рапорт достатньо того ж дня скерувати в суд, де черговий суддя негайно його розгляне і, в разі необхідності вислухає свідчення очевидців та одразу прийме необхідне процесуальне рішення. В такому разі порушник буде знати про те, що в разі порушення загально прийнятих норм спів проживання він понесе заслужену кару, а не буде конфлікт списаний на кіпу нікому не потрібних паперів.

Ще одним проблемним питанням є те, що у відповідності закону України «Про попередження насильства в сім'ї», спільного наказу МВС України та міністерства у справах сім'ї та молоді № 3131/386 від 07.09.2009 р. «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» відповідальність за проведення профілактичної роботи з особами, що допускають факти насильства в сім'ях покладається на управління у справах сім'ї та молоді, служби у справах дітей відповідних адміністрацій, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та органи внутрішніх справ. Разом з тим, на території області у зв'язку з недостатнім фінансуванням, створено лише 1 центр для допомоги жертвам насильства в сім'ї, не впроваджена згідно п. 2.4 зазначеного спільного наказу корекційна програма для осіб, що вчиняють насильство в сім'ях.

Унаслідок належної організації роботи на даний час територіальними підрозділами ГУНП у Львівській області належним чином запроваджено в практику винесення, за погодженням з прокуратурами районів, особам, які систематично вчиняють насильство в сім'ї захисних приписів. Так, якщо брати у порівнянні з минулими роками встановлено значний ріст їх складання, разом з тим, даний вид впливу на сімейних кривдників не дає належного результату. Оскільки відповідальність за порушення захисного припису передбачає лише накладення адміністративного стягнення як і за вчинення насильства в сім'ї.

Тобто передбачені законодавством України заходи щодо попередження насильства в сім'ї зводяться до заходів адміністративного впливу, і лише за вчинення тяжких злочинів (ТТУ, вбивств, тощо) законодавцем передбачено кримінальну відповідальність.

Незважаючи на те, що останнім часом багато людей спивається і на ґрунті алкоголізму все більше вчиняється злочинів та правопорушень, профілактику алкоголізму прийшлося взагалі виключити з діяльності дільничних офіцерів поліції,

оскільки всі важелі впливу на таких осіб, крім добровільного лікування, виключено з законодавчого поля. Скасовані такі важелі, як медичні витверезники, примусове лікування, тощо. Хоча за періодичне вчинення правопорушень на ґрунті пияцтва можна б було ввести норму примусового скерування таких осіб на проходження курсів лікування від алкоголізму, а в разі ухилення від такого – більш суворого покарання.

Після скасування системи лікувально-трудових профілактик та профілактик примусового лікування від алкоголізму міністерства охорони здоров'я проблемним залишається профілактика цього виду порушень вчинені особами які систематично зловживають алкогольними напоями, оскільки крім мір адміністративного впливу у працівників ОВС не залишається жодних реальних важелів профілактики відносно таких осіб.

Таким чином працівниками поліції приймаються вичерпні заходи по попередженню такого ганебного явища як насильство по відношенню до членів сім'ї, проте вона могла би бути значно ефективнішою якби органами місцевої влади цій проблемі приділялось більше уваги та належно фінансувався цей важливий напрямок профілактики.

Лише комплексним підходом до проблем профілактики насильства, належних зусиль як працівників органів внутрішніх справ, так і виконавчих органів державної влади, громадськості за належної фінансової підтримки та належного правового виховання населення в Україні можна подолати, або хоча б мінімізувати, протиправні прояви пов'язані з ганебними явищами насильства в сімейному середовищі.

Шерман О. М.,
*завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
та соціальної роботи,
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності,
доктор політичних наук, доцент*

ВИКОРИСТАННЯ КІНОМИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПОЛІЦІЇ США

Створення позитивного іміджу соціального/політичного інституту має свою специфіку: такий імідж є складніший за своєю структурою, ніж імідж індивіда, він створюється і функціонує в інформаційному просторі протягом довшого часу, він повинен враховувати різні аспекти діяльності суб'єкта. З іншої сторони, в процесі створення іміджу соціального інституту знаходять широке використання інформаційні засоби, вживання яких під час створення іміджу індивіда є обмеженим через ряд причин психологічного та культурологічного характеру. Провідним серед цих засобів є кіномистецтво у формі художніх фільмів та телесеріалів. Справді, важко уявити у демократичному суспільстві масове створення художніх фільмів, позитивними (та й негативними) героями яких виступали б актуальні політичні лідери. Такі стрічки – величезна рідкість: ми можемо пригадати хіба що фільм «Королева» (2005) і серіал «Корона» (2016), присвячені Єлизаветі II. Водночас фільми і серіали, що висвітлюють діяльність певних соціальних інститутів, посідають почесне місце на світових екранах, а однією з найпопулярніших їхніх тем є діяльність правоохоронних органів. Розглянемо, яким чином кіномистецтво використовується для створення позитивного іміджу поліції США.

У Голлівуді жанр «поліцейського фільму» як різновид фільму-детектива набув поширення у 1930-х рр., одночасно з жанром «гангстерського бойовика». Попри те, що сутність обох жанрів можна передати тією самою формулою «конфлікт порушників закону з правоохоронцями», суттєва відмінність між ними полягала у фокусі зображення: творців «гангстерських бойовиків» цікавили насамперед злочинці та їх поведінка

і психологія. Поліцейським та їх діяльності приділялося значно менше уваги, а злочинців часто романтизували та ідеалізували. «Гангстери у фільмах «Ворог суспільства», «Маленький Цезар» і «Обличчя зі шрамом» розглядалися багатьма скоріше як герої, ніж як втілення зла», а «мерзенні кіноперсонажі отримували користь від «брудних вчинків», в деяких випадках без значних наслідків, вживання наркотиків було темою декількох фільмів» [1].

Цей підхід викликав засудження громадськості, яка справедливо вважала естетичну реабілітацію діяльності представників злочинного світу формою її суспільної легітимації. Тому після недовгої ери панування фільмів «нуар» у 1940-х рр. в американському кінематографі запанував той підхід до висвітлення діяльності поліції, який залишається актуальним і сьогодні. Створюються численні фільми, в яких робота правоохоронців висвітлюється у героїчних тонах. Як зазначає сучасний американський дослідник, поліцейська історія є однією зі складових елементів масової культури США: у ній зображуються перемоги над тими злочинами, котрі найбільше лякають громадськість у певний період, і підтримується суспільна віра у здатність поліції зупинити ці злочини. «Джо Фрідей у «Облаві» підтримав суспільну віру у законність і правопорядок у 50-х. «Брудний Гаррі» Каллахан припиняв терор та гнів проти хвилі важких злочинів, яка піднялася у 60-х. І Джон Макклейн («Міцний горішок») вражав глядачів, коли особисто врятував цілий офісний центр від безжальних злочинців у 1980-х» [2].

Починаючи з 1970-х регулярно виходять телесеріали про роботу поліції: «Поліція Маямі», «Закон і порядок», «Детектив Неш Бріджес», «Спека у Лос-Анджелесі», «Детройт 1-8-7», «Копи-новобранці» і т.д. Одним з найдовших серіалів був «Гавваї 5-0» або «Відділ 5-0», який транслювався на телеканалі CBS з вересня 1968 р. до квітня 1980 р. (у 2010 почалася демонстрація його ремейку). Поряд з серйозними фільмами та серіалами починають з'являтися й комедійні на кшталт «Поліцейської академії» або «Поліцейського загону!». Попри зрозумілу строкатість сюжетів все вони мають характерні спільні риси, поява яких викликана не тільки і не стільки реальніс-

тю, скільки міфологічним підґрунтям як сюжетів, так і образів головних героїв.

В основі сюжетів поліцейських фільмів лежить міф про Героя, який у титанічній боротьбі долає хтонічні сили, які прагнуть повернути світ до первісного хаосу, і рятує Лад [3, с.111-112]. Численні наркоділки, дрібні гангстери, сутенери і члени вуличних зграй, корумповані чиновники та сумнівні бізнесмени – усі ці часто позбавлені індивідуальності типові персонажі, які протистоять поліцейським у серіалах, виступають агентами Хаосу. Боротьба з ними довга і важка, але вона необхідна для збереження суспільства і самого життя. В кінофільмах ця довга боротьба часто набуває концентрованого характеру, втілюючись в окремий епізод протистояння з видатним злочинцем (злочинцями), в характері та діяльності якого виразно простежуються демонічні риси.

Образ поліцейського викликає однозначні асоціації з образом міфологічного Героя. Як і Герой, він може програти всі битви, крім останньої, або піддатися спокусі, яка традиційно постає у трьох варіантах: алкоголь, жінка чи власні негативні емоції (боротьба головного героя з собою додає стрічкам особливого драматизму). Його протистояння злу може ускладнюватися через створення штучних перешкод (один із загальновідомих голлівудських штампів – відсторонення головного героя від розслідування), однак у фіналі він обов'язково пермагає зло.

Апеляція до архаїчних шарів масової свідомості шляхом використання міфу про Героя дозволяє подолати опір раціо (якщо він є), і тому цей прийом широко застосовується при створенні позитивного іміджу не лише поліції, а й ФБР, армії тощо, а використання візуальних засобів кіно та телебачення дозволяє зробити його застосування максимально видовищним. І хоча в США знімають стрічки, героями яких є й далекі від ідеалу поліцейські, такі як детектив Алонзо Харріс з «Тренувального дня», загальне співвідношення на екрані добрих і поганих «копів» є далеко не на користь останніх. Поганий детектив практично завжди зображується як аномалія, а героїчний поліцейський – як органічна частина правоохоронної

системи, що й дозволяє розглядати увесь масив голлівудської кінопродукції у жанрі «поліцейського фільму» як засіб створення позитивного іміджу соціального інституту.

-
1. Докодексовий Голлівуд: [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/D4>
 2. Rosenberg A. Dragnets, dirty harrys and dying hard: 100 years of the police in pop culture / Alyssa Rosenberg // The Washington Post. – October 24, 2016. – Режим доступу: <http://www.washingtonpost.com/sf/opinions/2016/10/24/how-police-censorship-shaped-hollywood>.
 3. Шерман О. М. Політичний стереотип: місце у політичному процесі та технології формування засобами масової інформації / Олена Михайлівна Шерман. – Львів: Сполом, 2008. – 228 с.

Розділ III

ДОВІРА ГРОМАДЯН ДО ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Бардин Н. М.,

*старший психолог відділу УКЗ ГУ НП у Львівській області,
здобувач кафедри юридичної психології НАВС*

Зотіна С. В.,

психолог «Карітас-Львів УГКЦ»

РОЗВИТОК ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ СЛУЖБИ «102»

Професійне спілкування працівників Національної поліції України з громадянами охоплює різноманітні напрямки взаємодії, зокрема телефонну комунікацію працівників служби «102», які являються візиткою відомства. У зв'язку з цим, розвиток ефективної комунікації даної категорії поліцейських є необхідною умовою вдосконалення їхньої професійної діяльності та покращення іміджу всієї структури поліції. Працівникам служби «102» вкрай важливо чітко засвоїти правила ефективної комунікації та особливості спілкування з різними категоріями громадян, ознайомитись та відпрацювати на практиці основні методи психологічної саморегуляції, сформувані навички підтримання емоційної рівноваги для профілактики проблемних ситуацій та негативних явищ у професійній діяльності.

У нашій публікації ми розглядаємо розвиток ефективної комунікації працівників служби «102» за допомогою використання соціально-психологічного тренінгу, котрий проводився з операторами лінії «102» м. Львова. До проведення занять було залучено консультантів кризової служби «Телефону довіри м. Львова 15-58». Тренінг передбачав досягнення таких цілей:

1. Навчальна– відпрацювання основних елементів телефонного діалогу, можливостей його удосконалення;

2. Розвивальна – розвиток навиків активного слухання, профілактика емоційного вигорання, відновлення ресурсів;

3. Виховна – формування й закріплення гуманістичної установки у спілкуванні з людьми.

Заняття проходили у формі соціально-психологічного тренінгу із використанням та поєднанням активних методів навчання, а саме: рольових ігор, дискусії, вправ, «брейн-шторму», лекцій, відео-презентацій, методу казусів, запитання-відповідь, арт-терапевтичних технік тощо.

Під час проведення тренінгових занять поставали такі актуальні запитання:

1. Етапи телефонного діалогу.
2. Прийоми активного слухання.
3. Репрезентативні системи.
4. Позиції у спілкуванні.
5. Стереотипи, шаблони, лексика.
6. Типи запитань.
7. Типи співрозмовників. Нейтральність.
8. Мова абонента – мова консультанта.
9. Емоційна рівновага під час складних дзвінків.
10. Маніпулятивні абоненти.

В ході проведення соціально-психологічного тренінгу слухачі висловлювали запити для обговорення та вирішення, які виникають у їхній повсякденній діяльності та потребують швидкого реагування:

1. Комунікація з агресивними абонентами.
2. «Складні» та «постійні» абоненти.
3. Втрата нейтральності.
4. Як реагувати на хамство.
5. Стереотипні уявлення.
6. Емоційне відреагування.
7. Почуття провини – виправдовування консультанта.
8. Структура діалогу.
9. «Я-працівник» – «Я-виконавець ролі» – «Я-людина».

Кожен телефонний діалог, який виникає між консультантом (працівником «102») та абонентом (заявником) передбачає використання прийомів активного слухання, зокрема: бажання консультанта вислухати, тобто розуміння, що для цьо-

го йому буде потрібно час; бажання допомогти «тут-і-тепер», у просторі діалогу; щире прагнення прийняти почуття співрозмовника такими, які вони є в даний момент; переконання, що людина сама може управляти своїми переживаннями і знаходити власні розв'язання; розуміння того, що емоційні прояви співрозмовника минучі; прийняття унікальності особистості абонента [3].

У телефонному діалозі консультант може використовувати різні конструктивні або деструктивні позиції, зокрема позицію «поганого» або «гарного» слухача. До ознак хорошого слухача відносимо: щирість і об'єктивність, паузи, віддзеркалення думок та почуттів абонента, прийняття, використання прийомів активного слухання, допомогу у пошуку рішення, підтримку, безоціночне ставлення, нейтральність, рівність позицій.

Натомість до ознак «поганого» слухача належать: знецінення, повчання, втрату нейтральності, перебивання, зміну теми розмови, поспішні висновки, недовіру, втрату самоконтролю, байдужість, конфліктність тощо.

У службу «102» дзвонять різні категорії абонентів. На тренінгових заняттях ми розглянули окремі з них, а саме: маніпулятивні, агресивні, постійні абоненти, громадяни в стані гострого горя або стресу.

Інколи в службу «102» звертаються громадяни, які займають маніпулятивну стратегію комунікативної взаємодії і є «складною» категорією співрозмовників. Як і будь-який психологічний вплив, маніпуляція передбачає зміну думок, переживань чи поведінки адресата (особи, на яку спрямовано вплив) шляхом використання ініціатором психологічних засобів [1]. Маніпуляцію з-поміж інших видів впливу вирізняє прихованість мети та засобів маніпулянта, а також прийняття на себе адресатом відповідальності за події [4, с. 61]. У зв'язку з цим О. Моховиков, описуючи маніпулятивного абонента, виділяє такі характеристики: нестійкість емоцій, тунельну свідомість (бачать пише те, що хочуть бачити), приховування своїх почуттів, неусвідомлення власних маніпулятивних чи агресивних тенденцій. Намагання консультанта перевести розмову в інше русло можуть спричинити в такого абонента злість

та роздратування. Автор зазначає, що маніпулятивні абоненти часто мають садистичні схильності, а такий вид впливу дає їм враження контролю над власним життям [2, с. 150–151].

Ще однією категорією громадян є постійні абоненти, котрі дзвонять у службу «102» не стільки за конкретною допомогою, скільки через брак спілкування та індивідуально-психологічні особливості. Тут існує небезпека втрати нейтральності консультантом, переходу абонента з ділового стилю спілкування на розмовний та збільшення тривалості розмов без конкретної мети.

У разі виникнення у телефонній розмові емоційного напруження, невдоволення, конфліктів, негативних висловлювань, критичних зауважень, слід розуміти, що опонент перебуває під впливом руйнівних емоцій, з певних причин втратив контроль та самовладання. За таких умов необхідно зберігати рівновагу, не піддатися на емоційні випадки, образи, неконструктивну критику, демонструвати терпіння та ввічливість.

Консультування кризових абонентів є емоційно-навантаженим для операторів «102» і передбачає встановлення психологічного контакту, допомогу абоненту у визначенні та проясненні запиту, конфлікту, пов'язаного із запитом. Рішення приходить, коли абонент відчуває, що криза перетворилася в цілком керовану ситуацію. Якщо криза має затяжний характер, як, наприклад, переживання смерті близької людини, то консультант повинен прояснити можливість для звертання абонента з кризовою ситуацією в інші служби, які допомагають [3]. Під час спілкування доцільно демонструвати доброзичливість, уважність, зацікавленість і повагу, зберігати спокій, рівновагу та виявляти терпіння.

За результатами проведених тренінгових занять нами розроблено систему психологічних рекомендацій щодо покращення ефективної комунікації працівників служби «102», які можна буде в подальшому використовувати для навчання працівників інших екстрених служб, котрі оперативно надають телефонні послуги по допомозі населенню в кризових станах та складних життєвих обставинах.

-
1. Карковська Р. І. Маніпуляція в телефонному консультуванні / Р. І. Карковська // Соціогуманітарні проблеми людини. Вісник ЛНУ ім. І. Франка. – Львів, 2010. – № 5. – С. 201–207.
 2. Моховиков А. Н. Телефонное консультирование / А.Н. Моховиков. – М.: Смысл, 2001. – 494 с.
 3. Мэй Р. Искусство психологического консультирования. Как давать и обратять душевное здоровье/ Ролло Мэй. – М.: Ин-т общегуманитарных исследований: Апрель Пресс, 2009. – 224 с.
 4. Сидоренко Е. В. Тренинг влияния и противостояния влиянию / Е. В. Сидоренко. – СПб.: Речь, 2004. – 256 с.

Бондаренко В. А.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри іноземних мов
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Кузьо Л. І.,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ

Реформування поліції спричинило зміну системи кадрового забезпечення, внесло корективи в організаційно-правові форми діяльності та взаємодії з громадянським суспільством щодо кадрових питань. Реформування націлене на вирішення складного соціального завдання – подолати кризу довіри суспільства, виробити нові організаційно-правові форми взаємодії поліції і суспільства, забезпечити врахування громадської думки при оцінці діяльності органів поліції, розробити сучасні показники ефективності роботи правоохоронних органів.

Невипадково освітній і культурний рівень поліцейських розглядається як основний чинник, що забезпечує прогресивний розвиток поліції, а поліцейську освіту як потужний резерв підвищення ефективності поліцейської діяльності. У системі правоохоронних органів країн ЄС поліція вважається основною структурою, яка забезпечує безпеку і підтримання

правопорядку [1]. У кожній країні існує власна система підготовки та розстановки фахівців для поліції, що склалася під впливом територіальних, історичних, політичних, соціально-економічних чинників і особливостей національних правових систем. У кадровому менеджменті поліції розвинених зарубіжних країн дуже широко використовується компетентнісний підхід. Розроблено каталоги профілів професійних компетенцій, методичний та критеріальний інструментарій для їх оцінки під різні посади поліції.

Фахівці ЄС, які здійснюють відбір і розстановку кадрів в поліції, розглядають компетенції як здатність, можливість пов'язаних, але різних наборів поведінки, наміри людини, що проявляються у відповідних ситуаціях правоохоронної діяльності. У поліції країн ЄС сформувалися різні методологічні та технологічні основи введення в практику кадрового менеджменту компетентнісного підходу: поведінковий (США), функціональний (Велика Британія), багатовимірний і цілісний (Франція та Німеччина).

Особливостями професійного відбору та розстановки кадрів в поліцейські структури Великобританії, США, Німеччини та Франції є високий конкурс на вакантні місця, комплексне вивчення різних властивостей і якостей претендентів, чітка послідовність на етапах просування по службі (відбір громадян під час вступу на навчання та службу, відбір співробітників для подальшого навчання і переміщення на посади, що вимагають більш високої кваліфікації, відбір кандидатів, що претендують на керівні посади), участь фахівців з професійного психологічного відбору. Крім того, прийняті особи на службу в ці структури, перш ніж зайняти будь-яку, навіть найнижчу посаду, зобов'язані пройти підготовку в одному зі спеціальних відомчих навчальних закладів. У цих державах надзвичайно велика увага приділяється створенню високого іміджу правоохоронних органів в суспільстві [2, с. 273–275].

Сучасні перетворення в розстановці кадрів у системі МВС України визначені вимогами Закону України від 02.07.2015 р. «Про Національну поліцію», наказу МВС України від 15.01.2015 р. № 29 «Про затвердження Порядку відбору кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів МВС України» [3]. Кон-

цепція реформування МВС передбачає розстановку кадрів відповідно до принципів об'єктивності, змагальності і антикорупційності. Основна мета розстановки кадрів – формування професійно компетентних, активно діючих службових колективів в поліції.

При призначенні на посаду поліцейського реалізуються принципи рівного доступу громадян відповідно до їх здібностей та професійної підготовки, з єдністю вимог до них, з професіоналізмом і компетентністю претендентів. У психологічному забезпеченні розстановка кадрів передбачає професійний психологічний відбір. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський повинен мати професійно значущі психологічні якості, психологічні стійкість і готовність до виконання службових завдань; знати та виконувати посадову інструкцію, положення інших документів, що визначають службові обов'язки; дотримуватися при виконанні службових обов'язків прав та законних інтересів громадян; підтримувати рівень кваліфікації, необхідний для належного виконання службових обов'язків; проходити в установленому порядку професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації, стажування; вміти зберігати таємницю; дотримуватися вимоги службового поведіння.

Відповідно до Положення про патрульну службу МВС патрульна служба керується Конституцією України, загально визнаними принципами і нормами міжнародного права, міжнародними договорами України, законами, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правовими актами МВС України. Організація діяльності здійснюється на основі планування, поєднання єдиначальності у вирішенні питань оперативно-службової діяльності, колегіальності при їх обговоренні, персональної відповідальності кожного керівника, поліцейського за якісне виконання посадових інструкцій і окремих доручень.

Патрульна служба, відповідно до покладених на неї завдань, здійснює:

- цілодобове патрулювання території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку, громадської безпеки та контролю за дотриманням

правил дорожнього руху, забезпечення його безпеки. У разі необхідності здійснює регулювання дорожнього руху;

- реагування на повідомлення про правопорушення, надання невідкладної допомоги; своєчасне реагування на повідомлення про вчинення правопорушень, а також з метою надання допомоги громадянам. Надає невідкладну допомогу потерпілим від нещасних випадків, правопорушень, аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій до прибуття на місце компетентних служб;

- самостійне виявлення правопорушень під час патрулювання та в інших випадках, передбачених законодавством, звертає увагу на правопорушення з метою їх запобігання, припинення, документування і притягнення до відповідальності;

- припинення кримінальних і адміністративних правопорушень, застосовуючи для цього передбачені законодавством права та повноваження; у випадках та в спосіб, передбачені законодавством, розглядає справи про адміністративні правопорушення і застосовує заходи адміністративного впливу до правопорушників;

- затримання правопорушників та доставлення їх до підрозділів поліції. У випадках, визначених законодавством, здійснює затримання особи та її доставлення, а також застосовує інші заходи забезпечення провадження відповідно до законодавства;

- з метою забезпечення подальшого розслідування вживає заходів щодо охорони та збереження місця події в первинному, незміненому стані до прибуття уповноважених осіб, зокрема слідчих оперативних груп;

- співпрацю з іншими структурними підрозділами поліції;

- реалізуючи підхід «поліція та громада», співпрацює з населенням та громадськими організаціями з метою підвищення рівня громадської безпеки, запобігання вчиненню правопорушень та встановлення довірливих відносин між поліцією та населенням;

- виконання інших повноважень, передбачених нормативно-правовими актами МВС [4].

У структуру підрозділів патрульної поліції входять: підрозділи патрульної служби; дорожньої поліції; адміністративно-юрисдикційної роботи.

Згідно з діючими нормативно-правовими актами і організаційно-штатним розкладом виділено три основні групи посад патрульної поліції: інспектора з адміністративної практики, поліцейські патрульної служби; поліцейські дорожньої поліції.

Патрульна служба поліції виконує функції охорони громадського порядку і безпеки та забезпечення безпеки дорожнього руху на вулицях, об'єктах транспорту і інших громадських місцях, в містах і інших населених пунктах [3]. Метою діяльності є досягнення високого рівня особистої та майнової безпеки громадян, безпеки руху при раціональному використанні сил і засобів поліції. Організація діяльності патрульної служби відповідає принципам законності, гуманізму, поваги прав людини, гласності.

Соціальна значущість патрульної служби надзвичайно висока. Поліцейські оберігають і захищають громадян від злочинних посягань, взаємодіючи з населенням і громадськими об'єднаннями. Важкість праці патрульного зумовлена: ненормованим робочим днем, великим нервово-психічним навантаженням, поганим харчуванням під час служби, необхідністю прийняття рішення в короткий час, надмірною кількістю контактів з людьми, сильним емоційним напруженням, миттєвою мобілізацією та готовністю до протистояння, частим контактом з криміногенними верствами населення [5, с. 489–490].

Характер службових обов'язків поліцейського патрульної служби пред'являє багато вимог до професійних якостей, зовнішнього вигляду, жестикуляції, міміки, лексики, тону, манер поведінки, вчинків – все це привертає до себе увагу оточуючих і викликає з їх боку схвалення або засудження. Успішне вирішення службових завдань багато в чому зумовлено здатністю поліцейського встановлювати правильні стосунки з громадянами. Це одна з важливих професійних вимог. Діяти зрозуміло для громадян – це ще одна з особливостей несення служби. Бути справедливим і твердим у своєму рішенні – невід'ємна якість патрульного [6, с. 28–30].

Поліцейські дорожньої поліції (складової частини патрульної служби) здійснюють оперативно-профілактичні, контрольні, наглядові та дозвільні функції у сфері забезпечення

безпеки дорожнього руху, одночасно беруть участь у забезпеченні охорони громадського порядку та боротьбі з правопорушеннями у своїх квадратах.

Одним з найважливіших принципів діяльності поліції є відкритий і публічний характер. Діяльність поліцейських патрульної служби будується відповідно до принципів законності, гуманізму, поваги прав людини, гласності. Процес виконання обов'язків носить відкритий характер, доступний візуальному спостереженню з боку учасників дорожнього руху. Основними завданнями у зазначеній сфері є: збереження життя, здоров'я та майна учасників дорожнього руху, захист їх законних прав і інтересів, а також інтересів суспільства і держави; забезпечення безпечного та безперебійного руху транспортних засобів; попередження та припинення правопорушень у сфері дорожнього руху.

Поліцейські патрульної служби повинні мати необхідну професійну підготовку, бути дисциплінованими та пильними, діяти рішуче, сміливо і наполегливо, мати високі моральні якості. У зверненні з громадянами повинні бути ввічливіми та тактовними, їх дії – законними та зрозумілими особам, щодо яких вони здійснюються. Психологічними особливостями цієї діяльності є інтенсивність і різноманітність міжособистісних комунікацій. Поліцейський спілкується з різними категоріями учасників дорожнього руху, які відрізняються за віком, соціальним станом, професією, освітнім і культурним рівнем, водійським стажем і іншими ознаками, що відбивається в закономірностях міжособистісного пізнання.

Інспектор з адміністративної практики здійснює виконання наказів, вказівок, планів МВС, Головних управлінь, управлінь Національної поліції та територіальних органів поліції з питань виконання адміністративного законодавства. Узагальнює і аналізує результати виконання вимог нормативних документів, вказівок, планів по виконанню адміністративного законодавства. Узагальнює статистичні дані за результатами припинення адміністративних правопорушень.

Інспектори з адміністративної практики повинні мати необхідну кваліфікацію, спеціальну та професійну підготовку, бути дисциплінованими, мати високі моральні якості, стійко

переносити труднощі, пов'язані зі службою. У зверненні з громадянами повинні бути ввічливими і тактовними, їх дії – законними і зрозумілими особам, щодо яких вони здійснюються.

Таким чином, професійна діяльність поліцейського патрульної служби характеризується як вельми складна, емоційно насичена діяльність, яка відрізняється стресогенним впливом, що пов'язаний з діями екстремальних чинників, які створюють проблемні ситуації. Цих факторів безліч і вони за своєю природою відрізняються різноманітністю. Найбільш поширеними екстремальними факторами, які ускладнюють професійну діяльність поліцейського патрульної служби, є психічні перевантаження, часте виникнення непередбачених надзвичайних ситуацій, високий ступінь відповідальності, тривалі емоційні конфлікти.

1. Шілстон Т. Досвід ЄС: чому нова поліція має навчитися чути громаду / Тімоті Шілстон // Консультативна місія ЄС. 26 лютого 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/02/26/7045454/>
2. Петросова О. В. Європейська система освіти підготовки управлінських кадрів у правоохоронній сфері / О. В. Петросова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Nvamu_upravl_2012_2_37.pdf
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
4. Наказ МВС України від 02.07.2015 р. № 796 «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z_0777-15
5. Шинкаренко І. О. Психологічні особливості профілактичної діяльності та напрямки удосконалення професійно-психологічної підготовки працівників кримінальної міліції / І. О. Шинкаренко // Наук. вісник Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2013. – № 3. – С. 487–497.
6. Єсімов С. С. Формування професійно важливих якостей міліціонерів підрозділу із супроводу поїздів у процесі їхньої діяльності / С. С. Єсімов // Наук. вісник Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія психологічна. – 2014. – № 2. – С. 24–33.

Василець Н. М.,

*доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук*

ОСОБЛИВОСТІ ТИПІВ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Досліджуючи багатоаспектний феномен довіри, науковці звертають увагу на існування різних її видів як різних автономних утворень, що детермінуються специфікою певної сторони суспільства. Проблема класифікації психологічних феноменів у науці є складною і потребує насамперед виділення для цього єдиних критеріїв. У літературі ми спостерігаємо доволі строкату картину щодо класифікації видів довіри.

А. Журавльов, наприклад, пропонує класифікацію довіри, враховуючи основні сфери суспільної взаємодії (економіка, політика і право), та виділяє: організаційну, управлінську, економічну, політичну, моральну, психологічну та правову довіри [1, с. 67]. Р. Левіцкі і Б. Бункер, вивчаючи довіру в ділових стосунках, виділили три основні типи довіри: а) довіра з розрахунку, яка виникає першою в процесі формування ділових стосунків; б) довіра, основана на досвіді спілкування та взаємодії з певною категорією людей, вивченні особливостей їхнього характеру, звичок, бажань та уподобань; в) довіра за тождністю, яка є наслідком сприйняття один одного за схожістю, що дає нам впевненість в ідентифікації один одного [2]. А. Купрейченко доповнила цю класифікацію ще двома видами: довірою, заснованою на приязні, і довірою, яка базується на надійності [3]. Аналогічні типології можна побудувати для багатьох моделей довіри не тільки особистісних, але й групових. Наприклад, спираючись на найпоширеніші моделі організаційної довіри, можна виділити такі її види: довіру на основі компетентності керівника; довіру, побудовану на порядності; довіру, що базується на турботі і т. д.

Цікаву інтерпретацію видів довіри пропонує П. Штомпка. Він виділяє особисту, категоріальну, позиційну, групову, інституційну, комерційну та системну довіру. Особиста довіра пов'язана з людьми, з якими ми вступаємо в прями контакти,

а також «віртуальна особистісна довіра». Категоріальна довіра залежить від певних характеристик, таких як стать, раса, вік, релігія, добробут та ін. Позиційна довіра визначається соціальними ролями, наприклад, такими як: друг, мама, лікар, вчитель та ін. Групову довіру визначає певна належність, зокрема як футбольна команда для вболівальників, студентська група для професора і т. д. Інституційна довіра поширюється на різні установи, а саме: школу, університет, банк, церкву, та підкріплюється «процедурною довірою», наприклад, довіра науці, демократії, вільному ринку. Щодо комерційної довіри, П. Штомпка описує довіру продукції певного виду, фірми, автора, країні виробника. Системна довіра формується під тиском громадськості та політики і віддзеркалює ставлення індивіда до соціальних систем, порядків та існуючого режиму [4].

Беручи до уваги визначення довіри як суб'єкт-суб'єктного відношення, сутність якого розкривається через домінуючий компонент в системі взаємозв'язку таких структурних компонентів відносин довіри, як когнітивний, афективний та конативний, а також розглядаючи не тільки зв'язок цих компонентів в системі довіри як цілості, але й визначаючи їх як самостійні чинники відносин довіри, було досліджено змістові характеристики структурних компонентів відносин довіри громадян до працівників Національної поліції. На основі кластерного аналізу основних змінних, що увійшли у характеристики, які визначили зміст усіх структурних компонентів відносин довіри громадян, а також соціально-демографічних та професійно-організаційних характеристик громадян, виділено три типи відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ [5].

До першого типу (I та III кластер, кількість спостережень (113) 22,1% від загальної вибірки) увійшли громадяни із характеристиками конативного компоненту. Цей тип склали такі змінні: ціннісні категорії (добррозичливість, стимуляція, гедонізм, влада, безпека). Якщо аналізувати дане співвідношення змінних, то варто зазначити, що перераховані вище цінності, які визначають рівень індивідуальних пріоритетів, характеризується потребами у збереженні добробуту людей з якими громадяни мають близькі контакти, гармонії

і стабільності суспільства, безпеці для себе та близьких, досягненні соціального статусу або престижу, контроль або домінування над людьми і засобами, різноманітність життя, його цікавість, певна насолода життям. Даний тип громадян можемо означити як «Ціннісно-орієнтований», тобто як такий, що довіряє іншим та власним емоціям, слідує інтуїції, проте шукає гармонії, стабільності в суспільстві, взаєминах з іншими і в собі самому, прагне до чистоти та громадського порядку. До цього типу довіри («ціннісно-орієнтованого») відносяться респонденти з вищою освітою (52%), переважно чоловічої статі (53%), які задіяні в державному секторі економіки (56%) та займають посаду рядового працівника (44%), їх напрямок професійної діяльності це: силові відомства (27%), технічний (23%), освітній (21%). Вік опитаних респондентів, що ввійшли до даного типу відносин довіри коливається: 21–30 років (51%) та 31–40 років (21%).

До другого типу (II та V кластер, кількість спостережень (127) 23% від загальної вибірки) увійшли громадяни із характеристиками когнітивно-афективного компоненту. Цей тип склали змінні, що стосуються уявлень громадян про працівника Національної поліції, який заслуговує на їх довіру: законослухняний, доброзичливий, комунікабельний, справедливий, ввічливий, надійний, професіонал, вміє висловити свою думку, розумний, щирий, охайний, ставиться до людей так, як би він хотів щоб ставились до нього, гуманний, людяний, фізично підготовлений, культурний, лояльний, тверезий, без шкідливих звичок, виконавчий, рівноважений, стриманий, не бере хабарів, чесний, вміє вислухати, відповідальний, вмотивований, завзятий. Тобто, можна сказати, що соціальні очікування громадян щодо працівників Національної поліції – ґрунтуються на образі ідеального працівника, який коректується соціальним досвідом індивіда, а поширюються і підкріплюються за допомогою комунікацій й взаємодії. Даний тип довіри громадян до працівників НП можемо означити як «Експектаційний». До цього типу відносин довіри ввійшли громадяни з такими соціально-демографічними та організаційно-професійними характеристиками: це переважно жінки (55%), віком 21–30 років (67%) з незакінченою вищою (47%) або вищою (29%) осві-

тою, які тимчасова не працюють (37%) або знаходяться на посаді рядового працівника (35%), задіяні, переважно, в державному секторі економіки (75%), їх напрямом професійної діяльності – сфера надання послуг населенню (27%), сфера освіти (25%) або технічний напрямок (20%).

До третього типу (IV кластер, кількість спостережень (273) 56,4% від загальної вибірки) увійшли громадяни із характеристиками когнітивного компоненту. Цей тип склали такі змінні: використання службового становища для особистого збагачення, хабарництво та користолюбство, всездозволеність, грубість, нахабність, оковамилювання, небажання виконувати свої обов'язки, неправда, обман, сміливість, неорганізованість, оперативність, пияцтво, садизм, застосування незаконного насильства. Даний тип громадян об'єднав негативні професійно-особистісні характеристики працівників МВС, тому його можна означити як «Негативно спрямований» тип довіри громадян. Соціально-демографічні та організаційно-професійні характеристики громадян, які належать до «негативно-спрямованого типу», можна означити наступним чином: це переважно громадяни жіночого роду (66%), віком 51–60 років (58%), які на момент опитування працювали на різних посадах (73%) та не працювали (27%) взагалі, мають вищу освіту (67%), напрямом їх професійної діяльності був дотичний до сільського господарства.

Встановлено, що у взаємодії громадян з працівниками Національної поліції переважають три типи довіри. На основі кластерного аналізу змінних, які відображають зміст визначених в результаті факторного аналізу основних характеристик структурних компонентів відносин довіри громадян, а також соціально-демографічних та професійно-організаційних особливостей громадян, визначено, що більшості громадян властивий «негативно-спрямований тип», який формується на основі когнітивного компонента, уособлює негативну оцінку громадянами професійно-особистісних якостей працівників Національної поліції. На другому місці визначився «експектаційний» тип довіри громадян, який формується на основі очікувань позитивних особистісних та професійних якостей в ідеальному образі працівника Національної поліції.

Третє місце за чисельністю опитуваних посідає «ціннісно-орієнтований» тип довіри громадян, що формується на основі пріоритетів їх життєвих цінностей.

1. Журавлев А. Л. Психологическое и социально-психологическое пространство личности и группы: понимание, виды и тенденции исследования / А. Л. Журавлев, А. Б. Купрейченко // Психологический журнал. – 2011. – Т. 32, № 4. – С. 64–71.
2. Lewicky R. J. The three components of interpersonal trust: instrument development and differences across relationships / R. J. Lewicky, M. Stevenson, B. B. Bunker // The Ohio State University: WPS. – Feb. 1997.
3. Купрейченко А. Б., Табхарова С. П. Критерии доверия и недоверия личности другим людям / А. Б. Купрейченко // Психологический журнал. – 2007. – Т. 28. – № 2. – С. 55–67.
4. Штомпка П. Формирование социологического воображения. Значение теории / П. Штомпка // Социологические исследования. – 2005. – № 10. – С. 64–72.
5. Василець Н.М. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Спеціальність: 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи. Інституту психології імені Г. С. Костюка. – Київ.: – 2016. – 523 с.

Михаць О. І.,

студентка факультету № 7

Львівського державного університету внутрішніх справ

МАНІПУЛЯЦІЯ ЯК ВАЖІЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬСТВО

Маніпуляція є одним з найпоширеніших способом впливу на людей, ця проблема є надзвичайно глобальною і вирішити її не легко. До такого впливу вдаються не один день, чи місяці і навіть не один рік. Про спроби маніпуляції масами можна згадувати ще з періоду радіоприймачів, початку друку брошур, листівок, тобто ще задовго до того, як з'явилося телебачення та інтернет. Телебачення і радіо, інтернет – це тільки інструменти у руках вмілих маніпуляторів. З маніпуляцією ми зустрічаємося кожного дня стоячи на мітингах, протестах, чи спілку-

ючись з продавцем, або ж розмовляючи з другом. І не рідко у ролі маніпулятора виступали і ми. Варто зазначити, що маніпуляція є прихованим управлінням людьми, і саме у цьому полягає актуальність проблеми.

Ми встановили, що С. Г. Кара-Мурза писав про те, що маніпуляція є фундаментальним варіантом взаємодії, при якому маніпулятор, як один з членів взаємодії, змушує інших діяти виключно у своїх інтересах і за його програмою, при чому жертви маніпуляції в жодному разі не розпізнають цього впливу і відповідно не спричиняють опору [1:6].

На думку Доценка Е. Л., не має сенсу називати якусь дію маніпуляцією, якщо вона відбувається явно, створення ілюзії і є фокусом впливу маніпуляції на людей, тобто ілюзія змушує забути про те, що діють у видуманій п'єсі особи – всього лише ляльки-маріонетки. Тому, і в метафоричному значенні маніпуляція вказує на ілюзію того, що жертва маніпуляції вважає себе незалежною від стороннього впливу, вірить в ілюзію самостійності прийняття рішень і виконання дій. Тому за цим автором повна метафора психологічної маніпуляції містить три основні ознаки:

1) Ідея «прибирання до рук», тобто всі фокуси маніпуляції базуються на основних психологічних ефектах і створюються на основі управління увагою (відволіканням, переміщенням, зосередженням), а також використання механізмів психологічної установки, ілюзій сприйняття і стереотипних уявлень. Ці елементи зберігаються і у міжособистісній маніпуляції.

2) Головна умова – це збереження ілюзії об'єкта на якого спрямована маніпуляція, у самостійності прийнятті рішень і дій.

3) Не менш важлива є майстерність самого маніпулятора, який безпосередньо виконує прийоми впливу [2:46–47].

Людина – істота соціальна, тому людина виникає і існує тільки у взаємодії з іншими людьми і під їх впливом. Дитина вихована твариною, так звані « діти Мауглі » не може вижити. Це означає, що закладена біологічна програма поведінки при народженні не достатня для того, щоб кожен з нас був людиною. Вона доповнюється певною програмою, яка записана у знаках культури і ця програма – колективний твір соціуму.

І відповідно цьому наша поведінка завжди знаходиться під впливом інших людей і захистити себе від цього постійного впливу ми в принципі не можемо. Тоді, який же вид впливу на нашу поведінку можна назвати маніпуляцією? Саме слово «маніпуляція» має дещо негативне забарвлення і ним ми позначаємо вплив, яким не задоволені, який спонукає нас зробити якісь вчинки завдяки яким, ми виявимося у результаті в програвші, або обманутими. Проте не кожен раз здійснений вплив на нас може бути маніпуляцією, якщо нас переконують купити лотерейний білет і ми виграємо щось, тоді це не маніпуляція, а слушна порада, коли грабіжник приставить до шиї чи живота ніж і вимагатиме у нас гроші, то це теж не можна назвати маніпуляцією, оскільки, наша поведінка у цей момент дуже швидко програмується. Тому, опираючись на це, ми не можемо не, взяти до уваги одну із перших книг присвяченій маніпуляції свідомості, а саме книгу соціолога Герберта Франке «Маніпулятивна людина» 1964р., де автор дав таке визначення: «Під маніпулюванням у більшості випадків слід розуміти психічний вплив, який здійснюється таємно, а отже, і на шкоду тим особам, на яких воно спрямоване. Найпростішим прикладом тому може служити реклама» [1:11–13].

Незважаючи на вище перелічені способи маніпуляції, варто згадати за так звану мережеву маніпуляцію. Існує дві групи певних факторів, які визначають чому людина підпадає під вплив: зовнішні фактори(зміст повідомлення, а саме: присипляння уваги аудиторії, використання ідеологічних символів), і внутрішні фактори(форма повідомлення, а саме: викривлення інформації, підбір фактів, чи фільтрування інформації). Ці фактори поєднують всі види маніпуляції, і у тому числі найновіші прояви, які отримали початок з індивідуальних особливостей інтернету, адже інтернет – це нова форма реальності з новими можливостями передачі будь-якої інформації і способом маніпуляції будь-якою інформацією. [3:153–158].

Отже, нами було з'ясовано, що маніпулювання – це психічний вплив, який здійснюється таємно, а отже, і на шкоду тим особам, на яких воно спрямоване. А виявлено, проблема впливу на людей за допомогою маніпуляції є надзвичайно серйозною і глобальною, а також актуальність цієї проблеми не мож-

на ігнорувати. Спектр способів за допомогою, яких можна маніпулювати людьми є надзвичайно масштабний. А також ми виявили, що маніпулятори здійснюють вплив виключно заради вигоди і реалізації своїх інтересів, при чому жертви маніпуляції у жодному випадку не усвідомлюють, що на них здійснюється такого роду вплив.

1. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. – М.: Ескімо, 2009. – 583 с.
2. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. – М.: ЧеРо, Издательство МГУ, 1997. – 341 с.
3. Выжлаков М. В. Манипуляция сознания в аналитических передачах российского телевидения Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Филология. Журналистика, 2012. – 158 с.

Чаплак Я. В.,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
ЧНУ імені Юрія Федьковича*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ У НАУКОВІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Будь-який цілеспрямований вплив передбачає своїм результатом управління діяльністю, поведінкою чи окремими діями. У професійній діяльності функціями впливу являються управління людьми при організації спільної діяльності для досягнення якої-небудь мети, їх виховання, навчання, формування відповідних умінь і навиків, маніпуляція, переконання, навіювання, примушування, комунікація, контроль, укріплення мотивації професійної діяльності, стимуляція, корекція, психотерапія, оздоровлення, реклама та інше. При цьому під впливом розуміється не тільки вплив керівника на підлеглих з метою зміни його поведінки і діяльності в межах вирішення професійних завдань, але і психолога на клієнта, лікаря на пацієнта, депутата на виборців, викладача на студентів, продавця на покупця та інших спеціалістів, об'єднаних в персоніфіковану професійну систему «людина-людина» (за Є. Клімовим). Психологічний вплив, на думку В. Маркіна, дозволяє змінити

стан людини, психічні процеси і навіть властивості особистості [16]. Проблема психологічного впливу у сучасній психологічній науці займає центральне місце. Значущість цієї проблеми визначається перш за все потребами практики. Психологічний вплив являється безперечним атрибутом процесу спільної діяльності людей, управління, виховання, навчання, психоконсультативної, психотерапевтичної, психокорекційної практик та інших сфер життєдіяльності [1; 2; 12; 13; 14; 16]. Психологічний вплив відіграє важливу роль в процесі формування і функціонування всіх явищ суспільної психіки (суспільних думок і відносин, поглядів і переконань, установок, настроїв і так далі) [12; 24]. Тобто, суспільство на сьогоdnішньому етапі свого становлення потребує ефективних методів та конструктивних психологічного впливу та контрвпливу на високому акмеологічному рівні.

У трактатах стародавніх філософів наявні висловлювання з приводу спілкування людей, способах впливу одне на одного: переконанні, захисті від небажаних впливів і т.д. (Арістотель, Сократ, Конфуцій та ін.). Значний вклад у розуміння процесу впливу людей одне на одного зробили Гобс, Декарт, Дідро, Монтескьє, Руссо та інші.

Значущість проблеми взаємодії висвітлюється у працях багатьох вітчизняних (Г. Андрєєва, О. Бодальов, А. Деркач, Є. Доценко, Г. Ковальов, О. Ковальов, В. Куліков, Б. Ломов, С. Максименко, В. М'ясищев, В. Ольшанський, К. Платонов, В. Рибалка) і зарубіжних дослідників (Р. Бейлз, Т. Клаус, Р. Кратчфілд, Дж. Морено, Т. Парсонс та інші). Однак не дивлячись на значний інтерес з боку дослідників до цієї проблеми і відповідні успіхи в цій сфері, проблема психологічного впливу, залишаючись однією з основних, є найменш розробленою проблемою в науковій психології. Різним аспектам проблеми впливу присвячені дослідження Є. Л. Доценка, Г. О. Ковальова, І. П. Манохи, О. В. Сидоренко, В. О. Татенка, Ф. Зімбардо, Д. Майєрса, С. Мілграма, Р. Чалдіні та ін. У сучасній соціальній психології впливу при дослідженні його особистісного аспекту увага приділяється переважно питанням лідерства (О. В. Великанова, Ю. Н. Ємельянов, О. Кравченко, В. Бінгем, Е. Богардус, Р. Стогділ, Ф. Фідлер, С. Шенк та ін.), тактикам впливу і маніпуляції (Д. Басс, Б. Гурін, Б. Трейсі, Д. Страттон та ін.).

Мета статті. Теоретико-методологічний аналіз понять «вплив», «психологічний вплив», «міжособистісний вплив», «особистий вплив», «особистісний вплив», «акмеологічний вплив», «особистісно-акмеологічний вплив» і та встановлення між ними науково-обґрунтованої ієрархії. Розглянути стратегії, тактики, засоби, методи, форми, аргументація, критерії й умови міжособистісного впливу на акмеологічному рівні.

Спонування людини до конкретної діяльності – це, перш за все, спонування до видозмін (формування, зміни, трансформація, корекція) її потребово-мотиваційної сфери. У дослідженнях В. Татенка феномен впливу розглянуто з онтологічної точки зору і визначається стосовно істинно людської форми існування як спосіб суб'єктно-вчинкового діяння на іншого, як особливу дію, що породжує подію буття [26]. Автор підкреслює принципову важливість події впливу для його адресата, який саме у впливі може одержати можливість знайти свою автентичність чи можливість буття-собою.

На практиці для досягнення цієї мети використовуються різноманітні види, засоби, способи, методи, форми психологічного впливу. При цьому, як показує вивчення практики застосування психологічного впливу у професійній діяльності, спеціаліст, як правило, використовує цей психологічний арсенал інтуїтивно, виходячи з особистісного досвіду застосування психологічного впливу на різноманітні категорії людей [1; 2; 3; 24].

На думку О. В. Кириченка, вміле, виважене, грамотне використання цього арсеналу видів, засобів і методів психологічного впливу в професійних цілях, на основі розуміння сутності психологічного впливу, механізмів його дії, факторів, що впливають на ефективність застосування психологічного впливу, його структури, а також сформованих умінь і навиків із застосування технології його застосування на практиці повинно значно підвищити ефективність професійної діяльності. Такий вид психологічного впливу, за визначенням автора, є невід'ємною частиною професіоналізму і називається акмеологічним впливом. Саме рівень акмеологічного впливу необхідний для реалізації високоефективної професійної діяльності [12].

За переконанням В. Кулікова, проблема психологічного впливу виступає одночасно в теоретичному та прикладному

ракурсах. В ній органічно пов'язані запити суспільної практики і самої психологічної науки. Способи психологічного впливу являються способами управління і самоуправління психічними явищами [14].

О. Кириченко зазначає, що поняття «психологічний вплив» вимагає уточнення. З цього приводу, на думку автора, потрібно розробити визначення психологічного впливу, а на основі нього – акмеологічного впливу, виділити основні його характеристики, провести класифікацію типів, засобів, способів, методів і форм акмеологічного впливу, а також провести психологічний аналіз умов, які забезпечують ефективність їх застосування на практиці, а також питань оцінювання цієї ефективності [12].

У літературі наукової психології автори по-різному трактують поняття «психологічний вплив», «види», «способи», «методи», «прийоми» його реалізації. Наприклад, Г. Андреева виділяє чотири способи впливу індивідів один на одного: зараження, навіювання, переконання і наслідування [4]. В.Куліков поділяє способи психологічного впливу і взаємовпливу на переконання, навіювання і конформізм [14]. В. Ольшанський виділяє три види впливу в процесі спілкування: інформування, інструкціонування і стимулювання [17]. Б.Паригін виділяє наступні способи впливу на людину: зараження, навіювання, переконання [19]. Автор вважає, що психічне зараження, наслідування, навіювання, переконання та мода належать до соціально-психологічних механізмів спілкування, під якими він розуміє ті соціально-психологічні явища і процеси, що виникають у результаті взаємовпливу індивідів один на одного й котрі здійснюють безпосередній вплив на рівень їхньої комунікативної активності, глибину й повноту їхнього психологічного контакту і взаєморозуміння, на характер та ефективність їхньої комунікативної поведінки. На відміну від психологічних механізмів життєдіяльності особистості, які пов'язані з реалізацією її внутрішнього потенціалу або зовнішньої стосовно нього соціальної детермінації, механізми спілкування реалізують силу й потенціал внутрішньо групової і масової взаємодії та взаємовпливу індивідів один на одного. Водночас на відміну від механізмів діяльності, яка ґрунтується на усвідомленій

і цілеспрямованій активності суб'єкта, механізми спілкування мають переважно неусвідомлюваний, спонтанний характер, що не піддається зазвичай повному соціальному контролю [19]. Г. Ковальов, крім традиційних способів впливу навіювання, зараження, наслідування та переконання, відносить чутки, рекети, захоплення людей, публічні терористичні акти, аварії, епідемії, мітинги, демонстрації, релігію, голодовки, акти само спалювання, засоби масової інформації, модифікацію поведінки, моду, психотропну зброю [13]. А. Панасюк виділяє наступні види впливу: примушування, маніпуляція, навіювання, переконання [18]. Ф. Зімбардо і М. Ляйпле досліджено такі кореляти соціальних діянь, як переконання, поступливість, конформність, підпорядкування авторитету, дисонанс, самоатрибуція, соціальне навчання, обумовлювання, заботони, невербальна комунікація і підпорогове навіювання. Перераховані різноманітні феномени, віднесені в дослідженні до способів, технік, ефектів впливу, вказують на те, що автори не використали строгі теоретичні критерії категоризації форм діяння, і що в розумінні впливу вони виходять, переважно, з його ситуаційних форм, які не ведуть до глибоко особистісних результатів для адресата. Соціальний вплив особистості описано так: «Внесення змін у те, як інша людина поводить себе, відчуває себе чи думає про щось» [10, с. 54]. На думку О. Кириченка, така плутанина в понятійному апараті створює великі перешкоди для дослідження цієї проблеми. Однак, як зазначає автор, при розробці єдиної фундаментальної концепції акмеологічного впливу, проблема може бути вирішена не тільки на теоретичному, але й на практичному рівні [12].

Таким чином, нерозробленість проблеми на теоретичному рівні, з одного боку, і гостра потреба практики, з іншого боку, обумовлює всебічне дослідження даної проблеми. Системне вивчення психології акмеологічного впливу в професійній діяльності – галузі науки і практики, що знаходяться на межі як фундаментальних наукових дисциплін, так і прикладних наук (акмеології, психології, соціології, логіки, педагогіки, управління, політології, маркетингу, менеджменту та ін.) передбачає розгляд теоретичних основ акмеологічного впливу (феноменології, методології, структурної та функціональної

організації, динаміки розвитку, психологічних механізмів ізаконмірностей, умов і факторів, що впливають на ефективність акмеологічного впливу, вибору і застосування відповідних засобів, способів, методів і форм акмеологічного впливу, теоретичне обґрунтування їх організації та ефективності застосування [1; 2; 12; 16].

Перш за все, зазначає О. Кириченко, потрібно відокремити поняття «вплив», «психологічний вплив», «міжособистісний вплив» і «акмеологічний вплив», встановивши між ними відповідну, науково-обґрунтовану ієрархію [12]. Самим широким із перерахованих являється поняття вплив, під яким розуміється взаємодія двох і більше систем, при якому функціонування однієї системи стає причиною певних змін у структурі (просторово-часових характеристиках) у стані хоча б однієї із двох взаємодіючих систем [13, с.4-5].

Ознакою виділення категорії «впливу», на думку Г. Ковальова, являється причинно-наслідковий зв'язок систем [13]. При цьому розрізняють наступні види впливу: космічний, механічний, фізичний, хімічний, біологічний, екологічний, соціальний, кримінальний, педагогічний, ідеологічний, юридичний, медичний, комерційний, естетичний, політичний, психологічний і т. д. [13; 24]

Більш вузьким поняттям є поняття психологічного впливу – вид впливу, що здійснюється у відношенні суб'єкта (індивідуального чи групового) і викликає причинно-наслідкові зміни в його психіці й опосередковано в його поведінці [11, с. 13]. Ознакою виділення цієї категорії являються причинно-наслідкові зміни (психологічних характеристик особистості, групових норм, суспільної думки чи настрою), що відбуваються у психіці індивідуального чи групового суб'єкта, як результат здійснення на нього впливу, викликає зміни поведінки і діяльності суб'єкта [11; 22]. Опираючись на це робоче визначення психологічного впливу, О. Кириченко зазначає, що причиною вказаних змін може бути все, що нас оточує у повсякденному житті: окремі люди, групи людей і суспільство в цілому, природа (тваринний і рослинний світи), предмети, різноманітні випромінювання і так далі, тобто, все те, що в тій чи іншій мірі здійснює на нас вплив, викликаючи зміни в на-

шій життєвій активності. На думку автора, ми живемо у світі постійного психологічного впливу [12]. Психологічний вплив спирається на такі чотири аспекти: операціональний (засоби впливу), інтенціональний (мета впливу), результативний (його результат) і статусно-рольовий (відповідність статусних позицій) (Г. О. Балл, М. С. Бургін) [2; 12; 21; 24]. Показано, що ті трансформації, що відбуваються внаслідок дії психологічного впливу, можуть бути різними як за глибиною, так і за стійкістю (короткотривалі, довготривалі). За першим критерієм розрізняють парціальні зміни, тобто зміни окремої психологічної властивості, так і їх комплекси. За другим критерієм зміни можуть бути короткотривалими та довготривалими.

За результатами аналізу вітчизняної та закордонної літератури, М. Поліщук зазначає, що психологічний вплив спричиняє конкретні зміни у психологічній структурі особистості, а також свідомості груп людей і суспільній свідомості загалом, зачіпаючи наступні сфери: потребово-мотиваційну (знання, переконання, ціннісні орієнтації, потяги, бажання); інтелектуально-пізнавальну (відчуття, сприйняття, уявлення, уява, пам'ять і мислення); емоційно-вольову (емоції, почуття, настрої, вольові процеси); комунікативно-поведінкову (характер і особливості спілкування, взаємодії, взаємовідносин, міжособистісного сприйняття). Це означає, що психологічний вплив тільки тоді дає найбільший реальний ефект, коли враховуються властиві цим конкретним сферам особливості функціонування індивідуальної, групової та суспільної свідомості [21].

Психологічний вплив у межах взаємодії людини з людиною (особистість з особистістю) у спілкуванні розуміється нами як міжособистісний психологічний вплив, який є невід'ємним атрибутом нашого повсякденного життя. Розрізняють спрямований (прямий) і неспрямований (непрямий) вплив. У першому випадку суб'єкт ставить перед собою завдання досягти певного результату від об'єкта впливу, що проявляється зазвичай у переконанні й навіюванні, а в другому – подібне завдання не ставиться, однак ефект впливу виникає, проявляючись передусім у дії зараження та наслідування. Деякі науковці психологічний вплив і міжособистісний психологічний вплив

визначають як одне ціле, пояснюючи це тим, що ці два поняття є досить залежними і взаємодоповнюючими [16]. Навіть факт присутності інших людей при виконанні суб'єктів будь-яких дій (діяльності) створює величезний психологічний вплив на особистість суб'єкта, призводячи до інтенсифікації його індивідуальної активності й падінню її якості [27, с. 22]. При цьому особистість суб'єкта міжособистісного психологічного впливу виступає в якості інструментарію створення впливу на іншу людину. Однак для професійної діяльності необхідний не просто спонтанний міжособистісний психологічний вплив, а цілеспрямований, високоефективний міжособистісний психологічний вплив [12], що гарантує досягнення професійного результату. Тобто, міжособистісний психологічний вплив – це структурна одиниця, компонент взаємодії. За своїм змістом міжособистісний психологічний вплив представляє проникнення однієї особистості (чи групи особистостей) в психіку іншої (чи групи особистостей). Метою чи результатами цього проникнення являються зміни, перебудова індивідуальних чи групових психічних явищ (поглядів, стосунків, мотивів, установок, станів і т. п.). Психологічний вплив – це спрямування інформації від однієї людини до іншої з метою змін психологічних характеристик, поведінки та інших особливостей партнера спілкування. Інформація, що транслюється, може бути як у вербальній, так і невербальній формі. У більшості випадків, психологічний вплив зводиться до взаємного обміну інформації, впливу і взаємовпливу, до взаємодії. Таким чином, психологічний вплив здійснюється переважно за допомогою мови і невербальних засобів однією особистістю чи групою на психіку іншої особистості чи групи, що впливає з певних мотивів і переслідує певну мету [22, с. 61–62].

Міжособистісний психологічний вплив може досягнути бажаних результатів тоді, коли суб'єкт впливу володіє набором спеціальних, професійних умінь. Серед них В. Куліков називає: уміння визначати і формулювати конкретні цілі й завдання впливу, які враховують вимоги суспільства чи аудиторії; вміння швидко розбиратися в тих людях, на яких повинен спрямовуватися вплив, розуміти їх психологічні особливості та стан; уміння вибирати найбільш ефективні способи і

прийоми психологічного впливу, враховуючи при цьому мету і особливості того, на кого він спрямований [14].

Психологічний вплив (міжособистісний психологічний вплив) – це прерогатива цивілізованих людських стосунків. О. Сидоренко зазначає, що психологічний вплив на стан, думки, почуття і дії іншої людини з допомогою виключно психологічних засобів, із наданням їй права і часу відповідати на цей вплив. На її думку, психологічно конструктивний вплив повинен відповідати трьом критеріям: а) він не руйнує особистості людей, які в ньому приймають участь, та їх стосунків; б) він психологічно коректний (грамотний, безпомилковий); в) він задовольняє потреби двох боків [23].

Процес міжособистісного психологічного впливу включає стратегію, тактику, засоби, методи, форми, аргументацію, критерії й умови ефективності впливу (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегії, тактики, засоби, методи, форми, аргументація, критерії й умови міжособистісного впливу

№ за/п	Основні характеристики впливу	Характеристика
1	2	3
1.	Стратегія	<p>Стратегія – це способи дії суб'єкта в досягненні основної мети психологічного впливу на людину. Виокремлюють три основні стратегії – імперативну (відповідає «об'єктній» парадигмі в психології, згідно з якою психіка й людина в цілому розглядаються як пасивний об'єкт впливу зовнішніх умов і продукт цих умов), маніпулятивну (відповідає «суб'єктній» парадигмі, котра базується на твердженні про активність і індивідуальну вибірковість психічного віддзеркалення зовнішніх впливів, де суб'єкт сам здійснює перетворювальний вплив на психологічну інформацію, що надходить ззовні) і розвивальну (заснована на «суб'єкт-суб'єктній», «діалогічній» парадигмі, де психіка виступає як відкрита система із зовнішнім і внутрішнім контурами регулювання)[13].</p> <p>Два основних типи стратегій психологічного впливу називають як монологічний і діалогічний (Балл, Бургін). Суб'єкт впливу, який керується монологічною стратегією, веде себе таким чином, ніби тільки повноправний суб'єкт і носій істини, а реципієнт – лише об'єкт впливу.</p>

1	2	3
		<p>Він сам, як правило, не враховуючи бажань реципієнта, встановлює ціль впливу. У межах монологічного типу стратегії виділяються два підтипи імперативний та маніпулятивний. При імперативній стратегії бажаний результат впливу прямо вказується суб'єктом на розуміння і виконання певних завдань на виконання яких спрямована активність реципієнта. При маніпулятивній стратегії мета впливу відкрито не проголошується, а досягається засобом формування суб'єктом впливу активності реципієнта таким чином, щоб вона розгорталася у бажаному для нього напрямі [9].</p> <p>Діалогічна стратегія витікає із визнання суб'єктом повноцінності і принципової рівності взаємодіючих партнерів.</p>
2.	Тактика	<p>Тактика – це вирішення проміжних завдань психологічного впливу засобом використання різноманітних психологічних прийомів. Тактики впливу вивчаються в контексті проблеми передбачення й управління поведінкою людей, що перебувають у ситуації міжособистісної взаємодії. Дослідників цікавить, як часто використовуються ті чи інші тактики впливу, як вибір тактик залежить від індивідуальних особливостей людей тощо. Показано, що ефективність більшості тактик у впливі на підлеглих різниться від ефективності тих самих тактик у впливі на керівників. У ході низки експериментальних дослідів також виявлено, що єдиною тактикою, яка не залежить від спрямованості впливу, є переконання, взаємопов'язане з особистим впливом. Відносно засобів впливу, то в соціальній психології виокремлюють вербальні і невербальні особливості дії одного суб'єкта на інший.</p> <p>Д. Басс, М. Гоумс, Д. Хігінс і К. Лаутербах вивчали використання тактик впливу і маніпулювання в залежності від двох цілей, на які він спрямований: 1) змусити іншого зробити що-небудь; 2) змусити іншого перестати робити що-небудь. У центрі уваги авторів були індивідуальні особистісні відмінності (на основі опитувальника Айзенка) в залежності від тих чи інших тактик.</p>
3.	Засоби впливу	<p>Засоби впливу. У соціальній психології виділяють вербальні (мовлення) і невербальні (паралігвістичні) особливості засобів впливу.</p>
4.	Методи	<p>До основних методів впливу відносять переконання і примушування (на рівні свідомості), а також навіювання, зараження і наслідування (на підсвідомому рівні психіки). Останні три методи відносяться до соціально-психологічних.</p>
5.	Форми	<p>Форми міжособистісного впливу можуть бути мовленнєві (письмові й усні) і наочні.</p>

1	2	3
6.	Аргументації	Система аргументації передбачає як світоглядні (абстрактні) докази, так і дані конкретного характеру (цифрова і фактологічна інформація легше запам'ятовується і співставляється). Таким чином, стосовно системи аргументації, то вона передбачає як абстрактні докази, так і знання конкретного характеру, наприклад цифрова, фактологічна інформація, яка легше сприймається, запам'ятовується й зіставляється. Бажано враховувати принципи відбору і надання інформації – доведення і задоволення інформаційних потреб конкретного об'єкту, а також комунікативні бар'єри (пізнавальні, соціально-психологічні та ін.).
7.	Критерії	Критерії ефективності впливу поділяються на стратегічні й тактичні, якими керуються безпосередньо в процесі впливу на партнера (мовленнєві висловлювання, міміка й ін.). У якості проміжних критеріїв ефективності міжособистісного впливу суб'єкт може використовувати зміни психофізіологічних, функціональних, пара лінгвістичних, вербальних, проксемічних і поведінкових характеристик об'єкта. Використання критеріїв бажано здійснювати в системі, співставляючи їхню різноманітну інтенсивність і частоту прояву.
8.	Умови	Умови впливу включають місце і час спілкування, а також кількість учасників, на яких спрямований вплив.

О. Сидоренко у своєму дослідженні спробувала визначити ступінь конструктивності різних видів впливу і видів контрвпливів (табл. 2.) [23].

Таблиця 2

**Конструктивні-неконструктивні види впливу і контрвпливу,
за О. Сидоренко**

Види впливу	Характеристика конструктивності-неконструктивності	Конструктивні види контрвпливу	Неконструктивні види контрвпливу
1	2	3	4
Переконання	Конструктивний вид впливу, при умові, що чи конкретно і відкрито сформулювали партнеру ціль нашого впливу	Контраргументація	Ігнорування, примушування, деструктивна критика, маніпуляція

1	2	3	4
Самопросування	Конструктивний вид впливу при умові, що ми не використовуємо обманних «трюків» і розкриваємо свої істинні цілі і запити	Конструктивна критика, відмова	Деструктивна критика, ігнорування
Навіювання	Спірний вид впливу; навіювання – це завжди проникнення через «чорний вхід»	Конструктивна критика, енергетична мобілізація, ухилення	Деструктивна критика, маніпулювання, примушування, ігнорування
Зараження	Спірний вид впливу; ніхто не може визначити, наскільки корисно адресати заражати саме відповідним почуттям чи станом і саме зараз	Конструктивна критика, енергетична мобілізація, ухилення	Деструктивна критика, примушення, ігнорування
Пробудження імпульсу наслідування	Суперечливий вид впливу; вважається прийнятним у вихованні дітей і передачі майстерності від професіонала високого класу молодому спеціалісту	Творчість, конструктивна критика, ухилення	Деструктивна критика, ігнорування
Формування прихильності	Спірний вид впливу; лестощі, наслідування як вища форма лестощів і послуга адресату впливу можуть бути маніпуляцією	Конструктивна критика, ухилення, енергетична мобілізація	Деструктивна критика, ігнорування
Прохання	Суперечливий вид впливу; у вітчизняній культурі вважається руйнівним для того, хто просить; в американській культурі вважається виправданим	Відмова, ухилення	Деструктивна критика, ігнорування
Примушування	Спірний вид впливу; вважається конструктивним у деяких педагогічних, політичних системах і в аварійних ситуаціях	Конфронтація	Деструктивна критика, маніпуляція, зворотнє примушування, ігнорування

1	2	3	4
Примушування	Спірний вид впливу; вважається конструктивним у деяких педагогічних, політичних системах і в аварійних ситуаціях	Конфронтація	Деструктивна критика, маніпуляція, зворотне примушування, ігнорування
Деструктивна критика	Неконструктивний вид впливу	Психологічний самозахист, ухилення	Зворотна деструктивна критика, маніпуляція, примушування, ігнорування
Маніпуляція	Неконструктивний вид впливу	Конструктивна критика, конфронтація	Зустрічна маніпуляція, деструктивна критика

Таким чином, проблема впливу людини на людину є центральною для дослідження спілкування. Цей вплив залежить від того, які інтереси, цінності та установки стоять за бажанням людини досягти того чи іншого результату спілкування. Це визначає, чи людина діє виключно у власних інтересах, використовуючи інших лише як засіб досягнення мети, чи прагне взаємодіяти із ними на рівноправних партнерських умовах.

На ефективність міжособистісного впливу впливає особистий вплив. Як зазначає В. Погольша у результатах свого наукового дослідження, що [20]: 1) особистий вплив представляє собою складний психологічний феномен, який виступає, з одного боку, як різнопланова й різнорівнева здатність, а з іншого боку, як якісний творчий процес; 2) в основі здібності особистого впливу знаходиться симптомокомплекс особистих рис, таких як, впевненість в собі, адаптивність, активна позиція у взаємодії, легкість і навички спілкування, соціальний інтелект в цілому; 3) «особистий магнетизм» і «надособистісний вплив» представляють вищий рівень здатності особистого впливу, і характеризується розвинутою самосвідомістю, мотиваційно-вольовою системою і творчим підходом до процесу взаємодії; 4) особистий вплив багатоплановий, в одних людей він проявляється як гармонійний, врівноважений, альтруїстично спрямований, в інших – як емоційно нестійкий,

фрустраційний, імпульсивний, орієнтований на досягнення, в третій – як максимально емпатійний, інтимно-довірливий вплив; 5) жіночий і чоловічий впливи мають свої особливості, а при сильному прояві цієї особливості у чоловіків і жінок спостерігається тенденція до андрогінності; 6) у кожній професії спостерігається своя частота прояву різних типів впливу, в залежності від особливостей професійної діяльності.

Як зазначає В. Маркін, акмеологічний вплив (та акмеологічні технології) наближені до психологічного лише тільки з формального погляду. Вони мають принципові відмінності, пов'язані з їх спрямованістю, сутнісним ціннісним кодом [16]. Тому, найбільш інтегративним, на думку О. Кириченка, у наведеному переліку понять являється поняття акмеологічного впливу. Акмеологічний вплив – це комплексне поняття, що включає в себе всі типи високоефективного, цілеспрямованого психологічного впливу спеціаліста системи «людина-людина», який виступає в якості суб'єкта професійної діяльності, на інших людей в професійних цілях в межах інтерсуб'єктної взаємодії, на основі глибоких знань теорії, методології і сформованих умінь і навиків застосування сучасних психологічних технологій психологічного впливу на практиці. Це вищий рівень майстерності у застосуванні психологічного арсеналу психологічного впливу для вирішення професійних завдань у межах системи «людина-людина» [12].

За визначенням В. Маркіна, акмеологічний вплив – це інтегративний вплив, який будується на гуманістичному змісті й спрямовується, перш за все, на оптимізацію особистісного і професійного розвитку особистості людини, її самореалізацію [16].

Основний закон акмеологічного впливу полягає в тому, що рівень ефективності акмеологічного впливу, прямо пропорційно залежить від рівня розвитку міжособистісних стосунків, який визначається ступенем довіри між сторонами інтерсуб'єктивної взаємодії [1; 12].

Використання функціональності впливу як класифікованої ознаки дає основу для встановлення типології акмеологічного впливу. Всі типи акмеологічного впливу, як зазначає О. Кириченко, можна поділити наступним чином: управлінський, педагогічний, переконуючий, навіюваний, примусовий, кому-

нікативний, контролюючий, мотиваційний, стимулюючий, корекційний, психотерапевтичний, оздоровчий, рекламний та інші [12]. При цьому, В. Маркін зазначає, що акмеологічним потенціалом може бути наповнений будь-який психологічний вплив, якщо він будується за психологічними закономірностями [16]. Всебічне вивчення теоретичних основ акмеологічного впливу (феноменології, сутності, функцій, принципів його застосування, структури, психологічних механізмів, класифікації типів, видів, засобів, способів, методів і форм, умов і факторів, які впливають на ефективність застосування) дозволить розробити цілісну технологічну систему регуляції поведінки при професійному спілкуванні спеціалістів системи «людина-людина» відповідно до конкретного виду діяльності – управлінської, педагогічної, юридичної, медичної, комерційної і т. п. [2; 3; 12].

На думку В. Маркіна, гуманістичний, акме-спрямований ціннісний код акмеологічного впливу закладений в методологічних принципах акмеології як науки і складає базовий зміст акмеологічної компетентності. Тому, як зазначає О. Кириченко, навчання спеціалістів системи «людина-людина» психології акмеологічного впливу, а також технології його застосування прискорить досягнення ними рівня професіоналізму. Розробка проблеми акмеологічного впливу не тільки внесла б свій вклад в досягнення цими спеціалістами вищого рівня майстерності, але сприяла б формуванню й загальних принципів вдосконалення професійної діяльності будь-яких спеціалістів [12].

Акмеологічні технології становлять сукупність засобів, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу особистості, розвиток властивостей і якостей, які сприяють досягненню високого рівня особистісно-професійного розвитку та професіоналізму [8]. Головним методом акмеологічних технологій є внутрішній або внутрішньо здійснюваний акмеологічний вплив, який має сприяти розкриттю творчого потенціалу особистості. Науковці відзначають, що засобами акмеологічного впливу є: спеціальні тренінги; практичні, ділові або рольові ігри; індивідуальна робота із саморозвитку за допомогою спеціальних програм і методик, зокрема технологій ігрово-моделювання, психолого-акмеологічного консультування,

розвитку аутопсихологічної компетентності тощо [1; 2; 8; 12; 16; 25]. Наприклад, важливим моментом у процесі підготовки спеціалістів типу «людина-людина» в у системі вищої освіти є поєднання принципів класичної (інтегративності, цілісності, різнобічності, вершинності, розвитку, історизму, гуманізму) і синергетичної (інтегративності, самоорганізації, ідеологізації) акмеології. З урахуванням зазначених принципів, використання викладачем акмеограм (системи вимог, умов і факторів, які сприяють прогресивному розвитку професійної майстерності та особистості фахівця) у навчальному процесі науково і методично виправдано. Це дозволяє викладачу цілеспрямовано враховувати в процесі навчання професіоналів типу професій «людина-людина» їхні об'єктивні і суб'єктивні характеристики, а також психологічні протипоказання [2; 8]. Тому викладачам і організаторам навчального процесу необхідно враховувати той факт, що цій категорії майбутнім професіоналам, які навчаються, притаманні такі характеристики: вони усвідомлюють себе все більш самостійними, самокерованими особистостями; мають більший запас життєвого досвіду, що стає важливим джерелом навчання їх самих та їхніх колег; їхня готовність до навчання (мотивація) визначається прагненням за допомогою навчальної діяльності вирішити свої життєво важливі проблеми і досягти конкретної мети; вони прагнуть до невідкладної реалізації отриманих знань, умінь, навичок і якостей; їхня навчальна діяльність значною мірою обумовлена тимчасовими, просторовими, професійними, побутовими, соціальними факторами (умовами).

Але, на нашу думку, якщо розглядати акмеологію як складову частину наукової психології, то можна виділити особистісно-акмеологічний (на основі особистісно-акмеологічного підходу). Як і акмеологічний підхід так і особистісний постають міждисциплінарними підходами наукових досліджень, оскільки вони покликані створити науковий апарат, який би дозволив адекватно відбивати проблему ефективного розвитку і становлення людини у всій сукупності її якостей. Так наприклад, виявляючи методологічну проблему ліквідації термінологічних дискусій і об'єднання понятійного апарата психології, медицини і педагогіки в єдиному акмеологічно-

му тезаурусі ставиться завдання об'єднання й упорядкування дескриптивного апарата економіки, етики, етнології, соціології, психології і педагогіки з урахуванням соціогенезу.

Таким чином, ми констатуємо, що особистісний та акмеологічний підходи побудовані на основі принципів психологічної науки (детермінізму, відображення, єдності психіки та діяльності, розвитку, системно-структурного), що дає нам можливість об'єднати їх у концептуально-синтезуючий особистісно-акмеологічний підхід.

Робочий варіант концепції тривимірної, поетапно конкретизованої психологічної структури особистості створений на основі інтеграції існуючих підходів (індивідуально-психологічного, соціально-психологічного, діяльнісного, вікового та системно-психологічного), принципів психологічної науки (детермінізму, відображення, єдності психіки та діяльності, розвитку, системно-структурного), синтезу наукових уявлень ряду вітчизняних та зарубіжних психологів про особистість та її структуру (В. В. Рибалка) надасть акмеологічному підходу більшої гнучкості й лабільності в оптимізації свого методологічного апарату щодо дослідження особистості й її вершинної професіоналізації та основних аспектів дослідження даного підходу щодо розвитку особистісно-професійних здібностей із застосуванням сучасних акмеологічних технологій, тобто, ефективних методів акмеологічного впливу.

-
1. Акмеология / [под общ. ред. А.А. Деркача]. – М.: РАГС, 2002. – 650 с.
 2. Акмеология профессиональной деятельности педагога: [сб. научн. тр. / отв. ред. В. Н. Максимова]. – СПб.: ЛГУ им. А. С. Пушкина, 2005. – 172 с.
 3. Акмеология развития / [под общ. ред. В. Гладковой, С. Пожарского]. – СПб.: Питер, 2006. – 392 с.
 4. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М., изд. МГУ, 1988. – С. 160.
 5. Анциферова Л. И. О динамическом подходе к психологическому изучению личности. /И. Л. Анциферова// Психологический журнал. – 1981. – № 2. – С. 8.
 6. Бранский В. П. Социальная синергетика и акмеология / В. П. Бранский, С. Д. Пожарский. – СПб.: Политехника, 2002. – 476 с.

7. Гусак О. Г. Міжпрофесійна мобільність фахівців у системі державної служби (на прикладі офіцерів звільнених в запас) : дис. канд. наук з держ. управл.: спец. 23.00.03 «Державна служба» / О. Г. Гусак. – Одеса, – 289 с.
8. Деркач А. А. Акмеологические основы становления психологической и профессиональной зрелости личности / А. А. Деркач, Л. Э. Орбан. – М.: Наука, 1995. – 208 с.
9. Доценко Е. Л. Психология манипуляции / Е. Л. Доценко. – М.: ЧеРо, 1997, 2001. – 344 с.
10. Зимбардо Ф. Социальное влияние / Ф. Зимбардо, М. Ляйппе. – СПб.: Питер, 2000. – 448 с.
11. Кабаченко Т. С. Методы психологического воздействия. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 544 с.
12. Кириченко А. В. Коррекция мотивации профессиональной деятельности госслужащих / А. В. Кириченко // Психология профессиональной деятельности кадров государственной службы. – М.: Изд. РАГС, 1996. – С. 36–48.
13. Ковалев Г. А. Теория социально-психологического воздействия. – В кн.: Основы социально-психологической теории / Г. А. Ковалёв / Под общей редакцией А. А. Бодалева и А. Н. Сухова. – М., изд. Международной педагогической академии, 1995. – С. 352.
14. Куликов В. Н. Проблемы социальной психологии / В. Н. Куликов. – Иваново, изд. Ивановского государственного университета, 1979. – С. 59.
15. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання / В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротинко. – [3-є вид.]. – Х.: НТУ ХПІ; Торсінг, 2002. – 320 с.
16. Маркин В. Н. Акмеологическая компетентность психолога / В. Н. Маркин // Акмеология. – 2003. – № 3. – С. 51–52.
17. Ольшанский В. Б. Межличностные отношения. – В кн.: Социальная психология / В. Б. Ольшанский / Под ред. Г. П. Предвечного, Ю. А. Шерковина. – М., Политиздат, 1975. – 231 с.
18. Панасюк А. Ю. Психологические основы убеждающего воздействия. Автореф. Дисс. ... докт. психол. наук. / А. Ю. Панасюк. – М., 1992. – 36 с.
19. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории. – М., Мысль, 1971. – 160 с.
20. Погольша В. М. Социально-психологический потенциал личного влияния: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Валентина Михайловна Погольша. – СПб., 1998. – 26 с.
21. Поліщук М. Організаційні умови застосування технології психологічного впливу в системі владних відносин Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / Михайло Миколайович Поліщук; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2004. – 20 с. – укр.
22. Самборська О. В. Соціально-психологічні механізми переконуючого впливу: Дис. канд. психол. наук: 19.00.05 / О. В. Самборська; Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1997. – 190 с.

23. Сидоренко Е. В. Личностное влияние и противостояние чужому влиянию / Е.В.Сидоренко// Журнал практического психолога. – 1999, – № 9. – С. 35–52.
24. Социальная психология. Учебное пособие. / Отв. ред. А. Л. Журавлев. М.: ПЕР СЭ, 2002. – 351с.
25. Таранов П. С. Приемы влияния на людей/ П. С.Таранов. – Симферополь: Таврия, 1995. – 496 с.
26. Татенко В. О. Психологія впливу: суб'єктна парадигма /В. О. Татенко// Наукові студії із соціальної та політичної психології: Зб. статей. – К.: Видавництво «Сталь», 2000. – Вип. 3 (6). – С. 3 – 18.
27. Хараш А. У. Восприятие человека как воздействие на его поведение / А. У. Хараш. – М: Педагогика, 1981. – 28 с.

Розділ IV

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ ГРОМАДЯН

Бардин Н. М.,

*старший психолог відділу Управління кадрового забезпечення
ГУНП у Львівській області,
здобувач кафедри юридичної психології НАВС*

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МВС УКРАЇНИ

Працівники Національної поліції України після проходження процесу оновлення та реформування позиціонують себе як надійні, відповідальні особистості, котрі володіють високим рівнем професійної самосвідомості, гуманістичною спрямованістю та клієнт-центрованою зорієнтованістю на допомогу громадянам. Питання розвитку професійної самосвідомості сучасних правоохоронців є структурним компонентом у системі науки юридичної психології та потребує поглибленого аналізу, оскільки є одним із невід'ємних компонентів особистості поліцейського та чинником успішного виконання ним службових завдань [6]. Самосвідомість є тісно пов'язаною з реалізацією здатності до правоохоронної діяльності, що робить актуальним її дослідження в якості одного з критеріїв ефективного професійного відбору працівників МВС. Щоб успішно виконувати свої посадові обов'язки, працівники МВС України повинні усвідомити усі вимоги, що до них висуває професія [4].

Проблематика дослідження самосвідомості правоохоронців, виявлення професійно-важливих якостей притаманних цій професії, завжди хвилювала науковців. Питання виявлення, використання професійно-важливих якостей у процесі професійного відбору працівників до МВС України висвітлювалися в роботах Д. О. Александрова, В. Г. Андросюка, В. І. Бар-

ка, Л. І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєва, В. О. Криволапчука, Ю. Л. Майдікова, В.С. Медведєва, О. В. Шаповалова, Г. О. Юхновця, С. І. Яковенко та інших [3].

У становленні професійної самосвідомості поліцейських важливу роль відіграють:

- «образ світу» професіонала, тобто система сформованих професійних уявлень;
- мотивація та спрямованість особистості;
- професійна ідеологія;
- баланс між попереднім навчанням та особливостями нової професії;
- взаємозв'язки з процесами розвитку професіоналізму суб'єкта тощо.

Основними структурно-змістовними компонентами професійної самосвідомості поліцейського є такі: психологічний профіль, що складається з низки комплексних психологічних якостей особи, які характеризують інтелектуальні, соціально-комунікативні, регуляторні та мотиваційно-орієнтаційні можливості; інтеріоризована структура професійно-посадової діяльності, яка об'єднує в собі чотири блоки змістових характеристик, що описують уявлення працівника про свою відповідальність, впливовість, професіоналізм і технологічність праці; модель організаційно-діяльничої спрямованості. Отже, структурно-змістові особливості професійної самосвідомості обумовлюють утворення стійких моделей професійної поведінки правоохоронців і досягнення ними певного рівня успішності діяльності [1].

Професійну самосвідомість характеризує певний рівень самовизначення особистості правоохоронця: усвідомлення своїх життєвих цілей і побудова планів, які пов'язані з самореалізацією в професійній сфері, усвідомлення своїх професійних намірів, своїх можливостей, здібностей, обдарувань, усвідомлення вимог, що пред'являються діяльністю, професійною групою. Професійна самосвідомість формується під впливом навколишнього професійного середовища і професійної діяльності.

Самосвідомість розвивається, змінюється, збагачується впродовж життя людини. У кожного є природна схильність

до самовдосконалення, яка на певному етапі розвитку особистості та впливу суспільства постає як усвідомлення прагнення до творчого саморозвитку, самореалізації. Самовдосконалення і самовияв людини є процесом постійного розвитку, сходження (С. Л. Рубінштейн). Високий рівень самосвідомості зумовлює саморозвиток і самовиховання. Професійна самосвідомість, як її різновид, зумовлена психологічними детермінантами, до яких можна віднести мотиваційні (потреби, мотиви, цінності, спрямованість), соціально-комунікативні (перцепція, комунікативна компетентність, інтеракція) та індивідуально-психологічні (самооцінка, самопізнання, активність, рефлексія).

В. Бедь вважає, що мотиваційна сфера особистості є ієрархією мотивів, які в процесі діяльності можуть змінюватися, посилюватися чи, навпаки, послаблюватися [2, с. 97]. Отже, професійна мотивація визначає вибір професії та якість виконання обов'язків, пов'язаних із професійною діяльністю.

Спрямованість як система потреб, ціннісних орієнтацій, світоглядних установок, прагнень й інтересів визначає готовність праоохоронців до професійної комунікативної діяльності. Від визначеності професійних мотивів залежить ефективність розвитку професійної комунікативної компетентності, що відбувається під час професійної діяльності. Отже, професійна мотивація визначає вибір професії та якість виконання обов'язків, пов'язаних із професійною діяльністю [5].

Соціально-комунікативні детермінанти професійної самосвідомості як компонент включають комунікативність. Поняття комунікативності передбачає не лише процес взаємодії між людьми та формування міжособистісних відносин. Воно доповнюється елементами, котрі відносяться до усвідомлення сфери діяльності, яка оточує особистість, а також здатністю впливу на цю сферу для досягнення поставлених цілей.

Все це передбачає усвідомлення:

- а) власних потреб та ціннісних орієнтацій;
- б) своїх перцептивних вмінь;
- в) готовності сприймати новизну в оточуючому світі;
- г) своїх можливостей в розумінні норм і цінностей інших соціальних груп та культур;
- д) своїх почуттів та психічних станів у зв'язку з впливом зовнішнього середовища.

Одним із центральних факторів комунікативності як детермінанти професійної самосвідомості являється здатність правоохоронців адекватно відобразити особистісні та індивідуальні особливості інших людей та соціальних груп.

Основними показниками розвитку складових професійної самосвідомості працівників поліції є адекватне уявлення про особистісні, професійні здібності і можливості, позитивне самоставлення, позитивне ставлення до своєї професії, адекватне ставлення до оцінок інших, адекватна самооцінка, здатність до рефлексії, довільної саморегуляції, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення [6, с. 109].

Високий рівень професійної самосвідомості та самовдосконалення правоохоронців, зумовлені визначеними психологічними детермінантами, котрі проходять комплексно та цілеспрямовано, здійснюють позитивний вплив на якість виконання ними професійних завдань, рівень задоволеності обраною професією та сприяють покращенню міжособистісної взаємодії з громадянами.

1. Барко В. І. Психологія управління персоналом органів внутрішніх справ (проактивний підхід) / В. І. Барко. – К.: Ніка-Центр, 2003. – 290 с.
2. Бедь В. В. Юридична психологія: [навчальний посібник] / В. В. Бедь. – Львів: Новий Світ-2000 – К.: Каравела, 2002. – 376 с.
3. Іванова О. В. Окремі аспекти дослідження проблеми професійної самосвідомості / О. В. Іванова. // Психологічні науки: проблеми і здобутки – Додаток 1 до № 1, Том IV, – 2012 р. – Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – Випуск 6. – 388 с. – С. 110–115.
4. Корсун С. І. Усвідомлення вимог професії до працівника органів внутрішніх справ / С. І. Корсун, О. В. Іванова. // Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс]: Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Випуск 12. – К., 2013. – Режим доступу до збірника: http://www.psych.kiev.ua/Корсун_С_І_Іванова_О._В._Усвідомлення_та_оцінка_працівниками_ОВС_професійно-важливих_якостей.
5. Онуфрієва Л. А. Дослідження психологічних детермінант розвитку професійної самосвідомості та особистісної зрілості майбутніх фахівців соціономічних професій / Л. А. Онуфрієва // Збірник наукових праць. Психологічні науки. – Том 2. Випуск 10 (91). – С. 227–233. – Режим доступу до збірника: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/47_3.pdf.

6. Прикладна психологія у правоохоронній діяльності: конспект лекцій для курсантів, студентів та слухачів / С. С. Гнатюк, Н. О. Пряхіна, О. Ю. Рак, О. І. Цивінський, Я. М. Когут, В. В. Карпенко, Н. М. Бардин. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – С. 91–110.

Белоусова Т. О.,

*здобувач вищої освіти факультету № 7, освітнього рівня магістр
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ МЕТОДАМИ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ФАСИЛІТАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Серед асоціальних явищ, що мають місце у суспільстві є насильство у сім'ї.

За визначенням Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», який Верховна Рада України ухвалила 2001 році, насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [1].

Жертва насильства в сім'ї – член сім'ї, який постраждав від фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства з боку іншого члена сім'ї [1].

За даними соціологічних досліджень, серед розлучених жінок кожні три з чотирьох опитаних потерпали від домашнього насильства. Причини сімейного насильства, на нашу думку, зумовлені наступними факторами:

– по-перше, тому, що метою домашнього насильства завжди є встановлення контролю над жертвою, коли кривдник намагається бути єдиним «розпорядником» її життя. Підкоряючись, жертва стає безпорадною, не може правильно оцінювати ситуацію, більше навіть не намагається себе захистити. В такому стані постраждалі від домашнього насильства часто самі відмовляються від спроб їм допомогти.

– по-друге, тому, що в українському суспільстві «не прийнято» розповідати про такі речі. Така позиція хибна. Ніхто, ніколи і ні за яких обставин не має стати жертвою домашнього насильства, бо насильство – це злочин.

Так, дії пов'язані з насильством в сім'ї, якщо вони мають ознаки кримінального злочину, можуть кваліфікуватись за такими статтями Кримінального кодексу України: ст. 115. Умисне вбивство; ст.116. Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання; ст. 120. Доведення до самогубства; ст. 121. Умисне тяжке тілесне ушкодження; ст. 122. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження; ст. 123. Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання; ст. 125. Умисне легке тілесне ушкодження; ст. 126. Побої та мордування; ст. 127. Катування; ст. 129. Погроза вчинити вбивство; ст. 135. Залишення в небезпеці; ст. 136. Ненадання допомоги особі, яка перебуває у небезпечному для життя стані; ст.146. Незаконне позбавлення волі; ст. 152. Згвалтування; ст. 153. Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом; ст. 154. Примушування до вступу у статевий зв'язок; ст. 155. Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості; ст. 156. Розбещення неповнолітніх; ст. 166. Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування; ст. 167. Зловживання опікунськими правами; ст. 194. Умисне знищення або пошкодження майна; ст. 195. Погроза знищення майна; ст. 296. Хуліганство [3].

Покарання за насильство в сім'ї передбачає ст. 173-2 «Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису», а також ст. 184 «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей» Кодексу України про адміністративні правопорушення [2].

Проблемні питання щодо попередження сімейного насильства вже багато років знаходяться у центрі міжнародного обговорення. У країнах Західної Європи і Північної Америки ця проблема більше двох десятиріч міститься в полі зору громадськості й тому досліджена набагато краще, ніж в Україні

Найбільш гостро проблема насильства в сім'ї постає серед неповнолітніх громадян. Це пов'язано здебільшого з

вразливістю та необізнаністю дітей. Вразливість дітей до насильства пояснюється їх фізичною, психічною та соціальною незрілістю, а також залежним (підлеглим) становищем по відношенню до дорослих, незалежно від того, чи є це батьки, опікуни, вихователі, вчителі. Нерідко буває важко виявити, чи мало місце в ситуації насильства в сім'ї психологічне насильство, чи справа обмежувалася лише фізичним або економічним насильством. Слід зазначити, що попередження насильства в сім'ї – система соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї. Здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї в межах наданих їм повноважень покладається на: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань попередження насильства в сім'ї; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань попередження насильства в сім'ї; уповноважені підрозділи органів Національної поліції; органи опіки і піклування; спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства (кризові центри для членів сімей, в яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення; центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї. Також поширення набуває корекційна програма – програма, спрямована на формування гуманістичних цінностей та ненасильницької моделі поведінки в сім'ї особи, яка вчинила насильство в сім'ї.

В органах внутрішніх справ заходи щодо попередження насильства в сім'ї здійснюють уповноважені підрозділи органів Національної поліції, які: виявляють причини і умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення; беруть на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, та проводять виховно-попереджувальну роботу з ними; відвідують сім'ї, члени яких перебувають на профілактичному обліку, за місцем їх проживання і прово-

дять з ними профілактичну роботу; виносять офіційні попередження членам сім'ї про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї; приймають та розглядають у межах своїх повноважень, визначених законом, заяви і повідомлення про насильство в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення; вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, що направлені на виконання реальної загрози вчинення насильства в сім'ї; повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися; направляють жертв насильства в сім'ї до спеціалізованих установ для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства; виносять захисні приписи у випадках, передбачених Законом; контролюють виконання вимог захисних приписів; направляють осіб, які вчинили насильство в сім'ї, до кризових центрів для проходження корекційної програми; взаємодіють із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань попередження насильства в сім'ї, з органами опіки і піклування та спеціалізованими установами для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства у питаннях попередження насильства в сім'ї; надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів; здійснюють інші повноваження щодо попередження насильства в сім'ї, передбачені законом.

В випадку виявлення загрози насильства в сім'ї чи вчиненні такого працівники Національної поліції використовують спеціальні заходи з попередження насильства в сім'ї, такі як:

1. Попередження – члену сім'ї, який вчинив насильство в сім'ї, виносяться офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, за умови відсутності в його діях ознак злочину, уповноваженими підрозділами органів Національної поліції, про що йому повідомляється під розписку.

2. Офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї може бути винесено осудній особі, яка на момент його винесення досягла 16-річного віку.

3. У разі вчинення особою насильства в сім'ї, після отримання нею офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, ця особа направляється до кризового центру для проходження корекційної програми, а також щодо неї у випадках і в порядку, передбачених Законом, може бути винесено захисний припис. Проходження корекційної програми для такої особи є обов'язковим.

Попередження правопорушень в сім'ях покладено на працівників Національної поліції, зокрема на дільничого офіцера поліції. На нашу думку існує певна недосконалість методів роботи в попередженні та корекції сімейного насилля органами національної поліції. Тому, пропонуємо запровадження методів психології ненасильницького спілкування та фасилітації на всіх рівнях правоохоронної діяльності. Методи ПННС розкривають в людині потенціал бачити суть проблем, усвідомлювати свої почуття, визначати власні потреби та, за допомогою підвищення рівня емпатії до опонента та розвитку самоемпатії, розрішувати конфлікт без зайвих емоційних навантажень, якщо такий виник, та попереджати виникнення конфліктних ситуацій та насильницької поведінки вцілому.

Ненасильницьке спілкування (ННС, або спілкування співпереживання або спілкування співпраці) – це процес або метод спілкування, розроблений американським психологом д-ром Маршаллом Розенбергом на початку 1960-х років. Метод ННС спрямований на три аспекти спілкування: емпатія до самого себе (глибоке і співчутливе усвідомлення власного досвіду), емпатія до іншого (сприйняття іншого з глибоким розумінням/співпереживанням) та справжнє вираження самого себе (автентичне вираження, яке може надихнути інших і спонукати до розуміння та співпереживання) [10].

Метою ПННС є нагадування про вже знайомі нам істини щодо позитивного спілкування і допомогти втілити в життя конкретні плоди цього знання. Метод набув свого поширення як в сфері психології так і в усіх сферах людського життя. ПННС може бути ефективно застосований на усіх рівнях спілкування і в найрізноманітніших ситуаціях: близькі стосунки, сім'я, школа, організації і установи, терапія і консультування, дипломатичні і ділові переговори, будь-які спори і конфлікти тощо.

На сьогоднішній день метод широко використовується в Європі та Америці.

Процес ПННС складається з двох частин: чесне висловлення за допомогою чотирьох компонентів та досягнення співпереживання за допомогою чотирьох компонентів. Основні чотири компоненти це – Спостереження, Почуття, Потреби та Прохання. Розглянемо детальніше кожен з компонентів в дії [10], а саме:

1. Спостереження без засудження та оцінки: компонент є важливим, оскільки, коли співрозмовник чує оцінні судження в нього виникає відчуття що його оцінюють та критикують, що, в свою чергу, викликає захисну реакцію, яка полягає в самозахисті, або «контратаці».

2. Ідентифікація та вираження почуттів: завданнями є ідентифікація та вираження усієї гамми своїх почуттів, які людина відчуває в даний момент. Цей компонент включає навички вирізняти почуття від думок, почуття та оцінки, які людина отримує від інших та їх реакцію на свої почуття. Також важливим є розширення словникового запасу для вираження себе.

3. Підтвердження потреб, які лежать в основі почуттів: на даному етапі людина бере на себе відповідальність за власні почуття. Заключається в розумінні взаємозв'язку власних почуттів і потреб. Компонент дозволяє відчути «емоційну свободу», яка полягає в тому, що людина розуміє відповідальність за власні почуття, а не за почуття оточуючих та розуміння неможливості задоволення їх потреб за власний рахунок.

4. Вираження прохання: прохання в ННС повинно бути лаконічним, чітким. Висловлюючи прохання людина потрібна чітко знати який відгук та результат вона хоче отримати. Також важливим є форма прохання – воно повинно формуватись як запит, а не як наказ, або вимога.

Проте реалізація цих чотирьох компонентів вимагає поперше вміння чітко виражати себе («Я повідомлення») та, по друге, наявність емпатійного розуміння себе та співрозмовника. Для формування вміння виражати себе існує чіткий алгоритм :

– Вираження власних почуттів, які мають місце в даний момент;

- Опис того, що людина бачить та на що звертає увагу;
- Пояснення, які її потреби пов'язані з почуттями, що виникають в той момент;
- Опис дії, які людина бажає вчинити для підвищення якості свого життя.

Для формування емпатійного розуміння співрозмовника існує наступний алгоритм:

- Емпатійне сприйняття почуттів співрозмовника;
- Емпатійне сприйняття спостережень партнера по спілкуванню;
- Емпатійне сприйняття потреб співрозмовника в ключі пов'язаних з ними почуттів;
- Емпатійне сприйняття бажань та дій партнера, спрямованих на покращення якості його життя.

Проте використанню цих компонентів повинна передувати самоемпатія – це встановлення стосунків з самим собою. Ненасильницьке спілкування є вродженою здатністю, яку люди в більшості випадків втрачають в процесі соціалізації, тому його легко втілювати в життя на відміну від соціальних конфліктів, схильність до яких розвинулась з еволюцією людських стосунків, коли людина живучи в суспільстві, діючи в системі міжособистісних стосунків, свою діяльність першочергово спрямовує на спробу задоволення власних потреб, які майже ніколи не задовольняються в певній мірі. ННС нагадує, що для задоволення справжніх людських потреб на Землі достатньо ресурсів [10].

У спеціальній літературі традиційно виокремлюють п'ять узагальнених стилів розв'язання міжособистісних конфліктів: конкуренція (суперництво, змагання), ухилення, пристосування, співробітництво, компроміс. Проаналізуємо кожен із визначених стилів і ситуації, у яких його доцільно застосувати [4].

Так, стиль конкуренції передбачає активні дії з боку людини з метою максимально можливого задоволення власних інтересів порівняно з інтересами партнерів. Звичайно цьому стилю віддає перевагу людина активна, сильна за характером, яка здатна до вольових рішень. Таку особу не дуже цікавлять погляди оточення, вона просто нав'язує їм своє рішення. Цей метод найчастіше використовується працівниками Націо-

нальної поліції. Стиль ухилення або втеча передбачає вияв людиною пасивності в конфліктній ситуації, відсутність бажання спільними силами шукати вихід з конфлікту. У такому разі вона не здійснює спроб задовольнити ні свої інтереси, ні інтереси партнера. Стиль пристосування означає, що людина виявляє готовність допомагати впроваджувати в життя рішення свого партнера по спілкуванню, не намагаючись відстоювати власні інтереси. Спосіб є небезпечним тим, що наслідки можуть проявлятися і в результатах діяльності – кожна поступка викликає нові домагання, і стосовно особистості – таку людину зневажають, а будь-який подальший опір розцінюється як відхилення. Стиль співробітництва полягає в тому, що людина активно відстоює свої інтереси, водночас демонструючи готовність прислухатися до пропозицій свого опонента. Головною перевагою цього стилю є те, що він дає змогу максимально враховувати інтереси кожного учасника спілкування. Проте застосування цього стилю вимагає витрачання для розв'язання проблеми багато часу й зусиль, оскільки буває важко визначити джерело незадоволення. Ще одним стилем, який можна використовувати для розв'язання конфліктів, є стиль компромісу. Цей стиль передбачає часткове задоволення інтересів усіх учасників конфліктної ситуації. На відміну від стилю співробітництва, який вимагає докладного вивчення позицій усіх партнерів, на основі якого й відбувається тривалий пошук оптимального рішення, стиль компромісу передбачає надання кожним учасником певних поступок іншим, натомість він отримує деякі поступки у вимогах з їхнього боку. Але, по суті, компроміс – це конфлікт розтягнутий в часі, де у програші лишаються обидві сторони [5].

Жоден з цих методів важко назвати продуктивним, адже усі вони базуються на насильницьких методах спілкування і в тій чи іншій мірі подавляють особистість, наслідками чого можуть бути і зростання емоційної напруженості, і підвищення рівня тривожності, і провокація непривабливих способів психологічного захисту. Одними з таких проявів є гнів, відроза, ворожість та агресія. Так, до прикладу, К. Ізард досліджуючи емоції та почуття виявив, що причиною гніву може бути почуття фізичної або психологічної перешкоди зробити щось, що дуже хочеться, особиста образа тощо. Низькі рівні гніву

можна подавляти протягом довгого часу, що пов'язано зі шкодою для здоров'я та ризиком крайнього вибуху гніву [6].

Відмітимо, що ПННС навіть гнів відносить до позитивних емоцій, оскільки це сигнал, що людині потрібно на щось звернути увагу, визначити які її потреби не задовольняються, та налагодити стосунок з собою та оточуючими. Це відбувається завдяки запровадженні в життя особистості процесу ПННС. Важливим елементом психології ненасильницького спілкування є фасилітація. При приміненні методу фасилітації за психологією ненасильницького спілкування в роботі дільничного, він зможе залагоджувати сімейні конфлікти та визначити істинні причини насилля, що і дозволить уникати їх в подальшому.

Отже, використовуючи психологічні методи ПННС, працівники поліції у своїй діяльності зможуть примирити конфліктуючі родини, попередити виникнення та прояв насильства в сім'ях і забезпечити гармонійний розвиток подій в житті громадян.

-
1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 10, ст.70).
 2. Закон України про « Національну поліцію».
 3. Кодекс України « Про адміністративні правопорушення».
 4. Кримінальний кодекс України.
 5. Анцупов А. Я. Конфликтология: учебник для вузов/ А.Я Анцупов, А. И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 485 с.
 6. Изард К. Е., Эмоции человека. / Л. Я. Гозман, М. С. Егорова. – М.: МГУ. Москва, Ленинские горы, 1980. – 440 с.
 7. Козырев Г. И., Введение в конфликтологию: учебное пособие. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 176 с.
 8. Основы психологии и педагогики: практикум для студентов всех специальностей и всех форм обучения / И. Г. Шупейко, А. Ю. Борбот, Е. М. Доморацкая, Д. А. Пархоменко – Минск: БГУИР, 2008. – 342 с.
 9. Почебут Л. Г., Социальная психология / Л. Г. Почебут, И. А. Мейжис. – СПб.: Питер, 2010. – 672 с.
 10. Розенберг М. Язык жизни. Ненасильственное общение. – К.: София, 2009 – 210 с.

Науковий керівник: Сурмяк Ю.Р., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології управління факультету №7 ЛьвівДУВС.

Борисюк О. М.,

*старший викладач кафедри психології управління
Львівський державний університет внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Для вивчення особливостей прояву свідомої саморегуляції довільної активності працівників поліції обрана методика «Стильові особливості саморегуляції поведінки (ССП-98)», розроблена В. І. Моросановою та Є. М. Коноз [1]. Опитувальник містить 46 тверджень, що утворюють шість шкал: відповідно до основних регуляторних процесів (планування, моделювання, програмування, оцінювання результатів) і регуляторно-особистісних, або інструментальних властивостей (гнучкість і самостійність). Опитувальник також дає показник зашкалою «Загальний рівень саморегуляції» (ЗР), що характеризує загальний рівень сформованості індивідуальної системи саморегуляції активності. Високими показниками є 8 балів і вище, низькими – 5 і нижче.

Психодіагностичному обстеженню підлягали курсанти 1-го, 2-го та 3-го курсів, а також офіцери. Кількість досліджуваних по курсах – 283 особи, по офіцерах – 35 осіб. Дослідження було проведено на добровільних засадах за процедурою групового обстеження. Результати обстеження наведено в таблиці. Статистична обробка отриманих даних проводилася за допомогою статистичного пакету програм Microsoft Excel, SPSS – 21.0. Критерієм для аналізу щодо курсантів було застосовано курс навчання, а для офіцерів – статтю. Це було здійснено з причини відсутності різниці за середніми значеннями за статтю у курсантів й стажем роботи у офіцерів. Отже, у таблиці 1 наведено узагальнені дані середнього значення та стандартного відхилення.

При інтерпретації результатів дослідження ми дотримувалися думки про те, що володіння працівником поліції індивідуальним стилем саморегуляції дозволить йому опанувати свій стан у важкі моменти професійної діяльності, дозволить більш впевнено відчувати себе в незнайомих

Таблиця 1

**Стильові особливості саморегуляції поведінки курсантів
та офіцерів МВС України**

Шкала	Курсанти				Офіцери		
	1 курс	2 курс	3 курс	Загалом	Загалом	Чоловіки	Жінки
Середнє значення та стандартне відхилення							
Планування	6,6±1,7	6,5±1,5	6,8±1,7	6,7±1,6	4,9±1,9	5,0±1,9	4,8±2,1
Моделювання	5,3±1,8	6,2±1,6	5,8±2,1	5,7±1,9	5,1±1,9	4,5±2,0	6,5±0,5
Програмування	6,0±1,3	6,3±1,5	6,2±1,5	6,2±1,4	5,0±2,1	4,2±1,8	7,0±1,3
Оцінювання результатів	6,4±1,7	6,1±1,8	5,6±1,8	6,3±1,8	4,5±0,9	4,3±0,9	4,9±0,8
Гнучкість	6,4±1,5	6,6±1,6	6,5±1,7	6,5±1,6	5,6±1,6	5,1±1,6	7,0±0
Самостійність	5,2±1,9	6,1±1,6	5,8±1,7	5,7±1,8	5,4±1,2	5,5±1,2	5,4±1,4
Загальний рівень саморегуляції	30,0±4,9	32,0±5,2	31,0±5,9	31,0±5,4	27,5±5,5	26,0±6,1	30,7±1,6

ситуаціях, конструктивно вирішувати різні проблеми та забезпечити успішність діяльності в умовах служби.

Далі перейдемо до аналізу результатів емпіричного дослідження за шкалами опитувальника. Всі отримані показники знаходяться на середньому рівні, але певні наближені до високих, інші – до низьких. Це свідчить про те, що саморегуляція знаходиться на середньому рівні. Однак її показники є вищими у курсантів та офіцерів-жінок. Такі результати можуть свідчити про те, що найбільш вразливою категорією щодо розвитку саморегуляції є офіцери-чоловіки. Це може бути спричинено тим, що більші відповідальність, тиск, вимоги та інші стреси деструктивно впливають на саморегуляцію.

Такий компонент саморегуляції як планування розвинений у курсантів на середньому рівні (6,7±1,6) і є свідченням того, що на цьому етапі у них існує тенденція щодо самостійного висунення цілей діяльності, усвідомленого її планування, плани при цьому реалістичні, деталізовані, ієрархічні, дієві й стійкі. Динамічна характеристика даних показників зображена на рисунку 1.

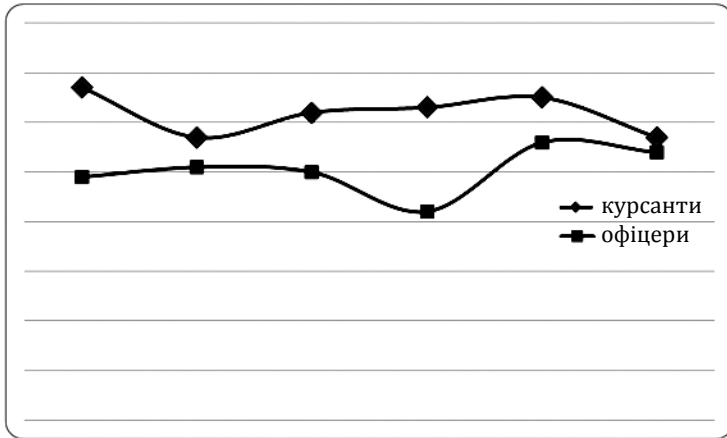

Рис. 1. Профілі саморегуляції курсантів та офіцерів

Офіцери показали значущо нижчі результати ($4,9 \pm 1,9$), що свідчить про те, що досліджувані вважають за краще не замислюватися про своє майбутнє, цілі їх професійної діяльності більш мінливі, висуваються ситуативно і зазвичай не самостійно. Щодо професійного розвитку, то для більшості офіцерів цей етап у професійному становленні є закріпленням досягнутого, а отже, і потреба в плануванні розвинена слабо, плани можуть часто змінюватися, поставлена мета не має тієї спонукальної сили, як на етапі їхнього навчання.

За шкалою «моделювання» найвищі показники виявлено у офіцерів-жінок ($6,5 \pm 0,5$), які здатні виділяти значимі умови досягнення цілей діяльності в перспективному майбутньому (див. рис. 2). Курсанти показали нижчі результати ($5,7 \pm 1,9$), відповідно сформовані у них процеси моделювання є на середньому рівні з адекватним оцінюванням значущих внутрішніх умов і зовнішніх обставин (див. рис. 1). Значно нижчий рівень розвитку прогностичних навичок продемонстрували офіцери-чоловіки ($4,5 \pm 2,0$). Це свідчить про те, що у них можуть виникати труднощі у визначенні цілей діяльності та програми дій, оцінки поточної ситуації, вони не завжди помічають зміну ситуації, що також може приводити до невдач. Таким чином, за отриманими даними, більшість досліджуваних

виявили невисокий рівень здатності перебудовувати систему саморегуляції у зв'язку зі зміною зовнішніх і внутрішніх умов.

За шкалою «*програмування*» офіцери-жінки мають наближені до високих показники ($7,0 \pm 1,3$), що свідчить про здібність обмірковувати способи своїх дій для досягнення цілей професійної діяльності. Проте, на відміну від жінок для чоловіків мають місце низькі показники ($4,2 \pm 1,8$), що може свідчити про недостатнє бажання досліджуваних продумувати послідовність своїх дій. Цілком можливим є те, що останні не вважають за потрібне виявляти активність у діяльності, формулювати чітку програму дій, часто стикаються з неадекватною реакцією на отримані результати, а отже, і не виявляють бажання при цьому вносити зміни до програми дій, діючи старим способом. Для досліджуваної групи курсантів ($6,2 \pm 1,4$) здатність продумувати послідовність своїх дій середньо розвинена, їм важче самостійно сформувати програму дій, вони схильні частіше помилятися.

Отримані результати за шкалою «*оцінювання результатів праці*», показали поступове зниження показників починаючи від навчання і до їх професійної діяльності (таблиця). Так, для курсантів ці показники є найвищими ($6,3 \pm 1,8$), що характеризує переконаність досліджуваних про те, що в них достатньо чітко сформовані, з одного боку – потреба, а з іншого – стійкі суб'єктивні критерії оцінки успішності досягнення результатів. Для них характерна адекватна оцінка себе та результатів своєї діяльності. Проте зі збільшенням курсу спостерігається зниження показників самооцінки. Сутність самооцінки за цією шкалою полягає в тому, що вона характеризує переконання людини в тому, що професійна діяльність має заохочуватися, викликати позитивні переживання значущості своєї праці, відповідальності, прагнення до особистісного розвитку, підвищення результатів праці, кваліфікації тощо. Таким чином, поступове зниження показників за шкалою «*оцінювання результатів праці*» свідчить про зниження ролі «мотивуючого потенціалу праці» в процесі професійного становлення офіцерів. Все це призводить до того, що офіцери не знають і не розуміють, наскільки ефективно вони виконують свої професій-

ні обов'язки, їхні суб'єктивні критерії успішності недостатньо стійкі, а це веде до погіршення якості результатів праці.

Показник гнучкості є важливим при реалізації функції планування, який визначає, що план не повинен вказувати на жорсткі дії там, де цей крок залежатиме від невідомих доки обставин. Компонент гнучкості дозволяє швидко знаходити нові рішення при непередбачуваній зміні обстановки. Рівень сформованості регуляторної гнучкості є не однаковим на різних етапах професійного становлення досліджуваних. Наближені до високих показників за шкалою «*гнучкість*» показали тільки офіцери-жінки ($7,0 \pm 0$). Отримані дані свідчать про достатню пластичність регуляторних процесів у жінок, здатність останніх перебудовувати систему саморегуляції у зв'язку зі зміною зовнішніх і внутрішніх умов, які постають при виникненні непередбачених обставин. Досліджувані легко перебудовують плани й програми виконавчих дій і поведінки, здатні швидко оцінити зміну значимих умов і перебудувати програму дій. У офіцерів-чоловіків спостерігається зниження показників ($5,1 \pm 1,6$) порівняно з жінками, що свідчить про зниження гнучкості регуляторики. Така динаміка показників за шкалою гнучкості свідчить про те, що на перебіг процесів регуляції суттєвий вплив мають умови праці (обстановки) і спосіб життя офіцерів. У таких умовах, незважаючи навіть на сформованість процесів регуляції, досліджувані з часом перестають адекватно реагувати на ситуацію, своєчасно планувати діяльність і поведінку, розробляти програму дій, виділяти значимі умови, оцінювати розбіжності в отриманих результатах з метою діяльності і вносити необхідні зміни. У курсантів гнучкість знаходиться на середньому рівні протягом всіх курсів ($6,5 \pm 1,6$).

Показники за *шкалою самостійності* відображають автономність в організації активності, здатність самостійно планувати діяльність і поведінку, організовувати роботу з досягнення висунутої мети, контролювати хід її виконання, аналізувати й оцінювати як проміжні, так і кінцеві результати діяльності. Отримані дані показують, що рівень самостійності як для курсантів ($5,7 \pm 1,8$), так і для офіцерів ($5,4 \pm 1,2$) є дещо низьким. Це свідчить те, що вони є залежними від думок

і оцінок оточення їх плани та програма дій залежать від безпосереднього керівництва за обмеженої активності та ініціативи. Такі особливості скоріше є наслідком від специфіки професійного середовища, де жорстка субординація та регламентовані керівними документами обов'язки обмежують власну ініціативу, активність й самостійність в роботі, що відповідно не сприяє розвитку цієї якості, а згодом взагалі веде до її пригнічення. При збереженні такого жорсткого адміністративного стилю управління самостійність у працівників слабо стимулюватиметься. Це призведе до несвоєчасності ухвалення рішень в несприятливій ситуації, стереотипних дій тощо. Для здійснення управлінських функцій на високому рівні сформованість такої якості має дуже важливе значення. Розвиток ініціативності й самостійності у майбутніх офіцерів забезпечить не лише ефективне управління, але й підвищення ефективності всієї службової діяльності.

Загальний рівень довільної саморегуляції досліджуваних груп є в межах середніх значень. Курсанти показали трішки вищий рівень саморегуляції ($31,0 \pm 5,4$), ніж офіцери ($27,5 \pm 5,5$). Зниження рівня саморегуляції свідчить про значну залежність від керівництва і ситуації, зниження ініціативності, активності й самостійності при виконанні служби. Жінки переважно використовують усвідомлену довільну регуляцію – управління висуванням і досягненням усвідомлено прийнятої мети діяльності.

Таким чином, результати проведеного емпіричного дослідження дали змогу визначити основні регулятивні характеристики власної поведінки курсантів та офіцерів, що зумовлюють успішність їх професійно-управлінської діяльності. Внаслідок проведеного аналізу отриманих результатів, можна стверджувати, що на шляху професійного становлення майбутніх офіцерів виникають деякі труднощі, які свідчать про недостатню усвідомленість і взаємозв'язок регуляторних ланок у загальній структурі індивідуальної регуляції. Слід відзначити, що існує потреба в подальшому розвитку навичок свідомої саморегуляції поведінки й діяльності досліджуваних з метою зменшення залежності від впливу безпосереднього середовища та ситуації. Чим вищий загальний рівень усвідомленої саморегу-

ляції, тим легше суб'єкту правоохоронної діяльності опанувати новими видами активності, впевненіше відчувати себе в незнайомих ситуаціях, тим стабільнішими є його успіхи в звичайних видах діяльності. Тому успішність опанування нового виду діяльності значною мірою буде залежати від відповідності стильових особливостей регуляції і вимог виду активності, що освоюється.

Дослідження засвідчило середні показники саморегуляції у працівників поліції. Однак, встановлено, що для чоловіків-офіцерів характерними є показники, що наближені до низьких значень, а для офіцерів-жінок до високих. Це може бути викликано тим, що чоловіки, внаслідок панування жорсткої субординації, адміністративного стилю керівництва, високого тиску та вимог будуть занадто прагматично ставитися до планування свого життя, матимуть підвищене прагнення до самоконтролю, переживатимуть напруженість та тривожність.

У курсантів значних відмінностей не встановлено, але встановлено незначні тенденції щодо розвитку з часом таких складових саморегуляції як планування, моделювання, програмування, гнучкість, самостійність й зниження оцінювання результатів праці.

Отримані результати вказують на значні проблеми у розвитку саморегуляції в поведінці найбільш значимої для діяльності категорії офіцерів, а саме чоловіків. Тому, необхідно розробити комплекс заходів з регульованого й цілеспрямованого впливу на формування стилів саморегуляції в офіцерів.

-
1. Моросанова В. И. Опросник «Стиль саморегуляции поведения» (ССПМ): Руководство / В. И. Моросанова. – М.: Когито-Центр, 2004. – 44 с.

Гошовська Д. Т.,

*доцент кафедри педагогічної та вікової психології
Східноєвропейського національного університету*

імені Лесі Українки,

кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЯ ІНТОЛЕРАНТНОГО СПІЛКУВАННЯ МАРГІНАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У складних реаліях нашого часу істотно зростає кількість людей, які переживають маргінальні стани через невідповідність соціально-економічного, політичного, екологічного гомеостазу. Людина, що перебуває на краю, на межі різних культур/субкультур/контркультур, аксіологічних пріоритетів, ідеологічних преференцій, культурологічних уподобань тощо, зазнає їхнього суперечливого впливу та переживає цілу низку дискомфортних соціо-психостанів. В індивідуальному плані така людина перебуває у режимі групової приналежності, однак без чітко вираженої групової ідентифікації, тому відчуває роздвоєння через ненабуту ідентичність і, по суті, знаходиться у неперервному комунікативному самоконфлікті. Феноменологія кризи, матеріальне зuboжіння, маючи своїми концептуально-сутнісними ознаками складні суперечності, істотно загострила численні проблеми соціальної психіки великої кількості людей. Крізь призму генетичної психології С. Максименко зауважує, що серед найактуальніших проблем сучасного соціального середовища набувають чільного статусу тактики і стратегії набуття особистістю вітагенного досвіду – досвіду виживання і пристосування до життя. Долання нужди, активізація спроб виживання, постійне набуття життєвості, адаптивності, пристосування у мінливому світі є нагальними потребами пересічної людини «перехідного часу», що без повноцінного й різновекторного спілкування просто приречена на самотність і аутсайдерство [2].

Посилення у сучасній наукологічній теорії та практиці позицій постмодернізму як ідеології деантропологізації та елімінації речово-подійового світу не повинно негативно позначитись на якості осмислення людиною основних категорій власного соціально-психологічного буття, насамперед спілкуван-

ня. У ключі нашої проблематики зауважуємо превалювання тенденції до переваги ентропійних [1; 2] і аномійних [3] детермінант у соціопсихічному розвитку маргінальної особистості в сучасному суспільстві, а також стрімкий спалах тактик і стратегій її інтолернтного й конфліктного спілкування. Звичайно, найбільш ізольованими системами в соціальному вимірі є насамперед пенітенціарні установи, кримінальні субкультури, де блокада повноцінного партнерського спілкування є типовим явищем, власне, чи не головною ознакою. Працівники поліції досить часто мають досвід спілкування якраз з такими комунікативно-інтолерантними вибірками.

Спілкування маргіналів здебільшого містить психотравмуючу сутність і стереотипність, що проявляється насамперед на рівні блокування соціальної перцепції, адже вони вимушені перманентно долати опозицію «свій – чужий» з усією гамою комунікативно-перцептивних бар'єрів, що вилаштовується довкола неї. Нагнітати комунікативну інтолеранцію можуть пережиті в дитинстві обмеження спілкування, які викликають складне нагромадження і переплетення різних травмогенних спогадів, що ускладнено позначається на всьому подальшому особистісному розвитку. Оскільки порушення інформаційної та комунікативної функцій призводить до відставання в розвитку когнітивної сфери, то це неминуче впливає на формування смислових складників самосвідомості й усіх інтелектуальних компонентів базальної психоструктури маргінальної особистості. Ускладнювальним фактором виступає те, що маргіналізована особистість сприймається «нормативною більшістю» досить часто з позицій «парадигми колонії», згідно з якими не таке, інше, слабше трактується, як чуже, негативне, гірше, низькостатусніше. Депресивний модус самосвідомості в першу чергу проявляється на відкритості-закритості комунікативних настановлень маргінальної особистості, створює низку перцептивних бар'єрів, усталює режими відчуттів у площині самотності, приреченості, відлюдкуватості й аутичності. Безперечно, в контексті налагодження мегадіалогу з довкіллям найімовірнішими будуть інтолерантні тактики і стратегії. На стадії адаптування до нормативного устрою довколишнього соціуму маргіналізовані особи мають

проблеми з формуванням самоакцептивної атрибуції, в них спостерігається загострення потреби у застосуванні різноманітних захисних механізмів. Унаслідок неадекватного уявлення про себе, спричиненого «перебуванням на маргінесі», виникає стан дезадаптації, конфліктності і самоконфліктності, тривожності, порушується самоповага.

Описуючи соціально-психологічні параметри і властивості сучасної української молоді, зокрема структуру цінностей, соціальне самопочуття і морально-психологічний стан, Н. Панина стверджує, що особистісний перебіг соціогенезу відбувається в умовах певної ентропії, «тотальної аномії». Безнормність, когнітивний і ціннісний вакуум призводять до значних проблем і деструкцій з українськими негативними наслідками, спонукають до побудови асоціально-паразитарної картини світу [3]. Ентропійній експансії потрібно поставити бар'єри насамперед у вигляді відлагодження соціально-перцептивної системи спілкування, покращання міжособистісного сприймання і розуміння людини людиною. Стосовно маргіналізованої особистості все значно ускладнюється, оскільки спрацьовує феномен відчуження (причому, здебільшого на всіх рівнях: від внутрішньоособистісного (амбівалентність, акцентуації, аутистичність) до міжособистісного (агресія, негативні атитюди, інгібіція, інтолерантність тощо). У комунікативному самоприйнятті (самоототожнення на рівні реципієнта, комунікатора, партнера, учасника діалогової полілогії) маргінальної особистості часто проявляється перцептивне викривлення картини світу і себе в ньому, тому основною захисною стратегією обирається здебільшого афективно-конфліктний стиль спілкування, що реалізується у фізичній чи вербальній агресії. В умовах хаотичного й неперевіреного ареалу спілкування, в результаті втрати реальної взаємодії в комунікативній системі «батьки-діти» виникають численні особистісні дисфункції та психотравмуючі ситуації, тому досить часто типовими соціально-психологічними реакціями молодих людей є відчуття самотності, загнаності, знедоленості, фрустрації, страху, тривоги, нервово-психічного напруження тощо. Чітко помітним є домінування депресивно-тривожних модальностей і в адаптації, і в комунікації, що, вочевидь, може бути однією

з першопричин ймовірної майбутньої інтолерантності та розладнаної діалогічності. Самотність, відчуження, протиставлення себе мікро- чи макросередовищу, значущим соціальним авторитетам чи навіть референтній групі теж є невід'ємними атрибутами самоакцептації. Висока сензитивність до широкого кола афективних факторів негативного спектру спричиняє часті психотравмуючі ситуації, що проявляються як захисні спалахові емоційні відреагування або як відмова від самоприйняття й спілкування з іншими. Вони мають здебільшого ситуативний, тимчасовий характер, однак частота подібних напружених «прикордонних», помежових станів може призвести до стабілізації конфліктного, агресивно-оборонного стилю спілкування з довкіллям, а отже стають причинно-наслідковою основою та підставою інтолерантності. У спілкуванні з маргіналами необхідним є залучення перцептивного фону, оскільки лише вітальність взаємних інтересів, що так властива соціальній перцепції, може гарантувати глибину взаємопроникнення у проблеми, а значить і високу ймовірність їх вирішення. Соціальні коливання сучасності (економічні негаразди, безробіття, гібридна війна, явна і латентна агресія тощо) лише віддаляють чи спотворюють міжособистісне спілкування, особливо ж на високому перцептивному рівні, що якраз і забезпечує толерування взаємин. Соціально-перцептивний підхід, базуючись на принципах емпатії та рефлексії, повинен містити суб'єкт-суб'єктну парадигматику взаємин. Блокване й неповносправне спілкування у дезинтегративному мікросередовищі, породжуючи афект неадекватності як результат сильного нервово-психічного напруження, вражає основні складові психоструктури і має негативні, гальмівні наслідки для сприятливого перебігу подальшого особистісного розвитку. Комунікативно-перцептивні розлади спричиняють дисгармонійне спілкування на багатьох рівнях соціальної взаємодії маргіналізованих молодих людей, насамперед у плані табування і нехтування спроб їхнього самоствердження й самореалізації.

Обережне, психозахисне спілкування, характерне маргіналам упродовж тривалого часу, може набирати іноді статусу позитивних комунікативних моделей, тактик і стратегій.

Надмірне адміністрування й офіціозність спілкування, дистанціювання й недемократичність комунікативних практик, авторитарні стосунки лише посилюють пригнічення їхньої суб'єктності, внутрішньої активності, гальмують особистісну автономність. Це істотно збіднює структуру міжособистісного спілкування маргіналів, впливає на становлення замкнутості й комунікативної ригідності, звужує адаптивний спектр соціальної активності. Маргіналізм молодій людині істотно ускладнює налагодження повномірного спілкування на рівні «психолог – клієнт» і провокує появу недоліків, огріхів, помилок і зривів в інтерперсональному діалозі. Сам процес психологічної допомоги може наповнюватися інтолеранцією та духом бар'єрності, а отже стає неповноцінним або й неможливим у принципі. Такі перцептивні прогалини мало сприяють формуванню адекватного особистісно-стратифікаційного статусу й повноцінного, ефективного й конструктивного спілкування. Отож звуження реального кола спілкування маргінальної особистості призводить до замкнутості, невміння налагодити контакти з навколишніми людьми, а інколи навіть до соціальної самоізоляції, що може проявлятися в гострих формах переживання самотності, знехтуваності, відмежованості й інтолерантності. Спілкування маргінальної особистості повинно бути піддано розвивальним психокорекційним впливам з метою його оптимізації та гармонізації.

1. Гошовська Д. Самоакцептація у контексті гендерної соціалізації особистості /Д. Гошовська // Психогенеза особистості: норма і девіація: зб. наук. статей; [гол. ред. Я. Гошовський]. – Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2014. – С. 54–61.
2. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: [В 2 т.] / Максименко С. Д. – К.: Форум, 2002. Т. 1– 319 с.; Т. 2–335 с.
3. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії / Н. Паніна // Соціологія: теорія, практика, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 5–26.

Гошовський Я. О.,

*завідувач кафедри педагогічної та вікової психології
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки,
доктор психологічних наук, професор*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ДО СПІЛКУВАННЯ З ЛЮДЬМИ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ЕКСТРЕМАЛЬНУ ДЕРИВАЦІЮ

У контексті глобальних екзистенційних викликів (економічні, політичні, екологічні та інші загрози) для нашої спільноти особливого статусу набувають проблеми спроможності окремих груп людей до стабілізації ймовірних ентропійних та деградаційних процесів. Необхідність соціальної санації суспільства внаслідок навіть часткової втрати сенсу буття через дію деструктивних чинників (війни, кризи, епідемії тощо) постає закономірною реальністю та потребує комплексних зусиль мультимодальних команд фахових людей. Істотно збільшується кількість скоєних анти- й асоціальних вчинків, спалахують різні суспільні патології (наприклад, тероризм, інфантицид, педофілія тощо), знижується дотримання моральності етнокультурних норм, розладнуються «віковічні діади» (типовим прикладом є сурогатне існування і частий розпад дистантних сімей трудових мігрантів), процвітає ціла низка інших травмогенних для життя людини чинників. Вочевидь, пересічному громадянину в ускладнених і мінливих парадоксах нашого часу істотно важче розплутати клубок суперечностей та віднайти семантично-функціональну нитку власного оптимального (оптимістичного) соціогенезу, отож йому досить часто властива така симптоматика, як соціальне аутсайдерство, гостра потреба гіперкомпенсації відсутніх адекватних статусно-рольових відносин і благ, незрілість і мозаїчність прояву індивідуально-особистісних властивостей, стійка дезадаптація, підвищена тривожність і агресивність, а також комплекс інших супутних «легких девіацій» (дивацтв), що мотивують і зумовлюють перебіг його буття. Таке дещо формоване нагнітання соціопатологічного абрису нашої спільноти

не повинно спонукати до песимізму й безвілля, оскільки на зламі тисячоліть усі інші суспільства теж зазнають суттєвих коливань і модифікацій власного історичного, економічного, культурного та іншого розвитку. Ми стоїмо перед необхідністю екзистенційного усвідомлення побудови й запровадження нових інтенсивних (іноді й виживальних) моделей подальшого суспільного розвитку, які б допомогли більшості громадян країни жити конструктивно й оптимістично. Безперечно, крім фахівців власне саногенного профілю (лікарі, реабілітологи, психологи та ін.) вкрай важливі функції (місії) покладаються на нову поліцію, що асоціюється у більшості людей не лише як запорука якісних змін у правоохоронних органах, але і як активна, освічена, здорова генерація, спроможна до чесного дотримання законності та постійного професійного вдосконалення.

У ракурсі нашого дослідження – соціально-психологічні особливості фахової здатності працівників поліції до роботи з людьми, які пережили екстремальну депривацію.

Екстремальна депривація як усвідомлене чи неусвідомлене незадоволення особистості рівнем забезпечення базових життєвих потреб через форсмажорні обставини є потужним гальмівним чинником, що ускладнює, сповільнює і/або спотворює її соціально-психологічний розвиток. Несформованість ключових життєвих орієнтирів, аксіологічна дихотомія, страждання через втрату (ненабуття) сенсу життя, почуття знехтуваності, самотності і занедбаності породжують своєрідний екзистенційний вакуум, який обмежує особистісний потенціал депривованої особистості. Екстремальна депривація призводить до амбівалентності й розщеплення, тому одним із домінантних станів людини, можна назвати маргінальність як межове перебування в когнітивному дисонансі, на зламі двох або кількох культурних (субкультурних) систем. Це породжує кризу ідентичності й ускладнює набуття статевих, соціально-статусних ролей і пояснюється хронічною фрустрованістю різного виду потреб, браком саморефлексії, тривалою залежністю від інших, несформованістю власних засобів досягнення бажаного тощо. Врахування таких психологічних закономірностей повинно бути однією із головних складових фахової підготовки (готовності) працівників поліції до спілкування з

людьми, які переживають численні й різноманітні проблеми і комплекси.

Симптоматика екстремальної депривації проявляється у контексті хронічних психосоціальних особистісних змін, пов'язаних з воєнними діями чи супровідними з війною факторами (полон, концентраційні табори, загибель рідних, поранення тощо). Загалом, у всіх дослідженнях окресленого спектру констатуються численні деструктивні зміни особистісних рис, а також проблеми адаптації, реабілітації, ревіталізації тощо [1; 2]. Зауважуються суттєві хронічні наслідки психічних травм, зокрема екзистенційний вакуум унаслідок втрати сенсу буття, а також страх і паранойя, тотальна недовіра, ворожість і озлобленість до навколишніх, депресія і тривога, що поєднані з різнотипними сомато-вегетативними дисфункціями. Складні соціальні й психологічні зміни внаслідок дії екстремально-деприваційних умов і чинників спроможні викликати дезадаптацію, сприяючи розвитку пасивного, приреченого, фаталістичного стилю поведінки з домінуванням відчуттів розпачу, безнадійності, спустошеності, самотності, втратою зацікавлення в біосоціальній активності тощо [1]. Врахування специфіки такого ускладненого контингенту з обтяжливим колом проблем повинно стати для працівника нової поліції чи не повсякденним службовим завданням. Типовим спектром досліджень у галузі екстремальної депривації стали ті сфери людської професійної діяльності, що належать до так званого фактору ризику (військові, льотчики, підводники, полярники, спортсмени та ін.). Визначальними факторами, що стимулюють деприваційні чинники називаються самотність, щоденна рутинність життєіснування, ізоляціонізм, фрустраційні синдроми тощо. Мимоволі культивується активне прогресування деприваційних факторів, внаслідок чого людина може бути озлобленою та сердитою, агресивною і безпринципною. Розлади життєво важливих функцій є лише деякими основними девіантно-психологічними реакціями людини, яка існує в умовах нестачі варіабельних стимулів, самотності, знехтуваності й ізолюваності від нормативного плину життя усєї решти соціального довкілля. По суті, працівник поліції досить часто має справу з надзвичайно ускладненими суб'єктами спілкування, а отже повинен бути готовим для вилаштування системи

особистісного психозахисту та володіти навичками нейтралізації агресивного міжособистісного спілкування.

Статусу екстремальної депривації набувають проблеми адаптації та інтеграції дітей-емігрантів. Діти, вирвані із сім'ї і звичного соціокультурного контексту свого життєіснування через еміграцію батьків в іншу країну, дуже важко переносять звикання до цілком чужої лінгвокультурної реальності й незвичних побутових умов. Від цього страждають швидкість і успішність їхньої ресоціалізації а також розбалансовується сім'юсфера та загальна особистісна й соціальна адаптивність. Загальні характерологічні ознаки дітей-біженців, що пережили екстремальну (а звідси й інші типи) депривацію, набувають елементів деструктивної поведінки, деформації життєвої перспективи, підвищеної тривожності, депресивності. Депривованим дітям притаманні відчуття соціальної незахищеності й неповноцінності, у них наявні розлади контролю за емоційною сферою, посилення агресивності, відчуття загрози і водночас поступливості, боязкості та психологічної залежності. Такий перманентний стан напруги підвищує ризик особистісної дихотомійності, симптомами якої можуть бути підвищена тривожність, активна стресогенність, загострена нервово-психічна напруженість, актуалізована фрустрація тощо. Активний і цілеспрямований сукупний ревіталізаційний вплив суспільства на дитину-біженця може призвести до послаблення посттравматичної реакції, розвиток якої пов'язаний передусім з особливостями формування дитячого емоційного світу. Суб'єктивна значущість і частота спілкування депривованих дітей-біженців з приводу «втраченої батьківщини», відтворення ними психотравмуючих переживань і ситуацій є одним з найвідчутніших факторів їхнього актуалгенезу. Позитивний рекреаційний ефект з боку працівника поліції у спілкуванні з таким контингентом дітей досягається насамперед завдяки конструктивному емпатійно-співчутливому ставленню, що блокує розвиток посттравматичної реакції, яка не набуває генералізованого характеру і не викликає специфічних депресивних проявів, страхів та посилення тривожності.

Отож, працівник поліції повинен усвідомлювати, що пораженим екстремальною депривацією людям характерні

емоційно-вольова нестійкість і низький самоконтроль, розбалансована самоакцептація і неадекватна самооцінка, конформна підлеглість і соціальна боязкість, тобто цілий спектр дезадаптивних рис, що слугують серйозними бар'єрами у спілкуванні. Слід враховувати, що екстремально-депривованим людям властиві або надмірна прямолінійність як спроба психозахисту, або, навпаки, полізалежна конформність, ригідний інтелект, загальна фрустрованість, підозрілість, відчуженість, замкнутість, почуття провини, висока тривожність тощо. Працівникові поліції потрібно застосовувати сучасні інтерактивні соціотехніки для налагодження неконфліктного комунікативно-перцептивного спілкування з людьми, які пережили негативні впливи екстремальної депривації.

1. Гошовський Я. Особистість в екстремальних умовах: сенсорно-деприваційний ракурс / Я. Гошовський // Особистість в екстремальних умовах: збірник тез У науково-практичної конференції. – Л.: ЛДУ БЖД, 2012. – С. 53–58.
2. Яковенко С. І. Теорія і практика психологічної допомоги потерпілим від катастроф (на прикладі постчорнобильської ситуації): автореф. дис. ... докт. психол. наук: спец.19.00.01. «Загальна психологія, історія психології» / С. І. Яковенко. – К., 1998. – 34 с.

Заїка О. А.,

магістрант 6-го курсу факультету № 7

Львівського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ОПТИМІЗМУ ОСІБ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ

«Справжній оптимізм спочиває не на переконанні, що все буде добре, а на переконанні, що не все буде погано».

Дютур

У XVIII столітті Лейбніц увів термін «оптимізм» для позначення певного способу мислення, переконанні, що добро перемагає зло.

Проблемою оптимізму займалися багато стародавніх мислителів і філософські школи (стоїцизм, епікурейство і т. д.). Вчення стоїків вважають песимістичними, оскільки акцент робиться на самоконтролі та самообмеженні. Епікурейство, навпаки, вважалося вченням оптимістів, оскільки його прихильники стверджували, що однією з основних цілей людини є прагнення до отримання максимального задоволення від життя.

Оптимістами називають людей, які переконані, що склянка наполовину наповнена, йдуть по життю з посмішкою, і віра у світле майбутнє завжди підтримує їх. Саме таке ставлення до життя може залежати від різних чинників, наприклад, таких як: гумор, сміх, оточення в якому перебуває людина (сім'я, друзі, колеги). Також, безпосередньо впливають особистісні якості: настрої, позитивне мислення, самосприйняття, ставлення до тієї чи іншої ситуації [1].

Для виявлення психологічних особливостей прояву оптимізму осіб різних вікових категорій, проведено психологічне дослідження. У ньому взяло участь 106 осіб, віком від 14 до 56 років. Для досягнення поставленої мети застосовані такі методики, як тест на оптимізм, опитувальник «Шкали психологічного благополуччя», опитувальник «Стилів гумору», ТАС – тест атрибутивних стилів Л. М. Рудін та 16 факторний особистісний опитувальник Р. Б. Кеттелла [2].

Для інтерпретації отриманих даних були застосовані методи математико-статистичного опрацювання даних (комп'ютерний пакет статистичного аналізу STATISTICA у версії 8.0): описова математична статистика, порівняльний (за t -критерієм Стьюдента) аналіз з подальшою їх якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням.

Отримані результати вказують на наступні відмінності прояву оптимізму серед різних вікових категорій (див. табл. 1, табл. 2, табл. 3).

Так, досліджувані юнацької молоді з високим рівнем оптимізму характеризуються такими рисами як мрійливість, дипломатичність та спокійність. Також вони позитивно ставляться до оточуючих. На противагу їм, юнаки з низьким рівнем оптимізму є більш радикальними, схильні до невдач.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз рівня оптимізму серед юнацької молоді

Шкала	Низький рівень оптимізму	Високий рівень оптимізму
М – мрійливість	3,40000	4,00000
Н – дипломатичність	3,40000	4,76923
О – спокій	4,40000	5,19231
Q1 – радикальність	5,40000	4,03846
Позитивне ставлення до оточуючих	47,40000	48,50000
Афіліативний гумор	36,40000	32,84615
Агресивний гумор	36,90000	31,76923
Самопринижуючий гумор	33,80000	30,57692
ВУ – час успіху	5,80000	4,69231
ШН – широта невдач	4,30000	2,88462

У них присутній афіліативний, агресивний та самопринижуючий гумор.

Щодо студентської молоді, то, особи з високим рівнем оптимізму більше проявлять домінантність (див. табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз рівня оптимізму серед студентської молоді

Шкала	Високий рівень оптимізму	Низький рівень оптимізму
Е – домінантність	4,58333	3,33333

Результати порівняльного аналізу вказують на те, що досліджувані середнього дорослого віку з високим рівнем оптимізму проявляють відкритість у спілкуванні, вищий рівень інтелекту і присутній афіліативний гумор. Людей з низьким рівнем оптимізму можна описати як осіб, що вміло управляють середовищем, прагнуть до особистісного зростання, мають багато цілей у житті. Разом з цим присутній агресивний та самопринижуючий гумор (див. табл. 3).

Таким чином, проведений порівняльний аналіз дозволив нам з'ясувати ті психологічні особливості, які притаманні особам (юнакам, студентам, особам середнього дорослого віку) з різним рівнем прояву оптимізму.

**Порівняльний аналіз рівня оптимізму серед середнього
дорослого віку**

Шкала	Високий рівень оптимізму	Низький рівень оптимізму
А – відкритість	4,59091	3,41667
В – інтелект	4,72727	3,25000
Управління середовищем	42,72727	44,75000
Особистісне зростання	44,90909	49,75000
Цілі у житті	45,36364	47,41667
Афіліативний гумор	33,27273	31,75000
Агресивний гумор	30,86364	34,16667
Самопринижуючий гумор	28,77273	31,91667

1. Гордеева Т. О. Оптимистическое мышление личности как составляющая личностного потенциала / Т. О. Гордеева // Психологическая диагностика. – 2007. – № 1. – С. 32 – 65.
2. Практическая психодиагностика: Методики и тесты. Учебное пособие / Ред. сост. Д.Я. Райгородский. – Самара: БАХРАХ-М, 2001. – 668 с.

Капись Т. В.,

*лейтенант поліції,
інспектор взводу № 1 роти № 3 батальйону № 2
Управління патрульної поліції у м. Львові ДПП,
координатор шкільних офіцерів поліції*

Збишко М. О.,

*лейтенант поліції,
інспектор взводу № 1 роти № 2 батальйону № 3
Управління патрульної поліції у м. Львові ДПП
координатор шкільних офіцерів поліції*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Як уже неодноразово відзначалося, у справжній країні і суспільстві, де справді панують демократичні принципи, громадяни мають право висловлюватися про те, якою, на їхню

думку, має бути охорона правопорядку. Охорона правопорядку, беззаперечно, є однією з основ, на яких побудовано демократичне суспільство, однак право на висловлювання про те, якою має бути охорона правопорядку для громадян, реалізується в процесі взаємодії між поліцією та громадянами. Ідея, що лежить в основі взаємодії поліції з громадськістю, спрямована на громадськість (суспільство) і громадян та їхні потреби, а також на забезпечення охорони правопорядку як відповідної послуги у відповідальний спосіб з повним дотриманням прав людини.

У демократичному суспільстві підзвітність поліції є, безумовно, одним із найважливіших завдань, дотримання і впровадження якого згідно з очікуваннями громадськості має здійснюватися в повному обсязі. Фактор підзвітності під час взаємодії поліції з громадськістю має вагоме значення та передбачає проведення зустріч, під час яких представники поліції можуть відповісти на запитання щодо реагування на проблеми, потреби та очікування громадян (відповідальність за прийняття рішень щодо охорони правопорядку та відповідальність за дії поліції, зокрема виконання і впровадження таких рішень).

В Україні концепцію взаємодії поліції з громадськістю можна назвати новим підходом до охорони правопорядку, оскільки він суттєво відрізняється від концепції районних дільничних та їхніх обов'язків. Ідея та організація взаємодії поліції з громадськістю мають ґрунтуватися на досвіді, набутому під час модернізації правоохоронних органів та цінностей охорони правопорядку в усіх країнах Європи та Північної Америки. До того ж, ця концепція є частиною процесу зміцнення європейської орієнтації, спрямованого на подальшу інтеграцію з європейськими та євроатлантичними політичними і охоронними структурами.

Взаємодія поліції з громадськістю – це орієнтований на суспільство підхід, згідно з яким ефективна охорона порядку залежить від допомоги і підтримки населення, життя і спокій якого охороняється [1].

Розвиток ідеї узгодженої охорони правопорядку забезпечує поліції і громадськості можливість співпрацювати

в інноваційний спосіб, що допомагає виявляти та вирішувати проблеми, з якими стикається населення.

Співпраця поліції з громадою є одним з актуальнішим питань реформування сфери з надання послуг у галузі безпеки громадян. Цей напрямок опрацьовується, як науковцями, так і практичними працівниками поліції, при цьому вживається добре досліджений у розвинутих країнах термін «Community Policing» – цей термін включає в себе різноманіття практичних і філософських підходів, є динамічним і постійно розвивається.

Стратегії Community Policing різняться залежно від потреб суспільства, на яке спрямована взаємодія поліції з громадськістю. Методи Community Policing, які застосовувались в минулому можуть бути не дієвими сьогодні. Основна мета є досягнення відчуття захисту безпеки і добробуту. Постійно змінюється природа злочину, злочинці вдосконалюють свої навички, застосовують новітні технології і ефективніші методи у скоєнні злочинів. Великі міста стикаються з серйозною проблемою наркотиків, вуличної жорстокості, вчинення шахрайств і крадіжок. У такий швидкій зміні суспільного порядку де поліція стикається з новими проблемами, постійне розроблення і втілення методів Community Policing вкрай необхідне.

Виходячи з самої концепції, Community Policing складається з двох ключових компонентів: партнерства і вирішення проблем.

Деякі джерела подають ще третій компонент: організаційна трансформація. Говорячи про перший компонент партнерства, поліція служить людям, щоб вирішувати рішення до проблем і підвищувати довіру до представників влади.

Другий компонент: вирішення проблем – це процес узгодження і попередження системного аналізу проблеми і оцінка ефективних відповідей.

Третій компонент: організаційна трансформація – це є групування організаційного менеджменту, структури особового складу та інформаційних систем, щоб підтримати партнерство та активного вирішення проблем.

Щоб було ефективним Community Policing найбільшою мірою залежить від позитивного контакту між офіцерами полі-

ції і членами громади. Патрульна машина – це тільки один з методів надання сервісу. Відділи поліції мають надавати також піші патрулі, патрулі на велосипедах, скутерах, або конях – все для того, щоб бути ближчими до громади. Регулярні збори і зустрічі допоможуть поліції і членам громади висловити вголос і знайти рішення будь-яких проблем.

Співпраця між поліцією та громадськістю з метою зниження, запобігання та виявлення кримінальних правопорушень. Вона забезпечує постійне надання поліцією якісних послуг населенню і допомагає поліції у виявленні та урегулюванні проблем, які турбують громадян.

Слово «співпраця», беззаперечно, означає необхідність взаємодії між поліцією і населенням для впровадження концепції [2].

Взаємодія поліції з громадськістю означає просто спільну роботу представників поліції та населення з метою пошуку локальних рішень для вирішення місцевих проблем. Спільний рух уперед забезпечить досягнення взаємної користі. Модель взаємодії поліції з громадськістю сьогодні практикується у Європейському Союзі та має надзвичайно важливе значення для підтримки безпеки на високому рівні та покращення якості життя усього населення.

Основні цінності взаємодії поліції з громадськістю:

- повага і захист прав людини;
- прозорість і відкритість щодо діяльності та відносин у межах і поза межами організації;
- очевидне прагнення завжди надавати найефективніші послуги з охорони правопорядку;
- надання повноважень усім працівникам на прийняття відповідних рішень, що сприяє наданню якісних послуг;
- бажання дізнатися та збагнути думки населення і вживати відповідних заходів щодо пріоритетів охорони правопорядку.

Сім принципів взаємодії поліції з громадськістю:

- відданість;
- довіра;
- визнання спеціальних потреб;
- інтерес до громадськості;

- гнучкість;
- ужиття запобіжних заходів з метою охорони правопорядку;
- урегулювання проблем [3].

Ми вже визначили, що взаємодія поліції з громадськістю передбачає високу оцінку всіх засобів та є орієнтованою на результат, а не на статистичні дані про кількість арештів або розкриття злочинів. Цей підхід передбачає профілактичні заходи, а не реагування на проблеми, що вже виникли, а також взаємодію з населенням, а не відособлене виконання службових обов'язків. Оскільки громадян заохочують та уповноважують на виконання певних обов'язків з охорони правопорядку на їхніх територіях, поліція може розширити коло своїх звичайних зобов'язань для охоплення більшої кількості проблем громадян.

Населення має:

- нести відповідальність за виконання своїх функцій з контролю рівня кримінальної діяльності, порушення правопорядку і безпеки громадян;
- налагодити співпрацю з поліцією;
- брати участь у процесі урегулювання проблем.

Потреба у збалансуванні ефективних заходів і підвищенні рівня довіри й співпраці має надзвичайно вагоме значення, сталий розвиток якого досягається завдяки переходу від конфронтації до партнерства.

Одним із способів може бути формування Консультативної групи громадян (CAG).

Консультативна група громадян – це регулярне проведення зустрічей представників певних територій або сіл і місцевих правоохоронних органів для обговорення та вирішення загальних питань і проблем та пошуку локальних рішень для урегулювання місцевих проблем. Такий захід є корисним для населення в цілому, незалежно від його політичних поглядів або етнічної належності.

Переваги використання CAG – покращення відносин між громадянами і представниками поліції шляхом співпраці, підвищення ефективності комунікації та обміну інформацією, а також підвищення загальної якості життя.

Цей захід забезпечує можливості колективних обговорень, під час яких поліція і населення можуть співпрацювати та дискутувати на теми, що є цікавими для обох сторін і стосуються правових норм, зокрема у соціальній, економічній або кримінальній сферах. Він може допомагати виявляти «гарячі точки», в яких сконцентровані такі кримінальні злочини, як розповсюдження наркотиків, або поширені такі проблеми, як антисоціальна поведінка, а також допомагати розробляти плани дій з метою подолання цих проблем із представниками населення, які несуть відповідальність за суспільство, в якому вони живуть. Постійним завданням САГ є пошук локальних рішень для урегулювання місцевих проблем.

Представники поліції повинні самі йти до громадян, а не чекати, коли ті до них звернуться.

Консультативні групи громадян – це дуже простий формат відносин, який втілює всі принципи взаємодії поліції з громадськістю. Далі ми ще повернемося до цього питання і докладніше розглянемо поняття САГ [4].

А також у роботі поліції ми можемо виокремити такий напрямок. Як співпраця поліції і школи.

Ризикована і протиправна поведінка дітей та підлітків – проблема, з якої стикалися в усі часи всі суспільства. З досвіду відомо: краще попередити розвиток певної проблеми, ніж мати справу із її наслідками.

У профілактиці ризикованої та протиправної поведінки важливу роль відіграє просвітницько – профілактична діяльність, що спрямована саме на попередження негативних явищ через формування у дітей та підлітків знань, умінь та навичок, які сприяють відповідальній, адаптивній, безпечній поведінці.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» (ст. 23) до профілактики правопорушень серед дітей та підлітків мають залучатись працівники поліції. На виконання вищезазначеної функції національна поліція України в тісному партнерстві з Міністерством освіти і науки України, Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, Проектом «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні».

Реалізація програми просвітницько – профілактичних занять «Школа і поліція» серед учнів спрямована, в першу чергу,

на налагодження відкритого продуктивного діалогу учнів з працівниками поліції при обговоренні важливих правових проблем та формування їхньої правосвідомої поведінки як у школі, так і поза нею [5].

1. Braiden, Chris. «Enriching Traditional Police Roles». *Police Management: Issues and Perspectives*. Washington, D. C.: Police Executive Research Forum. 1992: p.108.
2. Keelling, George L, and Mark H. Mark. *The Evolving Strategy of Policing*. National Institute of Justice and John F. Kennedy School of Government, Harvard University. 1988. Police Foundation. 1981.
3. Harrington, Michael. *The Other America: Poverty in United States*. New York: Macmillan 1981: p. 16
4. Green, J. (2000). Взаємодія поліції з громадськістю в Америці: – зміни характеру, структури і функції поліції Community Policing in America: – Changing the Nature, Structure and Function of the Police). In *Criminal Justice 2000. Volume 3. Policies, Processes and Decisions of the Criminal Justice System* Washington, DC; National Institute of Justice, p. 311
5. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р.
6. Мустафаєв Г., кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та соціології НУ ДПС України, Національний експерт Координатора проектів ОБСЄ в Україні.
7. Новохатня К., заступниця директора проекту «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні».

Козирев М. П.,

*доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент*

ПРАВОВІ ЧИННИКИ ТА ФОРМИ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Правова самосвідомість розглядається як сфера індивідуальної свідомості, що відображає правову дійсність у формі юридичних знань, оцінного ставлення до права і практики його застосування, правових установок та ціннісних орієнтацій, що регулюють людську поведінку в юридично значущих ситуаціях [2].

На думку Ю. Калиновського, «деформації правосвідомості являють собою викривлення форми та змісту правових настанов, навичок та звичок на інституційному та неконституційному рівнях, що відображається перш за все у діяльності та дискурсивних практиках суб'єктів правовідносин, а також у засобах вирішення конфліктних ситуацій, стерео типізованих серед широких верств населення» [5].

До чинників *правового* характеру деформації правосвідомості, слід віднести: неналежне забезпечення реалізації в діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших інститутів держави та суспільства принципів верховенства права та законності; поширений правовий нігілізм як з боку публічних посадових та службових осіб, так і з боку інших суб'єктів правовідносин, зокрема громадян; відсутність у багатьох випадках передбачених законом можливостей задоволення громадянами своїх життєвих проблем легальним способом; безсистемна, переважно науково необгрунтована зміна законодавства, прийняття законів та інших актів законодавства для задоволення особистого чи корпоративного інтересу; недоліки нормативно-правової бази, яка не відповідає вимогам Конституції України і передбачає зверхність чиновництва над населенням; надмірну закритість, що не сприяє створенню чіткої системи контролю за діяльністю службовців, надійного адміністративно-правового захисту особи від свавілля державних органів та службових осіб; відсутність на нормативному рівні цілісної системи засобів запобіжного впливу на причини та умови неправових діянь; правова неврегульованість здійснення системного контролю за діяльністю службових осіб публічної сфери, їх доходами та витратами; прогалини та нечіткість законодавства; неправильне, передусім унаслідок вибіркового підходу, застосування правових норм, що стимулює розвиток службової злочинності, обумовлює корупцію у правоохоронних органах, судах.

Для деформованої правосвідомості властиві такі психологічні риси: правова, психологічна залежність від найближчого оточення, роботодавців, правових програм держави та ін.; інтелектуальна нерозвиненість, неспроможність індивіда досягнути сферу правової діяльності; відсутність особистої

гідності, нездатність особи відстоювати свої права, переконання і погляди; спрощені уявлення про сутність правових процесів; нездатність оцінити значення особистих прав і свобод; ірраціональні принципи правової поведінки; постійне звертання до суто емоційного сприйняття правового життя; ставлення до власних політичних прав як до обов'язку перед суспільством; нетерпимість до урізноманітнення, ускладнення правового життя; відсутність відчуття включеності у правових процес суспільства тощо.

До основних форм деформованої правосвідомості відносяться: правовий нігілізм, правовий фетишизм, правовий ідеалізм, правовий суб'єктивізм, правовий релятивізм, правовий дилетантизм, правовий фетишизм [1, с. 71–75].

Правовий (або юридичний) нігілізм проявляється у невизнанні права як соціальної цінності та негативному ставленні до права, законів і законодавців, існуючого правопорядку, а також у зневірі в суспільній та особистій корисності інституту права. Виділяють такі форми правового нігілізму: умисне порушення законів та інших нормативно-правових актів; масове недотримання і невиконання юридичних приписів; видання суперечливих правових актів; підміну законності доцільністю; конфронтацію законодавчих і виконавчих структурах; порушення прав людини; теоретичну форму правового нігілізму (в науковій сфері, у роботах юристів, філософів та ін.). Правовий нігілізм породжує зневіру у здійсненість основних громадянських принципів (недоторканість особистості, рівність усіх перед законом).

Протилежним цьому явищу є *правовий ідеалізм* – віра у верховенство права, можливість жити в абсолютно правовій державі. Якщо правовий нігілізм означає недооцінку права, то правовий ідеалізм – навпаки, його переоцінку. Обидва ці явища мають одне підґрунтя: юридичне невігластво, нерозвинуту та деформовану правосвідомість, поверхневу або відсутність політико-правової культури. Ці крайнощі, незважаючи на їхню протилежну спрямованість, є дотичними і створюють ніби спільну систему.

Існує й проміжне явище правового реалізму, згідно з яким право захищає права, але не для всіх громадян, у цьому ви-

падку правосуддя є вибірковим, корумпованим чи політично заангажованим.

Своєрідним *проявом правового нігілізму*, який заявив про себе в останні десятиліття ХХІ ст., є *тіньова нормотворчість* – емпірично-інтуїтивний процес створення соціальних відносин, які не врегульовані або соціально невиправдано врегульовані чинним законодавством, що виявляється у: відриві соціальної норми від конкретних умов життєдіяльності; невідповідності правових норм реаліям суспільного життя; неповному або перекрученому відображенні свідомості людей об'єктивних закономірностей функціонування суспільства; нестабільності та несталості певної норми, а тому її неспроможності виконувати функцію соціального регулятора; послабленні або незастосуванні санкції.

Тіньова нормотворчість має здебільшого кримінальний характер, полягає у домінуванні норм кримінального середовища, аморальних принципів. Відчутною є *маргіналізація права* (деформація правосвідомості, відчуття всюдозволеності, зниження цінності життя людини). Про ослабленість існуючої правової системи свідчить і нерозбірливість людей у виборі засобів для досягнення мети, коли тіньові норми визнають важливішими, ніж державно-правові.

Правовий релятивізм – це дефект правосвідомості, який проявляється в переконанні, що право є чимось відносним, необов'язковим. У «досвідчених руках» тлумачення закону іноді перетворюється на професійне змагання, коли юристи намагаються звинуватити свого опонента у непрофесіоналізмі, використовують недосконалість законодавства у відповідному застосуванні норм права і видають за нього сурогати свого розуміння. При цьому поведінка такого суб'єкту зовні виглядає достатньо правомірно, але по суті є порушенням закону.

Правовий суб'єктивізм – це суб'єктивне ставлення індивіда до правових приписів: визнання своїх прав і заперечення своїх обов'язків. Носії такої правосвідомості легко перевищують свої повноваження і порушують не тільки чужі права, а й норми закону.

Правовий інфантилізм – це неглибоке знання права та незріле відношення до нього як явища стороннього, далекого,

яке не стосується даного суб'єкту. Носії інфантильної правосвідомості, як правило, не надають серйозного значення порушенням своїх прав та не знають засобів і способів їх захисту. При цьому, як правило, переконані у своїй хорошій юридичній підготовці.

Правовий дилетантизм – це довільне використання законів або оцінка правової ситуації, яка пояснюється не корисними цілями, а недбалим, байдужим ставленням до юридичних цінностей і правових норм.

Правовий фетишизм проявляється у гіпертрофованому уявленні про роль правових законів і норм щодо розв'язання особистісних і соціальних проблем.

Усі розглянуті форми деформованої правосвідомості відносно самостійні й разом із тим взаємопов'язані, щільно переплітаються, утворюючи специфічну цілісність, що має негативне забарвлення. У носіїв деформованої правосвідомості знання, уявлення, ідеї, почуття, настрої неадекватно відображають правову реальність, при цьому ставлення до права у них варіюється від повного заперечення до абсолютизації його ролі в суспільному житті, оскільки деформації може зазнати правосвідомість як цілісна система, так і кожен окремий елемент правосвідомості.

-
1. Балинська О. М., Гуменюк Л. Й. Основи соціології права (для працівників органів внутрішніх справ): навчальний посібник / за заг. ред. М. М. Цимбалюка. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 412 с. С. 71–75.
 2. Бандурка А. М. Юридическая психология: учебник / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков: Изд-во Нац. ун-ту внутр. дел, 2001. – 640 с.
 3. Васильев В. Л. Юридическая психология / В. Л. Васильев. – СПб.: Изд-во «Питер», 2005. – 655с.
 4. Волинка К. Г. Загальна теорія держави і права: навч. посібник / К. Г. Волинка – К.: МАУП, 2003. – 240 с.
 5. Данильян О. Г. Правосвідомість українського суспільства у цивілізованому вимірі / О. Г. Данильян, Ю. Ю. Калиновский // Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія. – Х.: ХУПС, 2005. – Вип. 3 (24). – С. 89–94.

6. Дидье Ж. Философский словарь [Текст] / Ж. Дидье. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 565 с.
7. Жидовцева О. А. Структура та функції професійної правосвідомості // Право і безпека. 2–12. № 1 (43). – С.13–17.
8. Цимбалюк М. М. Онтологія правосвідомості: теорія та реальність: монографія / М. М. Цимбалюк. – К.: Атіка, 2008. – 285 с.

Котенко А. Д.,

*студентка магістратури юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ З НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про національну поліцію» – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Цей закон діє з 07.11.2015 р. і якщо зрівняти минулу міліцію яка виконувала свою роботу не на всі 100% то нинішня поліція все таки щось змінила в країні. На вулиці міст виїхали патрулі, які контролюють громадський порядок. Можливо ці зміни і на кращу сторону країни, але в цих змінах з'явилося безліч недоліків. Більша половина України вважає, що все це на краще, а інша половина населення вважає, що ці зміни пішли не в найкращу сторону. Поліція повинна захищати і допомагати людям, але все не так як здається на перший погляд. Якщо на початку дії Закону поліція щось старалась зробити в найкращу сторону, то протягом року зміни настали кардинальні. Люди не відчують ніякої допомоги від поліції. Із зверненням в відділ поліції по телефону, не завжди додзвонишся з першого разу і цей недолік потрібно як скоріше вирішувати. Поліція, яка була запрошена в якості оратора для свого слухала відповідала, що вони як правило на виклик приїжджають за 5–7 хвилин, але якщо то було на ранніх стадіях своєї служби, то чомусь цього не виконують і до тепер. Не завжди поліція є для населення вірним другом, який допоможе і надасть допомогу громадянину. Коли розпочався набір в національну поліцію, більшість молодого

населення рішили спробувати свої навички і успішно пройшли цей відбір, але і тут є свій недолік. Люди які пройшли цей етап, не мають юридичної освіти, не знають правила етикету і спілкування з потерпілими, або винуватцями даних дій. На вулиці можна поспостерігати за тим, як правопорушник в алкогольному або наркотичному стані, порушує громадський порядок, на таку поведінку виїжджає патруль і проводить бесіду, але не завжди ця бесіда, зі сторони поліції доходить до щасливого фіналу. Поліція побачивши, що правопорушник ніяк не може дійти до спільної мови, вона застосовує фізичну силу, що категорично суперечить їхній професійній поведінці, вважаючи що вони діють на законних підставах. Не завжди можна дочекатись допомоги коли вона дуже потрібна. Поліція ставиться до своєї роботи похибки, не вчасно прибуває на місце злочину. Якщо взяти ситуації, які пов'язані з медичною допомогою, поліція навідріз відмовляється допомогти потерпілому, схиляючись до того, що їм заборонено надавати будь яку допомогу. Адже дана ситуація схиляється до ст. 136 ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, поліція констатує свої слова тим, що ніякого права вони не мають допомогти потерпілому. Поліція повинна знати адміністративний кодекс, кримінальний кодекс, надання першої допомоги, правила етикету та вміння спілкуватись з громадянами. Ці недоліки є у кожному поліцейському і щоб їх позбутись, потрібно вносити деякі зміни. Коли створювалась нова поліція, ніхто не гадав, що може бути багато змін, заміна патрульних на попередніх ДАІшників дались на зміну. Але поліція повинна рухатись тільки вперед і більше розвиватись. Поліцію потрібно навчати також іноземним мовам, тому що приїжджає багато туристів і іноземців, і будь-яке питання може адресуватись в сторону поліцейського, а почувши у відповідь тишу, складеться зовсім інша думка. Також якщо взяти навчання поліцейських до виходу на службу, їх навчали три місяці, але за три місяці не можливо вивчити і знати всі аспекти цієї роботи, не можливо вивчити адміністративний кодекс, люди які навчаються у вузах з юридичним нахилом, вивчають адміністративний кодекс не менше трьох місяців, а поліцейські вивчили його набагато скоріше, це дуже велика помилка в їхній майбутній роботі. Також поліцію навчають самозахисту, але не досконало, захисту навчають ро-

ками. Поліцейський повинен пройти курс з психологом, тому що цього якраз і бракує нашій поліції. При будь-якій сутичці, поліція гадає що вона права у всьому, адже вона на стороні закону. Мала частина поліції в Україні знає і вміє виконувати свою роботу. На посаду поліцейського чи в органи, потрібно брати тільки людей з юридичною освітою тому, що поліція – це юридичний профіль. Багато відеороликів з участю поліції ми бачимо на просторах інтернету, де поліція зупиняє очевидного правопорушника, задаючи багато лишніх питань, або не виконує належну їм роботу провокуючи до скандалу, який потім несе за собою кримінальну відповідальність. Є проблеми також із бюрократією і відсутністю налагодження адміністративної роботи. Департамент поліції жаліється, що для поліцейських не вистачає коштів на форму, хоча заробітна плата поліцейського на сьогоднішній день, сягає 10 тисяч гривень. Але якщо Департамент національної поліції так жаліється, то постає питання, де взялось стільки патрульних машин, форми для поліцейського і самих поліцейських? Адже нараховується їх близько 7 тисяч. Обіцяли також про матеріальну допомогу поліцейським, якої так і немає. На початку своєї роботи, поліцейським обіцяли матеріальну допомогу, але у відповідь почули, щоб писали рапорт на отримання коштів на допомогу. Половина отримала, а інша половина не отримала. Не факт, що нагрудні камери поліцейського рятують країну від корупції, ніхто не застрахований від такого. Щоб змінити більшість недоліків поліцейського, потрібна чітка мотивація, якої так бракує. Поліція повинна повчитись у закордонних колег. Керівник поліції повинен мати серйозний намір щось змінити у своїх підлеглих, повинен проконтролювати чи пройшли поліцейські медогляд, чи мають вихідні. Також є оформлення з протоколами, поліція не дуже досконало порається. Багато є випадків ДТП, не вся поліція є досвідченими автомобілістами. Патрульна поліція стає на заміну ДАІ, ДПС, ППС. Але тут є і свій недолік, коли відмінили ДАІ на дорогах міст збільшилась чисельність аварій, багато не правильно складених протоколів, пошкодженні патрульні машини, відсутній елементарний аналіз дорожньо транспортних пригод, більшість водіїв відмовляються повністю дотримуватись правил дорожнього руху, що провокують ДТП. Під час реформи, стає під загрозу більшість смертей, вулична

злочинність. Також в поліцію пройшли і колишні міліціонери, які раніше брали хабарі і не вміло виконували свою роботу, надалі так відбувається, але не все відкрито для народу. У нову поліцію потрібно набирати молодих кадрів, які тільки закінчили навчання, які знають закон. Є випадки, що колишнього міліціонера взяли у поліцію, без будь-яких конкурсів на посаду, чи перекваліфікацію. Поставлені цілі для нинішньої поліції, щось змінити в країні, виконати багато не доробленої роботи зі сторони міліції, але не завжди та робота приносить успіх. Україна обрала європейський шлях, щось змінити, іти по стандартам інших країн, де все змінено в найкращу сторону, будується держава за європейськими зразками, де буде демократія і верховенство, де буде «держава для людини» а не «людина для держави», де права і свобода людини, буде на відповідному рівні. При будь-якому затриманні правопорушника, поліцейський повинен гідно показати свою роботу. Поліція по сьогодні думає лише тільки про себе, громадяни чи потерпілі на другому етапі. Більшість патрульних, навмисно шукають правопорушників аби мати якусь для себе користь. У протоколах при затриманні не фіксується час та місце затримання на місці злочину, а лише вказується час доставлення в відділ поліції, або просто час та місце протоколу. В Україні відсутнє більшість місць, для допиту затриманого або утримання. Якщо взяти адміністративні правопорушення, поліція працює не дуже в досконало вважають, що знаються добре в адміністративному праві, але самі більшість раз порушують правила дорожнього руху. Більшість призначались на посаду поліцейського, а не шляхом обрання, це не є демократичним. Можливо і до кращого, поліція може у будь-якого громадянина перевірити наявність документів, без будь яких на то підстав, тому українцям доведеться носити з собою якісь документи, що підтверджують особистість. На даний час, збереглися кримінальна поліція і підрозділи досудового розслідування, хоча мали створитись детективні підрозділи, але великою помилкою закону залишилась стара система підготовки майбутніх кандидатів до поліції. Новим поліцейським потрібно шукати якийсь зв'язок з суспільством.

Науковий керівник: канд. педаг. наук, доцент, доцент кафедри психології управління Ю. Р. Сурмяк.

Майорчак Н. М.,

викладач кафедри психології

Львівського державного університету внутрішніх справ

Бова О. П.,

студентка 4 курсу факультету №7

Львівського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

Стійкість людини до виникнення різних форм стресових реакцій визначається перш за все індивідуально-психологічними особливостями і мотиваційною орієнтацією особистості. Слід зазначити, що екстремальний вплив далеко не завжди чинить негативний вплив на ефективність виконаної діяльності. В іншому випадку взагалі було б неможливе успішне подолання труднощів, що виникають при ускладненні умов. Однак робота в стресогенній ситуації обов'язково призводить до додаткової мобілізації внутрішніх ресурсів, що може мати несприятливі наслідки.

Стрес – неспецифічна реакція організму у відповідь на дуже сильну дію, подразник зовні, яка перевищує норму, а також відповідна реакція нервової системи.

Стресостійкість, в широкому сенсі, необхідно розглядати як функцію двох змінних – навколишнього середовища і внутрішньої структури системи [3]. На основі цього можна зробити висновок про те, що всі існуючі види стійкості, є невід'ємними компонентами такого цілісного явища, психічна стійкість особистості. З психологічної точки зору стресостійкість відображає функціональні характеристики значущих психічних процесів, якостей і властивостей особистості, а також ступінь адекватності психологічної системи діяльності вимогам конкретних ситуацій.

Служба в правоохоронних органах в усьому світі традиційно відноситься до видів професійної діяльності з високим рівнем емоційно-стресових навантажень. Тому не дивно, що стійка поведінка співробітників в умовах стресу є одним

з важливих психологічних чинників забезпечення надійності, ефективності і успіху професійної діяльності як індивідуальної, так і спільної.

Проблема психологічної стійкості особового складу органів внутрішніх справ до стресу є професійно значущою, так як від неї багато в чому залежить ефективність оперативно-службової діяльності. Організаційні моменти психологічної підготовки працівників органів внутрішніх справ повинні відповідати вимогам формування високого бойового духу, моральним цінностям, готовності витримати вплив різних стресогенних факторів для підтримки високого рівня професійної надійності при виконанні службових завдань. Тривала дія стресогенних факторів, наявність постійної загрози для життя, висока ймовірність загибелі чи поранення, травмування висувують високі вимоги не тільки до рівня професійної підготовленості, але і до психологічних якостей особистості, що обумовлює психологічну готовність до діяльності в екстремальних умовах.

Є. В. Василенко зазначає: «співробітники МВС відчувають вплив стресогенних факторів подвійного порядку: стресори повсякденному напруженої професійної діяльності і стресори екстремальних ситуацій, які створюють значні труднощі у вирішенні професійних завдань, позначаються на успішності дій і вимагають від співробітників високої професійної стійкості, особливої психологічної підготовленості, вміння конструктивно діяти в складних умовах» [2].

Для формування стресостійкості співробітників органів внутрішніх справ необхідний теоретично обґрунтований підхід, поетапне навчання стресостійкості і вміння протидіяти негативним впливам стрес-факторів в різних повсякденних, стандартних, екстремальних ситуаціях [1].

Використання заходів з профілактики стресових станів співробітників органів внутрішніх справ сприяє вдосконаленню їх підготовки до виконання завдань професійної діяльності, а також підтримці на оптимальному рівні показників психічного здоров'я. Психопрофілактика, що проводиться в процесі професійної діяльності, дозволяє зберігати, підтримувати, розвивати і відновлювати психічне здоров'я співробітни-

ків, що сприяє підвищенню рівня професійної готовності, а також зміцненню дисципліни і правопорядку. Профілактика стресів за допомогою розвитку у співробітників поліції досить високого рівня стресостійкості є першочерговим завданням психологів, що спеціалізуються на психологічному забезпеченні професійної діяльності співробітників органів внутрішніх справ.

Отже, часте перебування в небезпечних, а іноді і загрожуючих життю ситуаціях, вимагає від працівників поліції вміння володіти собою, швидко оцінювати складні ситуації і приймати найбільш адекватні рішення, що сприятимуть більш ефективному виконанню поставлених завдань, формуванню стресостійкості і зменшенню надзвичайних подій, зривів професійної діяльності серед особового складу органів внутрішніх справ.

-
1. Александров Д. О. Юридична психологія / Д. О. Александров, В. Г. Андрюсюк, Л. І. Казміренко та ін. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.
 2. Василенко Е. В. Формирование профессионально-психологической устойчивости будущих сотрудников ОВД к экстремальным ситуациям: дисс. канд. психол. наук: 19.00.07 / Е. В. Василенок. – Ставрополь, 2008. – 229 с.
 3. Катунин А. П. Стрессоустойчивость как психологический феномен // А. П. Катунин. Молодой ученый. – 2012. – № 9. – С. 243–246.

Малинович Л. М.,

*доцент кафедри теоретичної і практичної психології
Інституту права і психології НУ «Львівська політехніка»
кандидат психологічних наук*

ОСНОВНІ ЗАСАДИ НАЛАГОДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ «НОВОЇ ПОЛІЦІЇ» ІЗ ГРОМАДЯНАМИ

Загальновідомим є явлення те, що при проведенні будь-яких заходів, що стосуються прийняття рішення, головним є саме комунікативний процес, ведення переговорів зокрема. Уміння спілкуватись із партнером і володіння навиками

переконавання неабияк позитивно впливають на успіх справи. Успішному його проведенні сприяють знання основ психології спілкування (вербальної і невербальної комунікації), розуміння базових засад психології особистості та прогнозування поведінки особи у комунікативному процесі.

Із початком реформування МВС, системи патрульно-постової служби зокрема, виникло питання налагодження ефективної комунікації між фахівцями «Нової поліції» та населенням. Оскільки питання забезпечення ефективності комунікації у професійній діяльності працівників поліції потребує подальшого наукового вивчення і впровадження у практику, тому мета нашого дослідження полягає у здійсненні теоретичного аналізу суттєвих аспектів забезпечення комунікації, спілкування у різних ситуаціях, ведення переговорів, що виникають в процесі виконання професійних обов'язків працівників поліції. Водночас, як свідчить практика, питання є актуальним не лише для працівників поліції, а для усіх фахівців сфери, яка орієнтується на спілкування як діяльність сучасному світі комунікацій.

Спілкування є різнорівневим проявом людської активності та діяльності, завдяки якому відбувається взаємодія між особами на різних рівнях (перцептивному, комунікативному, інтерактивному). Наука і мистецтво ефективної усної переконуючої комунікації становить фундамент професіоналізму лідерів суспільства різних сфер діяльності, забезпечуючи формування особистісного спілкування, зокрема фахівців діяльності «людина-людина», до яких належать представники поліції. До сфери їхніх професійних компетенцій належить уміння налагодження спілкування, ведення ситуативних переговорів зокрема.

Сама проблема переговорів, включаючи її філософський аспект, була вперше сформульована західними дослідниками. Предметом вивчення стали такі аспекти переговорного процесу як: історія формування переговорного процесу (Soviet Diplomacy and Negotiating Behavior), роль особистості в переговорах (Дж. Літтерер), етичний аспект переговорів (Дж. Літтерер, Г. Райфф), проблема прийняття рішень (Г. Райфф), інші питання. У вітчизняній літературі подібна низка питань до-

сліджувалась в роботах М. М. Лебедевої, О. А. Мітрошенкова, О. Ернста, О. М. Чумікова, Ф. А. Кузіна, Є. М. Заріцької, Є. І. Степанова, О. С. Козлова та ін. Переговорний процес – це сукупність цінностей, понять, звичаїв і прийомів, що стають засобом зв'язку і комунікації людей, груп.

На думку А. Страсса, переговори не процесами, що протікають між окремими особами або групами, а є фундаментальним процесом, який істотно впливає на зміну і розвиток суспільного життя (такий підхід називають «negotiatedorder» – порядок, що встановлюється переговорами). Важливим аспектом під час переговорів вважають створення «правильної атмосфери», що потребує, в свою чергу, застосування низки засобів. Австрійські психологи Х. Корнеліус і Ш. Фейр запропонували деякі рекомендації стосовно вирішення цього питання, які сьогодні застосовуються у практичній діяльності представниками багатьох комунікативних професій, поліції у тому числі. Сприятлива атмосфера під час комунікативного процесу із різними верствами населення потребує вживання фраз, які викликають симпатії; проявів терпіння; наполегливості, водночас не зловживання цією якістю; уникненню аргументів, які потенційно завдаватимуть шкоди; вислуховування протилежної думки, за умови її визнання, а не погодження з нею; відхилення нереалістичних очікувань; проявів «гнучкості» у відхиленні від маршруту, але не від мети; униканні критики і грубості щодоспівбесідника; уникненні відповіді на «ворожість» від протилежної сторони переговорів; записках висловлених думок і пропозицій, щоб уникнути їх невірною тлумачення; задаванні запитань щоб краще розуміти партнера; використанні гумору, впевненому і спокійному тону висловлювання.

Вітчизняні науковці в галузі психології комунікації (Грищенко Т. Б., Кайдалова В. В., Пляка Л. В., Семиченко В. А., Філоненко М., Цимбалюк І. М.) пропонують при спілкуванні враховувати особистісні індивідуальні якості (темперамент, характер), які відрізняються у представників різних соціальних верств населення, етнічних груп а також розуміти вікові, гендерні та статеві відмінності у поведінці та спілкуванні, ситуативні, через наявність стресу, напруги та ін.

Озброєння такими знаннями та уміння їх застосування сприятиме налагодженню ефективної комунікації, успішному

переговорному процесу, запобігатиме виникненню конфліктних ситуацій, уникненню непорозумінь. Майстерне володіння навиків комунікації із дотримання етичних норм, знання психології поведінки співбесідника можуть зіграти важливу роль при прийнятті важливого рішення, укладанні угоди або заповнення протоколу. Саме такі первинні навички студенти оволодівають при проходженні ряду курсів під час навчання у Інституті права та психології НУ «Львівська політехніка»; базові навички ефективної комунікації формуються у майбутніх психологів, юристів, управлінців освітніх закладів, журналістів під час вивчення курсу «Основи психології спілкування». Щоб у майбутньому не губитися у своїй професійній діяльності студенти ретельно пропрацьовують усі структурні компоненти комунікативного процесу: формують практичні уміння і навички аргументації, дискусії, переконання, доводячи їх до автоматизму, вдосконалюючи майстерність та етику спілкування під час професійної практики та на практичних заняттях.

Загальновідомо, що успішна комунікація, вирішення конфліктних ситуацій, ведення ділових бесід та ін. багато в чому залежить від дотримання партнерами таких етичних норм і принципів, як чесність (це посприяє встановленню певного авторитету та поваги з боку партнера), коректність і такт (неабияк згодиться, щоб уникнути роздратування партнера), вміння вислухати (увага до чужої думки), конкретність (максимальна зрозумілість партнерові пропозицій дозволить наблизити позитивне рішення). Як свідчить опитування громадськості, такими первинними комунікативними навичками володіють майбутні представники Нової поліції, водночас на практиці виникає потреба у вирішенні нестандартних ситуацій, які вимагають творчого підходу, креативності і мобілізації зусиль фахівців різних служб (соціальних, юридичних, медичних, психологічних, освітніх).

Отже, оволодіння навичками ділового спілкування є необхідним не лише для представників Нової поліції, а й для інших осіб управлінських професій (менеджерів різних рівнів), представників професій людина-людина (медиків, педагогів, психологів, юристів, дипломатів та ін.). Тому постійна праця над розвитком своїх комунікативних навичокі застосуванням

новітніх технологій навчання сприятиме покращенню ефективності процесу спілкування, веденню переговорів з представниками різних груп населення, під час ведення патрульно-постової служби зокрема.

1. Браїм М. Н. Етика ділового спілкування / М. Н. Браїм – М.: «Феникс», 1996. – 125 с.
2. Дебольський М. Психологія ділового спілкування / М. Дебольський – М.: 1991. – 231 с.
3. Панфилова А. П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности. – СПб., 1999.
4. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування / І. М. Цимбалюк / навч. посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004.

Митник Т. В.,

магістрант факультету № 7

Львівського державного університету внутрішніх справ

ОЗНАКИ ВОЛЬОВОЇ ПОВЕДІНКИ У ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Поняття волі розглядають як свідоме управління людиною своєю діяльністю та поведінкою, що виявляється у прийнятті рішення, подоланні труднощів і перешкод на шляху досягнення мети, виконання поставлених завдань.

Вольова діяльність поліціантів має свою специфіку і здійснюється під впливом зовнішніх (наколишне середовище) і внутрішніх (особисті якості працівника поліції) умов, які визначають прояв волі в конкретній ситуації. Специфіка полягає в тому, що свої вольові дії поліціанти здійснюють згідно з наказом, інструкцією, статутом, розпорядженням.

Воля тісно пов'язана з відповідальністю. Залежно від рівня відповідальності працівників поліції можна поділити на три категорії. До першої належать ті, які схильні приписувати причини власної поведінки і вчинків зовнішнім обставинам. До другої – ті, які перекладають відповідальність за власні дії на своїх товаришів. Третя категорія – це поліцейські, які

виявляють послідовність у досягненні мети, схильність до самоаналізу, честолюбства. Вони вміють адаптуватися в різних умовах, намагаються не давати підстав для їх критики або дисциплінарних стягнень. Вся їх енергія й воля скеровані на оволодіння професійними знаннями та навичкам.

Воля – це здатність поліціанта до самодетермінації і саморегуляції своєї діяльності та різних психічних процесів. Психологи П. В. Симонов і П. М. Єршов сутність волі вбачають у подоланні перешкод під час досягнення мети [2].

Заключним етапом прояву волі є дії, пов'язані з подоланням внутрішніх або зовнішніх перешкод. Внутрішні перешкоди – ставлення та настанова поліцейського, хворобливий стан, перевтома, стрес тощо. Зовнішні перешкоди – час, простір, фізичні властивості речей, місце тощо. Внутрішні та зовнішні перешкоди, впливаючи на свідомість, спричиняють вольове зусилля, яке створює готовність до подолання труднощів.

Щоб зрозуміти сутність вольових дій, дуже важливо знати структуру вольового акту. Він складається з таких елементів: імпульсу, мети, мотиву, способів та засобів діяльності, прийняття рішення і виконання його.

Імпульс – це пусковий сигнал попереднього формування мети. Мета діяльності це те, чого прагне досягти працівник поліції. Під мотивом діяльності розуміють спонуку або бажання правоохоронця виконати ту чи іншу діяльність або дію.

Крім того, одні й ті ж вольові дії поліціант може виконати за допомогою різних способів. Звичайно, він обирає основний шлях реалізації їх, при цьому обмірковує, як досягти мети і які засоби треба використати для виконання вольових дій. Якщо працівник поліції до кінця усвідомив мету і способи досягнення її, а також має сформований мотив, що спонукає до діяльності, то він може прийняти остаточне рішення, яке буде безболісним для особистості, особливо в тому випадку, коли свої дії він усвідомлює як єдино можливі.

Проте переважно ухвалення рішення – це складний процес, що супроводжується внутрішньою боротьбою. У боротьбі мотивів, у виборі рішення найбільша роль належить волі поліція.

Після прийняття рішення напруженість, як правило, слабшає. За прийняттям рішення настає черга планування шляху досягнення мети, пошук способів та засобів.

Основний етап у вольовому акті – виконання прийнятого рішення. Всю свою поведінку працівник національної поліції будує таким чином, щоб здійснити свої задуми. Однак він не тільки діє, й контролює, коригує свої дії. Практичне досягнення мети завжди поєднується з подоланням різних перешкод і труднощів, а це потребує вольового зусилля. Вольове зусилля є тим психологічним явищем, яке визначає специфіку волі, проймає вольові дії на всіх етапах – боротьби мотивів, прийняття рішення, планування, виконання. У боротьбі з труднощами вивчаються й удосконалюються вольові якості особистості.

Таким чином, воля проявляється і розвивається у діяльності. При цьому вона виконує три взаємопов'язані функції – збуджуючу, гальмуючу і контролюючу [1].

Говорячи про волю, варто розглянути вольові якості. Таких вольових якостей багато, але розглянемо деякі з них, що мають особливе значення у діяльності правоохоронця:

1. Цілеспрямованість – якість, що виражає здатність правоохоронця підпорядкувати свої вчинки певним цілям і дотримуватися їх.

2. Рішучість – якість, що виражає здатність людини своєчасно приймати обґрунтовані рішення і без особистих затримок переходити до їх виконання.

3. Дисциплінованість – якість, що виражає здатність людини строго і точно слідувати вимогам статутів, нормам моралі і цінностям своєї професії.

4. Самовладання – якість, що виражає здатність людини стримувати фізичну і психологічну активність, яка заважає досягненням цілей.

5. Ініціативність – якість, що розкриває здатність і вміння людини проявити творчість і самостійність при виконанні завдань.

6. Сміливість – якість, що характеризує здатність поліціянта виконати будь-які завдання, навіть якщо вони загрожують життю.

7. Хоробрість – якість, що виражає здатність людини виконати завдання в обстановці, безпосередньо небезпечно для життя.

8. Мужність – якість, що розкриває здатність людини не втрачати присутність духу і поводитися з гідністю і честю в будь-якій, навіть смертельно небезпечній ситуації.

9. Стійкість – якість, що виражає здатність людини проявити моральну і фізичну витривалість, бадьорість духу. Стійкість проявляється тільки в боротьбі з труднощами.

10. Енергійність і наполегливість – якість, що розкриває здатність людини до тривалої діяльності.

11. Старанність – якість, що виражає здатність людини бути активним, старанним, систематично і своєчасно виконувати розпорядження, накази.

12. Самостійність – якість, що розкриває здатність людини бути впевненим у своїх силах, критично оцінювати досягнуте, взяти на себе відповідальність за прийняте рішення [3].

Отже, у працівників поліції головними ознаками вольової поведінки є досягнення своєї мети, ухвалення правильного рішення, яке може допомогти йому у вирішенні важкої ситуації та збереженні свого або іншої людини життя. Усе це можливе, завдяки розвитку певних вольових якостей.

-
1. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции: учеб. пособие. – СПб.: Питер, 2006. – 204 с.
 2. Скрипченко О. В. Загальна психологія: підручник / Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. – К.: Либідь, 2005. – 464 с.
 3. Фурманець Б. І. Основи військової психології: навч. посібник. – Харків.: ХВУ, 2004. – 222 с.

Мрака Н. М.,

*доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук*

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Україна, переживши та переосмисливши політичні події 2013–2016 років, як ніколи потребувала нового обличчя Міністерства внутрішніх справ. Упровадження Національної поліції вимагало насамперед у працівників, окрім основних обов'язків, «реанімувати» довіру українського народу та «очистити мундир», показати країні поліцію у дії. Проте, формування почуття довіри до поліції – це процес не одного дня, адже важливі не так кількісні, як якісні показники роботи правоохоронців. Руйнування довірливих стосунків між органами внутрішніх справ та населенням України відбувалося впродовж багатьох років, велося закріплення та вкорінення у системі МВС стереотипів поведінки, домінування негативної мотивації, що провокувало професійну деформацію працівників. Тому потрібні були кардинальні зміни у вирішенні не лише кадрових питань, а й принципово нового підходу до функцій та ролі поліції.

Мовленнєва культура працівників поліції, уміння володіти вербальними та невербальними засобами комунікації прямо впливає на успішність вирішення багатьох соціально-правових проблем, створює сприятливі умови для налагодження необхідних контактів з різними категоріями населення, дозволяє послідовно й ефективно розв'язувати складні професійні завдання психологічного та міжособистісного характеру, сприяє формуванню позитивного іміджу Національної поліції України.

Тому особливої ваги набуває у процесі професійної підготовки майбутніх працівників поліції формування професійної культури, емоційного інтелекту, загальна обізнаність української мови та її культури зокрема.

Дослідження проблеми формування комунікативної культури правоохоронців знаходиться у спектрі дослідження психологів, соціологів, діячів культури та працівників громадськості. Існують і мають високі показники популяризації підходи до трактування поняття «комунікативна культура», зокрема: методологічний (О. Бондаренко, Н. Кузьміна, та ін.), світоглядний (О. Бодальов, Б. Ломов та ін.), психологічний (Б. Ананьєв, І. Зимня, І. Котова, Є. Рогов та ін.), соціологічний (Т. Дрідзе, С. Самигін, Є. Руденський та ін.), лінгвістичний (Мацько Л. І., Кравець Л. В., Г. Михальська та ін.), що зумовлено взаємопроникненням наукових знань із однієї галузі в іншу. Наукові розвідки ж інших дослідників активізували обговорення різноманітних аспектів прояву комунікативної культури правоохоронців, зокрема: І. Б. Пономарьов дав психологічний аналіз конфліктів в діяльності і спілкуванні працівників органів внутрішніх справ; взаємовідносин у колективах МВС – В. Г. Кутушев, контактів оперативних працівників із суб'єктами зацікавленості – Ю. В. Чуфаровський, міжособистісної взаємодії працівників поліції – В. В. Авдеев та їх психологічної стійкості – О. Ф. Беца. Дослідники акцентують увагу на психологічних засадах спілкування оперпрацівників (В. С. Новиков) та вмінні працівників патрульно-постової служби поліції спілкуватись з громадянами (О. М. Націєвський), вивчають соціально-психологічні аспекти службового спілкування МВС (О. Г. Каменікова), а також методи психологічного впливу на особистість в діяльності співробітників міліції з попередження правопорушень (В. В. Юстицький).

Для того, аби зрозуміти особливості прояву та формування комунікативно-мовленневої культури у представників поліції варто чітко означити поняття «професійна мовленнева культура» та «комунікативна культура».

Професійна мовленнева культура базується на двох складових – професійній та мовленневій культурах. Професійна культура – ступінь досконалості професійного розвитку людини, яка включає в себе і мовленневу культуру як «вміння володіти мовою». Ми обстоюємо думку, що мовленнева культура – це загальноприйнятий мовний етикет, культура мислення та культура суспільних і духовних стосунків людини.

Таким чином, професійну мовленнєву культуру можна розглядати як важливий компонент загальної культури фахівця, що визначає здатність до ефективного спілкування в контексті професійної діяльності. Вона синтезує в собі комплекс знань, цінностей, способів поведінки, необхідних у ситуаціях ділового спілкування та умінь гнучко реалізовувати їх на практиці з метою забезпечення ефективної професійної діяльності.

Під поняттям «комунікативної культури», ми розуміємо актуальну взаємодію на вербальному й невербальному рівнях репрезентації особистісних потреб. Ставлення до процесу комунікації, як до культурного процесу залежить від особистісної позиції а також від ступеня актуалізації потреби у взаємодії з іншими людьми, цілісності й індивідуальності, творчому потенціалі людини і її здатності підтримувати доброзичливе ставлення до оточуючих суб'єктів

Інший погляд на комунікативну культуру – це сукупність спеціальних комунікативних якостей особистості, здібностей, знань, умінь, навичок завдяки яким, індивід попереджує виникнення певних труднощів й прогнозує результативність міжособистісної і професійної взаємодії...Загалом комунікативна культура особистості є проявом особистісної рефлексії, інтеріоризованим досвідом загальнолюдської культури, що зумовлює індивідуальну своєрідність особистості».

Вітчизняний педагог О. Корніяка зазначає, що «...комунікативна культура розглядається як морально зорієнтований засіб комунікації, що забезпечує афективно-інформаційний обмін між людьми, опосередковує їхню взаємодію та взаємовплив, уможлиблює міжособистісне сприймання та взаєморозуміння (перцепцію); це більш-менш довершена готовність, спроможність особистості до спілкування з оточення» [2, с. 187].

Комунікативна підготовка працівників поліції полягає у створенні позитивного психологічного поля для засвоєння співробітниками необхідних комунікативних якостей, що є важливими у професійній взаємодії.

Виділяють три аспекти культури мовлення:

- нормативність;
- комунікативність;
- етичність.

1. Щодо першого аспекту: мовна норма – стержневе поняття культури мови. Дотримання нормативності літературної української мови вимагає знань і формування вмінь та навичок, що закріплюються впродовж життя як професійного, так і особистого.

2. Комунікативна доцільність – уміння знаходити відповідному інформаційному змісту адекватну мовну форму.

3. Етичний аспект мовлення – це дотримання мовного етикету (формули привітання, прохання, вітання, запитань, подяки, звертання на «Ти», «Ви»).

Одним із показників культури мови є естетичність. Вона спирається на всі таку ознаки: точність, логічність, чистоту, доречність, лаконічність, виразність, різноманітність, образність, які у взаємодії і пропорційності створюють гармонію усного чи писемного тексту, що здатний викликати у слухачів (читачів) естетичне задоволення. Одноманітний, нечіткий, невиразний, засмічений суржилом, випадковими словами текст ніколи не справить враження гарної, вишуканої мови і не викличе почуття естетичного задоволення.

Культура професійного мовлення працівника поліції включає:

- володіння професійною термінологією;
- уміння будувати виступ на професійну тему;
- уміння вести професійний діалог та тримати ініціативу під час спілкування.

Комунікативні чинники у системі професійного становлення працівника поліції є визначальними у таких важливих особливостях професійної діяльності:

- установлення психологічного контакту з іншими учасниками комунікативного процесу;
- осягнення внутрішнього світу співрозмовника, його психологічних потреб, мотивів поведінки, психічні стани;
- перше позитивне враження;
- слухати учасників діалогу, емоційно відгукуватися на переживання співрозмовника;
- ефективно використовувати вербальні та невербальні засоби;
- будувати професійні стосунки;

- спонукати співрозмовника до дії для розкриття злочину;
- проводити опитування та бесіди;
- долати бар'єри у професійному спілкуванні;
- встановлювати довіру під час спілкування;
- здійснювати психологічний вплив;
- вміння переконувати;
- будувати захист від маніпулятивного впливу;
- вибирати адекватну стратегію комунікативної поведінки.

Якості, які є несумісними з розвитком комунікативних здібностей працівників поліції: замкнутість, інтровертованість, уразливість, конфліктність, агресивність, імпульсивність, нерозуміння вербальних і невербальних засобів комунікативного впливу.

«Мовлення має відповідати не тільки темі, змісту інформації, а й ідеї, задуму мовця, ситуації та умовам спілкування. Усне й писемне мовлення, тобто жива мова і текст, завжди мають нести в собі ознаки певного стилю, підстилю, жанру, типу мовлення. Це сприяє ефективності мовного спілкування, сприймання й порозуміння...», – зазначає Мацько Л. І. [3, с. 224].

Узагальнюючи наукову розвідку з даної тематики, можна виокремити серед визначень, що стосуються комунікативної культури – структурне розуміння культури мовлення як сукупності елементів, що регулюють комунікативну діяльність і формуються, функціонують та розвиваються через взаємодію суб'єктів.

Діяльність працівників Національної поліції є комунікативною за змістом та має гуманістичну спрямованість. Ці особливості правоохоронної діяльності передбачають високий рівень комунікативної культури персоналу правоохоронних органів, складовими якої є певна сукупність знань та умінь, що забезпечують ефективно протікання комунікативного процесу. З-поміж останніх виділимо уміння та здатність працівників правоохоронних органів встановлювати, підтримувати та розвивати необхідні контакти з іншими людьми, плідно співпрацювати з ними, з гідністю поводитись у конфліктних ситуаціях та інші. Рівень комунікативної культури працівників знаходиться у прямій залежності від їх загального розвитку,

широти світогляду, правової культури, наявності різнобічних знань, сформованості певних моральних принципів.

Результати досліджень, проведених у різних країнах, свідчать, що чимало арештів і затримань здійснюється без застосування сили. Це перемога, здобута за допомогою слів і поваги до людини. Проте, не варто забувати, що специфіка професійного спілкування правоохоронців має низку важливих особливостей, а саме: неухильне дотримання законності; також правоохоронна діяльність нерідко пов'язана з використанням примусових заходів і обмеження прав особистості; нерідко при взаємодії із громадянами з обов'язку служби співробітники відчують приховану (а іноді й відкриту) протидію, агресію і не мають права відмовитися від подібного спілкування і повинні продовжувати виконувати власні повноваження; професійне спілкування правоохоронців із громадянами характеризується специфічністю приводів для вступу в контакт; і звичайно, що невід'ємною стороною професійного спілкування правоохоронців з громадянами є певна формалізація подібного спілкування різноманітними нормативно-правовими документами.

Не варто забувати, що у працівників з великим стажем роботи в ОВС спостерігається професійна деформація мови, що проявляється у використанні жаргону, перевантаженості термінологією. Кримінальна субкультура також залишила свій негативний відбиток у мові, що негативно впливає на рівень комунікативної культури самих працівників поліції.

Висновок. Комунікативно-мовленнєва культура індивіда визначається як система знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих в суспільстві і вміння їх органічно, природно й невимушено реалізувати у діловому й емоційному спілкуванні. Володіння державною мовою, граматично правильною, чіткою – показник професійної та загальної культури. Це вимагає від кожного працівника поліції дбайливого ставлення до мови, найефективнішого використання її необмежених можливостей висловлювання, та є необхідною умовою для профілактичної та роз'яснювальної роботи з різними категоріями населення.

-
1. Культура фахового мовлення: навч. посібник / за ред. Н. Д. Бабич. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 496 с.
 2. Корніяка О. М. Психологія комунікативної культури школяра: Монографія. – К.: Міленіум, 2006. – 336 с.
 3. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навч. посіб. /Л. І. Мацько, Л. В. Кравець – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
 4. Розов В. І. Комунікативна підготовка співробітників правоохоронних органів Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 160 с. – ISBN 978-617-673-360-7.

Орищин-Буждиган Л. С.,

*доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук*

НЕРЕАЛІСТИЧНИЙ ОПТИМІЗМ ТА ПОЧУТТЯ КОНТРОЛЮ У СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасна молодь у своїх роздумах про майбутнє характеризується швидкими рішеннями, не проявляє схильності до надмірних зважувань усіх можливих перспектив. Умови життя сьогодення, а зокрема домінантність змін та швидкий ритм перебігу останніх не дають шансів деталізованому плануванню на віддалену перспективу. Відсутність впевненості у завтрашньому дні змушує відмовитися від передбачень того якими можуть бути наступні роки. Згадані обставини можуть призводити до повної відмови від планування та передбачення подій, оскільки ці види діяльності втрачають свій повний сенс та значимість. Основною метою може бути тільки переживання актуальних життєвих подій [1].

Нейл Вейнштейн вважає, що оцінка інформації у умовах ризику та невпевненості, яка містить декілька варіантів розвитку подій, залежить від того наскільки легко чи важко можна буде уникнути негативних наслідків (або ж поборити їх). Саме тому, на думку автора у ситуації неокресленій, з непередбачуваними наслідками молода людина часто не планує та не робить важливих дій та вчинків. Відносно підходів

до планування майбутнього Нейл Вейнштейн, який є автором теорії нереалістичного оптимізму, постулює нерівномірну оцінку ймовірності подій, які можуть трапитися у житті людини. На його думку люди оцінюють ймовірність позитивної події, яка має статися з ними особисто, на рівні вище середнього, а ймовірність негативної події у їхньому житті з дуже низькою ймовірністю, що у свою чергу дає почуття контролю над своїм життям [3].

В. Сікорський ґрунтуючись на результатах власних досліджень кола інтересів та цінностей молоді робить узагальнення, що сферами, яким у плануванні відводиться провідна роль є: матеріальний рівень та родинне щастя. Багато уваги молоддю приділялося соціальним контактам, спілкуванню з друзями та колегами. При цьому високо цінувався також рівень особистого розвитку. Для досягнення поставлених цілей молодь вважала за потрібне докладати всіх зусиль, працювати та реалізовувати свої вміння на практиці [2].

Спосіб життя сучасної молоді має свою логіку і не є тотальним хаосом. Юнаки та юнки прагнуть сконструювати своє майбутнє у короткотерміновій перспективі, що дає змогу контролювати поточні події. Основною властивістю цих планів є еластичність, синхронність зі змінами та багатоваріантність. Можливо, коли бачення майбутнього уже не настільки непорушне і структуроване, то нереалізованість плану уже не викликає стресових переживань, а навпаки стає новим стимулом для побудови нових планів на ще коротший період часу і ще більш еластичних.

-
1. Beck U. Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR., 2004 – 372 s.
 2. Sikorski W. Aspiracje młodzieży uczącej się i ich tło rozwojowe. Opole, 1999. – 133 s.
 3. Weinstein N. What does it mean to understand a risk? Evaluating risk comprehension. Journal of the National Cancer Institute Monographs, No. 25., 1999, – pp. 15-20.

Ощипок Ю. П.,

*старший інспектор з особливих доручень
сектору соціально-виховної та психологічної роботи,
Управління державної пенітенціарної служби України
у Львівській області*

РОЛЬ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ В АДАПТАЦІЇ ПІСЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Наявність злочинності як соціального та соціально-психологічного феномену спричиняє потребу у пенітенціарних закладах різних видів, що виконують функцію ізоляції й перевиховання людей, які з тих чи інших причин відхилилися від визначених суспільством поведінкових зразків, вчинили проти-правні дії та повинні у відповідності з законом відбувати покарання. На практиці вказані заклади є не лише місцем тимчасового відокремлення особи від суспільства, але й живильним середовищем своєї субкультури з власними вимогами, нормами і правилами співжиття.

У сучасній психології надається значна увага дослідженню делінквентної поведінки (О. Д. Глоточкін, Н. С. Гук, К. С. Лебединська, В. М. Оржиківська, О. В. Пирожков, В. М. Синьов, В. А. Худик,), зокрема дослідженню психологічного стану людини, позбавленої волі [6; с. 3]. З моменту прибуття у виправну установу засуджений переживає складний період, який включає фізіологічні, психологічні й соціально-психологічні механізми. Даний процес багато в чому залежить від особливостей інтересів, ідеалів, переконань, життєвих планів, складеної системи відносин особистості засудженого, тобто підструктур спрямованості особистості, які визначають лінію поведінки в умовах відбування покарання, що представляє теоретичну й практичну значимість для виправлення і ресоціалізації засуджених [1, с. 20].

Тому одним із пріоритетних напрямків діяльності кримінально-виконавчої системи є первинне психологічне вивчення особистості засудженого у період адаптації до умов ізоляції, соціального середовища й режиму утримання; розробка рекомендацій з індивідуалізації процесу їхнього виправлення й ресоціалізації.

Система психологічного супроводу цієї категорії осіб, що включає діагностику й корекцію мотиваційної сфери, дає змогу позитивно розвивати процес адаптації засуджених до умов вправної установи, засуджених і персоналу.

Адаптація засудженого відбуватиметься успішніше, якщо вдало зняти внутрішній опір новим вимогам, а особистісну активність направити на досягнення соціальнозначущих цілей [2, с. 10]

З метою превентивної дії в напрямку ризику виникнення особистісної дисфункції працівники кримінально-виконавчих установ здійснюють первинне вивчення даних про особистість засудженого. Цей процес передбачає вивчення: соціально-демографічних даних (прізвище, ім'я та по батькові, дата та місце народження, громадянство, національність, освіта, адреса місця проживання до засудження, рід занять до засудження, професія, дані про склад сім'ї); кримінально-правових даних (відомості про попередні судимості, коли і яким судом і за що засуджений востаннє, початок і кінець строку, завдані злочини збитки, ставлення до вчиненого злочину, можливість дострокового звільнення); відомостей про окремі нахили, здібності та фізичні особливості (які має професії, спеціальності, стосунки з сім'єю, близькими друзями, ставлення до релігії, природні обдарування, захоплення, відношення до спорту, загальний фізичний стан, захворювання, ставлення до вживання алкоголю, наркотиків тощо); наміри і плани на період відбування покарання.

Пенітенціарні психологи здійснюють психодіагностику засуджених шляхом вивчення їх психологічних властивостей, процесів та станів. На підставі психодіагностики та узагальнення даних про особистість засуджених психологом складаються психологічні характеристики на кожного позбавленого волі та розробляються рекомендації щодо особливостей організації подальшої індивідуальної виховної роботи [4]

Відомо, що одним із ефективних засобів, який допомагає скоригувати певні відхилення особистісної сфери, у тому числі здатність до адаптації, до різних умов, є психологічна корекція. Різноманітність її видів, багатогранність теоретичних підходів, широкий спектр методик сприяють ефективному вирі-

шенню багатьох психологічних проблем людини, яка позбавлена на певний час волі.

Станом на 26 жовтня 2016 року на профілактичних обліках психологів установ виконання покарань перебували **619** засуджених, які потребують психологічної допомоги. З їх числа: **207** – з психічними відхиленнями, **155** – відторгнутих загальною, **122** – схильних до вживання наркотичних засобів, **47** – схильних до самогубства, **111** – схильних до членушкодження, **11** – схильних до створення конфліктних ситуацій серед засуджених, **13** – схильних до нападу на персонал установи.

За жовтень місяць 2016 року психологами установ виконання покарань проведено тестову діагностику **352** осіб, з них – **80** у дільницях КДІР, **256** – у відділеннях СПС, **16** – у ДІЗО та ПКТ.

Психологами установ області із засудженими протягом звітного періоду проведено 483 корекційні та профілактичні заходи, бесіди.

Персоналу установ виконання покарань надано **725** рекомендації щодо організації індивідуально-виховної роботи із засудженими та особами, узятими під варту.

В жовтні реалізовано тренінгові заняття із засудженими «Подолання почуття та попередження образи», відповідно до плану проведення тренінгів у 2016 році, проведено заняття з засудженими, які входять до складу волонтерських груп щодо профілактики самогубств на тему: «Історичні погляди на проблему суїциду», «Причини виникнення і форми прояву самоагресивної поведінки у засуджених». Організовано реалізацію програму просвітницько-профілактичних занять за програмою «Сходінки» для відповідної вікової категорії засуджених.

Відповідно до чинного законодавства (ст. 6 КВК України) одним із засобів виправлення та ресоціалізації засуджених є суспільно корисна праця безпосередньо осіб позбавлених волі. Невід'ємним елементом виправлення і ресоціалізації засуджених є дотримання встановленого порядку виконання та відбування покарання (режиму), соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив [3; с.10]. Вживаються заходи щодо залучення громадських та державних організацій до участі у процесі

ресоціалізації засуджених та наданні їм допомоги після звільнення. Установи області співпрацюють з близько тридцятьма громадами, що здійснюють соціально-виховну, психокорекційну, культурно-просвітницьку та душпастирську роботу. Такого роду заходи відвідують близько 1500 засуджених. У всіх виправних колоніях Львівщини проводиться робота з організації загальноосвітнього навчання засуджених. На даний час функціонує сім загальноосвітніх навчальних закладів при кожній установі виконання покарань управління ДПтС України у Львівській області. Середню освіту в таких закладах здобувають близько 400 засуджених.

Не пізніше ніж за три місяці до закінчення строку покарання адміністрація установи виконання покарань через територіальні органи внутрішніх справ і центри зайнятості населення вживає заходів до трудового і побутового влаштування засудженого за обраним ним місцем проживання. В установах виконання покарань організуються курси підготовки засуджених до звільнення. Особи, які звільнені від відбування покарання, забезпечуються безплатним проїздом до місця проживання або роботи в межах України [3].

З виправних установ Львівської області звільнено **1177** засуджених, на яких надійшло **1108** повідомлення з територіальних органів внутрішніх справ про їх прибуття до обраного місця проживання. Рівень інформованості складає **93,7%**.

Налагоджено співпрацю з територіальними органами внутрішніх справ та центрами зайнятості населення, вжито заходи щодо трудового і побутового влаштування засуджених після звільнення, забезпечення їх необхідними документами та паспортами. З територіальними підрозділами у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб проведено наради з питань оформлення та отримання засудженими паспортів, забезпечується належний рівень взаємодії з цього питання із відповідними службами МВС України.

Станом на 25 жовтня 2016 року в установах області відбуває покарання 73 засуджених, які не мають паспортів громадянина України. Протягом півріччя засудженим оформлено **213** паспортів.

Отже, головною передумовою успішної адаптації засудженого після звільнення є сприяння набуттю нових суспільно-схвалених стереотипів поведінки, засвоєння знань вмій необхідних для подальшої реінтеграції в суспільство.

1. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология: учебник. – Харьков: Издательство Национального университета внутренних дел, 2002. – 590 с.
2. Греса Н. В. Особливості взаємозв'язку мотиваційної сфери та соціально-психологічної адаптації засуджених в колоніях поселеннях. – Х.: УДК, 2012. – 25 с.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України. – Х.: ПП «ІГВІНІ», 2008. – 104 с.
4. Наказ Міністерства юстиції України «Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими» від 04.11.2013 р. № 2300/5.
5. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України» від 13.04.2012 № 320.
6. Шкраб'юк В. Соціально-психологічна адаптація засуджених в умовах соціальної ізоляції. – К.: УДК, 2011. – 10 с.

Пряхіна Н. О.,

*доцент кафедри соціальних дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

Донченко М. І.,

*курсант 2-го курсу факультету № 1
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НАСИЛЬСТВА

Насильство в сім'ї є актуальною проблемою сьогодення. На жаль, необхідно констатувати, що сім'я як осередок суспільства, без підтримки держави та її інституцій, не завжди спроможна виконувати свої головні функції, зокрема щодо забезпечення належного добробуту та виховання дітей [6, с. 9].

Тривалий час проблема насильства в сім'ї вважалася прерогативою усталених звичаїв та традицій і залишалася поза сферою правового регулювання. Будь-яке втручання в сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалось грубим порушенням таємниці приватного життя й категорично не припускалося. Таке становище призвело до певного свавілля у сфері сімейних відносин [6, с. 11].

Але попри те найбільш незахищеною соціальною групою залишаються діти (малолітні та неповнолітні особи), котрі в міру свого соціального та фізичного розвитку, не спроможні протидіяти насильству, яке вчиняється супроти них.

Як зазначає Л. С. Волинець та Л. С. Гурковська: «Поширення жорстокого поводження з дітьми є глобальною проблемою у всьому світі й вимагає від держав виробити ефективні стратегічні програми для її врегулювання» [2, с. 6].

Особливо серйозну занепокоєність світової спільноти викликає поширення найгірших форм жорстокого поводження з дітьми – насильства різних видів, торгівлі дітьми, дитячої проституції, дитячої порнографії [2, с. 6].

Такі автори, як С. Буров, Ю. Онишко, Л. Смилова розглядають деякі психічні особливості дітей, які постраждали від насильства [1, с. 7]. Вони стверджують, що практично всі діти, котрі постраждали від жорстокого і зневажливого ставлення, пережили психічну травму, в результаті чого вони розвиваються з визначеними особистісними, емоційними і поведінковими особливостями, що негативно впливає на їхнє подальше життя [3, с. 12].

Діти, що зазнали різного роду насильства, самі стають агресивними, що найчастіше виливається на більш слабких: молодших за віком дітей, на тварин. Часто їхня агресивність виявляється в грі, часом спалахи їхнього гніву не мають видимої причини [5, с. 142].

Діти, що пережили сексуальне насильство, здобувають невластиві віку знання про сексуальні стосунки, що проявляється в їхній поведінці, в іграх з іншими дітьми чи з іграшками. Навіть маленькі діти, які не досягли шкільного віку, але постраждали від сексуального насильства, згодом самі можуть стати ініціаторами розпусних дій і втягувати в них велике число учасників [3, с. 16].

Найбільш універсальною і важкою реакцією на будь-яке, а не тільки сексуальне насильство, є низька самооцінка, що спричиняє збереження і закріплення психологічних порушень, пов'язаних із насильством [4, с. 53–74]. Особистість із низькою самооцінкою переживає почуття провини, сорому та власної неповноцінності, у тому, що «ти гірший за всіх». Унаслідок цього дитині важко домогтися поваги оточуючих, успіху, спілкування її з однолітками ускладнене [3, с. 17].

Працівник поліції повинен вчинити певний алгоритм дії, спрямований на те, щоб дитина (малолітня особа чи підліток) дала свідчення, на підставі яких можна буде в подальшому попереджувати насильство хоча б у цій соціальній групі (певній сім'ї). Для цього необхідно провести розмову з дитиною, враховуючи те, що жертви насильства на момент втручання перебувають у стані сильного стресу, зумовленого пережитим страхом і стражданнями, а до того ще й невизначеністю фіналу даної ситуації. Отже, не можна розраховувати на те, що жертви зможуть повністю почути, усвідомити та запам'ятати те, що їм говорять. Під час розмови з жертвою насильства необхідно її заспокоїти, для чого потрібно: бесіду з жертвою насильства проводити наодинці; не уникати погляду жертви; дати знати жертві насильства, що Ви бажаєте її вислухати. дати знати жертві насильства, що Ви маєте досвід у вирішенні подібних проблем; не переривати розповідь, посилаючись на брак часу; завірити жертву насильства у конфіденційності бесіди; задавати прості, прямі запитання, що не містять критичних абосуб'єктивних суджень; не заперечувати факту насильства; не висловлювати підтримки, якщо жертва говорить, що «сама винна»; зберігати спокійну і неосудливу манеру поведінки; співчувати жертві насильства, віддавати належне її почуттям [6, с. 27].

При спілкуванні з жертвою потрібно: виявляти повагу і розуміння, адже рішення про виклик поліції є спробою протистояти агресивності кривдника, а така спроба дуже часто здійснюється в ситуації крайньої небезпеки;

Звертати увагу на усі сигнали, що можуть свідчити про застосування насильства, наприклад: сліди побиття, ознаки переляку, жаху, тремтіння рук або навіть всього тіла, емоційна

неврівноваженість, роздратування, плач, апатія; переконати жертву в тому, що Ви перебуваєте тут з метою допомогти їй; чітко назвати те, що відбулося, насильством.

Дуже важливо, щоб жертва дізналася, що усе, пережите нею, є застосуванням щодо неї насильства, а не певним конфліктом, котрий можна розв'язати, змусивши винуватця пообіцяти виправитися; переконати жертву, що вона не винна у тому, що сталося. За насильство відповідає той, хто його чинить. Варто зважати на те, що жертву домашнього насильства упродовж багатьох років піддають специфічній психічній «обробці», мета котрої – переконати жертву в тому, що насильство в сім'ї – це їхня провина, що на краще вони не заслуговують, бо «роблять все не так»; забезпечити жертву конкретною, краще письмовою інформацією про те, де і яку допомогу вона може отримати, залишаючи їй на власний розсуд прийняти рішення щодо того, коли і в який спосіб шукати допомогу [6, с. 28].

Під час розмови з жертвою насильства не можна:

- виявляти нетерплячість, роздратування.
- обтяжувати її відповідальністю за те, що трапилося.
- ставати на бік винуватця насильства.
- Легковажно ставитися до факту вчинення насильства.
- умовляти жертву насильства примиритися з ситуацією.
- умовляти її до зміни поведінки, як гарантії припинення насильства.
- відмовляти в допомозі до моменту подання заяви про злочин.
- говорити, що вона мусить сама собі зарадити у даній ситуації [6, с. 28–29].

Правоохоронна діяльність відіграє важливу роль у протидії такому явищу як насильство. Це виражається перш за все у проведенні профілактичних бесід із жертвою (потерпілим), з метою надати психологічну допомогу потерпілому, та зібрати ряд необхідних доказів, які дають підставу притягнути до відповідальності особу, котра вчинила це правопорушення. Для того, щоб попередити такі випадки насильства, правоохоронці повинні тісно співпрацювати з населенням, проводити профілактичні бесіди, організовувати зустрічі, курси самооборони. Таким чином, рівень довіри населення до поліції завжди зростатиме.

-
1. Буров С., Онишко Ю., Смыслова Л., Ясиновська М. Методичні матеріали для працівників освіти, спрямовані на покращення алгоритму виявлення випадків насильства щодо дітей / [Авт.-упор.: Буров С., Онишко Ю., Смыслова Л., Ясиновська М.]. – К., 2007. – 56 с.
 2. Волинець Л. С., Гурковська Л. П., Савчук І. В. / В 70 Надання допомоги дітям-жертвам злочинів, пов'язаних із торгівлею дітьми, дитячою проституцією, дитячою порнографією, проти статевої свободи та статевої не- доторканості дитини, з урахуванням національної та міжнародної практик / Авт.: Волинець Л. С., Гурковська Л. П., Савчук І. В. – К.: ТОВ «К.І.С.», 2011 – 132 с. ISBN 978-966-2141-80-1.
 3. Вольнова Л. М. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К., 2012. – 275 с.
 4. Лебединский В. В. Нарушения психического развития у детей / В. В. Лебединский. – М.: Медицина, 1985. – 167 с.
 5. Стромилло А. П. Насильство над дітьми та його наслідки / А. П. Стромилло, С. А. Мукомел // Вісник Черкаського університету. Науковий журнал. – 2010. – № 121. – С. 140–143.
 6. Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброда Д. Г., Басиста І. В., Дроздова І. В., Брижик В. О., Мусієнко О. М. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України /Укладачі: Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброда Д. Г., Басиста І. В., Дроздова І. В., Брижик В. О., Мусієнко О. М. – Київ, 2012. – 246 с.

Синчук І. В.,

*здобувач вищої освіти освітнього рівня «магістр»
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ- УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

У військовій частині на взаємовідношення військовослужбовців впливають умови спільного проживання, підпорядкування, об'єктивні фактори та спільне несення служби, а також індивідуально-психологічні властивості кожного службовця. Специфіка військової діяльності впливає на всі психофізіологічні процеси, зокрема на психіку, рівень готовності і захисту

своїх громадян. Військові, що проходять службу за контрактом та службовці строкової служби мають свої психологічні особливості, що відрізняють їх від офіцерського складу. Спільне проживання в казармі вимагає, щоб військові пристосувалися до умов служби, постійного спілкування, спільне проведення часу під час служби та у вільний час, відірваність від сім'ї чи родичів, все це призводить до прояву агресивності, несумісності, нетерпимості один одного, створення бар'єрів у спілкуванні. Особливо процеси гальмування та збудження проходять набагато швидше у молодому віці ніж в страшому, тому військовий колектив формують не службовці, а самі командири з урахуванням доцільності щодо військової служби. Військовослужбовці проявляють агресивну поведінку усвідомлювано словами, жестами і вчинками, тобто вони розуміють її небезпечність та шкідливість. Постійні стреси і особливості щодо несення служби спричиняють агресію та жорстокість у службовців. Тому на військових командирів лежить велика відповідальність виявляти ще на ранніх стадіях службовців схильних до агресивності і здійснювати виховні заходи. Також постійне перебування на службі призводить до агресії, оскільки велика кількість бійців в яких наявне стійке бажання прагнення задовольнити потребу щодо статевої активності. Недостатня кількість їжі призводить до агресивних проявів, дратування і постійного невдоволення, а можливе навіть порушення військової дисципліни, оскільки службовець перебуваючи в цивільному житті вживав її, коли було бажання, а в умовах служби цю потребу задовольнити складно.

Щодо військовослужбовців офіцерського складу можлива проблема щодо розриву шлюбу. Спостереження за нормальними сімейними стосунками своїх колег, у службовця виникає певна заздрість, формується комплекс неповноцінності і розвивається агресивна поведінка. Можливі постійні образи в колективі щодо його стану в сім'ї, а якщо військовий знаходиться ще на стадії розлучення, особливо впливає на його поведінку постійні дорікання з боку дружини за недостатню грошову забезпеченість чи постійну зайнятість на роботі, відповідно це може призвести навіть до вживання алкоголю і порушення несення служби. Вище керівництво щодо грошового за-

безпечення, спочатку надає керівному складу, а офіцерам, які виконують оперативно-службові відносини дивляться зверху, відповідно вищий офіцерський склад показує неповагу до офіцерів нижчого складу, це особливо викликає агресивність і невдоволення у службовців, щоб не виникало порушення військової дисципліни.

Порушення, які виникають у військовому колективі пов'язані з погано контрольованою агресивністю військовослужбовців у вільний час. Може знижуватися довіра у взаємовідносинах між службовцями, формування несприятливого психологічного клімату та особливо схильність до суїцидальної поведінки. Щоб визначити причини агресивної поведінки у військовому колективі, важливо розуміти саму природу агресії, її чинники та механізми, що впливають на її ріст. Витоки насильства військовослужбовців кореняться в їх здатності до прояву агресії-поведінці, яка суперечить прийнятим у суспільстві правилам і нормам існування та надісланим на заподіяння шкоди іншим людям. Основними причинами проявів агресивності є незадовільні умови, низька ефективність ідеологічного впливу, недостатній контроль, дефекти функціонування органів військової прокуратури і судової системи. Тому, повинна бути сукупність заходів впливу на агресивну поведінку військовослужбовців у вільний час: посилення контролю, поліпшення побутових умов, виховної та ідеологічної роботи, посилення покарання щодо військових злочинів. Агресія є властивістю людини, ступінь вираженості якої моделюється динамікою психічних станів, а також ситуативним рівнем напруженості у військовому колективі. Високий рівень агресивності проявляється у нейтральних ситуаціях. Військовослужбовці, яким вона властива, є зазвичай головними ініціаторами конфліктів в ситуаціях. Військові, агресивність яких не перебільшує певної норми, схильні поводитися агресивно переважно в ситуаціях, загрозливих їх здоров'ю, життю, що може призвести до проблем у військовій службі.

Під час військової служби з'являється проблема, яка пов'язана з агресією. Командири виховних структур є неготовими щодо її вирішення, що сприяє зниженню бойової готовності та військової підготовки військовослужбовців. Коли

виникають конфліктні ситуації військові неоднаково сприймають та розуміють їх, що сприяє агресії, оскільки кожен по-різному оцінює свою фізичну силу, щоб вирішити напруження, яке виникає. Це залежить від характеру поведінки військовослужбовця і його взаємодії з іншими, від ступеня самоконтролю агресії, від психологічних реакцій та інтенсивності агресивної поведінки. Наявність вільного вибору у службовця, дає можливість йому знайти підхід щодо усунення проблеми. Він може обрати конструктивний підхід, тобто встановлення контактів з іншими та відкрите вираження свого емоційного стану. Можливий нормативний підхід, який звертає увагу на протиправність агресивної поведінки. Також деструктивний підхід, який полягає в тому, що агресія здійснюється проти себе або інших людей. Є різні види агресії, які є притаманними для військовослужбовців схильних до агресивної поведінки. Неконтрольована агресія притаманна військовому з недостатнім рівнем самоконтролю агресивності. Військовослужбовці які брали участь у бойових діях можуть бути схильними до агресії з неадекватною актуалізацією професійних стереотипів, оскільки важливо здійснювати акцент на чинниках агресивної поведінки.

1. Дуйловський О. В. Психофізіологічні характеристики особи військово-службовця, схильного до кримінального насильства. *Право і суспільство*. – 2014. – С. 215–222.
2. Климович А. А., Пирштук Т. Е. Проявление агрессивного поведения у военнослужащих в свободное от служебных обязанностей время. Обеспечение безопасности жизнедеятельности: проблемы и перспективы: сборник материалов VI международной научно-практической конференции курсантов (студентов), слушателей магистратуры и адъюнктов (аспирантов). – В 2-х ч. Ч. 2. – Минск: КИИ, 2013. – 247.
3. Михеева М. Ю. Социально-психологические и психофизиологические факторы формирования агрессии у военнослужащих. *Вестник психологии педагогики Алтайского государственного университета*. – 2016. – Вып. 1. – 124.

Сивак Ю. М.,

*курсант 2-го курсу факультету № 1
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З НЕПОВНОЛІТНИМИ ПІД ЧАС ДОПИТУ

Збільшення агресивних тенденцій в підлітковому середовищі відбиває одну з найгостріших соціальних проблем суспільства, де останніми роками зросла молодіжна злочинність, зокрема підлітків. Почастішали випадки групових бійок, які носять жорстокий характер, збільшилася кількість злочинів неповнолітніх проти особистості, які тягнуть за собою тяжкі тілесні ушкодження. Проблема агресивності підлітків, яка стосується всього суспільства в цілому, викликає глибоке хвилювання як педагогів, батьків, так і юридичних працівників.

Підлітковий вік – це перехідний етап від дитинства до дорослості. Принципово нова відмінна риса цього віку – «почуття дорослості». Підліткам притаманні імпульсивність, швидка зміна настрою, негативізм. Ці якості можуть бути причиною відмови від спілкування зі слідчим і повідомлення необхідної інформації. Старший шкільний вік – завершальний етап переходу до дорослості [5].

При досягненні 14-річного неповнолітній, який скоїв злочину, перелічені у ч. 2 ст. 20 КК, підлягає притягненню до кримінальної відповідальності за них. Якщо свідком є неповнолітній, який не досяг 14 років, допит має проводитися у присутності законного представника. Присутність педагога при допиті свідків у віці від 14 до 16 років не є обов'язковою.

А. І. Контії вважає, що у підлітків менший обсяг сприйняття і довготривалої пам'яті, ніж у дорослих, частіше за все неточне відображення просторових якостей об'єктів (величина, віддаленість, кольорові відтінки та ін.). Для підлітків характерні також складність словесного оформлення події через низьке сформування понятійної сфери і небагатого словникового запасу. Разом з тим, психіці підлітків притаманні й позитивні якості, що сприяють установленню істини, а саме: підвищена орієнтувальна діяльність, загострена увага до окремих деталей події, безпосередність, щирість[5].

При підготовці до допиту неповнолітнього, якщо дозволяють обставини, рекомендується заздалегідь отримати наступні свідчення:

- в яких умовах, в якому оточенні живе, виховується дитина (сім'я, стосунки між батьками, їх відносини з дитиною і т. д.), з ким він проводить вільний час, відвідує дитячі установи;

- рівень інтелектуального розвитку підлітка, володіння ним мовою, коло його інтересів, улюблені заняття, захоплення, способи проведення дозвілля, чи займаються з нею, батьки, його позитивні якості;

- наскільки спостережливий, кмітливий підліток, як навчається, з якими труднощами в навчанні стикається, наскільки адаптований до шкільного режиму, інформований про певні сторони життя (з урахуванням змісту справи та мети передбачуваного допиту);

- чи не був помічений підліток у вживанні алкогольних напоїв, наркотичних засобів, вчинення будь-яких поганих вчинків;

- які у нього провідні риси характеру, рівень його емоційної стійкості, наявність акцентуованих властивостей характеру, його стосунки з однолітками, вихователями, вчителями;

- фізичний розвиток підліток, чи не страждає він якимись дефектами, розладами, захворюваннями; їх характер та походження;

- стан, в якому перебував підліток під час сприйняття, що цікавлять слідчого (суд) подій; приймав він сам у них участь; з чим це було пов'язано;

- чим займався, як проводив час підліток після того, що сталося події, з ким спілкувався в цей період;

- розповідав він кому-небудь про події, про яких передбачається його допитувати; що саме він говорив;

- обговорювалися дорослими (батьками тощо) ці події у присутності підлітка [3, с. 321–322].

Позитивний вплив на свідчення підлітка справляє спокійна, безконфліктна обстановка допиту. Неповнолітньому допитуваному спочатку слід пояснити, з якого приводу проводиться допит, які його обов'язки і права. Після встановлення психологічного контакту, слідчий спонукає підлітка до вільної роз-

повіді, в ході якої, як правило, його не перебивають і не підказують її напрям. Потім за допомогою запитань уточнюються і перевіряються окремі деталі подій, їх послідовність. Для активізації відповідей на запитання слідчого підлітку необхідно надавати мнемонічну допомогу – нагадування послідовності розвитку подій, пред'явлення речових доказів, допит у різних планах, ознайомлення допитуваного з показаннями інших осіб, допит на місці події тощо.

Успішність допиту неповнолітнього багато в чому залежить від вибору місця і обстановки його проведення. Практика показує, що допит неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого) доцільно проводити в кабінеті слідчого. У процесі допиту неповнолітнього слідчому необхідно встановити з ним психологічний контакт. Для цього рекомендується провести бесіди на загальні теми (спорт, навчання, ігри, нові фільми, книжки та ін.), продемонструвати знання його потреб та інтересів. При допиті неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого слідчий повинен триматись спокійно, доброзичливо, але й достатньо твердо [2, с. 180].

Враховуючи психічні особливості підліткового віку, в ході допиту необхідно дотримуватися таких педагогічних вимог:

- а) не акцентувати увагу підлітка на тих обставинах, які можуть завдати шкоди його вихованню;
- б) припиняти нецензурні вислови і кримінальний жаргон;
- в) не допускати цинічних оцінок, проявів розв'язності і вульгарності [1, с. 322].

Водночас мовна діяльність самого слідчого повинна бути коректною, ввічливою з проявом поваги до особистості неповнолітнього, без підлецування і панібратства.

В. Васильєв виділяє п'ять етапів допиту неповнолітнього:

– початковий етап, коли слідчий в усній формі отримує від підлітка його анкетні дані (вік, в якій школі і в якому класі вчиться, в яких умовах живе, з ким товаришує і т. д.). Основне завдання цього етапу – діагностика особистості допитуваного. Багато відомостей про підлітка слідчий може отримати заздалегідь із бесід з батьками, від інспектора дитячої кімнати міліції, дільничного інспектора;

– другий етап, на якому встановлюється психологічний контакт. Темою бесіди тут, як правило, є навчання підлітка,

його захоплення, інтереси і т. д. На цьому етапі виробляється загальна лінія поведінки обох співрозмовників, визначаються такі параметри спілкування, як ритм, темп, невербальні засоби і т. д.;

– третій етап – головна частина допиту, завданням якої є отримання від допитуваного необхідної інформації по справі;

– четвертий етап – слідчий зіставляє отриману від підлітка інформацію з наявною і у запитально-відповідній формі намагається усунути суперечності, неточності, неясності і т. п.;

– п'ятий, останній етап допиту – слідчий записує в протокол отриману інформацію (при цьому зберігаються лексичні особливості мови неповнолітнього), представляє її в письмовому вигляді допитуваному, який, підтвердивши правильність записаного в протокол, його підписує [2, с. 182–183].

Отже, слідчий має знати, що формування чуттєвих уявлень у підлітків відзначається наочно-образною спрямованістю і недостатньою розвиненістю узагальнень за суттєвими ознаками і володіючи певними психологічними прийомами та знанням нормативних актів він зможе отримати повну інформацію, опитуючи неповнолітню особу.

-
1. Бандурка, А. М. Юридична психологія: підручник / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Є. В. Землянська. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 596 с.
 2. Васильев В. Л. Юридическая психология 6-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 608 с.
 3. Гуменюк Л. Й., Сулятицький І. В. Психологія професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ: навчальний посібник. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 648 с.
 4. <http://www.ssm.kiev.ua/index.php/dopomoga/128-2013-03-06-15-08-49.html>
 5. file:///C:/Users/chip/Downloads/Nvlduvs_2013_3_47.pdf

Федоровська Н. В.,

*старший науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем забезпечення публічної безпеки і порядку ННІ
Національної академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО З УЧАСНИКАМИ МАСОВИХ АКЦІЙ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Розбудова України відбувається у складних умовах поглиблення економічної кризи, зростання політичної конфронтації. За таких обставин значно зростає соціальна активність громадян. Вона виявляється майже в усіх сферах суспільного життя, зокрема в участі громадян у громадських рухах і різноманітних масових заходах.

Відповідно до п. 10 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях.

Ефективність виконання поставлених перед поліцейським завдань у сучасних умовах залежить, насамперед, від високого рівня їх професіоналізму, правильних дій у разі виникнення конфліктних ситуацій, застосуванні теоретичних знань та набутих практичних навичок спілкування з різними категоріями населення, використанні заходів і засобів примусу.

Під час спілкування з громадянами поліцейському доводиться розв'язувати проблеми негативного оцінювання їх дій, брутальності, погроз, спроб принизити їх гідність, спровокувати на перевищення службових повноважень [1, с. 115].

Правилами етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС визначено принципи етики працівників МВС, серед яких гідна поведінка, яка включає в себе:

- повагу до гідності інших осіб;
- увічливість та дотримання високої культури спілкування;
- доброзичливість і запобігання виникненню конфліктів у стосунках з громадянами;

– недопущення, у тому числі поза роботою, дій і вчинків, які можуть зашкодити роботі чи негативно вплинути на репутацію працівників МВС [2].

При цьому, поліцейському необхідно:

– починати службове спілкування з привітання (прикласти руку до головного убору, перебуваючи у форменому одязі), утримуючись від рукостискання; представитися, назвати прізвище, посаду, спеціальне звання, коротко повідомити мету і причину звернення, на прохання (вимогу) громадянина пред'явити службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук (ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію»);

– висловлювати свої зауваження та вимоги в коректній і переконливій формі, якщо потрібно, спокійно, без роздратування повторити і роз'яснити зміст сказаного;

– вислухати пояснення або питання громадянина уважно, не перебиваючи, виявляючи доброзичливість і повагу до співрозмовника;

– ставитися з повагою до громадян, перш за все до людей похилого віку, ветеранів, інвалідів, надавати їм необхідну допомогу;

– бути уважним до жінок і дітей.

При спілкуванні з громадянами поліцейський повинен виявляти витримку і бути готовим:

– до поведінки, яка виходить за етичні рамки з їх боку, у тому числі й до проявів агресії і здійснення опору;

– до надання їм першої медичної допомоги (у тому числі направлення до закладу охорони здоров'я).

Ознаками конфліктного спілкування є:

– конфлікт (від лат. *conflictus* – зіткнення) – порушення нормальної взаємодії осіб внаслідок вияву суттєвих протиріч у сприйнятті один одного, оцінки ситуації, реакції на чийсь поведінку тощо;

– конфлікти можуть бути відкритими або прихованими;

– в основі конфліктів, як правило, слова або дії;

– відкриті конфлікти супроводжуються: проявами агресії, галасом, погрозами, іноді – застосуванням фізичної сили, певних знарядь;

– приховані конфлікти базуються на застосуванні прийомів маніпуляції.

Слід зазначити, що у психологічно напруженій ситуації особливого значення набуває так звана невербальна інформація. Міміка, жестикуляція, погляд поліцейського сприймаються гостріше, ніж у звичайних обставинах, і можуть спровокувати людей на неадекватні дії. Серед них, наприклад, такі:

- руки попереду, великі пальці закладені за ремінь;
- ліва рука лежить на руків'ї кийка;
- поплескування кийком по долоні іншої руки;
- обертання наручників на пальцях рук.

Зрозуміло, ці дії можуть не усвідомлюватися, але вони здатні викликати агресивні емоції і спровокувати відверті конфлікти з поліцейським [3].

При спілкуванні з громадянами під час масових заходів поліцейському бажано:

- говорити гучно, чітко, впевнено;
- стисло відповідати на відволікаючі запитання, не втрачаючи пильності;
- не вступати в дискусії;
- стежити за певним сектором, що охороняється, звертати увагу на можливих провокаторів;
- керувати ситуацією за вказівкою командира [4, с. 13].

При забезпечення публічної безпеки і порядку під час масових акцій поліцейському завдяки своїм професійним здібностям необхідно розпізнавати маніпуляції у спілкуванні з громадянами.

Тому, що маніпуляція – приховане управління людиною супротив її волі, що приносить ініціатору односторонні переваги.

Маніпуляція у спілкуванні проявляється наступним чином:

- брехня;
- неповна передача інформації;
- перекручування фактів;
- вживання певних словесних формул, що відволікають увагу іншої сторони [4].

У спілкуванні з маніпулятором поліцейському слід дотримуватись наступної стратегія поведінки:

- шляхом певної послідовності питань встановити щирість співрозмовника;
- зосередитися на прояві відомих прийомів маніпуляції;
- усвідомити, що вами намагаються керувати у прихованій формі;
- для повного переконання у використанні співрозмовником маніпуляції «підіграти» йому, зробити вигляд повного сприйняття інформації;
- подякувати за розмову й виставити свої контраргументи («Дякую, але...») [1].

У спілкуванні з громадянами з боку поліцейського неприпустимі:

- будь-які висловлювання і дії дискримінаційного характеру за ознаками статі, віку, раси, національності, мови, громадянства, соціального, майнового або сімейного стану, політичної чи релігійної належності;
- надмірний тон, грубість, некоректність зауваження, пред'явлення неправомірних, незаслужених звинувачень;
- погрози, образливі вирази або репліки;
- суперечки, дискусії та дії, що перешкоджають нормальному спілкуванню або провокують протиправну поведінку;
- необґрунтовані перевірки паспортів та інших документів.

Поліцейському рекомендується не сприймати на свій рахунок образливих зауважень, недоречних жартів, глузувань, висловлених на вулицях і в громадських місцях.

Отже, при спілкуванні з учасниками масових акцій у конфліктних ситуацій слід дотримуватись наступних правил:

1. Поважати право кожної людини на життя. У будь-яких випадках поліцейські не мають права піддавати загрозі життя затриманого і підозрюваного або просто пересічного громадянина.

2. Поліція в жодному випадку не повинна діяти так, щоб це було актом знущання. Поліцейський не має принижувати людську гідність («Під час виконання своїх функціональних обов'язків ставитися до громадян справедливо, уважно, доброзичливо, неупереджено, з почуттям поваги до їх людської гідності, не допускаючи при цьому жодних виявів дис-

кримінації на ґрунті статті, раси, віку, мови, релігії, національності, громадянства, соціального походження, освіти, матеріального стану, політичних та інших переконань» Етичний кодекс працівника ОВС України від 05.10.2000 року).

3. Поліція може використовувати силу лише у тому випадку, коли є необхідність для досягнення законної мети.

Професійне спілкування поліцейських є обов'язковим і важливим елементом їх професійної діяльності, в процесі якого здійснюється організація і тактика взаємодії з різними категоріями громадян із метою попередження, припинення, розкриття та розслідування правопорушень і злочинів.

-
1. Довідник працівника міліції [Текст] / [Бадьора С. М., Беліх О. Г., Братель С. Г. та ін.]; за заг. ред. В. В. Коваленка. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. – 208 с.
 2. Правила етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС: затв. наказом МВС України від 28.04.2016 року № 326 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0778-16>
 3. Шитов С. Культура спілкування у професійній діяльності працівників ОВС / Іменем Закону № 16 (5558) 20.04.-26.04.2007.
 4. Спілкування в особливих умовах // Курс первинної професійної підготовки (спеціалізації) працівників підрозділів патрульної служби (2015 рік).

Фінів О. Я.,

*доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук*

ОПТИМАЛЬНИЙ ПСИХОЗАХИСТ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ КОНСТРУКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ТРЕНІНГОВИЙ ПІДХІД

У контексті трансформації сучасної міліції та цивілізаційна інтеграція не лише в терміни, але й у нову змістово-функціональну діяльність, потребує вироблення психологічного інструментарію, спроможного полегшити процеси перекодування

працівників МВС у нові реалії. На підставі теоретико-емпіричних пошуків і реальної апробації нами була розроблена розвивальна програма формування оптимального психозахисту в процесі позитивного особистісного самоприйняття, яка базувалася на генетично-психологічних підходах [1]. Програма включала цикл тренінгових заходів, елементи індивідуальної роботи, діагностичний блок, сконструйовані відповідно до ієрархічного становлення інструментально-експресивного, смислового і екзистенційного рівнів психозахисного самоприйняття особистості майбутнього працівника поліції. Також програма включала психолого-педагогічні умови, що моделюють систему групових тренінгових вправ у вільний час від навчання і роботи, й індивідуальні консультації для учасників Т-групи. Звичайно, вирішення поставлених завдань припускало розробку і впровадження теоретичного блоку розвивальної програми, націленого на підвищення обізнаності майбутніх працівників поліції у сфері самосвідомості і психологічного захисту особистості. Відбувалося інтенсивне ознайомлення та зорієнтування учасників Т-групи у типових процесах вироблення адекватної самооцінки, творення багатогранного й конгруентного образу Я, цілісної та гармонійної Я-концепції, доцільного й успішного застосування арсеналу психозахисних механізмів.

Розроблений нами і запропонований майбутнім працівникам поліції – студентам університету внутрішніх справ, інтенсивний спецкурс «Оптимістична генеза усвідомленого самоприйняття і потенціалів психологічного захисту» був розрахований на 21 годину та відбувався у формі лекційно-практичних занять. Метою спецкурсу було ознайомлення студентів з теоретичними і практичними підходами до визначення феноменів самоприйняття і психологічного захисту, а також їхнє переростання у психозахисне самоприйняття, основним завданням якого є адекватне й позитивне прийняття особистості себе як успішної та захищеної людини. Процесуально все це відбувалося як спільна побудова психологом і студентами університету внутрішніх справ програми оптимальних стратегій і тактик, спрямованих на визначення власних життєвих цілей та усвідомлення ролі і значення механізмів психологічного захисту, сприяючих або перешкоджаючих успішно-

му прийняттю себе, самоствердженню та самореалізації. Важлива роль відводилася виробленню в курсантів здатностей до самопрогнозування та подальшої реалізації запланованих подій власного життя, до методів самодопомоги і самопідтримки. У процесі досягнення майбутніми поліцейськими успішного психозахисного самоприйняття потрібні вміння усвідомлювати власні дії, спокійно і дистанційовано шукати варіанти виходу із кризової чи загрозливої ситуації. Ефективний психозахист потребує усвідомленості дій, спокійного й розсудливого оцінювання ситуації та навіть певної психологічної холодності і відчуженості. Такі базові моноемоції (гнів, обурення, страх, радість, злість, здивування тощо) повинні бути підготовлені до когнітивно контрольованого застосування ще до того, як будуть зроблені конкретні дії з психозахисту. Звичайно, якщо емоції через спонтанність їхнього прояву та з урахуванням вікової специфіки студентів (юнацький максималізм) важко стримувати, то потрібно навчити їх трансформувати, наприклад, перевівши злість у сарказм, а радість – в іронію. Успішному психозахисту посприє короткочасне дистанціювання себе від усіх проблем завдяки задіянню «ефекту гелікоптера» – піднятися над кризовою чи проблемною ситуацією, відмежуватися від неї, щоб реальніше й неупередженіше її побачити. Студентів потрібно навчити виробляти в собі вміння критично оцінювати чужі ідеї, заклики та їхню поведінку щодо них. В основу досягнення власне розвивально-формуального ефекту програми було покладено спеціально розроблений соціально-психологічний тренінг, спрямований на оптимізацію адекватності психозахисного самоприйняття майбутніх працівників поліції. Комунікативно-функціональна сутність соціально-психологічного тренінгу будувалася на врахуванні таких принципів: «тут і тепер» – розмова про те, що відбувається в групі в кожен конкретний момент; виключення загальних, абстрактних міркувань; «персоніфікація висловлювань» – відмова від знеособлених суджень типу «як правило, ми думаємо», «деякі тут вважають» та ін., заміна їх адресними: «я вважаю», «я думаю»; акцентування мови почуттів – уникання оцінкових суджень, їх заміна описом власних емоційних станів (не «ти мене образив», а «я почуваюся ображеним, коли

ти...»); активність – включеність в інтенсивну міжособистісну взаємодію кожного з членів групи, дослідницька позиція учасників; довірливе спілкування – відвертість, відкрите вираження емоцій і почуттів; конфіденційність – рекомендація не вносити зміст спілкування, яке розвивається в процесі тренінгу, за межі групи [1; 2]. Структура тренінгу: тренінг складався з таких основних фаз: 1) вступ; 2) ціннісні погляди й настановлення сторін; 3) висвітлення власних побажань і очікувань усіх учасників; 4) вирішення проблеми (збір і розвиток шляхів вирішення); 5) перехід до практичних дій; 6) підведення підсумків. Основні етапи тренінгу: 1) аналіз ситуації та взаємин; 2) визначення проблеми; 3) розігрів як зняття ймовірних бар'єрів); 4) зняття реальних перешкод; 5) пошук шляхів і способів прийняття рішення; 6) ухвала рішення; 7) укладення угоди; 8) прояснення та інтерпретація ситуації, підведення підсумків.

Комплектування груп – учасниками Т-групи біли студенти – молоді люди юнацького віку. Чисельність групи – за кількісними параметрами найоптимальнішими були групи з 10–12 осіб. Віковий і статевий склад – гетерогенні Т-групи комплектувалися зі студентів. Режим роботи групи – організаційно тренінгові заняття перебігали в «пом'якшеному» режимі, тобто під час роботи групи ніхто з учасників не мав права її покинути, однак неістотні запізнення чи некатегоричні відмови виконувати певні завдання жорстко не оцінювалися. Групова динаміка враховувала такі елементи: мета групи, норми групи, структура групи і проблема лідерства, згуртованість групи, фази розвитку групи. Загальна тривалість соціально-психологічного тренінгу – 125 годин. Ключові завдання соціально-психологічного тренінгу зводилися до: вироблення адекватного позитивного самоставлення і самоприйняття; розвитку рефлексії як основної умови регуляції самоприйняття студентів; підвищення рівня адекватного психозахисного самоприйняття; подолання сумнівів і невпевненості у можливості власного особистісного зростання й саморозвитку; зниження рівня особистісної (самооцінної, міжособистісної, академічної, соціальної та ін.) тривожності; вироблення конструктів, стратегій, тактик і технік психоемоційної стійкості; кількісного і якісно-

го розширення репертуару форм самовираження особистості на підставі набуття впевненого психозахисного самоприйняття; розвитку спроможності до саморегуляції психоемоційної стійкості й опірності (захищеності) завдяки усвідомленню власних емоційних станів. Реалізація програми була спрямована на вирішення цілої низки завдань, згрупованих відповідно до перелічених рівнів (інструментально-експресивного, смислового і екзистенційного). Перша група включала психолого-педагогічні завдання, вирішення яких сприяє розвитку інструментальних умінь студентів: розвинути у юнаків і юнок адекватне розуміння себе і скоректувати самоставлення; розвинути соціальні комунікативно-перцептивні навички, виховати стильові характеристики просоціально-самоактуалізаційної поведінки; навчити майбутніх працівників поліції використовувати адекватні механізми психозахисту, копінг-стратегії, що сприяють нейтралізації травмогенних чинників. До другої групи входили завдання, пов'язані з удосконаленням і переформуванням смислової сфери студентів: культивування у молодих людей позитивних і оптимістичних сенсожиттєвих орієнтирів і вартостей, що включають насамперед такий понятійно-функціональний ланцюг: задоволеність життям, самореалізація в різних векторах життєдіяльності (комунікація, спорт, мистецтво тощо), ціннісне ставлення до власного психофізичного здоров'я; надання психолого-педагогічної допомоги в осмисленні особистістю глибинної суті своїх проблем, а також вироблення вмій і навичок їхнього психозахисного секціювання (подрібнення); сформувати у студентів університету внутрішніх справ механізми когнітивно-аналітичного оцінювання психотравмуючих ситуацій, а не лише емоційно-реагуючих технік і практик. Третя група включала серію психолого-педагогічних завдань, вирішення яких (з урахуванням завдань двох попередніх рівнів) сприяло переходу студентів на екзистенційний рівень усвідомлення необхідності особистісної саморегуляції в процесі застосування механізмів психозахисту упродовж самоприйняття: виховати у них як майбутніх «слуг закону» усвідомлення наявності в собі особистісного потенціалу, що може протистояти формуванню механізмів амбівалентності, невпевненості, тривожності, надмірного

приспосовування чи нонконформізму тощо; виховання у студентів прагнень знаходити такі основні вектори власного життя і діяльності, в яких вони зможуть якомога повніше реалізувати себе і загартувати в собі вміння справлятися з труднощами як на емоційному, так і на когнітивному рівнях, а отже й забезпечення тим самим розвитку в них просоціально налаштованих тактик і стратегій позитивного й захищеного самоприйняття. Забезпечення процесу оптимального розвитку позитивного психозахисного самоприйняття включало самоспостереження і саморегуляцію та відбувалося за допомогою культивування таких традиційних методів: самопізнання, самооцінка, самопорівняння, самозобов'язання, самопереконання, самонавіювання, самовправління, самопримус, самонаказ, самозвіт, самоконтроль, самозаохочення, самопокарання, тобто всіх тих, які зорієнтовані на досягнення майбутніми працівниками поліції уявлень про власну самість.

1. Гошовська О. Психозахисне самоприйняття особистості: монографія / О. Гошовська. – Львів: ЛДУВС, 2015. – 316 с.
2. Субботина Л. Ю. Психологія захитного поведіння [Текст]: моногр. / Л. Ю. Субботина. – Ярославль: ЯрГУ, 2006. – 220 с.

Шевчук І. В.,

магістрант факультету № 7

Львівського державного університету внутрішніх справ

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ АФІЛІАЦІЇ

Афіліація (від англ. *affiliation* – з'єднання, зв'язок) – потреба (мотивація) у спілкуванні, в емоційному контакті, дружбі, любові. Вона виявляється у прагненні бути в спілкуванні з іншими людьми, взаємодіяти з оточуючими, давати комусь допомогу і підтримку і приймати її від іншого. Г. Мюррей описує мотив афіліації як прагнення заводити дружбу, радіти іншим людям, любити їх, співпрацювати і спілкуватися з ними у груповій взаємодії.

Для з'ясування вікових особливостей осіб з різним рівнем афіліації проведено емпіричне дослідження. У ньому брало участь 120 осіб. Для досягнення поставленої мети використано такі методики, як опитувальник афіліації, анкета визначення інтернет залежності К. Янг, тест на виявлення батьківського стилю спілкування з дитиною (за О. Мерзляковою), опитувальник «Визначення способів регулювання конфліктів» К. Томаса, методика на визначення стратегії самоствердження особистості (Е. П. Нікітін, Н. Е. Харламенкова) та багатофакторний опитувальник FPI [1, 2].

Для інтерпретації отриманих даних були застосовані методи математико-статистичного опрацювання даних (комп'ютерний пакет статистичного аналізу STATISTICA у версії 8.0): описова математична статистика, порівняльний (однофакторний дисперсійний аналіз (тест Шеффе)) аналіз з подальшою їх якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням.

Для здійснення порівняльного аналізу вікових особливостей осіб з різним рівнем афіліації вибірку досліджуваних було поділено на три групи: в першу групу входять особи віком від 16 до 22 років, другу – особи віком від 24 до 34 років та третю групу – особи віком від 35 і більше.

Отримані результати вказують на те, що особи віком від 16 до 22 років найчастіше роблять селфі для задоволення потреби у спілкуванні. Це можна пояснити тим, що студенти, які проживають в гуртожитках, не мають постійного доступу до інтернету і вони для того щоб зайняти чимось свій вільний час дуже часто роблять селфі, Цим вони демонструють публічно кожну хвилину свого життя. Вони це роблять для того щоб підвищити свою самооцінку, стають залежні від чужої думки, хочуть почути схвалення у свою адресу. Так, людина, яка не отримує в реальному житті необхідного спілкування, замінює реальних друзів віртуальними. Таким способом студенти хочуть будь-що привернути до себе увагу, чекають похвали, рахують кількість «лайків». Ми ж не можемо в реальному житті поррахувати, скільки разів за день нас похвалили, а тут видно всі цифри.

Що стосується досліджуваних віком від 24 до 34 років, то встановлено найбільший показник «використання соціальних мереж». Це особи, які тільки починають свій шлях у професійній

сфері. Тут дуже важливим є спілкування не тільки в реальному житті, але і велику роль відіграють соціальні мережі. Через них вони дізнаються нову потрібну інформацію, розповсюджують її для інших, а також можуть проводити різні он-лайн конференції та наради. Через соціальні мережі люди можуть викладати свої роботи для заробітку, також зараз популярним є пошук роботи у соціальних мережах. Тобто особи цієї вікової категорії використовують соціальні мережі не лише для задоволення потреби у спілкуванні, але й у професійному розвитку, заробітку.

Результати порівняльного аналізу свідчать про те, що для осіб віком 35 років і більше, в найбільшій мірі, порівняно з першими двома віковими категоріями, характерним є вищий рівень афіліації, прагнення до самоствердження та комунікабельність. Так, в них є бажання отримати визнання на різних рівнях – професійному, соціальному та особистому. І тим самим поліпшити своє матеріальне становище, завоювати авторитет, побудувати успішну кар'єру. Коли людина самостверджується вона починає свідомо мислити, відповідати за свої вчинки та своє життя. Їм притаманне вміння налагоджувати контакти, здатність до конструктивного спілкування з іншими людьми. Комунікабельність є однією з визначальних навичок успішної соціальної взаємодії, що зачіпає як професійні, так і особистісні стосунки.

Таким чином, результати порівняльного аналізу дозволяють нам стверджувати, що найвищий рівень афіліації, комунікабельності та прагнення до самоствердження демонструють особи віком 35 років і більше. Досліджувані студенти, які представляють першу групу використовують селфі як спосіб задовольнити потребу у спілкуванні. Що стосується другої вікової групи, віком від 24 до 34 років, то вони з допомогою соціальних мереж задовольняють не лише потребу у спілкуванні, але й застосовують у професійних цілях.

-
1. Практическая психодиагностика: Методики и тесты. Учебное пособие / Ред. сост. Д. Я. Райгородский. – Самара: БАХРАХ-М, 2001. – 668 с.
 2. Фетискин Н. П. Социально–психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П.Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М.: Психотерапия, 2009. – 544 с.

Розділ V

ІМІДЖМЕЙКІНГ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІМІДЖУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Баранюк Н. І., Гоца В. М.,

*асистенти кафедри теоретичної та практичної психології
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Аналіз наукової літератури з питань вивчення управління персоналом показав, що основні праці науковців, спрямовані на з'ясування та дослідження різних аспектів що впливають на ефективність цього управління. Наприклад досягнення успіху організації в конкурентній боротьбі залежить від якості управління, а ефективно вирішення стратегічних і тактичних завдань організації потребує залучення висококваліфікованих спеціалістів. Успіхи чи невдачі перетворень в організації багато в чому будуть залежати від людей, які здійснюватимуть ці перетворення та керуватимуть цим процесом. Тому, у розвитку персоналу, підвищенні ефективності його трудової діяльності важливе місце займає соціально-психологічна політика організації. Соціально-психологічний розвиток організації означає зміни на краще в її соціальному середовищі – у тих матеріальних, суспільних і духовно-моральних умовах, в яких персонал організації працює, разом з сім'ями живуть та в яких відбувається розподіл і споживання благ, складаються об'єктивні зв'язки між особистостями, знаходять вираження їх морально-етичні цінності. З огляду на це проблема ефективного управління розвитком персоналу організації є актуальною.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні психологічних аспектів, що впливають на ефективність управління персоналом правоохоронних органів.

Методика і організація дослідження. Для проведення дослідження були використані наступні методики: методика «Дослідження різних типів організаційної культури» (Р. Харрісона) [3, с. 191–204]. Дана методика, дає можливість визначити стан «теперішньої» і «бажаної» організаційної культури в досліджуваній організації. Згідно цієї методики визначається чотири типи організаційної культури: культура влади, культура ролі, культура завдань, культура особистості.

Методика «Оцінка стилю управління» [2, с. 304–308]. Методика спрямована на діагностику рівня прояву стилю управління. Здійснивши теоретичний аналіз наукових джерел, ми можемо стверджувати, що одним із ключових чинників впливу на ефективність управління, є безпосередній стиль управління, якими володіють керівники різних ланок.

Методика «Вивчення мотивації до успіху» Т. Елерса [2, с. 127–129], яка спрямована на визначення рівня мотивації працівника до успіху (низька, середня, висока та надто висока мотивація до успіху). Зауважимо, що мотивація досягнення успіху – це стратегія поведінки людини, коли вона орієнтована на активність, досягнення результату, не боїться помилок, вживає різні дії та здатна йти на ризик. Мотивація досягнення успіху має позитивний характер. Під час такої мотивації, дії людини спрямовані на те, щоб досягти конструктивних, позитивних результатів. Люди, мотивовані на успіх, ставлять перед собою головну позитивну мету, досягнення якої розглядатиметься ними як успіх. Мотивація, є основою спрямованості особистості. Спрямованість особистості, є однією з найістотніших сторін особистості, які характеризують її мотиваційну сферу. Отже, спрямованість працівників також є одним із ключових факторів, що впливають на ефективність діяльності організації. Тому, для аналізу спрямованості персоналу, ми використали методику «Визначення спрямованості «на себе» – «на справу» – «на взаємодію». «Орієнтаційна анкета» В. Смейкала і М. Кучера» [1, с. 94–101], згідно із якою, ми з'ясуємо наступні шкали: спрямованість на себе – вказує, що орієнтація пра-

цівника спрямовану на пряму винагороду і задоволення безвідносно до роботи і співробітників, агресивність у досягненні статусу, владність, схильність до суперництва, дратівливість, тривожність, інтровертованість.

Таким чином, спрямованість формується на основі мотивації, але не тільки, оскільки формування як мотивації так і спрямованості особистості залежить від її характеру, саме тому для його вивчення ми використали методику «Типологія «акцентуйованих особистостей» К. Леонгарда (опитувальник Х. Смішека)» [4, с. 4–11]. Обрана нами методика, допоможе з'ясувати сутність тих рис характеру працівників, які є найбільш загостреними і в робочій обстановці проявляються найчастіше.

Дослідження проведено серед працівників керівного складу НПУ, на базі інституту післядипломної освіти та заочного навчання ЛьвДУВС, у якому пройшли тестування 70 досліджуваних.

Результати дослідження. Аналіз отриманих даних показав, що домінуючим типом реальної організаційної культури є культура ролі 53%, культура завдань 21%, культура особистості 14% та культура влади 12%. А бажаною організаційною культурою є культура завдань 59%, культура влади 23%, культура ролі 16% і культура особистості 2%. Аналізуючи наукову літературу, ми дійшли до висновку, що формування організаційної культури залежить від ряду психологічних факторів, серед яких стиль управління керівника, дослідивши який ми з'ясували, що авторитарний стиль управління на високому рівні представлений лише у 1%, на середньому рівні 7%, і на низькому рівні у 92% досліджуваних. Ліберальний стиль на високому рівні не проявляється у жодного із респондентів, у 12% представлений на середньому рівні та у 88% на низькому рівні, а демократичний стиль управління у 11% на високому рівні, в 69% досліджуваних на середньому рівні і у 20% проявляється на низькому рівні. Також важливим психологічним фактором, що може впливати на ефективність управління, є правильна мотивація до успіху. На підставі чого і була використана методика вивчення мотивації до успіху Т. Елерса. Згідно якої були отримані наступні дані у 47%

досліджуваних – середня мотивація до успіху, 40% – висока мотивація до успіху, у 13% – мотивація до успіху надто висока, низька мотивація до успіху у досліджуваних не спостерігається. Оскільки формування мотивації може залежати від спрямованості особистості, нами досліджено спрямованість персоналу, внаслідок чого отримано такі результати: 59% досліджуваних спрямовані на спілкування, 23% спрямовані на справу, а 18% керівних працівників спрямовані на себе. Ключовим фактором у формуванні спрямованості відіграє характер, дослідивши який, ми отримали такі результати, домінуючими типами акцентуацій характеру, які отримали високі показники є афективно-екзальтований тип, циклотимічний тип та дистимічний тип акцентуацій характеру.

Для з'ясування взаємозв'язку між отриманими результатами, проведено кореляційний аналіз за критерієм Пірсона та факторний аналіз. За результатами кореляційного аналізу впливає те, що кореляційний вплив на дані дослідження мають п'ять шкал (стаж роботи, афективно-екзальтований тип акцентуацій характеру, спрямованість на спілкування, середня мотивація до успіху, демократичний стиль управління), серед яких стаж роботи корелює із найбільшою кількістю шкал, а зокрема перебуває в прямому та оберненому зв'язку із 7 шкалами. Тому, стаж роботи персоналу є ключовим фактором, від якого залежить ефективність повноцінного функціонування організації.

Згідно проведеного факторного аналізу, створено 5-факторну модель: перший фактор стану організаційної культури, другий фактор акцентуацій характеру, третій фактор спрямованості, четвертий фактор настрою та п'ятий фактор стабільності. Дані факторного аналізу дозволяють стверджувати про наявність як опосередкованого, прямого та оберненого зв'язку між факторами. Найбільш однозначно і прямо пов'язані між собою перший та другий фактори, другий та третій. Фактор третій та четвертий перебувають в опосередкованому зв'язку, а четвертий та п'ятий в оберненому зв'язку, що підтверджується відсотковим поясненням розподілу емпіричних даних дослідження. Отже, взаємодія цих факторів вказує на те, що на ефективність управління персоналом впливає, стан організаційної культури, характер та спрямованість персоналу.

Отже, на підставі отриманих результатів можемо стверджувати, що на ефективність управління персоналом можуть впливати наступні психологічні аспекти: стаж роботи, стан організаційної культури, афективно-екзальтований тип акцентуацій характеру, спрямованість на спілкування, середня мотивація до успіху та демократичний стиль управління, де ключовим фактором впливу, є стаж роботи.

1. Батаршев А. В. Тестирование: Основной инструментарий практического психолога. – М.: Дело, 2003. – С. 94–101.
2. Комінко С. Б., Кучер Г. В. Кращі методи психодіагностики. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 406 с.
3. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Ред.-сост. Д. Я. Райгородский. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2002. – С. 161–169.
4. Соціально-психологічні опитувальники. Методичний посібник. – Львів: ВЦ ЛДУВС, 2007. – С. 4–11.

Бова В. П.,

студентка факультету № 7

Львівського державного університету внутрішніх справ

Калька Н. М.,

старший викладач кафедри психології факультету № 7

Львівського державного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ

Складні політичні, соціальні та економічні зміни, що відбуваються в суспільному житті нашої країни, безпосередньо впливають на формування іміджу патрульної поліції. Сьогодні МВС активно використовують сучасні пар-технології, спрямовані на підвищення іміджу працівників органів внутрішніх справ.

Термін «імідж» набув широкого застосування ХХ столітті. Базові ідеї щодо трактування іміджу прослідковуються ще у працях К. Юнг. Він зазначав, що образи, які ми спостерігаємо, впливають на нас не тільки свідомо, а значна частина діє на нас не усвідомлено, оскільки свідомість особистості – це ще не вся психіка».

Багатоаспектні трактування іміджу присутні в працях А. Н. Веселовського. Він вважає, що імідж – об'єктивний фактор, що відіграє істотну роль в оцінці будь-якого соціального явища чи процесу.

Згідно лумачного словника Вебстера термін «імідж» (від латинського *imago*, пов'язаного з латинським словом *imitari*, що означає «імітувати») – це штучна імітація або надання зовнішньої форми будь-якому об'єкту і, особливо, особі. Він є уявленням про людину чи товар, що цілеспрямовано формується в масовій свідомості за допомогою ЗМІ, реклами чи пропаганди [1]. Тому процес утворення образу може протікає як на свідомому, так і на підсвідомому рівнях.

Активні наукові пошуки в рамках дослідження іміджу проводять О. А. Петрова, А. Ю. Панасюк, Є. Б. Перелигіна, В. М. Шепель та ін.

Перш за все, у технології створення іміджу беруть до уваги:

- пошук відмінних якостей, що виокремлюють об'єкт з поміж інших;
- акцент на певних особистісних якостях;
- вписування у певний ідеальний образ;
- символічне насичення об'єкта;
- створення візуальних характеристик з використанням різноманітних символів;
- символізація автономних сфер особистості (зовнішній вигляд, постава, зачіска тощо);
- вплив на засоби масової комунікації.

У формуванні іміджу важливо дотримуватися наступних принципів:

- принцип повторення (створений образ слід фіксувати у людській пам'яті за допомогою постійного повторення);
- принцип безперервного посилення впливу (аргументоване та емоційне звернення);
- принцип подвійного виклику (інформація, яку несуть за допомогою іміджу, перш за все, повинна сприйматися емоційно).
- Щодо формування загального іміджу, то він складається з позитивного та негативного образу. В основу позитивного входять: формування довіри до патрульного, відповідна ступінь його сприйняття, що можуть втілюються в будь-яких

атрибутах, знаках, написах, уніформі, звичках; популяризація образу. Позитивний досвід завжди переноситься на конкретні дії, зумовлюючи стабільні довірливі відносини до нього. Для того, щоб такий позитивний образ працював на самого працівника ОВС його потрібно підкріпити такими характеристиками як: «естетичність» образу в цілому; сформованість гармонійного, цілісного образу; стійкість позитивних рис у свідомості і поведінці, обумовлена їх постійним проявом; знання та використання етикету, норм поведінки і спілкування, витриманість і культурність манер; що забезпечує адекватність сприйняття цілісного образу.

До негативного образу можна віднести: мотивацію самого працівника, економічне забезпечення; переживання постійного стресу та страх осуду суспільства; а також формування негативного образу зі сторони засобів масової інформації.

У формуванні іміджем патрульного нової поліції значну роль відіграв образ, створений ЗМІ, що має потужний вплив на свідомість людей, а також емоційно психологічне забарвлення цього образу та імідж кожного з працівників, оскільки кожен з них вкладає в загальний імідж частку власного [2].

Однак ми не можемо говорити тільки про вплив іміджу на свідомість людей, також ми не повинні забувати і про формування іміджу на підсвідомому рівні створення образу. Тому цей процес повинен базуватися на глибинній, емоційної, архетипічній сфері людської психіки.

Отже, на сьогоднішній день відбувається поступове формування позитивного іміджу поліцейського, що впливає на зростання довіри громадян до них і відповідно викорінення застарілий образу, що відповідного забезпечить сприймання його як особи, що має своїм вищим професійним обов'язком допомогти.

-
1. Королько В. Г. Основи публік рілейшз: навч. посібник / В. Г. Королько. – Київ: Інститут соціології НАН України, 1997. – 184 с.
 2. Панасюк А. Ю. Формування іміджу. Стратегія, психотехнології, психотехніки / А. Ю. Панасюк. – М.: ОМЕГА-Л, 2008. – 266 с.
 3. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. К. Г. Юнг – Львів: Астролябія, 2012. – 588 с.

Бондаренко В. А.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри іноземних мов
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Кузьо Л. І.,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ

Реформування поліції спричинило зміну системи кадрового забезпечення, внесло корективи в організаційно-правові форми діяльності та взаємодії з громадянським суспільством щодо кадрових питань. Реформування націлене на вирішення складного соціального завдання – подолати кризу довіри суспільства, виробити нові організаційно-правові форми взаємодії поліції і суспільства, забезпечити врахування громадської думки при оцінці діяльності органів поліції, розробити сучасні показники ефективності роботи правоохоронних органів.

Невипадково освітній і культурний рівень поліцейських розглядається як основний чинник, що забезпечує прогресивний розвиток поліції, а поліцейську освіту як потужний резерв підвищення ефективності поліцейської діяльності. У системі правоохоронних органів країн ЄС поліція вважається основною структурою, яка забезпечує безпеку і підтримання правопорядку [1]. У кожній країні існує власна система підготовки та розстановки фахівців для поліції, що склалася під впливом територіальних, історичних, політичних, соціально-економічних чинників і особливостей національних правових систем. У кадровому менеджменті поліції розвинених зарубіжних країн дуже широко використовується компетентнісний підхід. Розроблено каталоги профілів професійних компетенцій, методичний та критеріальний інструментарій для їх оцінки під різні посади поліції.

Фахівці ЄС, які здійснюють відбір і розстановку кадрів в поліції, розглядають компетенції як здатність, можливість пов'язаних, але різних наборів поведінки, наміри людини, що проявляються у відповідних ситуаціях правоохоронної діяль-

ності. У поліції країн ЄС сформувалися різні методологічні та технологічні основи введення в практику кадрового менеджменту компетентнісного підходу: поведінковий (США), функціональний (Велика Британія), багатовимірний і цілісний (Франція та Німеччина).

Особливостями професійного відбору та розстановки кадрів в поліцейські структури Великобританії, США, Німеччини та Франції є високий конкурс на вакантні місця, комплексне вивчення різних властивостей і якостей претендентів, чітка послідовність на етапах просування по службі (відбір громадян під час вступу на навчання та службу, відбір співробітників для подальшого навчання і переміщення на посади, що вимагають більш високої кваліфікації, відбір кандидатів, що претендують на керівні посади), участь фахівців з професійного психологічного відбору. Крім того, прийняті особи на службу в ці структури, перш ніж зайняти будь-яку, навіть найнижчу посаду, зобов'язані пройти підготовку в одному зі спеціальних відомчих навчальних закладів. У цих державах надзвичайно велика увага приділяється створенню високого іміджу правоохоронних органів в суспільстві [2, с. 273–275].

Сучасні перетворення в розстановці кадрів у системі МВС України визначені вимогами Закону України від 02.07.2015 р. «Про Національну поліцію», наказу МВС України від 15.01.2015 р. № 29 «Про затвердження Порядку відбору кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів МВС України» [3]. Концепція реформування МВС передбачає розстановку кадрів відповідно до принципів об'єктивності, змагальності і антикорупційності. Основна мета розстановки кадрів – формування професійно компетентних, активно діючих службових колективів в поліції.

При призначенні на посаду поліцейського реалізуються принципи рівного доступу громадян відповідно до їх здібностей та професійної підготовки, з єдністю вимог до них, з професіоналізмом і компетентністю претендентів. У психологічному забезпеченні розстановка кадрів передбачає професійний психологічний відбір. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський повинен мати професійно значущі психологічні якості, психологічну стійкість і готовність

до виконання службових завдань; знати та виконувати посадову інструкцію, положення інших документів, що визначають службові обов'язки; дотримуватися при виконанні службових обов'язків прав та законних інтересів громадян; підтримувати рівень кваліфікації, необхідний для належного виконання службових обов'язків; проходити в установленому порядку професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації, стажування; вміти зберігати таємницю; дотримуватися вимоги службового поведіння.

Відповідно до Положення про патрульну службу МВС патрульна служба керується Конституцією України, загально-визнаними принципами і нормами міжнародного права, міжнародними договорами України, законами, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правовими актами МВС України. Організація діяльності здійснюється на основі планування, поєднання єдиначальності у вирішенні питань оперативно-службової діяльності, колегіальності при їх обговоренні, персональної відповідальності кожного керівника, поліцейського за якісне виконання посадових інструкцій і окремих доручень.

Патрульна служба, відповідно до покладених на неї завдань, здійснює:

- цілодобове патрулювання території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку, громадської безпеки та контролю за дотриманням правил дорожнього руху, забезпечення його безпеки. У разі необхідності здійснює регулювання дорожнього руху;

- реагування на повідомлення про правопорушення, надання невідкладної допомоги; своєчасне реагування на повідомлення про вчинення правопорушень, а також з метою надання допомоги громадянам. Надає невідкладну допомогу потерпілим від нещасних випадків, правопорушень, аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій до прибуття на місце компетентних служб;

- самостійне виявлення правопорушень під час патрулювання та в інших випадках, передбачених законодавством, звертає увагу на правопорушення з метою їх запобігання, припинення, документування і притягнення до відповідальності;

– припинення кримінальних і адміністративних правопорушень, застосовуючи для цього передбачені законодавством права та повноваження; у випадках та в спосіб, передбачені законодавством, розглядає справи про адміністративні правопорушення і застосовує заходи адміністративного впливу до правопорушників;

– затримання правопорушників та доставлення їх до підрозділів поліції. У випадках, визначених законодавством, здійснює затримання особи та її доставлення, а також застосовує інші заходи забезпечення провадження відповідно до законодавства;

– з метою забезпечення подальшого розслідування вживає заходів щодо охорони та збереження місця події в первинному, незміненому стані до прибуття уповноважених осіб, зокрема слідчих оперативних груп;

– співпрацю з іншими структурними підрозділами поліції;

– реалізуючи підхід «поліція та громада», співпрацює з населенням та громадськими організаціями з метою підвищення рівня громадської безпеки, запобігання вчиненню правопорушень та встановлення довірливих відносин між поліцією та населенням;

– виконання інших повноважень, передбачених нормативно-правовими актами МВС [4].

У структуру підрозділів патрульної поліції входять: підрозділи патрульної служби; дорожньої поліції; адміністративно-юрисдикційної роботи.

Згідно з діючими нормативно-правовими актами і організаційно-штатним розкладом виділено три основні групи посад патрульної поліції: інспектора з адміністративної практики, поліцейські патрульної служби; поліцейські дорожньої поліції.

Патрульна служба поліції виконує функції охорони громадського порядку і безпеки та забезпечення безпеки дорожнього руху на вулицях, об'єктах транспорту і інших громадських місцях, в містах і інших населених пунктах [3]. Метою діяльності є досягнення високого рівня особистої та майнової безпеки громадян, безпеки руху при раціональному використанні сил і засобів поліції. Організація діяльності патрульної

служби відповідає принципам законності, гуманізму, поваги прав людини, гласності.

Соціальна значущість патрульної служби надзвичайно висока. Поліцейські оберігають і захищають громадян від злочинних посягань, взаємодіючи з населенням і громадськими об'єднаннями. Важкість праці патрульного зумовлена: ненормованим робочим днем, великим нервово-психічним навантаженням, поганим харчуванням під час служби, необхідністю прийняття рішення в короткий час, надмірною кількістю контактів з людьми, сильним емоційним напруженням, миттєвою мобілізацією та готовністю до протистояння, частим контактом з криміногенними верствами населення [5, с. 489–490].

Характер службових обов'язків поліцейського патрульної служби пред'являє багато вимог до професійних якостей, зовнішнього вигляду, жестикуляції, міміки, лексики, тону, манер поведінки, вчинків – все це привертає до себе увагу оточуючих і викликає з їх боку схвалення або засудження. Успішне вирішення службових завдань багато в чому зумовлено здатністю поліцейського встановлювати правильні стосунки з громадянами. Це одна з важливих професійних вимог. Діяти зрозуміло для громадян – це ще одна з особливостей несення служби. Бути справедливим і твердим у своєму рішенні – невід'ємна якість патрульного [6, с. 28–30].

Поліцейські дорожньої поліції (складової частини патрульної служби) здійснюють оперативно-профілактичні, контрольні, наглядові та дозвільні функції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, одночасно беруть участь у забезпеченні охорони громадського порядку та боротьбі з правопорушеннями у своїх квадратах.

Одним з найважливіших принципів діяльності поліції є відкритий і публічний характер. Діяльність поліцейських патрульної служби будується відповідно до принципів законності, гуманізму, поваги прав людини, гласності. Процес виконання обов'язків носить відкритий характер, доступний візуальному спостереженню з боку учасників дорожнього руху. Основними завданнями у зазначеній сфері є: збереження життя, здоров'я та майна учасників дорожнього руху, захист їх законних прав і інтересів, а також інтересів суспільства і держави; забезпе-

чення безпечного та безперервного руху транспортних засобів; попередження та припинення правопорушень у сфері дорожнього руху.

Поліцейські патрульної служби повинні мати необхідну професійну підготовку, бути дисциплінованими та пильними, діяти рішуче, сміливо і наполегливо, мати високі моральні якості. У зверненні з громадянами повинні бути ввічливими та тактовними, їх дії – законними та зрозумілими особам, щодо яких вони здійснюються. Психологічними особливостями цієї діяльності є інтенсивність і різноманітність міжособистісних комунікацій. Поліцейський спілкується з різними категоріями учасників дорожнього руху, які відрізняються за віком, соціальним станом, професією, освітнім і культурним рівнем, водійським стажем і іншими ознаками, що відбивається в закономірностях міжособистісного пізнання.

Інспектор з адміністративної практики здійснює виконання наказів, вказівок, планів МВС, Головних управлінь, управлінь Національної поліції та територіальних органів поліції з питань виконання адміністративного законодавства. Узагальнює і аналізує результати виконання вимог нормативних документів, вказівок, планів по виконанню адміністративного законодавства. Узагальнює статистичні дані за результатами припинення адміністративних правопорушень.

Інспектори з адміністративної практики повинні мати необхідну кваліфікацію, спеціальну та професійну підготовку, бути дисциплінованими, мати високі моральні якості, стійко переносити труднощі, пов'язані зі службою. У зверненні з громадянами повинні бути ввічливими і тактовними, їх дії – законними і зрозумілими особам, щодо яких вони здійснюються.

Таким чином, професійна діяльність поліцейського патрульної служби характеризується як вельми складна, емоційно насичена діяльність, яка відрізняється стресогенним впливом, що пов'язаний з діями екстремальних чинників, які створюють проблемні ситуації. Цих факторів безліч і вони за своєю природою відрізняються різноманітністю. Найбільш поширеними екстремальними факторами, які ускладнюють професійну діяльність поліцейського патрульної служби,

є психічні перевантаження, часте виникнення непередбачених надзвичайних ситуацій, високий ступінь відповідальності, тривалі емоційні конфлікти.

1. Шілстон Т. Досвід ЄС: чому нова поліція має навчитися чути громаду / ТімотіШілстон // Консультативна місія ЄС. 26 лютого 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euointegration.com.ua/experts/2016/02/26/7045454/>
2. Петросова О. В. Європейська система освіти підготовки управлінських кадрів у правоохоронній сфері / О. В. Петросова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Nvamu_upravl_2012_2_37.pdf
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
4. Наказ МВС України від 02.07.2015 р. № 796 «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>
5. Шинкаренко І. О. Психологічні особливості профілактичної діяльності та напрямки удосконалення професійно-психологічної підготовки працівників кримінальної міліції / І. О. Шинкаренко // Наук. вісник Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2013. – № 3. – С. 487–497.
6. Єсімов С. С. Формування професійно важливих якостей міліціонерів підрозділу із супроводу поїздів у процесі їхньої діяльності / С. С. Єсімов // Наук. вісник Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія психологічна. – 2014. – № 2. – С. 24–33.

Блажівський М. І.,

*старший викладач кафедри психології управління
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ПОКАЗНИКИ АДАПТОВАНOSTІ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

До персоналу МВС висувають досить високі вимоги у професійній підготовленості до роботи, що зумовлено особливостями та необхідністю оволодіння певними професійними навичками для реалізації основної мети. Досягнути успіху у професійній діяльності може психологічно адаптований працівник.

Найчастіше молодий працівник, який тільки приступив до служби в МВС, зіштовхується з великим обсягом самостійної професійної роботи, йому необхідно засвоїти норми і цінності колективу, ввійти в складну систему міжособистісних взаємовідносин, зайняти своє місце в громадському житті підрозділу та самоутвердитися, проявити свої схильності, інтереси і можливості. Психологічна адаптація – це процес встановлення оптимальної відповідності особистості до навколишнього середовища в процесі діяльності. Зрозуміло, що такі властивості, як гальмування мислення та низька швидкість переробки інформації, обмежений діапазон сприйняття, порушення функції пам'яті гальмують адаптацію; висока рухливість нервових процесів, навпаки, її підвищує.

Психологічна адаптація в процесі професійної діяльності залежить від психічних властивостей працівника, його психічного стану, психологічних реакцій на стреси, що виникають на роботі, кваліфікації та культури людини, особливостей професійної діяльності, конкретних умов праці тощо.

У процесі адаптації можна виділити три періоди: адаптаційна напруга, стабілізація та адаптаційне стомлення. Зближення цих двох систем понять особливо чітко виявляється при вивченні професійної діяльності в екстремальних умовах.

Професійна адаптація молодого працівника МВС містить у собі ряд етапів.

1. У перші дні служби в молодого працівника відбувається ознайомлення з його професійною діяльністю. На даному етапі він повинний освоїти основні нормативні акти, посадові інструкції, одержати інформацію про всі елементи своєї діяльності, бути спроможним охарактеризувати основні вимоги до своєї роботи.

2. На другому етапі працівник повинний перейти до самостійної діяльності в повному змісті цього слова. З'являються елементи творчості. Працівник ефективно здійснює свої функціональні обов'язки, спроможний замінити іншого працівника за суміжним фахом.

3. Етап професійної майстерності, високого ступеня суспільної діяльності, перевищення встановлених норм. Працівники, які досягли високого рівня професійної майстерності, складають професійне ядро підрозділу.

У цілому тільки – що прийнятих на службу молодих працівників із позиції професійної адаптації можна умовно поділити на декілька груп:

– працівники, які легко опановують фах і швидко входять у колектив органу або підрозділу внутрішніх справ (ті, що служили в системі МВС, позаштатні працівники, члени сімей працівників МВС). Вони і до прийняття на службу знали основні елементи професії;

– працівники, які легко опановують професію (наприклад, випускники ВУЗів МВС), але для яких потрібна соціальна адаптація;

– працівники, для яких необхідні усі види адаптації до професії й до колективу. Це найважча категорія з позиції адаптації.

Про рівень адаптованості молодого працівника можна судити з ряду об'єктивних та суб'єктивних показників.

До загальних об'єктивних показників відносять: продуктивність праці, рівень кваліфікації, кількість розкритих злочинів, службову дисципліну, норми і цінності колективу, статус особистості в даному колективі.

До загальних суб'єктивних показників можна віднести: задоволеність працею, відчуття свого росту і перспективи, «тягу» до свого колективу, усвідомлення соціальної значимості своєї праці, легкість спілкування і т. д.

Проте професійна адаптація не для всіх молодих працівників закінчується успішно. Часом незадоволеність роботою призводить до розчарування, бажання перемінити місце роботи, а то і зовсім звільнитися з МВС.

Сьогодні сформульовані деякі критерії, відповідно до яких оцінюється психологічна адаптація в умовах визначеної професійної діяльності:

1) успішність діяльності (виконання трудових завдань, ріст кваліфікації, необхідна взаємодія з членами робочої групи й іншими особами, що впливають на професійну ефективність);

2) здатність уникати ситуацій, що створюють загрозу для трудового процесу, і ефективно усунути виниклу загрозу (запобігання травм, аварій, надзвичайних подій);

3) здійснення діяльності без суттєвих порушень фізичного здоров'я.

Таким чином, психологічна адаптація молодого працівника до діяльності в органах внутрішніх справ – процес встановлення оптимальної відповідності особистості до оточуючого середовища в процесі професійної діяльності. Психологічна адаптація в процесі професійної діяльності залежить від психічних властивостей працівника, його психічного стану, психологічних реакцій на стреси, що виникають на роботі, кваліфікації та культури людини, особливостей професійної діяльності, конкретних умов праці тощо.

1. Андросюк В. Г., Казміренко Л. І., Медведєв В. С. Професійна психологія в ОВС. Загальна частина: Курс лекцій. – К., 1995.
2. Кондаков И. М. Экспериментальный анализ некоторых структурных особенностей профессиональных интересов // Психологическая наука и образование. – 1997. № 1. С. 62–74.
3. Некоторые проблемы подготовки кадров в высших учебных заведениях системы МВД Украины / А. М. Бандурка, П. И. Орлов // Человеческий фактор в повышении эффективности деятельности правоохранительных органов: Матер. Междунар. науч. – практ. конф. – Луганск, 1995. С. 26–31.
4. Соціологічне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ: навч.-практ. посібник / О. М. Бандурка, В. О. Соболев, І. П. Рущенко, О. Н. Ярмиш. – Х., 1996. 35 с.

Зубач І. М., Калька Н. М.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФОЛОГІЧНОГО СКРИНІНГУ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ У НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ

Насьогодні сфера застосування поліграфа стрімко зростає, оскільки будучи потужним знаряддям виявлення неправдивості інформації, стає ефективним засобом впливу у сфері професійної діяльності, зокрема професійного відбору.

Активно поширюється практика поліграфологічних досліджень у системі правоохоронних органів, де основними напрямками його використання є:

- 1) скринінг, що полягає у прийомі кандидатів на службу в правоохоронні органи;
- 2) кадрові та службові перевірки;
- 3) перевірка інформації на достовірність;
- 4) проведення кадрових перевірок (скринінгів) працівників МВС, що переміщуються по посадах або висунуті на вищі службові посади;
- 5) здійснення планових перевірок працівників МВС, які тривалий час контактують з кримінально-небезпечним контингентом;
- 6) корупційна діяльність та причетність до неї працівників МВС [2].

Особливої актуальності в умовах реформування системи правоохоронних органів набуває застосування поліграфу при відборі кадрів до Національної поліції України, зокрема їхнього керівного складу.

Оскільки значно зросли вимоги до працівників правоохоронних органів з боку суспільства, то відповідно і збільшилися запити до таких професійних та особистісних якостей, як чесність, відповідальність, гідність тощо.

Тому використання поліграфу, особливо в силових структурах, набуває великої популярності у зв'язку точністю та високою об'єктивністю результатів, отримання викривленої чи прихованої інформації, в той час як застосування інших методів та методик не дає такого результату.

Основними цілями застосування поліграфу в умовах відбору кадрів та переатестації працівників Національної поліції є перевірка роботи в екстремальних умовах, вивчення надійності персоналу, попередження негативних явищ серед особового складу, оформлення допуску до державної таємниці та конфіденційної інформації [1].

Скринінгові поліграфологічні перевірки у процесі комплектування особового складу працівників Національної поліції є якісним відбором, підбором і розстановкою кадрів, насамперед для визначення обіймання відповідних посад у

правоохоронних органах України та визначення професійної придатності відносно окремих працівників МВС [1].

Під час проведення поліграфологічного тестування експерт-поліграфолог може успішно виявити приховувані або викривлені анкетні дані, мотиви вступу у професійну правоохоронну діяльність, причини поновлення, переміщення на інші посади в МВС, визначити прояви девіантної поведінки та їх особливості, в тому числі й адиктивні поведінкові стратегії (вживання алкоголю, наркотиків, ігрова та комп'ютерна залежності тощо), визначити факти асоціальної та антисоціальної поведінки в минулому, досвід корупційної діяльності, скоєння службових і посадових злочинів у минулому, а також наявність кримінального минулого або існуючих зв'язків із кримінальним світом, схильності до суїцидальних або депресивних станів, інтолерантне ставлення до осіб інших етнічних, релігійних або соціальних груп. [2].

Особливу увагу під час проведення поліграфологічного скринінгу у переатестації працівників МВС слід звернути на участь у корупційних схемах та корупційні дії, особливості наявних зв'язків з кримінальними елементами, причетність до фальсифікації і підробки документів.

Щоб забезпечити якісний відбір кадрів у Національну поліцію, слід популяризувати та реалізовувати поліграфологічне тестування на етапі вступу випускників у відомчі ВУЗи системи МВС, що сприятиме формуванню нової генерації поліцейських з оновленим стилем мислення та позитивними установками на професійну діяльність.

Завдяки методу інструментальної детекції за допомогою поліграфа під час кадрових відборів у системі МВС легко вирішується проблема формування особового складу підрозділів з компетентних та надійних працівників та уникнення чималої кількості професійних ризиків.

-
1. Морозов В. С. Применение полиграфа при кадровом отборе / В. С. Морозов // Психопедагогика в правоохранительных органах. – № 1. – 2002. – С. 27–29.
 2. Мотлях О. І. Актуальні питання щодо застосування поліграфа в діяльності органів внутрішніх справ України / О. І. Мотлях // Матеріали

- III Міжнародної науково-практичної конференції «Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи» (Київ, 7–8 листопада 2015 року). – С. 38–42.
3. Половникова Ж. Ю. Применение полиграфа в системе МВД Украины [Електронний ресурс] / Ж. Ю. Половникова. – Режим доступу: <http://www.poligraph.com.ua/crimpol/article2.htm>.
 4. Тичина О. М. Возможности использования полиграфа под час відбору кадрів до органів внутрішніх справ / О. М. Тичина, А. В. Яловенко // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи» (Київ, 7–8 листопада 2015 року). – С. 215–219.

Кісіль З. Р.,

*доктор юридичних наук, професор, декан факультету № 7
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ КАДРІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Питання первинної професійної підготовки, підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломної освіти персоналу для Національної поліції України є вкрай актуальним. Адже, освіті, ще з часів Сократа, Платона і Аристотеля відводилася роль домінуючої детермінанти розвитку суспільства, якій притаманна соціальна функція – готувати освічених людей, спроможних покращувати рівень та якість життя.

Нині вкрай важливою є проблема покращення професійно-психологічної підготовки кадрів Національної поліції України, враховуючи як суспільно-значиму спрямованість їх діяльності в частині забезпечення законності й правопорядку. Ризиконебезпечний і екстремальний характер їх діяльності, постійно зростаючий рівень складності умов і чинників, що супроводжують соціальні зміни ставить перед поліцейськими завдання – повсякчасного підвищення рівня професіоналізму, вироблення практичних навичок та умінь та застосування їх у практичній діяльності.

Новий етап реформування МВС України розпочато з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію». Реалізація

даного етапу неможлива без урахування готовності поліцейських до несення служби в практичних підрозділах та їх рівня кваліфікаційного навчання, що в свою чергу, передбачає і відповідні зміни у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання.

На сьогодні для розвитку Української держави важливим є чітка побудова цілей, форм та методів національної освіти загалом і систем професійного навчання поліцейських, зокрема. Як свідчить досвід, в суспільстві мала місце концепція «освіта на все життя». Реалії сьогодення дають нам підставу стверджувати про зміну парадигми освіти, що в свою чергу вимагає зміни формулювання «освіта на все життя» на нове «освіта через усе життя».

Завдання, які покладені на Національну поліцію, а саме: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1, ст. 2] потребують від працівників Національної поліції постійної професіоналізації, а також запровадження сучасних технологій їх підготовки.

На жаль, нині в системі відомчої освіти існують певні проблеми, які слід вирішувати негайно, а саме: використання науково-педагогічними працівниками застарілих методів викладання, неякісний відбір абітурієнтів до вступу у ВНЗ МВС України, неготовність випускників до виконання покладених на них обов'язків, низький зворотній зв'язкою між комплектуючими підрозділами та закладами освіти та ін.

Тому, перед МВС України стоїть вкрай важливе питання в частині пошуку найоптимальніших шляхів покращення діяльності правоохоронних органів та якості підготовки поліцейських нової генерації. Априорі, якість підготовки працівників Національної поліції залежить від багатьох детермінант, серед яких домінуючими є: узагальнення наукових розвідок учених-поліцейстів та вивчення передового зарубіжного досвіду у цій царині.

В Законі України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства

права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 6), що відповідає стандартам правоохоронної діяльності усіх провідних європейських країн. Європейський вибір України вимагає: змінити вектор діяльності правоохоронних органів з репресивно-каральної на обслуговуючу функцію; провести демілітаризацію; реалізувати політичну нейтральність (ст. 10); здійснювати свою діяльність у форматі відкритості і прозорості (ст. 9); взаємодіяти з населенням на засадах партнерства (принцип «community policing») (ст. 11) [1].

Ми вважаємо, що під час реалізації реформування освіти у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання потрібно опиратися на досвід країн у яких успішно функціонує поліцейська система. Проте нам не потрібно хвилюватися про розбіжність у культурних, політичних, правових традиціях, менталітеті, позаяк, поліцейські в європейських країнах та США вирішуються ті самі проблеми в частині надання поліцейських послуг у забезпеченні публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; сучасним викликам і загрозам, злочинам терористичного й транснаціонального характеру, не часто об'єднуючи зусилля на міждержавному рівні.

Важливо зазначити й те, що запозичення зарубіжного досвіду, застосування єдиних уніфікованих стандартів поліцейської підготовки є вкрай необхідним для імплементації його у вітчизняний досвід. Адже, реформи поліцейської діяльності, як правило, проводили в контексті реалізації адміністративної реформи державного управління.

В Європі зважаючи на різні макро- і мікросоціальні детермінанти сформувалися різні моделі підготовки поліцейської освіти, а саме:

- французька, яка у своїй концепції використовує централізований принцип управління освітою. Навчання поліцейського за французькою моделлю підготовки триває – 4,5 років;
- британська, яка у своїй концепції використовує децентралізований принцип управління освітою. Даній системі характерно надання поліцейському тільки вузької спеціалізації;

– німецька, суть якої полягає у призначенні на вищу посаду тільки тих хто пройшов практику й підвищив рівень кваліфікації. Тривалість навчання на всіх трьох рівнях в загальному триває – 7,5 років [2].

Сама підготовка поліцейських у відомчих навчальних закладах країн Євросоюзу проводиться на трьох рівнях. Так, *на першому рівні* майбутні поліцейські отримують знання із «загального, спеціалізованого та завершальних курсів», після чого складають іспити на заміщення вакантної посади молодшого складу поліції. Випускники першого рівня отримують атестат про середню поліцейську освіту; *на другому рівні*, підготовка поліцейських провадиться у вищих школах поліції, по завершенні якої випускники отримують диплом про вищу поліцейську освіту, який надає їм право обіймати посади середнього складу поліції; *на третьому рівні*, здійснюється підготовка старшого складу поліції в провідній поліцейській академії з видачою сертифіката про вищу поліцейську управлінську освіту.

Аналізуючи досвід країн Європейського Союзу, в частині підготовки поліцейських кадрів, дає нам підстави стверджувати про певні позитивні аспекти, які б можна було би запозичити і МВС України. Так, випускники поліцейських закладів освіти першого і другого рівнів отримують освіту, що еквівалентна до відповідної освіти цивільних вишів. Важливо зазначити, що на усіх трьох рівнях у поліцейських закладах держав Європи освітній процес організовується відповідно до вимог Болонського процесу, що дає змогу випускникам займати посаду поліцейського у всіх країнах Євросоюзу або в себе на батьківщині, а також займати посади в цивільних структурах.

Професіоналізм поліцейських досягається не лишень під час навчання у фахових навчальних закладах, а й за рахунок постійного вдосконалення професійної майстерності впродовж всієї діяльності на посаді поліцейського. Зарубіжний досвід підготовки поліцейських дає нам підставу стверджувати про те, що поліцейські дотримуються концепції освіти – освіта протягом всього життя, позаяк від того залежить їх кар'єрне зростання, присвоєння чергових спеціальних звань, грошове забезпечення, соціальний захист та ін.

Новим поштовхом для покращення діяльності поліції у багатьох країнах ЄС є реалізація синтезованої моделі тактики боротьби зі злочинністю та участі громадськості у цій діяльності, котра носить назву – Community Policing. Ця модель передбачає зміну вектору діяльності поліції з репресивної на проактивну, шляхом надання населенню соціальних послуг поліцейського піклування, що в свою чергу підвищує рівень довіри населення до поліції.

Цікавим і слушним є американський досвід підготовки персоналу поліції – на посади поліцейських призначають осіб, які здобули відповідний освітній ступінь. Позаяк, у відомчих навчальних закладах США здійснюється лише професійна підготовка поліцейського, тому вона не вважається дипломованою. Для здобуття вищої освіти в США потрібно вступати в університети й коледжі, котрі не є складовою поліцейської системи (схожу модель сьогодні реалізовано в Грузії).

Варто зауважити, що для всіх розглянутих нами освітніх систем підготовки поліцейських притаманно: *по-перше*, високий професіоналізм інструкторів та педагогів; *по-друге*, домінування дисциплін практичного спрямування та використання в освітньому процесі інтерактивних методів навчання; *по-третє*, належний рівень матеріально-технічної бази поліцейських освітніх закладів; *по-четверте*, освітній процес побудований таким чином, що майбутні поліцейські отримують належні знання і практичні навички щодо реалізації покладених на них завдань (accomplishments and skills); *по-п'яте*, використання полігонів, які сприяють засвоєнню навичок використання заходів примусу (experiential learning); *по-шосте*, неухильний контроль за засвоєнням матеріалу.

Отже, проаналізувавши зарубіжний досвід підготовки поліцейських можна стверджувати, що існує безліч альтернатив для реформування освітньої діяльності в закладах освіти із специфічними умовами навчання. До першочергових заходів, на думку автора, слід віднести:

1. Розроблення сучасної концепції реформування системи професійної підготовки кадрів для Національної поліції України;

2. Прийняття Законів України «Про реформування системи освіти МВС України та підвищення якості підготовки полі-

цейських», «Про відомчу систему професійного навчання поліцейських у ВНЗ МВС України»;

3. Активізувати процеси сертифікації Національної поліції України щодо надання освітянських послуг відповідно до вимог системи ISQ 9000;

-
1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII/ Електронний режим доступу / <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
 2. Черней В. В. Актуальні проблеми реформування системи освіти МВС України в контексті європейських стандартів / В. В. Черней // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 4. – С. 3 – 16.

Ковальчук З. Я.,

професор кафедри психології

*Львівського державного університету внутрішніх справ,
доктор психологічних наук, доцент*

ПСИХОЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ У ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Сьогодні, в умовах становлення української держави та інших істотних суспільних змін загострюється проблема ефективності управління суб'єкта собою і соціальними процесами. Сформована професійна свідомість як психічний процес є надзвичайно важливим ресурсом для вирішення багатьох завдань в професійній діяльності людини.

Для успішного здійснення таких функцій професійної свідомості як здатність до регулювання та саморегулювання, до контролю й самоконтролю, до усвідомленого вибору з кількох альтернатив та багатьох інших постала необхідність вивчення сформованості у працівників МВС «управлінської свідомості» [5] як складової їх професійної свідомості. Проблема формування правосвідомості особистості піднімалася у працях Л. Ф. Бурлучука [2], професіогенезу компетентностей, психогієни у працівників внутрішніх справ – О. М. Цільмак [9], С. І. Яковенко [8;9].

Незрілість або порушення функцій управлінської свідомості [5] у суб'єкта професійної діяльності веде до малоефективних

дій, а відтак до малоефективної діяльності індивіда Є. О. Клімов [7], Л. М. Карамушка [6], втрати особистісної вимогливості Ж. П. Вірна [3] та якості життя, психологічного здоров'я С. І. Яковенко [8], недосягнення особистісної, професійної зрілості К. А. Абульханова-Славська [1], А.О. Деркач [4] і як наслідок веде до не якісного виконання своїх професійних обов'язків.

Як психічний феномен Управлінська свідомість досліджувалась нами в науковому полі психосемантики – дисципліни, яка спеціалізується на дослідженні індивідуальних систем значень. Використання методологічного підходу та методичного апарату психосемантики дозволило сутнісне виявити структуру, функції, властивості та семантичне наповнення управлінської свідомості [5].

Психосемантичний формат отриманих результатів дослідження управлінської свідомості дає нам змогу відчувати й зрозуміти світ міжособистісної взаємодії й конкретної професії очима працівників, відчувати способи, якими вони осмислюють світ та виявити семантики, що належать психічному явищу – управлінська свідомість.

Налагодження взаємин у діловій сфері, підвищення ефективності в професійній діяльності за рахунок процесів саморегулювання, самоконтролю, самоорганізації та приймання якісних професійних рішень, та зрештою осмислення стосунків в професійному полі, набуття постійного управлінського досвіду як комунікатора – надає певний управлінський зміст та виокремлює певні функції управлінської свідомості (регулятивно-керівну, рефлексивну, оцінну, відображувальну) [5] в професійній свідомості працівника МВС. Отже, можна говорити о вивченні розвиненості управлінської свідомості як складової професійної свідомості.

Глибинними особистісними смислами управлінської свідомості виступатимуть екзистенціальні концепти, не пов'язані із світом професії, що були отримані у психосемантичному дослідженні управлінської свідомості керівника – доля, добро, труд, обов'язок, час тощо, які не пересікаються із конкретним професійним полем керівника, є феноменологічними концептами буття людини [5].

Таким чином, існування розвиненої управлінської свідомості при психологічному відборі як складової професійної у працівників МВС є вагомим ресурсом для їх успішності в професійній діяльності.

1. Абульханова-Славская К. А. Активность и сознание личности как субъекта деятельности / Абульханова-Славская К. А. // Психология личности в социалистическом обществе. Активность и развитие личности. – М.: Наука, 1989. – С. 110–133.
2. Бурлачук Л. Ф. Методологические основы исследования профессионального правосознания личности / Л. Ф. Бурлачук, В. В. Пономаренко // Актуальные политико-правовые и социально-психологические исследования в традициях ведущих научных школ: достижения, тенденции, перспективы: [Международная коллективная монография]: [Коллектив авторов]; под ред. акад. Висковатовой Т. П., акад. Товстик В. А., проф. Синельникова В. М.; отв. ред. сост. Лунев В. Е. / Макеевка: МЭГИ – Institution Is Certified by International Education Society, London, Great Britain; Донецк: СвітКниги, – 2013 – С. 211–226.
3. Вірна Ж. П. Особистісна вимогливість як чинник ефективної професійної реалізації державного службовця [Електронний ресурс] / Ж. Вірна, А. Мудрик // Психологія і суспільство. – 2013. – № 3. – С. 99–109. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Psis_2013_3_13.pdf
4. Деркач А. А. Развитие профессионализма преподавателя высшей школы / Деркач А. А. – Учебн. пос. – М.: РАГС, 2005. – 386 с.
5. Дробот О. В. Психосемантика управлінської свідомості керівника: Монографія / Ольга Вячеславівна Дробот. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова; Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2014. – 372 с.
6. Карамушка Л. М. Психологія управління: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів інститутів післядипломної освіти. – К.: Міленіум, 2003. – 344 с.
7. Клімов Е. А. Психология профессионала // Избранные психологические труды / Клімов Е. А – М.: Институт практической психологи; Воронеж: НПО МО-ДЭК, 1996.– 400 с.
8. Психогігієна професійної діяльності працівників ОВС: навчально-методичний посібник / І. М. Слюсар, І. В. Клименко, С. І. Яковенко та ін. Під ред. В. О. Риволапчука. – Донецьк: ГП МВС Донбас Інформ-ресурси, 2010. – 264 с.
9. Цільмак О. М., Яковенко С. І. Професіогенез компетентностей працівників органів внутрішніх справ // Генеза буття особистості. Сб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Том 2. – К., 2011. – С. 368–374.

Колодка А. В.,

*старший інспектор з психологічного забезпечення
відділу кадрового забезпечення
Управління патрульної поліції у м. Львові*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

У зв'язку із суспільно – політичними перетвореннями та реформами, що відбуваються в Україні від часу здобуття нею незалежності діяльність правоохоронних органів набуває все більшої публічності. Основна доктрина роботи органів внутрішніх справ провадиться у руслі співпраці з населенням та базується на принципах взаємоповаги та довіри. В даних умовах одним зі значущих компонентів професійного спілкування працівників МВС є комунікативна компетентність – здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми, яка розглядається як система внутрішніх ресурсів, необхідних для будування ефективної комунікації в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії. Але, потрібно вказати, що останнім часом все частіше зустрічається комунікативна некомпетентність, т.з. «комунікативна незграбність», яка призводить до зниження рівня якості ділової комунікації, що у свою чергу, впливає на успішність професійної діяльності та спотворює образ правоохоронця у очах громадськості.

Важливе місце в успішному процесі комунікації і взаємодії займає об'єктивність сприйняття іншої людини. Частіше за все, наше сприйняття інших людей відбувається крізь призму стереотипів та установок.

Установки мають 3 виміри: когнітивний (думки, переконання), афективний (позитивні та негативні емоції) та поведінковий (реакції людини).

Комунікативні проблеми в працівників МВС проявляються частіше за все через нерозуміння комунікативних бар'єрів. Причиною виникнення комунікативних бар'єрів стає соціально-культурна різниця між партнерами по спілкуван-

ню, різний рівень освіти, професійної приналежності, що призводить до різної інтерпретації тих самих понять в процесі комунікації, а також важливим фактором є авторитетність комунікатора для реципієнта. Чим вище авторитет, тим менше перешкод виникає на шляху сприйняття інформації. Саме небажання прислухатися до думки тієї чи іншої людини часто пояснюється його низькою авторитетністю.

Виникнення комунікативних бар'єрів пов'язано ще й з тим, що більшість наших ставлень обумовлені упередженнями відносно тих чи інших явищ або людей, які нам складно обмірковувати раціонально. Упередження передбачає поділення людей на «поганих» та «хороших», навіть якщо нам не відомі ані самі люди, ані мотиви їх вчинків.

Саме упередженнями пояснюються ставлення деяких білих людей до чорношкірих, мешканців великих міст – до сільських жителів, представників домінуючої культури – до представників культури меншості, молодих – до людей похилого віку, чоловіків – до жінок і навпаки тощо.

Таким чином, усвідомлення комунікативних бар'єрів, упереджень та недопущення їх проявів в професійній взаємодії працівників МВС буде сприяти оптимізації їх діяльності.

Будь-які слідчі дії, безперечно, спрямовані на отримання якісної та точної інформації про подію злочину та особу злочинця. Одним із найвичерпніших та об'єктивних засобів збирання доказової інформації є проведення так званих комунікативних слідчих дій, орієнтованих як на інформаційний пошук, так і на здійснення психологічного впливу на учасників кримінального процесу. В основі таких слідчих дій є безпосереднє спілкування. Будь-який вид допиту – потерпілого, свідка, підозрюваного, обвинуваченого – починається з установлення психологічного контакту, тобто такої схильності до спілкування, яка може призвести до ефективних результатів. Психологічний контакт – це процес установлення, розвитку та підтримки взаємної поваги осіб які спілкуються, своєрідна форма мовного контакту, яка зумовлює отримання доказової інформації, що сприяє установленню об'єктивної істини, вичерпному, всесторонньому та об'єктивному розслідуванню всіх обставин справи.

Встановлення психологічного контакту є самостійним етапом допиту. Психологічний контакт не може бути встановлений за жорсткою схемою, за якою відбувається спілкування. Він розвивається і може бути втраченим у зв'язку з емоційним станом допитуваного, втратою довіря до слідчого, бажанням приховати окремі обставини справи, які допитуваний вважає важливими для себе, такими, що мають найбільше значення. Контакт під час допиту є дуже нестійким і тому слідчий чи психолог, присутній при допиті, повинні його постійно підтримувати упродовж допиту. Метою встановлення психологічного контакту є спонукання допитуваного до повідомлення достовірної інформації, дачі правдивих показань.

Встановлення психологічного контакту само по собі не приходить. Йому передують низка необхідних певних прийомів впливу на психіку допитуваного. Загальним правилом обрання прийомів установа психологічного контакту є їхня науковість, допустимість та відповідність демократичним принципам судочинства, відсутність елементів прихованого або явного насильства.

Довірчі відносини – це відносно умовний стан взаємодії оперативного працівника і громадянина, який повідомляє йому конфіденційну інформацію для розв'язання оперативно-службових завдань.

Довірчі відносини різноманітні за характером, мають складну психологічну будову і можуть бути класифіковані за:

- тривалістю: короткочасні та довготривалі;
- характером отримуваної інформації: разові, періодичні, постійні;
- змістом отримуваної інформації; первинні (правдиві) і замасковані (маніпулятивні).

Поняття довірчого спілкування не збігається у повному обсязі з побутовим його трактуванням, але визначає його як своєрідний компонент, необхідний в оперативно розшуковій діяльності. Досягнення поставленої мети у процесі оперативно-розшукової діяльності потребує застосування комплексу психологічних засобів.

-
1. Біленчук П. Д. Процесуальні та криміналістичні проблеми дослідження обвинуваченого (проблеми комплексного вивчення особи обвинуваченого в стадії попереднього слідства): Монографія. – К.: Атіка, 1999.
 2. Гнеушев Л. Г. «Организационные основы деятельности ОВД по раскрытию преступлений прошлых лет», Омск, 1985, инв. 00459.
 3. Долгова А. И. «Социально-психологические аспекты преступности несовершеннолетних». – М., 1981.
 4. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология. – Харьков: Консум, 1999. – 157 с.
 5. Костицький М.В. Використання спеціальних психологічних знань в радянському кримінальному процесі: навч. посібник. – К.: УМК ВО, 1990. – 88 с.
 6. Юридична психологія: підручник / В. Г. Андросюк, Я. Ю. Кондратьєв, М. В. Костицький та ін.; за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 1999. – 352 с.

Куций О. А.,

*доцент доцент кафедри практичної психології та педагогіки
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності,
кандидат психологічних наук, доцент*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Останнім часом, більшість організацій прискіпливу увагу приділяють формуванню позитивного ставлення до своєї діяльності. З'явилась навіть професія, що носить назву «менеджер з PR» у бізнес-структурах та «інформаційно-пропагандистське забезпечення» у певних силових структурах України. Це пояснюється тим, що ставлення населення до діяльності у певній професії впливає на її ефективність та результати. Особливо це стосується професії правоохоронця, де взаємодія, взаєморозуміння, взаємоповага відображають сутність цієї діяльності, впливають на її якість та ефективність. Думка, враження про органи правопорядку, їх працівників впливає на бажання населення співпрацювати й допомагати міліції. Так створено ряд

телевізійних програм, що висвітлюють окремі аспекти діяльності МВС. Окремі друковані органи позитивно відображають роботу працівників міліції. Але їх діяльність ситуативна й неорганізована. Разом з цим, думка про працівника МВС України не є достатньо позитивною, що, у свою чергу, негативно позначається на взаємодії правоохоронних органів з громадянами. Таким чином, вказане вимагає ґрунтовного та прискіпливого планування та виконання заходів щодо формування позитивного іміджу підрозділів МВС України. Тому, поняття іміджу стає актуальним і для підрозділів поліції.

У результаті попереднього теоретичного дослідження [2], що було спрямоване на з'ясування складових іміджу організацій у наукових джерелах [1; 3–4] встановлено необхідність формування позитивного іміджу МВС у сучасних умовах, оскільки це є важливим та необхідним процесом, який передбачає врахування значної кількості чинників. Головними чинниками іміджу виступають:

- особливості сприйняття зовнішніх ознак об'єкту іміджу. Вражаюче, приємне, солідне – це ті супроводжуючі у сприйнятті об'єкту реагування, емоції, які відображають ознаки формування позитивного іміджу;
- особистість керівників або, тих хто представляє МВС у соціумі. Вона повинна володіти значною кількістю психологічних характеристик;
- домінуюча думка про МВС, що йде від керівників різного рівню, працівників міліції та ЗМІ.

Окрім вказаного встановлено, що формування позитивного іміджу МВС є необхідним явищем, так як некерованість цим процесом суттєво знижує рівень правової психології населення й, відповідно, співробітників МВС. Щодо налагодження конструктивної взаємодії імідж є його складовою, оскільки це є соціальним явищем, налаштовує громадян на певний тип поведінки. Можна гіпотетично вказати, що імідж є певним підвидом соціальної установки, яка характерна для значної більшості її учасників. Щодо формування іміджу необхідним є:

- врахування та дослідження характерних для суспільства установок, стереотипів і т. д.;
- залучення існуючих фахівців з PR чи підготовку спеціальних посадових осіб з числа працівників МВС, які б забезпе-

чували моніторинг іміджу МВС, планували, організовували та проводили заходи з формування позитивного іміджу на всіх рівнях з врахуванням специфіки професійної діяльності;

- організація багатосистемності, багаторівневості, комплексності у плануванні заходів, оперативного реагування на ситуації, що виникають;

- крім зовнішніх, враховувати й внутрішні чинники, що є передумовою формування зовнішніх;

- проведення досліджень щодо визначення особливостей проведення впливу в сучасних умовах.

1. Брайант Д. Основы воздействия СМИ.: Пер. с англ. / Брайант Д., Томпсон С. – М.: Вильямс, 2004. – 432 с.
2. Куций О. А. Психологічні чинники формування позитивного іміджу органів внутрішніх справ // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць. Львів: ЛьвДУВС, 2011. Вип. 1. – С. 81 – 94.
3. Лебедев-Любимов А. Н. Психология рекламы / Лебедев-Любимов А. Н. – СПб.: Питер, 2002. – 368 с: ил. – (Серия «Мастера психологии»)
4. Шепель В. М. Имиджология. Как нравиться людям / Шепель В. М. – М.: Народное образование, 2002. – 324 с.
5. Шиманов Д. Н. Возрастные особенности целевой аудитории как потенциальных потребителей / Шиманов Д. Н. – М.: Академия. 2007. – 47 с.
6. Шейнов В. П. Психологическое влияние / Шейнов В. П. – М.: Наука, 2005. – 659 с.

Мамчак К. М.,

студентка 4-го курсу факультету № 7

Львівської державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Стрес – система реакцій організму у відповідь на будь яку вимогу до нього, яка спрямована на створення адаптації чи пристосування організму до труднощів. На сьогоднішній день найбільшої популярності набув військовий стрес. Це зумовлено через ті події, що відбуваються на Сході України.

Проблема воєнного стресу і його подолання має свою цікаву історію становлення в психології копінгу. Для української психологічної науки особливої актуальності проблема набуває в сучасних умовах, адже вже кілька місяців триває повномасштабний збройний конфлікт на Донбасі, який Міжнародний комітет Червоного Хреста класифікував як війну [1].

Копінг в умовах воєнних дій почали досліджувати в 70-х роках ХХ ст., коли завершилася участь Сполучених Штатів у В'єтнамській війні (1965–1973). У цей же самий період у зв'язку з арабо-ізраїльськими війнами дослідження стратегій подолання стресових ситуацій проводилося також психологами Ізраїлю. На сучасному етапі виокремлюються два магістральних напрями досліджень: вивчення копінгу військовослужбовців та вивчення копінгу мирного населення в умовах воєнних дій.

Щодо першого напрямку, то тут основними темами і проблемами, які порушують дослідники, є: особистісні характеристики військових, котрі зазнали екстремального стресу в умовах бойових дій; пріоритетні в таких ситуаціях копінг-стратегії; способи формування адекватних копінг-стратегій у військовослужбовців; посттравматичні стресові розлади у ветеранів, їх адаптація до мирного життя тощо. Особливе місце займає також копінг в умовах воєнних дій у контексті вікової психології. Збройні конфлікти розглядаються як екстремальні соціальні події, які призводять до жорстокого ставлення до громадян, зневажання прав дітей і підлітків. В умовах війни вони не тільки гинуть, а й порушується їхній звичний спосіб життя вони постійно переживають відчуття загрози та небезпеки, а їхній стан здоров'я значно погіршується [2].

На сучасному етапі дослідники одностайні в тому, що професійна діяльність військовослужбовців насичена ситуаціями, спричиненими дією екстремальних чинників. Екстремальні ситуації викликають у суб'єкта значні труднощі, спонукають його понад міру використовувати сили та можливості, щоб подолати ці труднощі, виконати поставлені завдання [3]. Екстремальні ситуації, що виникають у зв'язку з воєнними діями, призводять не тільки до загибелі і поранень, а й до інших згубних для психічного здоров'я наслідків, психологічної травматизації. За даними психологів, щонайменше 18–20% відряджених

військових після повернення з так званих гарячих точок демонструють симптоми посттравматичного стресового розладу, інші – афективні й особистісні деформації [4]. Сьогодні в Україні гостро постала потреба психологічної реабілітації як учасників Антитерористичної операції, так і мирного населення.

Як показує аналіз літературних джерел, явище екстремального воєнного стресу досліджують переважно в тих країнах, які задіяні у внутрішніх або міжнародних збройних конфліктах. Це насамперед США та інші країни НАТО, а також Ізраїль, Росія, Австралія, Нова Зеландія, Сальвадор, Нігерія, Індія, Пакистан та ін. На жаль, українські дослідники з відомих причин проблемі копіngu в умовах воєнних дій досі приділяли недостатньо уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вітчизняних учених показує, що з часу здобуття нашою державою незалежності комплексні питання військової психології порушували такі дослідники, як В. В. Ягупов, С. Д. Максименко, А. В. Сорока, Г. В. Ложкін, В. Д. Наконечний, В. С. Клименко, Н. І. Копаниця та ін. У своїх працях вони звертали увагу передусім на морально-психологічний аспект забезпечення військовослужбовців, зокрема формування у них стійкості до стресових переживань у разі виникнення екстремальних ситуацій. Їхні дослідження базувалися як на загальних засадах військової психології, так і на різноманітному досвіді [5].

Для військовослужбовців відчуття загрози життю є, імовірно, найсильнішим, якщо порівнювати їх з представниками інших небезпечних професій. Згідно із С. Фолкман і Дж. Т. Московіц [7] життєві події, які мають травматичний характер і є відповідно невід'ємною частиною екстремальних професій, не тільки призводять до погіршення стану здоров'я (як фізіологічного, так і психологічного), а й впливають на ефективність певних стратегій подолання. Як зазначають Е. Ч. Пенг з колегами [8], чим загрозовіша ситуація, тим сильніший зв'язок між подоланням стресу і його ефективністю. Вони досліджували низку копіng-стратегій, зокрема активні дії, соціальну підтримку та уникання. У випадку перших двох стратегій зв'язок був позитивний, щодо третьої – негативний, тобто вона знижувала ефективність подолання.

Досліджуючи копінг засобами системного аналізу та використовуючи для цього різні теоретичні парадигми, було побудовано єдину системну модель формування копіngu [6]. Диспозиційні моделі виявляють спектр особистісних рис, що сприяють ефективному подоланню або, навпаки, призводять до серйозної дезадаптації та психологічної травматизації. У межах транзакційного підходу обговорюється когнітивна оцінка ступеня загрози як модератора в системі «стрес-копінг», адже ризики для життя в умовах воєнних дій максимізуються. Психодинамічний підхід визнає головну роль за несвідомими процесами в психіці, зокрема у формуванні копіngu в екстремальних умовах.

Отже, необхідність проведення Антитерористичної операції на сході нашої держави ставить перед українським суспільством нові виклики, які можна узагальнити таким чином: як зберегти психологічне здоров'я українських військовослужбовців та цивільного населення в умовах гострого воєнного стресу. У контексті порушеної проблеми дослідження в межах диспозиційного підходу дають змогу удосконалити систему професійного відбору військовослужбовців, щоб заздалегідь виявляти найбільш вразливі і найбільш стійкі до стресу категорії особового складу. Результати вивчення подолання з позицій транзакційного та психодинамічного підходів допоможуть визначити специфічні психотерапевтичні мішені відповідно на свідомому і несвідомому рівнях особистості. Усе це в цілому сприятиме активізації конструктивних форм копіngu.

Саме активізація конструктивних форм поведінки подолання у військовослужбовців і цивільних осіб, що перебувають в умовах проведення воєнних дій, є першочерговим завданням психологічної допомоги. Під конструктивними в цьому випадку слід розуміти такі форми копіngu, які дають індивідуові змогу ефективно, не завдаючи шкоди собі й тим, хто поруч, долати екстремальні стресові ситуації. Основою активізації конструктивної копінг-поведінки є нарощування внутрішніх і зовнішніх ресурсів такої поведінки.

-
1. Miles T. Ukrainewarcrimestrialsastepcloserafterredcrossassessment[електронний ресурс] / t. Miles. – Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/2014/07/22/us-ukraine-crisis-warcrimes-iduskbn0fr0v920140722>

2. Walton J. R. The impact of war on the mentalhealth of children: A Salvadoran study / J. R. Walton, R. N. Nuttall, E. V. Nuttall // Child Abuse and Neglect. – 1997. – № 8. – P. 737–749.
3. Адаев А. И. Оценка и прогноз психологической готовности сотрудников ОВД к деятельности в экстремальных ситуациях / А. И. Адаев. – СПб.: Питер, 2004. – 212 с.
4. Сагалакова О. А. Метакогнитивные копинг-стратегии при переживании военного стресса / О. А. Сагалакова, Д. В. Труевцев // Вестник Алтайской науки. – 2013. – № 1. – С. 140–144.
5. Наконечний В. Д. Досвід організації психологічної роботи під час ведення збройних конфліктів, підготовки та виконання миротворчих завдань / В. Д. Наконечний, В. С. Клименко, Н. І. Копаниця; Соціально-психологічний центр Збройних сил України. – К., 2013. – 56 с.
6. Folkman S. Coping: pitfalls and promise / S. Folkman, J. T. Moskowitz // Annual Review of Psychology. – 2004. – № 55. – P. 745–774.
7. Szilagyi Z. Comparative analysis of stress and coping features of hungarian soldiers serving in missions /z. Szilagyi, i. Kocso, c. Csukonyi, a. Nemeth // Academic and applied research in military science. –2010. – vol. 9, № 1. – p. 87–105.
8. Peng A. C. A moderated mediation test of personality, coping, and health among deployed soldiers / A. C. Peng, L. T. Riolljohn, S. P. Everett // Journal of Organizational Behavior. – 2012. – № 33. – P. 512–530.

*Науковий керівник: старший викладач кафедри психології управління
Борисюк О. М.*

Угрин О. Г.,

*доцент кафедри психології управління,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

ІМІДЖ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Успіх діяльності організації певною мірою залежить і від її іміджу, який можна розглядати як систему уявлень людей про організацію та її співробітників.

У психології під іміджем розуміють характер стереотипу, що склався в масовій свідомості і має емоційно забарвлений образ когось-небудь або чогось-небудь. Саме він відображає соціальні очікування певної групи, є віддзеркаленням цінностей організації і тим, як ці цінності сприймаються людьми [2].

На рис. 1. представлено особливості формування іміджу. Так, в першу чергу слід сформулювати чіткі цілі, стратегії та основну місію компанії, які є основою, опорою подальших формувань. Тільки після цього вартує створити зовнішню атрибутику компанії, після чого – корпоративну культуру, лояльність працівника.

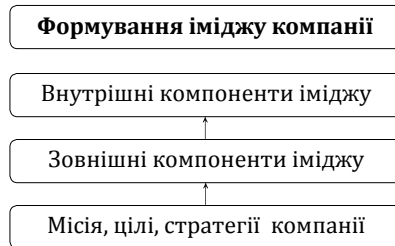

Рис. 1. Формування іміджу компанії

Якщо говорити про імідж працівника поліції, то слід звернути увагу на певні особливості, які допоможуть йому краще створити враження про власну персону.

Американський дослідник іміджу Ліліан Браун вважає, що професійний навик сам по собі не забезпечить роботи або підвищення по службі. Для цього потрібно викликати прихильність до себе людей, з якими працюєш, тобто необхідно створити потрібний імідж. Вважається, що люди судять про людину за зовнішнім виглядом, враженням, яке формується протягом перших п'яти секунд розмови. Саме такі якості особистості, як зовнішність, голос, уміння вести діалог можуть відіграти вирішальну роль у кар'єрі і у всьому житті.

Але робота над створенням іміджу не зводиться лише до створення зовнішнього образу, який може маскувати реальну сутність людини. Зовнішній вигляд – це лише стиль, обумовлений внутрішнім складом особистості [2].

Власне лояльність працівника відіграє значну роль у формуванні іміджу будь – якої організації, державної чи комерційної.

Це саме стосується й іміджу поліцейського. Те, що він думає і як говорить про поліцію відіграє значно більшу роль, ніж реклама в ЗМІ про цілу структуру загалом. Це так звана соціальна

валюта [1], тобто поширення інформації про подію, новини; особисті рекомендації щодо товарів, послуг різних сфер життєдіяльності. Вона формується під впливом суспільної думки і сприймається набагато краще, ніж реклама. Причиною цього є те, що соціальна валюта є переконливішою. Так, реклама зазвичай розповідає про перевагу продукту/послуги (наприклад, звертання до працівників поліції). Але об'єктивність друзів, а також їхня доброзичливість, змушує довіряти, слухатись їхніх порад і вірити. Ще однією причиною є особисті рекомендації, що мають цілеспрямований характер, допомагають влучити в цільову аудиторію.

Людям подобається ділитися один з одним історіями, новинами та корисною інформацією. Протягом дня вони обмінюються 16 тис.слів. Щогодини у світі відбуваються 100 мільйонів дискусій щодо товарів/послуг. Тому, щоб змусити людей про щось говорити, слід правильно скласти повідомлення, яке допоможе сформулювати бажане враження як про особистість поліцейського, так і про структуру загалом.

-
1. Бергер Й. Заразливий. Психологія вірусного маркетингу / Й. Бергер. – К.: Наш Формат, 2015. – 224 с.
 2. Психологія управління в організації: навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. – Вінниця, 2013. – 141 с.

Федчук О. В.,

*слухач магістратури факультету № 7
Львівської державного університету внутрішніх справ*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ І ФОРМИ РЕАДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ ПІСЛЯ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ В БОЙОВИХ УМОВАХ

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) розвивається у осіб, які перенесли травмуючі події, найчастіше, в умовах бойових дій. ПТСР накладає істотний відбиток на психіку

військовослужбовця, що призводить до вкорочення життєвої перспективи, постійну активізацію бойового стресу.

В результаті дослідження апробовано комплекс психодіагностичних методів, які дозволяють виявляти різні аспекти цього симптомокомплексу, диференціювати особи і групи за рівнем посттравматичного стресу і визначати мішені психокорекційної та психотерапевтичної роботи з ними.

При реадаптації та реабілітації військовослужбовцям з ПТСР можуть допомогти консультативні форми роботи психолога, групова корекція в різних видах, аутотренінг, саморегуляція. Проведене нами опитування учасників груп напередодні і після закінчення психотерапевтичного тренінгу показало ріст самооцінки рівня соціальних умінь і навичок.

В окремих випадках психологічна консультація і корекція спрямована не стільки на зняття симптоматики або пошук причин неблагополуччя, скільки «у майбутнє», на особистісне зростання військовослужбовця, розвиток його «Я-концепції», самосвідомості, формування нових смислів життя.

В даний час найбільш широке застосування в арміях різних держав знаходять такі *способи психологічної реабілітації*, як: *фізіологічні* (глибокий сон, якісна їжа, відпочинок і т. д.); *аутогенні* (аутотренінг, саморегуляція, медитація); *медикаментозні, організаційні; психотерапевтичні* (раціональна психотерапія, музико-, бібліо-, імаго-, арттерапія та ін.). Найбільш релевантною для вирішення завдань психологічної реабілітації військовослужбовців, що беруть участь в бойових діях, і поширеною формою групової раціональної терапії, є методика «Дебрифінг стресу критичних інцидентів». Вона являє собою організоване обговорення стресу, спільно пережитого військовослужбовцями при вирішенні загального бойового завдання.

Мета дебрифінгу – мінімізація і купірування страждань військовослужбовців. Дебрифінг проводиться в перші 48 годин після травмуючої події. Основним механізмом дебрифінгу є техніка «закриття минулого». Вона полягає в підведенні своєрідного підсумку під тим, що було пережито, і в демонстративному, фіксованому розриві зі своїми тривогами, сумнівами, нічними кошмарами. У термінах майбутнього визначаються основні стратегії подолання наслідків бойово-

го стресу, а також випадків, у яких учасник дебрифінгу повинен буде шукати спеціальну допомогу (наявність постстресових симптомів через 6 місяців після дебрифінгу, ескалація названих симптомів, наявність труднощів у виконанні найпростішої роботи і ін.).

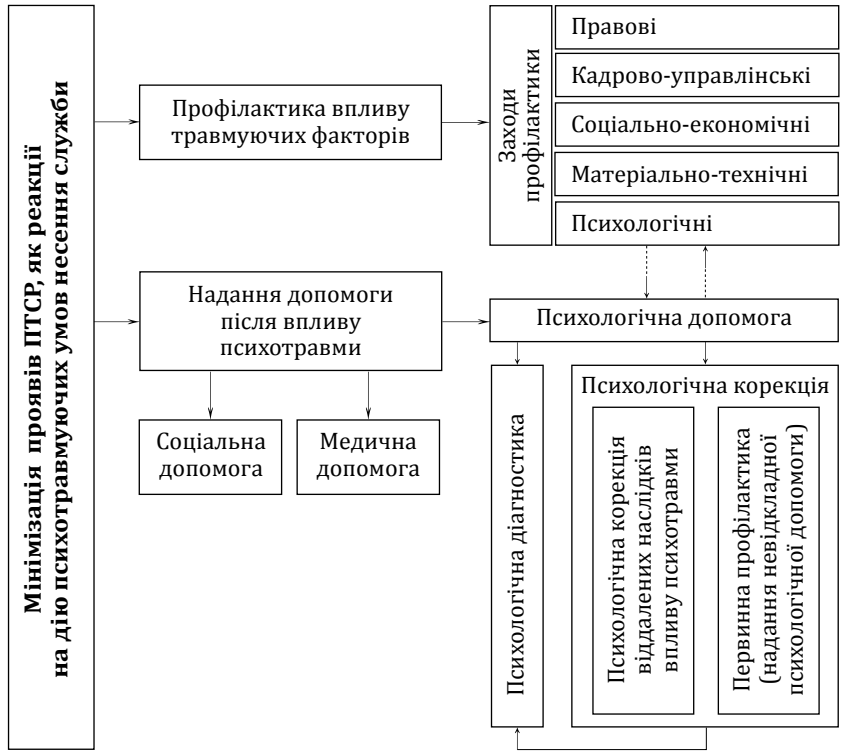

Рис. 1. Схема методики мінімізації проявів ПТСР, за Слюсар І. М. [1, 2]

Таким чином, психологічна реабілітація в бойовій обстановці передбачає збереження боєготовності військовослужбовців і уникнення ними ПТСР згодом. На прикладах роботи зарубіжних реабілітаційних центрів в Україні створюється система комплексної реабілітації, яка включає в себе: психологічний блок; медичний (психотерапевтичний, неврологічний, кардіологічний) блок; блок соціальної реабілітації.

Для досягнення успіху слід використовувати всі види діяльності та ті системи відносин, які є особистісно значущими для військовослужбовця, стосовно яким маються емоційно насичені переживання. Ще один напрямок, надзвичайно ефективний в роботі з військовослужбовцями – раціональна терапія.

Отримані результати досліджень дають можливість здійснювати гнучкий підхід при виявленні ризику стресових розладів у військовослужбовців та розробити різні варіанти методичного комплексу, а також систему критеріїв віднесення обстежуваних до груп ризику дезадаптивних станів. Вони лягли в основу методичних рекомендацій для практичних психологів Збройних сил України.

-
1. Слюсар І. М. Посттравматичний стресовий розлад у працівників дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції: профілактика, психологічна діагностика та корекція: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.06. – Юридична психологія. – Національна академія внутрішніх справ України, Київ, 2005. – 27 с.
 2. Слюсар І. М. Психологічна діагностика та корекція посттравматичного стресового розладу: Навчально-методичний посібник – К.: Друкарня ФПУ, 2005. – 56 с.
 3. Тарабрина Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса / Н. В. Тарабрина. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.

РЕЗОЛЮЦІЯ «круглого столу»

Значна увага населення до поліції призвела до ґрунтовних змін у відносинах суспільства і правоохоронних структур, ці взаємини виводяться на новий якісний рівень. Дотримуючись вимог Закону України від 2 липня 2015 р. «Про національну поліцію» № 580-VIII від 02.07.2015 (ст. 11. Взаємодія з населенням на засадах партнерства), «одним із головних критеріїв оцінювання діяльності підрозділів поліції є рівень довіри громадян до представників правоохоронних органів».

Проблеми у взаємодії поліції з населенням не можуть залишатися поза увагою юристів-дослідників, соціологів, науковців у сфері психології управління. Психологів у сфері професійної діяльності, окрім психології конфлікту в системі «правоохоронець – громадянин», цікавить механізм формування стереотипів оцінки поліції, психологічні чинники формування довіри, громадської думки, іміджу, а також функціонування каналів впливу інформаційної системи на психіку індивіда.

У круглому столі взяли участь науковці-юристи, психологи і соціологи, представники практичних підрозділів зі служб з охорони громадського порядку, пенітенціарної служби, патрульної поліції м. Львова, які розглянули питання:

– соціально-психологічні аспекти діяльності правоохоронних органів у системі координат «поліція–населення–соціум».

- психологічні детермінанти інноваційних програм взаємодії поліції і населення та сучасні технології їх реалізації

- довіра громадян до поліції в умовах кризового суспільства.

- особливості професійного спілкування працівника поліції з різними категоріями громадян.

- іміджмейкінг в системі правоохоронної діяльності. Психологічні характеристики іміджу поліцейського.

Учасники науково-практичного семінару зробили висновок про те, що система органів внутрішніх справ потребує трансформації та модернізації у сфері встановлення і підтримки конструктивних стосунків поліції з населенням, від чого залежить ефективність боротьби зі злочинністю.

З огляду на це, необхідно передбачити:

1. Оновлення і модернізацію забезпечення кадрової роботи у Національній поліції, створення системи стимулів дотримання законності та правопорядку.

2. Підвищення комунікативної компетентності працівників Національної поліції, насамперед тих служб, що є «візитною карткою», шляхом проведення тренінгів різного спрямування.

3. Налагодження психокорекційної та консультаційної роботи психологів-практиків, щоб у випадку деструктивних проявів у взаємодії мешканців із представниками поліції надавати останнім психологічну допомогу.

4. Урахування впливу соціально-психологічних чинників на формування громадської думки щодо діяльності працівників поліції, виявлення стереотипів і рівня по-

інформованості населення про роботу поліції, механізмів формування довіри до неї.

5. Цілеспрямоване використання піар-технологій, прийомів психологічного впливу в подачі інформації про діяльність поліції в засобах масової інформації.

6. Вивчення з допомогою соціально-психологічних методів і формування системи мотивів з метою заохочення мешканців до охорони громадського порядку, заходів профілактики та розслідування злочинів.

7. Налагодження тісної співпраці з місцевими громадами з метою налагодження конструктивного спілкування населення з охоронцями правопорядку.

8. Використання зарубіжного досвіду в позиціюванні поліції серед населення.

9. Розвиток системи іміджмейкінгу в системі правоохоронної діяльності.

Учасники «круглого столу»

Психологічні конструкти
позиціювання поліції
серед населення

Матеріали «круглого столу»

24 листопада 2016 року

Видано в авторській редакції

Макетування Г. Я. Шушняк

Підписано до друку 26.12.2016

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 17,21.

Тираж 100 прим. Зам №

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.